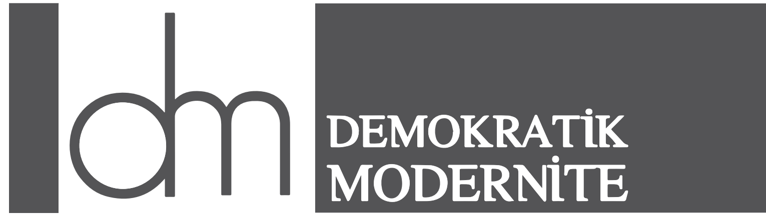

Düşünce ve Kuram Dergisi | SAYI 19

Demokratik Modernite
Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi
Yerel Süreli Yayın

Sayı:19 / Ocak-Şubat-Mart- 2017
ISSN: 2147-1703

Roza Yayınları Adına Sahibi
Emine Caynak

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Şerafettin Yıldız

Editör *Haydar Ergül*

Dergiye gönderilen yazıların
yayınlanıp yayınlanmaması yayın
kurulunun kararına bağlıdır.

Roza Yayınları
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No:7/3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 256 57 69

www.demokratikmodernite.org

facebook.com/dmodernite.twitter
twitter.com/dmodernite

editor@demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 50 Euro
Türkiye İş Bankası
Çarşı-Bağcılar Şubesi / Emine Caynak
Hesap No: 1291 0551 408
IBAN: TR 78 0006 4000 0011 2910 5514 08

Kapak Resmi *Meral Geylanî*

Basım Yeri
Ceylan Matbaa
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi B Blok No:318
Topkapı/ İstanbul
Tel: 0212 580 63 81

İçindekiler

Demokratik Sosyalizm Başarı Kudretidir

Editör

Önceki sayımızda “Kuramsal Marksizm”i ele almış ve tartışmaya açmıştık. Bu sayımızda onu tamamlayacak nitelikte olan 20. yüzyılda bilimsel sosyalizm ya da reel sosyalizmi işleyeceğiz. Reel sosyalizm gerçekleşen ve dünya genelinde bir sisteme ulaşan alternatif bir yapı olarak kendini ortaya koydu. İddiası, kapitalizmi ya da iktidarcı-devletçi sistemi aşmak, insanlığın özlemi olan özgür bir dünyaya ulaşmak ve sömürüsüz, baskısız “herkesin yeteneği kadar, herkese ihtiyacı kadar” belgisinin anlam bulacağı sınıfsız bir geleceği gerçekleştirmekti. Marx, bunu *komünist toplum* olarak tanımlamıştı. Kuşkusuz Marx ve Engels bu teoriye ilişkin ciltlerce analizleri bulan kitaplar kaleme almışlardı. Tarih-toplum, devlet-iktidar, sınıf meselesi, ulus, ekonomi gibi hemen tüm toplumla ilgili olan her konuda önemli araştırmalar yaptılar ve eserler verdiler. Lenin, Mao gibi sosyalist ve ulusal bağımsızlık önder ve teorisyenleri bilimsel sosyalizme ilişkin sayısız kitap yazdılar. Yine özellikle 20. yüzyıl boyunca Marksizm-Leninizm, insanlığın büyük kurtuluş umudu haline geldi. Dünyanın hemen her yerinde işçi sınıfı, kadın, gençlik, sömürge halklar büyük mücadeleler verdiler. Sosyalizm büyük umut ve moral kaynağı oldu. Aynı zamanda iktidar-devlet tarafından sömürülen ve köleleştirilen halklar için bir ideolojik hamleydi. Bu bakımdan halklar önemli başarılara da imza attılar.

En büyük umudu yaratan da Ekim Devrimi’ydi. Sosyalizme ulaşmak sömürülenler, ezilenler, kadınlar, işçiler, gençler ve ötekiler için büyük bir davaya dönüşmüştü; Avrupa’dan Asya’ya oradan Afrika ve Amerika’ya uzanan ve bütün dünyayı kapsayan, bir dünya mücadelesine dönüştü. Bu mücadelede öne çıkan; Çin, Vietnam, Küba, Afrika gibi ulusal kurtuluş mücadeleleri oldu. Reel sosyalizm kapitalist sisteme karşı halklar adına alternatif bir sisteme kavuştu. Dünyanın üçte biri "sosyalist sistem" ile yönetiliyordu. Ancak en güçlü dönemini yaşadığı düşünülen Reel Sosyalist Sistem, Ekim Devrimi’nden 72 yıl sonra çöküp dağıldı.

Beklenmeyen bu gelişmenin “şok etkisi” yarattığını söylemek abartı olmayacaktır. Reel sosyalizmin çözülerek tasfiye olması savrulmaları da beraberinde getirdi. İnsanlık için büyük “umut” olan sosyalizm ideali, reel pratiğiyle hayal kırıklığı yaratmış, ideolojik ve moral olarak belirsizlikleri çoğaltmıştır. Güvenilen ve umut duyulan sistem çökmüş, çöküşün üzerinden kapitalist modernite güçleri iktidar devşirmişlerdir. Sosyalizm inancı taşıyanların büyük çoğunluğu kendilerine yeni kimlikler icat ederek neoliberalizmin kulvarına yelken açarken, farklı bir kesim de çeşitli bahaneler uydurarak hiç bir şey olmamış gibi yollarına devam etmeye çalıştı. Ancak yaşananlar sandıkları ya da sanmak istedikleri gibi değildi.

ABD ve bağlaşıkları, reel sosyalizmin çözülüp dağılmasını kapitalizmin başını çeken kendi başarıları olarak adettiler. Bu yüzden ideologları tarihin sonunun geldiğini vaaz ettiler. Artık özgürlük için mücadele etmenin anlamının kalmadığını, son “sınıflı toplum” olan kapitalizmin kadiri mutlak olduğunu dillendirmeye başladılar. Kapitalizmin içinde kötülükleri barındırsa da başka seçeneğin olmadığı, sosyalizmin toplumlar için bir alternatif sunmadığını ve başarma şansını kaybettiğini

iddia ettiler. Sosyalist deneyimin eksikliklerinden faydalanarak kapitalizmin mutlak olduğuna inanmışlardı egemenler. Bunun ideolojik, teorik çalışmasını her türlü kirli yöntemlerle gerçekleştirdiler. insanlığa dincilik, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve mezhepçilik üzerinden savaş vaat ederek iktidarlarını sağlamlaştırdılar. Buna uygun olarak dünyayı finans ihtiyaçlarına göre yeniden şekillendirmek istediler.

Anlaşılmayan ya da anlaşılmak istenmeyen durum şuydu: Çözülen sosyalizm değildi; kapitalist modernite içinde kalan ve onun bir versiyonu haline gelen ulus-devletçi kapitalizmin reel sosyalist türeviydi. Bilimsel sosyalist kuram ve pratiğini oluşturan teorisyen ve önderler ezilenlerin özgürlüğü adına iyi niyetle yola çıkmışlardı. Büyük çalışma ve mücadeleler vermişlerdi. Ancak ortaya koydukları kimi temel yaklaşımlardaki yanlışlıklar modernist düşün ve yaşamdan tam kopmamalarına neden oldu. Bunların başında tarihi sınıf mücadeleleri olarak ele almaları, ilerlemeci tarih anlayışına düşmeleri, genelde komünal yaşam, özelde neolitik devrimi tarihten saymamaları ve onu ilkel-geri görmeleridir. Yine zihniyet konusunu küçümsemeleri, üst yapı olarak ele alışları ve her şeyi ekonomiye indirgemeleri yapılan temel yanlışlıklar olarak öne çıkmaktadır. Halbuki *"toplumlar inşa edilmiş hakikatlerdir."* Egemenler, erki kullananlar bunun farkında olduklarından Sümer'le başlayarak günümüze kadar iktidar biriktirip zihin inşası yapmışlardır. Bu mirasla en yetkin düzeye ulaşan da burjuvazi olmuştur. Sayısız okul, üniversite, basın-yayın, kültür-sanat ve daha değişik yapılanmalar günün yirmi dört saati zihinleri yeniden yapılandırıyor. Ayakta kalışı ekonomi ile değil, yürüttüğü zihin çalışmasıyladır. Yine başta ulus sorunları, ulus-devlet konusunda yaptığı yanlış tespitlerle iktidar-devlet zihniyetini aşan yeni bir modernite ortaya konulamadığından kapitalist modernite içinde kalınmıştır. Sonuçta reel sosyalizm kapitalizmin bir versiyonu olan devlet kapitalizminin ötesine gidememiştir.

Bilimsel sosyalizmin yetersizlikleri, çıkmazları çeşitli yönleriyle dergimizin bu sayısında irdelenmekte ve çözüm üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Bu sayı aynı zamanda Ekim Devrimi'nin 100. yılında devrimin isimsiz kahramanlarına saygının ifadesidir. Burjuvazi çok sevinmesin; sosyalizm tükenmedi, aksine tarihteki komünal hareketlerden, bilimsel sosyalizmin teori ve pratiğinden çıkardığı derslerle rafine olmuş bir paradigma ile yoluna devam etmektedir. Demokratik sosyalizm toplumsal hakikatin özüyle gerçek başarıyı yakalayacak kudrettedir

Uygarlığımızın Maskesi Düşmüş, Söz Hakkı Kalmamıştır!

Abdullah Öcalan

Bilimsel sosyalizm, kapitalist sisteme ilk bilinçli tepki veren hareketlerin başında gelmektedir. Kurucuları K. Marx ve F. Engels'in deyişiyle, üç ana kaynaktan beslenerek karşı sistemlerini geliştirmeye çalışmışlardır. Bunlar; Alman felsefesi, İngiliz ekonomi-politiği ve Fransız ütopik sosyalizmidir. Öyle anlaşılıyor ki, Alman felsefesinden diyalektik materyalizmi, İngiliz ekonomi-politiğinden değer teorisini, Fransız ütopik sosyalizminden sınıf mücadelesi teorisini almışlardır. Üçünden oluşturdukları sentezle kendi yorumlarını geliştirmişlerdir. İlk muhalefet yaptıkları 1840-1850 döneminin kapitalizminin ciddi bunalımına rastlaması üzerlerinde etkileyici olmuştur. Sistemin hemen yıkılabileceğine dair umutlar belirmiştir. Almanya'nın ulusal birlik, Fransa'nın ise cumhuriyet sorunları gündemdedir. İngiltere sistemin hegemon gücü olarak zirve yapmaktadır. 1848 Avrupa halk devrimleri, umutlarının gerçekleşebileceğine dair işaret sayılmıştır. Komünist Manifesto, bu devrimlerin genel programı olarak düşünülmüştür. Komünistler Ligi ise, ilk genel enternasyonal parti veya örgüt olarak kurulmuştur. Bu iki çalışma, kapitalizmin bunalımından ve halkçı devrimci hareketlerden başarı ve zafer beklediklerini açıkça göstermektedir.

Devrimler bastırılınca, kapitalizmi daha derinliğine inceleme gereği duymuşlardır. K. Marx sürgün olarak Londra'ya, kapitalizmin Kâbesine yerleşmiştir. F. Engels'le sıkça görüşmektedir. 1864 Birinci Enternasyonal çalışmaları bu dönemin ürünüdür. Devrimin gecikebileceği, dolayısıyla evrimci çalışmanın uzun süre gerekebileceği düşüncesi, bu dönemin diğer önemli bir gelişmesidir. Sendika ve parlamenter çalışma uygun görülmüştür. 1871 Fransız Paris Komünü ayaklanmaları umutlarını tazelemişse de ayaklanmanın erken bastırılması diktatörlük, iktidar ve devlet konularında daha çok düşünmelerine yol açmıştır. Merkezî ulus-devletten yana olmaları, anarşistlerin muhalefetine yol açtığı gibi revizyon konusundaki ilk tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

İkinci Enternasyonal'in 1880'lerde yeniden ilanı ulusal şovenizmin gölgesi altında yapılmıştır. V. I. Lenin, "Proletarya Enternasyonalizmi ve Dönek Kautsky" adlı çalışmasında, bu süreçte yaşananları revizyonizm olarak adlandıracak, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni (Birinci Parti) aynı dönemde revizyonizmin (Bernstein) başını çekmekle suçlayacaktır. Rus Ekim Devrimi, komünist ütopyanın gerçekleşebileceğine dair (Paris Komünü'nün başaramadığını başarma) umutları daha da güçlendirmiştir. Bu devrim, dünya çapında gelişmelere yol açmıştır. Anadolu Türk-Kürt ulusal kurtuluş hareketini destekleyerek, ulusal hareketler çağının daha üst düzeyde ve başarıyla gelişmesine katkı sunmak, bu doğrultudaki ilk adımlardandır. Lenin'in erken ölümü, tasfiyecilikle mücadele denen dönem, sosyalist inşa, İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki anti-faşist mücadele, soğuk savaş döneminde NATO'ya karşı kurulan Varşova Paktı, uzay çalışmaları, kapitalizmle ekonomik yarış ve ulusal kurtuluş hareketlerine yaygın destek verilmesi ana bilânçoyu oluşturur.

1920'lerde Üçüncü Enternasyonal yenilenmiş, ama tıpkı İkinci Enternasyonal gibi ulus-devlet çözümsüzlüğü nedeniyle içten tasfiyeyi yaşamıştır. Sovyet Rusya, yeni bir hegemonik aday olarak dünyanın üçte birinde etkili olabilmiştir. Ulus-devlet içinde-

ki sosyalist hareketleri kaderine terk ederek, aynı revizyonist yola (Birinci Alman Sosyal Demokrat Partisi) sapmıştır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi artık kapitalizm yolcusudur. Buna karşı kısa süreli Çin (1960-76 Mao dönemi) ve Arnavutluk direnişi, sonuç getirmemiştir. Ulusal kurtuluş hareketleri ve sendikalist işçi hareketlerinin daha erkenden kapitalist sisteme entegre olmaları, 1980'lerde Çin'in, 1990'da Rusya ve müttefiklerinin reel sosyalizmden vazgeçtiklerini resmen ilan etmeleriyle bir dönem kapanmıştır.

"Reel sosyalistler" olarak adlandırılmalarına yol açan yaklaşık ikiyüz yıllık (Fransız İhtilâli'ni başlangıç alırsak) deneyim, bu hareketleri değerlendirmemize imkân vermektedir: Daha çok özel tekelcilere karşı çıktıkları, devlet kapitalizmini hem iktidar hem de sermaye tekeli olarak eleştiri dışı bıraktıkları anlaşılmaktadır. İktidar ve devlet tahlilleri konusundaki yüzeysellikleri, bu ana temayülleri nedeniyledir. Kendileri devlet ve iktidar gücü olurlarsa, sosyalizmi inşa edebileceklerine derinden inanmışlardır. Başka yol düşünmemektedirler. Demokrasiyi bile her iki sınıf (burjuva-proletarya) açısından bir nevi diktatörlük olarak yorumlamaktadırlar. Dayandıkları İngiliz ekonomi-politiği nedeniyle çok dar bir kapitalizm çözümlemesi geliştirmişlerdir.

Modernitenin sınıf temelinden habersiz görünmektedirler veya çözümleme konusu yapmayı pek gerekli görmemişlerdir. Yaptıklarında ise tam bir sağ sapma örneği sergilemişlerdir. Modernitenin ilk ayağı olan kapitalizmi bile patron-işçi, kâr-ücret, değer-artıdeğer temelinin ötesine taşıramamışlar, kapitalizmin daha Sümerlerden beri varlığına rastlanan bir birikim tarzı olduğunu görememişlerdir. Üçyüz yıllık İtalyan şehir kapitalizmini sistemin başlangıcı saymamışlardır. 16. yüzyıl İngiltere-Hollanda kapitalist çıkışını bir nevi tarihin başlangıcı saymışlardır. Modernitenin ikinci önemli ayağı olan endüstriyalizm övülmüştür. Kapitalizmle niteliksel bağı ve sonraki sakıncaları eleştiri konusu yapılmamış, tersine kurtarıcı rol atfedilmiştir. Ulus-devlet ayağını da ileriye doğru atılmış bir adım sayarak, daha sonra ulusal ve sosyal şovenizme kapı aralamışlardır. Konfederalizm yerine merkezî ulus-devleti yeğlemişlerdir. Geleneksel uygarlık tarihçileri gibi modernitenin diğer yüzünü 'gerilik, uykuda olma, barbarlık, gerici hareketler, tarihin çarkını tersine çevirme' olarak değerlendirmekten kendilerini alıkoyamamışlardır. Genelde iktidar özelde ulus-devlet tahliline girişmemişler, ulus-devleti, sadece burjuvazinin işlerini çekip çeviren komisyonlardan ibaret saymışlardır. İktidarın özellikle ulus-devletin yoğunlaşmış tekelci kapitalizm olduğunu çözememeleri, teorilerinin en eksik yanıdır. Yaptıkları çözümlemeler ise, ulus-devletin olumlanmasından öte bir şey değildir. Sosyalizmin, en iyi ulus-devletle inşa edilebileceğinden emindirler. Hegel'in devlet çözümlemesini aşamadıkları gibi ele geçirilmesi halinde devleti, istedikleri her tür düzenleme ve özgürlük-eşitlik geliştirme aracı olarak kullanabileceklerinden kuşkuları dahi yoktur. Sosyalizm-demokrasi ilişkisi en yüzeysel ve yanlış değindikleri konuların başında gelmektedir. Çin ve Rus Devrimleri, bu yaklaşımlar doğrultusunda gelişmiştir. Diğer ulusal kurtuluşçu ve sosyal demokrat iktidar uygulamaları da pek farklı olmamıştır. Özel kapitalizmden farkları devlet kapitalizmini yeğlemiş olmalarıdır. İktidar uygulamaları bu gerçeği net olarak ortaya koymuştur.

Özellikle içinde yetiştiğimiz reel sosyalizm, modernitenin sadece kapitalizm ayağını hem de süre kavramını doğru kullanmadan eleştiriye alıp devrimcilik yapmaya kalkışmasıyla en büyük hayal kırıklığına yol açmıştır. Şüphesiz bu yaklaşımın sosyal temeli vardır. Modernitenin ulus-devlet ve endüstriyalizm ayağını liberalizmin bile çok ötesinde kullanmanın devrimcilik değil diktatörlük ve hatta faşizm türeteceğini iyi bilmek gerekir. Reel sosyalist ülke deneyimleri (daha çok da ulusal kurtuluşçu devletler) bu yönüyle hayli öğreticidir. İyi niyetli olmak, Lenin'in de dediği gibi cehenneme gitmeyi engellemez, bilakis bazen kolaylaştırır. Ekim Devrimi, antikapitalizmde yetersiz olduğu için başarısızlığa uğramadı; tersine antikapitalizmde başarılıydı. Fakat anti-modernist dolayısıyla anti-ulus-devletçi ve anti-endüstriyalist olamadığı için, antikapitalistliğiyle diğer iki modernite ayağını aşamadığı için, yapısal süreyi bir yana bırakıp sadece kısa sürelerle hareket ettiği için yenildi. Yaşanılan pratikler bu eleştiriyi doğrulamaktadır.

Son beşyüz yılda demokratik ve eşitlikçi amaçlar taşıyan devrimlerin, ideolojik akımlar ve hareketlerin sistematik bir başarıya, *Demokratik Uygarlık* olarak da yorumlayabileceğimiz farklı bir Dünya Sisteme erişemeyişlerindeki temel eksiklik; tutarlı, bütünsellik taşıyan ve süre kavramını içeren eleştirel pratiklerden yoksun olmalarıdır. Yani tekli, hep bir yönüyle tarif ederek tanım

yapmak durumunda kalmışlardır. Bu durumda ne onlardan yararlanılır ne de kurtulunur. Marksistler, kapitalizmi eleştirip aşmak isterken ulus-devlet merkeziyetçiliğini ve endüstriyalizmi, faşizme ve çevre yıkıcılığına taşırdıklarının farkına bile varamamışlardır. Ulusal kurtuluşçu akımlar ve hareketlerin, modernite karşıtı tutumları çok daha muğlâktır. Ulus-devlet haline geldiklerinde ve bazı sanayi kollarında kalkınmaya başladıklarında, anti-emperyalist ve antikapitalistlikleri yerini en aşırı modernizm taraftarlığına bırakır. Hatta modernist ideolojileri (liberalizm, milliyetçilik, reel sosyalizm) din haline getirmede sınır tanımazlar. Ulus-devletçilik ve endüstriyalizm seküler din olarak anlam bulmuş ve yapısallık kazanmıştır.

Kapitalist modernitenin ulus-devlet olarak örgütlenmesi ekonomik tekel olarak örgütlenmesinden daha baskıcı ve sömürücü rol oynar. Marksizmin ve genel olarak sosyolojinin, ulus-devletin baskı-sömürü ile bağlantısını görememesi veya ulus-devleti çok sıradan bir üstyapı kurumu olarak sunması temel bir eksiklik ve çarpıtmadır. Sınıf ve maddi sermaye tahlili ulus-devletten bağımsız yapıldığında, en bayat ve verimli bir toplumsal sonuç üretmeyecek olan soyut bir genelleme yapılmış olur. Reel sosyalizmin başarısızlığının temelinde bu soyutlama yatmaktadır; daha doğrusu başarısız olmasında bu soyutlamayla bağlantılı sonuçlar rol oynamıştır.

PKK'nin inşasına giderken Marksizmin bilimsel sosyalizm çizgisine sadık kalmaya büyük özen gösterdim, gösterdik. Reel sosyalizm olmasaydı, belki de PKK türü bir örgüt oluşmayacaktı. Fakat bu gerçeklik PKK'nin doğuş döneminde tam bir reel sosyalist oluşum olduğunu göstermez. Ondan büyük oranda etkilense de, PKK'nin tüm gerçeği reel sosyalizmle izah edilemez. Burada daha doğru bir yoruma varmak için görelilik ve farklılık kavramına başvurmak gerekir. Halen hatırlıyorum; reel sosyalizmdeki özne-nesne ayrımından ötürü PKK'nin inşası için maddi zemin arıyor, materyalist yorum yapmaya çalışıyordum. Bu arayış olmazsa olmaz türünden bir ilke değerindeydi. Kürtlerde, Kürdistan'da işçi sınıfına benzer olgular vardı. Burjuvalaşma hissediliyordu. Reel boyut için bu olgular yeterli görülüyordu. Ama tam emin olduğumuzu söylemek doğru olmaz. İlke gereği bir kabulleniști bu. Böyle olunca da kendimi, kendimizi tümüyle dogmatik tarzda yaşamın doğal akışına kapatmamış oluyorduk. Bu yanımız giderek açılım gösterecek, farkımızı oluşturacaktı.

Marksizmde mücadele ağırlıklı olarak ekonomizme indirgenmiş olduğu için sonuç vermedi. Çünkü modernitenin, hatta kapitalist modernitenin diğer tüm unsurlarını olduğu gibi yaşayarak komünizme gideceğini sandı. Sonucu belirleyen ise, kapitalizmin tüm unsurlarınca verilen modernite mücadelesi oldu. Demokratik moderniteye bu temel nedenle ihtiyaç vardır. Alternatifinin geliştirilmesi temelinde verilmedikçe, kapitalizme ve onu yaşatan tüm unsurlarına karşı mücadelenin başarılı olması mümkün değildir. Sadece kapitalizmin çözümlenmesi teorisiyle yetinmemek, demokratik modernite teorisi ve bu teorideki alternatif modernite unsurlarını aydınlatarak mücadele vermek ilk şarttır. O halde sosyalist partiler esas olarak kapitalizme karşı demokratik modernite teorisiyle aydınlanıp mücadele ederler. Sadece teorik mücadele ile yetinemezler. Bununla birlikte pratikleşme araçlarını, yani demokratik ulus olmak, ekolojik endüstriyel teknikler geliştirip uygulamak ve sosyalist pazar olgusunu geçerli kılmakla kapitalist modernite unsurlarına karşı başarılı olabilirler.

Savunmamın önemli bir kısmında bu amaçla uygarlık tarihi boyunca iktidar ve devlet olgusunu çözümlemeye çalıştım. En önemli yoğunlaşmayı ise, günümüzün hâkim uygarlığı olan kapitalist modernite bağlamında devlet ve iktidar olgusundaki dönüşümde sergiledim. Özellikle iktidarın ulus-devlete dönüşümünün kapitalizmin temeli olduğunu ortaya koydum. Bu önemli bir tezdi. İktidarın ulus-devlet modeli biçiminde örgütlenmesi olmadan kapitalizmin hegemonik sistem haline gelemeyeceğini çözümlemeye çalıştım. Ulus-devlet kapitalist hegemonyayı mümkün kılan en temel araç konumundaydı. Dolayısıyla anti-kapitalizm olarak, kendini tarihsel toplum şeklinde sunan sosyalizmin aynı devlet modeline dayanarak, yani reel sosyalist ulus-devlet olarak kendisini inşa edemeyeceğini kanıtlamaya çalıştım. Marx ve Engels'ten kaynaklanan sosyalizmin ancak merkezî ulus-devletler temelinde inşa edilebileceğine ilişkin görüşlerinin bilimsel sosyalizmin sistemik hatası olduğunu sergilemeye çalıştım. Sosyalizmin genelde devlete, özelde ulus-devlete dayanılarak inşa edilemeyeceğini, bunda ısrarın başta Rus ve Çin reel sosyalizmi olmak üzere birçok örnekte yaşandığı gibi kapitalizmin en yoz biçimiyle sonuçlanacağı tezini ileri sürdüm. Tarih boyunca yaşanan

merkezî uygarlık sistemini, iktidar kavramını ve çağımıza özgü hâkim biçim olan kapitalist modernitenin iktidar ve devlet biçimini bu tezin gereği olarak çözümlemelere tabi tutmak için yoğun çaba harcadım. Çıkardığım temel sonuç, sosyalistlerin ulus-devlet ilkesinin olamayacağı, ulusal soruna ilişkin temel çözüm ilkesinin demokratik ulus olması gerektiğidir. Bunun somuttaki ifadesi ise KCK deneyimidir.

Modern "Firavun Sosyalizmi"

Bilimsel sosyalizmin kurucuları K. Marx ve F. Engels'in en büyük hataları 19. yüzyılın ortalarında en son Almanya ve İtalya'da zafere erişen bu ulus-devlet karşı devrimlerine karşı çıkacaklarına, bunları desteklemeleri oldu. Bu hata günümüze kadar halkların demokratik ulus devrimleri ve hareketlerine burjuvazininkinden sonra vurulan en büyük darbe oldu. Sonuçlarından bütün emekçiler, halklar ve uluslar büyük kayıplar ve acılar yaşadılar.

Çok büyük bir cesaretle ulus-devletle bağlantılı tüm sistemi reddetmek asla toplumculuktan kopmayı ifade etmediği gibi, ona hâkikat payı oldukça büyümüş bir paradigma ve yöntemle yaklaşma anlamına geliyordu. Kapitalist moderniteyi bu çerçevede kavramlaştırmaya çalışmam zor olmadı. Alternatif modernite kavramı olarak demokratik moderniteyi kavramlaştırmak diyalektik gereğiydi. K. Marx'ın Hegel'in diyalektik metafiziğini diyalektik materyalizme dönüştürmesi gibi, ben de kapitalist moderniteyi demokratik moderniteye dönüştürmeye çalışmıştım. Sonuçları elbette tarihsel akışla belirginlik kazanacaktı. Kapitalist sisteme ne kadar yanıt verdiği tarihsel materyalizmin bu yeni yorumunun işi olacaktı.

Feodal çağdan kapitalist çağa geçişteki devlet modeli olarak modern mutlakiyetçiliği temel çıkış, çözüm aracı olarak görüyorlar. Fakat bu çözüm aracı krizi tam çözmüyor. Devlet sorunu olanca ağırlığıyla sürüyor. Kapitalizmin Hollanda ve İngiltere'de başat rol oynaması, bu ülkelerin hegemonyacılığı geliştirmeleri Fransa ve Almanya'yı sarsıyor, etkiliyor. Fransa hegemonya uğruna mücadeleyi peş peşe kaybetmiştir. Almanya henüz "ulusal birlik" denilen davayı kazanmamıştır. Zaten Avrupa'nın "ikbal" bekleyen diğer tüm iktidar adayları devletçilik sorunlarıyla haşir neşirdirler. Krallık ve mutlakiyet bu sorunları tam çözemiyor. Fransız örneği ortadadır. "Güneş Kral" Muhteşem 14. Louis mutlakiyetçiliği Hollanda-İngiltere ittifakı karşısında başarılı olamamakta, içte devletin sorunları sürekli büyümektedir. Diğerleri ne yapabilirler ki? Hollanda-İngiltere devlet modelinin peşine takılmaya ise maddi ve manevi kültürel durumları ve çıkar çelişkileri elvermemektedir.

Fransız Devrimi denilen olay bu ortam ve sorunlar karşısında patlak vermiş, ortaya çıkan sonuç devlet sorununa ilaveten bir de devrim sorunlarını eklemek olmuştur. Lenin boşuna "Devlet ve Devrim" demiyor. İktidar sorunu tam bir kriz halindedir. Feodal krize çözüm amacıyla gelişen kapitalistik hegemonya, krizi daha da derinleştirip genellemiştir. Mutlakiyet çöküyor, cumhuriyet ilan ediliyor, müthiş bir terör dönemi başlıyor ve ardı sıra çılgın bir imparator taslağı ve imparatorluğu sanki gökten yere inmiş gibi tüm Avrupa'yı sarsıyor. Fransızlar ortalığı beklenmedik biçimde laf ve eyleme, daha kibar bir deyişle teori ve savaşa boğuyorlar. Giyotin de neyin nesi oluyor?

Hegel'in yaptığı yorum şahanedir. Napolyon şahsında devlete ilişkin şu belirlemeyi yapıyor: "Tanrının yeryüzüne inmiş hali". Napolyon'un da "yeryüzünde yürüyen tanrı" olduğunu belirtiyor. Bu, hayatımda en büyülendiğim, yararlandığım bir izah tarzıdır. Hem eski hem de yeni devleti bundan daha mükemmel izah edecek cümle bulmak zordur. Bir cümleyle binlerce kutsal ve laik kitabın anlatmak istediğini söylemeyi akıl etmiştir. Gerçekten felsefe yapmıştır. Şunu söylemem mümkündür: İngilizler ekonomik işi, Fransızlar toplum işini, Almanlar ise felsefe işini iyi yaparlar. Ama bunlardan sentez yapmanın çok sakıncalı olabileceğini de belirtiyorum.

Napolyon kendi etrafındaki Avrupa mutlakiyetçiliğini dağıtmak için, sanıyorum 1802'de "ulus-devlet" diyebileceğimiz modeli dillendirir. Fransızların topyekûn olarak devletleşmesini, ayağa kalkarak Avrupa'yı dize getirmesini istiyor. Başarıyor da. Napolyon feodal uygarlıkçı değildir. Zaten onu devrim temelinde tufan içinde boğmak istiyor. Roma imparatorlarına, Sezar ve İskender'e özeniyor. Ama dönem buna elvermiyor. Öylesi bir imparator olmanın maddi ve manevi kültürel ortamı yoktur. İngiltere ise karşısında daha sinsi, ince ve de 'ekonomi-politiğe' uygun hegemonyacılık sanatını ustaca icra ediyor. Napolyon çıldıracak gibidir. Elbe Adasına sürgün edilmesinden hiç ders çıkarmamıştır. Çıkarsa da, daha doludizgin

bir Napolyon'dur. Müthiş savaşır, fakat Waterloo'da yenik düşmüştür ve çok perişandır. Atlas Okyanusu'nun ortasındaki Saint Hellen Adasında beş yıllık sürgünden sonra (1821) öldüğünde son sözleri "Fransa, Ordular, Josefine!" olmuştur. Bunlar bir ulus-devlet eylemcisini mükemmel biçimde özetleyen sözlerdir.

Teorisine Almanlar, onların adına da Hegel girişir. Muazzam bir ideolojik külliyat oluşur. Boşuna Alman ideolojisi dememişler. Pratikte Prusya Devleti adım adım inşa edilir. Yükseliştedir. Fransa ve Avusturya devletlerini (başta imparatorluklarını) geriletmek isteyen İngiltere Prusya'yı destekler. 1870'teki Sedan zaferi ardından 1871'deki Alman birliğinin kuruluşuyla Prusya İngiltere'nin karşısına ikinci hegemonik güç olarak çıkar. Dünyanın adaletsiz pay edilişinden rahatsızdır. Payını ister. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarıyla o da Fransa gibi yenilmiş olarak hegemonik ideasını kaybeder.

Fransız Devrimi'nden 1945'e kadar kapitalizmin krizinin ne kadar derin (devrevi değil, sürekli) olduğu kanıtlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda Alman Führer'i (Lideri) Hitler'dir. Nazizm gamalı haçla temsil edilir. Faşizmin birçok tahlili yapılmıştır. Başta Marksistlerce, yine liberaller, muhafazakârlar ve anarşistlerce yapılan tahliller de dahil, hepsi fena yanıltıcıdır. Hiçbiri olup biteni dürüstçe ve doyurucu olarak açıklama gücünde veya niyetinde değildir. Soykırım kurbanı Yahudilerin müthiş entelektüelleri de bu yanıltmada başta gelirler. Çünkü Hitler hepsinin ortak entelektüel pisliği, siyasi pratiklerinin ortak "kusmuğudur." "Kargaya yavrusu Anka görünür" derler. Hiçbiri ideolojik ve eylemsel olarak "Pislik kustum" der mi?

Yahudi kökenli Alman filozofu Adorno'nun, aynen olmasa da, özcesi şu anlama gelen bir yargısını çok anlamlı buluyorum. Kapitalist moderniteye ilişkin, derin anlamlı söz olarak, "Yanlış hayat doğru yaşanmaz" demişti. Öte yandan soykırım kamplarını kastederek, anlamlarını çözerek şunu söylüyordu: "Tüm tanrısallıklar ve kutsallıklar adına insanoğlunun söz söyleme hakkı bitmiştir." Yanılabilirim ama özünü böyle yorumladım. Soykırımların izahı olamaz demektedir. Uygarlığımızın maskesi düşmüş, söz hakkı kalmamıştır. Frankfurt Felsefe Okulu gerçeğin izi üzerindedir. Ama suça bulaşmış olmanın ezikliği, itirafları bu ekole mensup entelektüelleri derinden üzmüş, küskün kılmıştır. Walter Benjamin ve Theodor Adorno'da gördüğümüz Yahudi ideolojisinin bundaki payının kavranması ve itirafı (küskünlük, melankoli) önemlidir. Avrupa Birliği (AB) mevcut haliyle bu pisliğin üstünü örtme hareketidir. Altını temizlediğini sanmıyorum. Krizin derinliği devam ediyor.

Cumhuriyet, yönetimin ana grubunun seçimle işbaşına gelmesi halidir. Bir kişi de seçilebilir bin kişi de, pek fark etmez. Etse de özü değiştirmez. Bazen cumhuriyetle demokrasi karıştırılır. Bu vahim bir yanlışlıktır. Cumhuriyet bir devlet biçimidir. Seçim çok güçlü bir tarzda oluşturulmuş devlet kurumlarının yönetimi için yapılır, yoksa halkın yönetimi olarak demokrasi için değil. Demokrasi bambaşka bir sistemdir; devlet tarzında olmayan bir yönetim biçimidir. Elbette demokrasinin de kurumları vardır. Bu kurumlar için de seçim yapılır. Fakat demokrasi ve devlet öz olarak birbirinden ayrılır. Marksistler de dahil, tüm aydınlanmacı entelektüeller bu durumu karıştırmışlardır. Lenin'de bile karıştırma vardır. Demokrasi durumuyla devletin çekirdeğini oluşturduğu resmi uygarlıklar arasında niteliksel bir farklılık hali bulunmaktadır.

19. yüzyılın ortaları tarihin dönüm noktalarındandır. Ya burjuvazinin merkezi ulus-devleti kazanacaktı, ya da toplumun bu yeni tekel ve aristokrasi dışında kalan tüm kesimlerinin demokratik konfederatif hareketi. 1640 ve 1688 İngiliz Devrimleriyle 1789 Fransız Devrimi'nde ihtilal güçleri arasında bariz bir ayrım olmasa da, bu iki eğilim esas rol oynuyordu. Fransız Devrimi'ndeki komüncülerle İngiliz Devrimi'ndeki Leveller demokrat eğilimin temsilcileriydi. Bu eğilimler sonradan tasfiye edileceklerdi. 1848 Devrimleri tam anlamıyla halk devrimleriydi. K. Marx ve F. Engels'in 1848'e kadar Komünist Liga ve Manifesto çalışmaları yerinde ve tarihî adımlardı. Her tür gerici güçle uzlaşan burjuvazinin ihanetiyle karşılaşması sonucunda devrimlerin yenilgiye uğramaları ilk stratejik kayıp oldu. Halkların baharı kısa sürdü ve tekrar karakış bastırdı. Burjuvazinin devrimciliği de anlık çıkarlarıyla bağlantılıydı. Başarsaydı siyasi iktidarı erkenden ekonomik tekele dönüştürebilecekti. Her şeyi kaybetmektense, eldekini korumasını ve sınırlı kazanımlarla yetinmesini bildi. Eski krallık yanlıları ve aristokrasi de umduğunu bulamamıştı. Ulus-devlet bir nevi denge gücü olarak bu süreçte daha da güçlenecekti. Ekonomik ve siyasi tekellerin merkezî ulus-devlet konusundaki ittifakı daha sonraki süreci belirleyecekti. 1861 İtalyan, 1871

Alman ulus-devletinin resmen ilan edildiği tarihlerdi. Sıra diğer ulus-devletlerin ilanına gelecekti.

Umdukları yeni devrim dalgası gelmeyince Marx Londra'ya çekildi. Kapitali incelemeye koyuldu. Enternasyonal denemesi bir dernek çalışmasıydı. Alman komünistleri (Marx ve Engels dahil) merkezî ulus-devleti esas almakla yenilgiyi objektif olarak kabul etmiş oluyorlardı. Bunalım teorileriyle kapitalizmin düşüşüne göre program oluşturma, örgüt kurma, strateji ve taktik geliştirme giderek topluma karşı kapitalizmle aynı modernite kalıpları içinde (endüstriyalizm ve ulus-devleti meşru görme) uzlaşarak, ekonomizm denilen tekelden pay alma hareketine dönüştü. Ekonomizm sanayi tekellerinin ekonomik ve ulus-devlet programının kabulü anlamına gelir. Sovyet Devrimi de daha öncekiler gibi tekelci devlet kapitalizmi + ulus-devlet programının aleti olmaktan kurtulamadı. Zaten Çin Devrimi de uzun bir kargaşa döneminden sonra aynı rotada Çin ulus-devleti + Çin tekelci kapitalizmi + küresel tekel uzlaşmasıyla aynı akıbeti paylaşmaktan kurtulamadı.

Daha sığ bir modernist zihniyetle bağlantılı devrimler olan ulusal kurtuluş devrimleri sanayileşme ve ulus-devleti azami programları olarak belirlemişlerdi. İçlerinde çok sayıda reel sosyalist örnekler olsa da programları aynıydı. Bilimsel sosyalizm adıyla yürütülen yüz elli yıllık hareketin temel başarısızlık nedeni Aydınlanmacı moderniteyi aşamaması ve demokratik moderniteyi teorik, programatik, stratejik ve taktik olarak oluşturup yürütecek gücü gösterememesidir. Daha doğrusu, bu niyeti bile taşımamasıdır. Bütün göstergeler bu hareketin küçük burjuva karakterli, dar ufuklu, zafer sarhoşluğu gibi düzene kolay teslim olan özellikler taşıdıklarında birleşmektedir.

Ulus-devlet ve Sovyetler Birliği meselesi önemini halen koruyan ve çözümünü bekleyen diğer bir konudur. Daha Marx ve Engels döneminde işçi sınıfı için temel mücadele çerçevesinin Alman merkezî ulus-devleti olarak benimsenmesi tüm yanlışlıkların anası olmuştur. Almanya'da 19. yüzyıl ortalarına kadar çok güçlü olan kent ve köy isyanlarına dayalı demokratik konfederatif oluşumlar gerici bulunarak merkezî ulus-devletin desteklenmesi, bizzat Marx ve Engels'in görüşleri arasındadır. Bu konuda Bakunin ve Kropotkin'in eleştiri ve görüşleri bence güncelliğini halen korumaktadır. Marx ve Engels'in bu saptamaları, Birinci ve İkinci Enternasyonal'in düşük doğum gibi gerçekleşmesinin temel nedenidir. Objektif olarak Alman sanayi burjuvazisiyle yapılan bir ittifak vardır. Zaten bu husus açıkça yazılmıştır. Sonuç, ulus-devlet içinde erime olmuştur. Marksizmin yüz elli yıllık öyküsü, bu hatanın kurbanı olma öyküsüdür.

Sovyetler deneyimi ve günümüz Çin'i bunun en kanıtlayıcı örnekleridir. Rusya'da daha 1920'ye varmadan Sovyetlerin demokratik yapısı sona erdirilmiştir. Geriye ulus-devlet modeliyle tek ülkede sosyalist inşa yolu kalmıştır. Bunun için tüm muhalifler tasfiye edilmiş, demokratik güçlerin başında gelen köylülük yok edilmiş, aydınlar susturulmuştur. Ortaya çıkan, modern "Firavun Sosyalizmi"-dir. Demokratik modernite akıllara bile gelmemiş, daha doğrusu engellenmiştir. O demokrasi de yine düşük doğum halinde 1990'lardan sonra gündeme gelecektir. Hitler faşizmi karşısında aynı dönemde gerçekleşene Stalin faşizmi demeyi doğru bulmam. İkisi farklı kanallardan gelen hareketlerdir. Ancak SSCB örneği Sovyet deneyiminin sosyalizm olmadığını, demokratik uygarlığı esas almayan bir sosyalizmin gerçekleşemeyeceğini en çarpıcı biçimde sunan tarihsel bir deneyimdir.

Mao'nun demokrasiyle ilgilendiği olmuştur. Sovyetlere yönelik eleştirileri önemlidir. Çin'deki kültür devrimi bir şeylerin yanlış gittiğinin kanıtıdır. Ancak Mao'nun bilinç seviyesi ve dayandığı araç ve yöntemler Marxçı yanılgıyı ve Sovyet deneyimini aşacak güçte olmamıştır. Bugünkü Çin gerçeği bu konuda çok şeyi açıklıyor.

Çoğu reel sosyalist çizgide gelişen ulusal kurtuluş hareketleri, daha başında ulus-devleti azami programları saymışlardır. Gerçekleştirdikleri bu modelin ancak ABD, AB, IMF, Dünya Bankası gibi ana kapitalist tekellerle işbirliği halinde ayakta durabildiği göz önüne getirildiğinde, antidemokratik ve gittikçe tutuculaşan yapılarına şaşmamak gerekir. En hazin örnek Saddam Hüseyinli BAAS sosyalizmidir. Anlamak isteyenler için altın değerinde bir örnek olaydır.

Sosyal demokratların "refah devleti" zaten ulus-devletten farklı bir şey değildir. Yine dünyada bu konuda da önderlik eden Alman sosyal demokratları, ekonomizmleriyle kendi ulus-devletlerine Hitler'in verdiği zararın tersine kâr sağlayarak muhkem yerlerini hâlâ korumaktadırlar. Ama dünya demokratik hareketini de "iğdiş edip" kendi burjuvalarının yedeği haline getirme karşılığında!

Sosyalizm Sosyalist Araçlar Gerektirir

Hegel felsefesi önemlidir ve halen güncelliğini korumaktadır. Kapitalist birikim ve güç biçiminin felsefesi olarak gerçekten doruk aşamasındadır. Bu, sistemin son sözüdür. Daha sonra sağ ve sol felsefe adına yapılanlar ayrıntılı çalışma programı ve propagandalarından öteye gitmez. Her türlü Marksizm, liberalizm ve konservatizm ideolojileri buna dahildir. Filozof F. Nietzsche ayrı bir ekoldür. Şahsi kanaatime göre Nietzsche, kapitalist sistem karabasanına karşı gerçek bir başkaldırı "çığlığı"-dır. Bir özgürlük sistemi olarak sonuca vardırılmış olmaktan uzaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız felsefe ekolü, bu görevi denemiş ama başarısı sınırlı kalmıştır.

Hegel'i anlayarak Hegelcilikle hesaplaşmak halen güncel ve temel ideolojik görev durumundadır. Nietzsche ve Fransız felsefe ekolünden yararlanmak mümkün olmakla birlikte, daha yaratıcı felsefe çalışmalarına ihtiyaç vardır. Napolyon şahsında iktidarın aldığı ulus-devlet biçimini, siyasi tarihin sonu olarak anlamlandırmaya çalışan Hegel, tanrının ulus-devlet olarak Napolyon kimliğinde yeryüzüne indiğini, böylelikle hem insanlaştığını veya insandan ibaret olduğunu hem de öldüğünü (insanlaşarak) kapalı ifadelerle anlatmak istemiştir. Bu savlar önemli idealardır. Yeniden ve önemle açımlanmayı gerektirir.

Hegel'in yaptığı/eylediği başlıca çalışma, kendi dönemine kadarki maddi ve manevi kültür ifadelerini/söylemlerini (din, sanat, bilim ve felsefe) toparlayıp sentezlemek olmuştur. 1800 yılı, bu çalışmanın ulus-devlet felsefesinin köse taşını oluşturduğu külliyatın tamamlanış tarihini ifade eder. Bu aynı zamanda kapitalist Batı hegemonyasının kesinleştiği tarihtir. Sanayi Devrimi denilen fenomen de bu tarihin damgasını taşır. Aradan yaklaşık ikiyüz yıl geçmiştir. Avrupa uygarlık hegemonyası, küreselleşmenin üçüncü büyük dalgası olan Finans Çağı'nı da ağır bir küresel krizle geride bırakmaya hazırlanmaktadır. Ticaret Kapitalizmi ile Sömürgecilik (15-18. yüzyıllar); Sanayi kapitalizmi ile Emperyalizm (19. yüzyıl); Finans Kapitalizmi ile Küreselcilik (20. yüzyıl) denilen ve kendi içinde aşamalara bölünen Kapitalist Hegemonyacılık, Hegel'in maddi ve manevi kültürel ifade alanlarında (din, sanat, felsefe ve bilim) artık aşılmayı gerektirmektedir. 2000'li yıllardaki son finans kaynaklı krizler, kapitalizmin yapısal olarak ilgasını göstermektedir. Bunun böyle olması için eksik olan, anti-Hegelist felsefe çalışmaları ve pratik siyasi mücadeledir.

Marksist kuramın siyasal devrim ve sonrasına ilişkin tezleri ise, daha vahim olarak hiyerarşik ve devletçi karakter taşır. Savaş, proletarya diktatörlüğü, devletçilik kavram olarak neredeyse kutsallaştırılır. Halbuki devlet, iktidar, savaş ordu sınıflı toplum uygarlığının ürünü olup, mutlak anlamda egemen sömürücü kesimin vazgeçilmez yaşam aygıtlarıdır. Bu araçları proletaryanın eline vermek demek, daha başından kendini onlara benzetmeye karar vermek demektir. Nitekim reel sosyalizmde bu araçların hepsi en yetkince kullanıldı. Zafer elde edildi. Fakat 70 yıl sonra anlaşıldı ki, kapitalizmin en çapulcu biçimi "Batı Avrupa kapitalizmi onun yanında adeta yedi suyla yıkanmıştır" kurulmuştur. Kapitalizmin en totaliter, antidemokratik biçimi söz konusudur. Bu olgunun altında devlet anlayışı yatmaktadır. Engels'te "yavaş yavaş sönmesi gerekir" denilen devlet, en güçlü aşamasına reel sosyalizmle ulaşmıştır. Burada art niyet, karşı-devrim aramak fazla anlamlı değildir. Başvurduğu araçlar "devlet dört dörtlük ele geçirilse de" sosyalizme değil kapitalizme götürür. Sosyalizm sosyalist araçlar gerektirir. Onlar da baştan sona demokrasi, çevre hareketi, kadın hareketi, insan hakları, toplumun öz savunma mekanizmalarıdır.

Buradan kalkarak parti, sendika, barış, ulusal kurtuluş cephe hareketleri, politika gibi birçok toplumsal olguda resmi düzenin aşılamadığı konuları da başarısızlık etkeni olarak eklemek mümkündür. Bu araçlara genel stratejik ve felsefi doğrultuda demokratik ekolojik bakılmadığından, sonuçta ne kadar mücadele aracı olarak kullanılsalar da, sisteme eklenmekten kurtulamazlar.

Marksizme yöneltilecek diğer bir eleştiri konjonktürle ilgilidir. Marx dönemindeki, kapitalizmin olgunluk aşamasıdır. Marx'ın ve Engels'in bundan çıkardığı sonuç kapitalizmin kaçınılmazlığıdır. Kapitalizm adeta sosyalizmin önünü açan bir buldozer rolündedir. Daha da genelleştirirsek, sınıflı toplum uygarlığını kaçınılmaz bir ilerleme olarak görmekte ve idealize ettikleri sistemlerinin kurulması için bu aşamaların gereğine iman etmiş bulunmaktadırlar. Sınıflar ve yönetimin egemenlik aracı olarak devletin zorunlu güvenlik "toplumca vazgeçilmez" kamusal yönetim dışındaki tüm varlıkları, oluşum ve kurumlaşmaları sadece gereksiz

değil, tutucu ve engel konumundadır. Devlet kapitalizmi başta olmak üzere bürokrasiyi büyüten içte ve dıştaki aşırı egemenlik, sosyal devlet gibi birçok kurum gerçek toplumsal demokrasinin ve çevrenin önünde engeldir. Ahlaki açıdan da savaş ordu "zorunlu demokratik savunma dışında" reddedilmesi gereken kurumlardır. Marx'ın kendisi "Sınıf savaşı teorisini Fransız tarihçilerden aldık," derken, aslında kullandığı aracın niteliğini doğal veri olarak almaktadır. Egemen sınıfların savaş tarzını olduğu gibi kurumsal olarak kabul etmektedir. Proletarya diktatörlüğü kavramında da bu böyledir. Tarihteki diktatörlük uygulamalarını olduğu gibi almakta mahzur görmez.

Lenin ve Stalin dönemindeki diktatörlük sürekli devlet durumu olur. Demokrasi hiç uygulanmadan inkar edilmiş oluyor. Halbuki Lenin, "sosyalizme ancak demokrasiden gidilebilir" derken doğruya daha yakındı. Daha sonraki süreçlerde hakim sınıf tarzı ve politikaları daha da merkezileşir. Devlet parti özdeşliği doğar. Parti içte ve dışta tümüyle antidemokratik bir kuruma dönüşür. Sistem içindeki savaş ve barış politikaları artık kapitalizmin değirmenine su taşımaktan öteye gidemez. Ancak daha da çoğaltabileceğimiz bu tür temel hata ve yanlışlıklar, yetmiş yıl geçse de doğal sonucuna varmaktan, kapitalizmi üretmek ve güçlendirmekten öteye köklü değişikliklere olanak tanımazlar.

Toplumsal İnşalar, Zihniyet Ürünü

Şüphesiz Marksizm yine de eşitlik, özgürlük mücadelesinde büyük ve tarihi bir deneyimdir. Toplumsal mücadelede zengin bir katkıdır. Toplumbilimine ekonomi ve sınıf ağırlığını taşımıştır. Burjuvaziyi ulusal kurtuluş, insan hakları, sosyal devlet konularında daha yumuşak biçimlere zorlamıştır. Demokrasiye çok dar taktiksel yaklaşımı, ekolojiyi ve kadın özgürlüğünü kapitalizmden farklı göremeyişi, temel yaşam paradigması olarak da burjuva kalıplarını aşamaması sistemle daha kolay eklemlenmesine yol açmıştır. Marksizmden esinleniş ve reel sosyalizmin etkisi altında başarıya gitmiş olan sosyal demokrasi ve ulusal kurtuluş mücadeleleri, daha zayıf sosyalist versiyonlar kapitalizmden zaten hiç kopmadılar. İçlerindeki kesimler daha çok kapitalist gelişme yanlısıdırlar. Tabanlarına farklı bir yaşamın değil, mevcut yaşamdan daha çok yararlanmasının mücadelesini veriyorlardı. Kalkınmacılık ve bölüşüm sorunu tamamen sistemin hukuku ile bağlantılıdır. Aslında reel sosyalizm, sosyal demokrasi, ulusal kurtuluş, liberalizm ve muhafazakarlığa kapitalizmin en büyük mezhepleri gözüyle bakmak daha gerçekçi bakış açısı sağlar. İslamın, Hristiyanlığın, Yahudiliğin mezhepleri temel olgularından ne kadar farklıysalar, kapitalizmden doğmuş bu mezhepler de kök kapitalizmden o kadar farklılar. Daha doğrusu, fark aynı familyanın değişik türleri kadardır. Dinin daraltılmış olarak devam etmesi, anarşizm gibi akımlar kapitalizmde marjinal olmaktan öte anlam ifade etmez.

İnsan düşüncesine hükmeden iki temel kalıp olan öznel-nesnel, idealist-materyalist, diyalektik-metafizik, felsefi-bilimsel, mitolojik-dinsel gibi bölünmeler anlamı zayıf kılmış ve çarpıtmıştır. Bu ikilemlerdeki derinleşmeler, kapitalist moderniteye yol açan temel yöntemdeki hataların sonucudur. Uygarlık tarihi boyunca düşünce ve inançların bu yönlü gelişimi veya geliştirilmesi iktidar ve istismar sahiplerince hep desteklenmiş, kurdukları sistemlerin sürdürülmesinde temel meşruiyet aracı rolünü oynayan bu ikilemlerdeki derinleşme kapitalizmde zirveye taşınmıştır. Bu ikilemlerin soyut bir tarih gibi yorumlanması da esas olarak yürürlükteki iktidar ve sömürü sistemlerinin yararınadır. Eğer insanlık zihniyeti bu ikilemlerle boğuşturulmasaydı, hiçbir iktidar ve istismar düzeni tarihte bu denli etkili olmazdı. Zihniyet savaşlarını bu ikilemler etrafında sürdürmek, âdeta şehvet gibi daha çok iktidar ve sömürü arzusuna yol açar. Hakikat arayıcıları bu ikilemlerdeki başarıları oranında iktidar sahiplerinin yanında ve sömürü odaklarında kendilerine hep seçkin yer bulmuşlardır. "Hakikat iktidardır, iktidar hakikattir" deyimi büyük geçerlilik kazanmıştır. Buradaki hakikat rejimi, siyasi istismar rejiminin en sağlam müttefiki konumundadır. Bu ittifakın sonucu daha çok baskı ve istismar olmuştur. Bunun sonucu ise, özgür ve anlamlı yaşamın yitimidir.

İktidar tanımı, öz olarak o kadar çekici olmasını toplumsal değerler birikimine en çok sahip olma avantajını vermesine borçludur. İktidar olmak birikmiş zenginliklere, onları daha da artırmanın kurum ve kurallarına, gücüne ve yöntemlerine sahip olmayı ifade ediyor. Süslü laflarla onunla özgürlük, eşitlik, kalkınma getireceğim demek, bilerek veya bilmeyerek kendisini, çevresini ve dayandığı toplumu aldatmak ve oyalamak demektir. İktidarlarla ne devrim yapılır, ne değişim sağlanır.

İktidarla değer gasp edilir, bölüşülür. Ayrıca iktidar değer üretmenin yeri değil tüketmenin yeridir. İster vergi biçiminde ister zorla, toplumdan alıp mensupları arasında dağıtır. Yatırım ve üretime geçmesi de, yani devlet ekonomisi de talanın, değer elde etmenin değişik bir yolu olmasından öteye fazla bir anlam taşımaz. Denilebilir ki, Lenin gibi bir emekçi sınıf politikacısı neden bu gerçeği göremedi? Kapsamlı izahlar gerekir. Ama çok kısaca belirtelim ki, bütün sosyalizmin yüz elli yıllık tarihi iktidara gelme paradigması üzerine kurulmuştu. Lenin'in yaptığı en kestirmeden bu paradigmayı uygulamaya geçirmek, onun yol ve yöntemlerini doğru kestirmekti. Her ne kadar "Sosyalizme en gelişmiş demokrasiden gidilir," demişse de, kendi ve partisi en kısa proletarya diktatörlüğü yoluyla sosyalizme gitmeyi temel bir taktik hat olarak görmüşlerdi. Emperyalizm koşullarında parti iktidar olmadan ayakta durulamayacağını bir temel anlayış olarak bellemişlerdi. Fakat tarih bu görüşün doğru olmadığını aradan yetmiş yıl geçse de en sonunda göstermiştir.

Bu gerçeklik Leninizmin, Marksizmin her şeyiyle yanlış olduğunu göstermez. Sadece parti iktidar tezlerinin yanlışlığını, sosyalizme götüremeyeceğini kanıtlar. Marks'ın, Engels'in konumu şüphesiz teorisyenlikle sınırlı olduğu için devlet ve iktidar için konumları tam kestirilemez. Ama devleti kısa süreli bir tahakküm aracı olarak burjuvaziye karşı kullanmak gereğinden bahsetmişlerdir. Devletçi olmayan anarşistler de vardır. Birçok ütopyacı da vardır. Devletçi olmayan demokrasiler de birçok alanda ve dönemde uygulanmıştır. Birçok sosyalist devleti eleştirmiş, hızla sönmesi gereğinden bahsetmiştir. Sovyet Rusya bunun da tarihi örnekleriyle doludur. Sonuç olarak devlet ve devlet iktidarını kurtuluş, özgürlük ve eşitlik için hedeflemek, kullanmak amaca ulaştırmıyor, uzaklaştırıyor. Gerçekten bu amaçlara bağlılık ve başarıları isteniyorsa, temel mücadele aracı olan parti ve koalisyonları için başka siyasi modeller tasarlamak, teorik ve paradigmatik görüş haline getirmek vazgeçilmez tarihi bir öneme haizdir. Yeni partiler ancak bu sorunun cevapları doğru verildiğinde anlam taşıyabilir.

İktidarla bağlantılı sorulması gereken soru şudur: İktidar gücünü nereden alır; bu kadar nimete konma, değerlere hükmetme nasıl gerçekleşmektedir? Bu sorular bizi iktidarın kaynağının güç olduğu, gücün de savaşta belirlendiği hususuna götürür. Devletin, dolayısıyla iktidarın kaynağında toplumsal aklın değil gücün, savaşın yattığını iyi görmek gerekir; devlet değil gücün, savaşın yattığını iyi görmek gerekir. Devlet ve iktidar toplumsal sorunların çözüm araçları olarak oluşmazlar. Sorun çözme kaynağı olarak kamusallıkla, tahakküm ve istismar gücü olarak devlet ve iktidarını ayırt etmeden her tür karışıklığa düşeriz. Günümüzde iktidarın karışmadığı hiçbir toplumsal etkinlik yok gibidir. Aileye dek devlet sızmıştır. Küresel kapitalizmin geldiği aşama, devleti hem en yoğun uygulanan hem en gereksiz duruma düşen araç konumuna düşürmüştür. Devletin en gereksiz konuma düşmesi zayıfladığı anlamına gelmez. Tersine dişini tırnağına takarak ve gerektiğinde en tavizkar politikaları kullanarak etkinliğini sürdürmeye çalışır. Devlet iktidarının bu durumu totalitarizm olarak adlandırılır. Belki eskisi gibi bir faşist totalitarizm veya reel sosyalist versiyonu aşılmıştır. Fakat yine de devlet totaliterdir. Günümüzde totaliter olmayan devlet yoktur. Bu durum kapitalizmin gerekleri, içinden geçtiği kriz ve alternatiflerinin devreye girişiyle bağlantılıdır.

O halde yöntem itibariyle yapmamız gereken ilk ciddi iş bu hakikat rejimini bırakmak olmalıdır. Aslında negatif bir duruş gerekiyor: Sistemin hakikat rejimine her cepheden olumsuz davranmak! Burada kuru bir cephe alıştan bahsetmiyorum. Sistemin hakikat rejimini çözerek bir karşı duruşun sergilenmesi gerektiğini belirtiyorum. Sadece iktidar ağlarına değil sömürü odaklarına karşı da ancak bu odakların olduğu her yerde anlamlı direnişler sergilenir ve topluluk inşa çabaları geliştirilirse sistem püf noktasından yakalanmış ve çözülmeye başlamış olacaktır. Tüm toplumsal inşalar zihniyet ürünüdür. Söylenenin aksine, eller ve ayaklar toplumu inşa etmez. Öyle olsaydı karşımızdaki dünya bambaşka olurdu. Tarihin tüm önemli olayları, gelişme süreçleri ve yapılanmaları etkili zihniyetler ve iradelerin eseridir. Marksist yöntemin en büyük hatalarından biri, devrimi zihniyet alanlarında yoğunlaştırmadan, yeni toplumsal inşayı günlük baskı ve istismar altındaki proleterden beklemesidir. Marksistler proleterin yeniden fethedilmiş köle olduğunu görememişler, "özgür işçi" safsatasına bizzat düşmüşlerdir. Diğerleriyle birlikte bu hatanın sonuçları bilinmektedir.

1989'da reel sosyalizmin çözülüşü, sanıldığının aksine kapitalizmin lehine değil aleyhine bir gelişme oldu. Bu, sistemin en temel halkalarından birinin kopması anlamına geliyordu. Soğuk savaşla kendi

kitlesini tutan, reel sosyalizm ve ulusal kurtuluş devletleriyle de dünyanın diğer halk yığınlarını adeta oyalayan sistem çökmüştü. Bunun sonucunda devletçi toplumdan ilk defa dünya çapında bir soğuma, çözüm aracı olmayacağına dair köklü kanılar doğdu. Ulusal-devlet ve milliyetçilik de oyalayıcı yeteneklerini önemli oranda yitirdi. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sosyal refah devleti de kısa dönem dışında etkinliğini çoğu ülkede kaybetti. Sistem her bakımdan yeni bir evreye girdi.

Devleti ancak devlet yıkabilir. Demokrasi devleti yıkmaz; reel sosyalizm gibi ancak daha yeni bir devletin yolunu açabilir. Demokrasinin temel işlevi böylelikle ortaya çıkar. Devleti sınırlayarak, küçülterek, toplum üzerindeki ahtapot misali kollarını kırparak ancak özgürlük ve eşitlik olanaklarını artırabilir. Sonuna doğru ise belki devlet tümüyle gereksizleşerek söner. Engels'in, kısmen Lenin'in anlayışı da böyle olmakla birlikte, teoriyi tam geliştirdikleri de söylenemez. Demokrasili devletlerde de şüphesiz devletin biçiminde önemli değişimler ortaya çıkar. Giderek toplumun "genel güvenlik" ve ortak yarar alanları olarak "kamusal alan" dışında tüm gereksiz kurum ve kurallarını terk etmek zorunda kalır. Özellikle AB ülkelerinde geç ve çok yavaş da olsa, farkına varılan ve uygulanan bu tarz bir devlet ve demokrasi uygulamasıdır. Bir nevi tüm insanlık adına devlet ve demokrasi konusunda özeleştiri yapmaktadır.

Bu kısa değerlendirme ile göstermek istediğimiz husus, devlet odaklı parti olmanın baştan itibaren dünya görüşümüzde temel bir yanlışlık içerdiğidir. İster devlet kursun, ona erişsin, ister kurmasın ve erişmesin, bu partiler demokratik, özgür ve eşitlik amaçlarını devlet yoluyla gerçekleştiremezler. Bu yoldan dönülmedikçe, yeni özgürlükçü ve eşitlikçi parti olunamaz. Kısaca demokratik ve sosyalist parti olmanın yolu devlet odaklı teori, program, strateji ve taktiklerde dönüşüm yaparak yenilenmeyi sağlamaktan geçer. Devlet odaklı olmayan bir demokratik sosyalist teoriye, program, strateji ve taktiklere ihtiyaç vardır. Özeleştiri bu temelde gelişirse anlam ifade eder. Aksi halde yenilik adı altında tekrar eski konumlara düşmek kaçınılmazdır. Reel sosyalizm, sosyal demokrasi ve ulusal kurtuluş partilerinin durumu bu gerçekliği gayet açık olarak doğrulamış bulunmaktadır.

Bana göre mevcut epistemolojiler, iktidar aygıtlarının bir parçası olmaktan kurtulamamışlardır. İradeleri hilafına bu böyledir. Karl Marx gibi en bilimsel yaklaşım sahibi bir düşünürün, kapitalin içyüzünü en yetkin gören kişi olduğu kuşku götürmez. Ama bu çok önemli özelliği, kendisini kapitalist moderniteden kopartmaya yetmemiştir. Marx'ın dayandığı bilgi yapıları ve yaşamı, binlerce bağla bu moderniteye bağlıydı. Bunları, suçlamak için değil gerçekliğini anlaşılır kılmak için belirtiyorum. Benzer sorunlar Lenin ve Mao için de geçerlidir. Düşündükleri sistem, birçok öncülüyle (başta bilgi yapıları, modern yaşam anlayışları) kapitalist moderniteye bağımlıydı. Örneğin endüstriyalizm ve ulus-devlet gibi dev konuları, sosyalist içerikle fethedeceklerini düşünüyorlardı. Hâlbuki biçim ve içerik olarak modernitenin bu temel kalıpları, sermaye birikimine odaklıydı. Onları esas alan, ne kadar karşıtı da olsa, kapitalizm doğurmaktan kurtulamazdı. Reel sosyalizme yönelik eleştirilerim, tüm bu hususlarda çok açık hale gelmişti. Fakat eleştirmek yetmeyecekti. Eleştirdiklerimin yerine ne koymalıydım? Önem taşıyan soru buydu. Üzerinde sürekli yoğunlaştığım soru da bu oldu.

PKK ve Ulus-Devletçi İdeoloji

PKK'nin oluşumundaki temel sorun, ulus-devletçi ideoloji konusunda muğlâk kalmasıdır. Özellikle J. Stalin'in ulusal sorun konusundaki tezleri bu konuda etkileyici olmuştur. Stalin ulusal sorunu temelde devlet kurma sorunu olarak ele alır. Bu yaklaşımı bütün sosyalist sistemi ve ulusal kurtuluş hareketlerini etkilemiştir. Lenin'in de kabul ettiği bu hakkın ulusların kendi kaderini tayin hakkı olarak devlet kurmaya indirgenmesi, tüm komünist ve sosyalist partilerin ideolojik muğlaklığa düşmelerinin temel nedeni olmuştur. PKK'nin çıkışındaki temel ideası olan Kürt Sorunu'nu çözmede esas aldığı model, Stalin'in ortaya koyduğu ve Lenin'in de onayladığı devlet kurma modeliydi. O dönemde (1950-1970'ler) zirve yapan ulusal kurtuluş hareketlerinin çoğunun ayrı devletle sonuçlanması, bu modeli neredeyse biricik kılıyordu. Ayrı devlet sosyalist amentünün kutsal ilkesi haline gelmişti. Sosyalist olmak ezilen ve sömürge uluslar ve halkların devlet kurma hakkından yana olmakla eşanlamlıydı. Aksini düşünmek sosyalist olmaktan çıkmak demekti. Aslında ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi ilkin ABD Başkanı Wilson'un Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya

attığı ve ABD'nin hegemonik çıkışıyla yakından bağlantılı olan bir ilkeydi. Lenin, Wilson'dan geri kalmamak ve ezilen uluslarla, sömürge halkların desteğini Sovyetler Birliği'nden yana çekmek için aynı ilkeyi daha da radikalleştirerek bağımsız devlet kurmaya indirgemişti. İki sistem arasında bu yönde bir yarış başlamıştı. Bunun en bariz örneği Anadolu'da yeni başlayan ulusal direnişin her iki güç tarafından desteklenmeye çalışılmasıydı. Daha sonra bu yaklaşım iki sistem arasında tırmandırılarak devam etti.

Bilimsel sosyalizmin kurucuları olan K. Marx ve F. Engels'te bu konuda açık bir tutum yoktu. Fakat Hegel felsefesindeki temel devlet modeli olarak teorileştirilen ulus-devlete bir itiraz ve eleştiride bulunmamışlardı. Onlar da ulus-devlet modelini çağın, modernitenin doğal ve olması gereken yeni devlet biçimi olarak onaylamak durumundaydılar. Örneğin yaşadıkları dönemin temel ulusal sorunlarından biri olan Almanya'nın birlik sorununun, merkezî olarak güçlendirilmiş ve dağınık federe birimlerden kurtulmuş bir ulus-devletle çözümünden yana tavır takınmışlardı. Bu çözümü özellikle anarşistlere karşı savunuyorlardı. Tarih bu konuda anarşistlerin haklı olduğunu kanıtlamıştır. Özellikle Bakunin ve Kropotkin'in görüşleri hem haklılığını hem de geçerliliğini korumaktadır. Bilimsel sosyalizmin ve reel sosyalist uygulamanın sonunu getiren, daha doğrusu içten çözülmesinin temel nedenlerinden başta geleni, aşırı merkezileştirilmiş, bürokrasiye dayanan güçlü ulus-devlet modelidir. Genelde proletarya diktatörlüğü olarak devlet, özelde onun en merkezî ve toplumun kılcal damarlarına kadar yansıtılmış biçimi olan ulus-devlet içten çöküşün ve çözülmenin temel nedenidir. Diğer nedenler tali rol oynar. Reel sosyalizmin yüz elli yılı aşan tarihinin büyük fedakârlıklar pahasına kazanılmış değerlerini çürümeye ve kendi kendine çözülmeye terk etmesinin nedeni, bilimsel sosyalizmin devlet ve demokrasi konusunda kendi öz teorisinden yoksun bulunmasıdır.

Marx ve Engels 1870'lerin başında inşa edilen Alman ulus-devletini yücelttiklerinde ve örnek olarak sunduklarında, kendi elleri ve beyinleriyle insanlığın en iddialı ütopyalarından biri haline getirdikleri bilimsel sosyalizme en temel yanlışı yaptırmışlardı. Anarşistlerin, özellikle Bakunin ve Kropotkin'in kendilerine yönelik tarihsel eleştirilerini dikkate alsalardı, bilimsel sosyalizmin kaderi kesinlikle daha değişik ve başarılı olur; sosyalizmin özgürlükçü, demokratik ve eşitlikçi değerleri kapitalist modernite karşısında başarılı ve kalıcı bir alternatif sistem haline gelirdi. Bir bütün olarak kapitalist modernite unsurları karşısında demokratik modernitenin unsurlarının inşasında büyük gelişim sağlardı. K. Marx ve F. Engels'in yaşamlarının son dönemlerinde bu temel eksikliğin farkına varır gibi olduklarını, özellikle ilkel komünal toplumdan çok şey öğrendiklerini, kapitalist aşamanın zorunlu olmadığını fark ettiklerini ve eski topluma dayalı sosyalizm biçimlerini denenmeye değer bulduklarını biliyoruz. Marx, Kapital'i devlet tahlili ile tamamlamak istemişti. Ömrünün buna yetmediği bilinmektedir. Engels "Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni" adlı ünlü yapıtında bilimsel sosyalizme derinlik ve tarihsel boyut kazandırmıştı. Bilimsel sosyalizmde revizyonu kendilerinin değil, Bernstein'ın yapması bilimsel sosyalist teori için büyük talihsizlik olmuştur. Daha sonraları derinleştirilen doğrular değil, yanlışlar olmuştur. Özellikle Bernstein'ın demokrasi, Lenin ve Stalin'in devlet ve ulusal sorun konusundaki burjuva liberal yaklaşımları, bilimsel sosyalizm tarihindeki en büyük sapma ve yanlışlıkları teşkil etmiştir. Sadece sapmaya düşülmemiş ve yanlışlıklar yapılmamış, temel doğruların yerine reel sosyalizm olarak inşa edilmişlerdir.

V. İ. Lenin'in Bernstein'a yönelik eleştirilerinde doğrular vardı. Bernstein'ın sosyal demokrasi hareketini (O dönemde sosyalist partilere bu ad veriliyordu.) burjuva liberalizminin kuyrukçusu ve sol uzantısı haline getirdiği biçimindeki eleştirileri doğruydu. Zaten daha sonraki gelişmeler bu görüşünü doğrulamıştır. Bernsteincı revizyonizm bir sağ sapmaydı ve bilimsel sosyalizme vurulan ilk ciddi darbeydi. Fakat bu darbenin çok etkili olmasının altında bilimsel sosyalizmin çok önemli bir eksikliği ve yanlışlığı yatmaktaydı. O da toplumsal demokrasinin olmayışı ve yerine ulus-devlet inşacılığının konulmasıydı. Bernstein'ı etkili kılan bu temel eksiklik ve yanlışlıktı. Bernstein sosyal demokrasiyi diktatörlük ve devlet kuramından uzaklaştırarak ve Alman ulus-devletini sosyal devlet doğrultusunda esneterek, diktatörlük konusundaki yanlışlığı aşmak ve demokrasi eksikliğini gidermek istiyordu. Her iki yaklaşımı da oportünistçeydi. Ama Lenin'in getirdiği doğru eleştiriler, alternatif doğrulardan yoksundu. Lenin'in burjuva demokrasisi ve sol uzantısı olan Bernsteincı sosyal demokrasi yerine önerdiği şey, proletarya diktatör-

lüğü ve sosyalist devlettir. Bu konuda Lenin büyük bir çıkmazdadır ve hayatı boyunca bu çıkmazı aşamamıştır. Proletarya diktatörlüğü ve sosyalist devlet konuları Lenin'i çok uğraştırmıştır. Bu konularda büyük çabalar harcamış ama bir türlü doğru çözüme varamamıştır. K. Marx'ın Paris Komünü (1871) dolayısıyla ancak birkaç kez kavram olarak dile getirdiği proletarya diktatörlüğü, teorik açıdan incelenmiş bir konu değildi. Burjuvaziden esinlenerek, "Onların diktatörlüğü varsa neden proletaryanın da diktatörlüğü olmasın?" denilerek kaba bir analoji yapılmıştı.

Lenin, Sovyet deneyiminden sonra 1920'lerin başında sosyalist devlet teorisiyle uğraşmıştır. Ömrünün buna vefa etmediği bilinmektedir. Bu dönemde Kropotkin'in bizzat Lenin'e Sovyetler'in demokratik model olarak kurumlaştırılmasını ve kalıcı kılınmasını önerdiği bilinmektedir. Lenin bu öneriye pek kulak asmamış, özellikle Kropotkin'in anarşist kişiliğinden ötürü kuşkulu yaklaşmış ve sıcak bakmamıştır. Daha sonrası bilinmektedir. Stalin'in elindeki proletarya diktatörlüğü denilen ucube, bütün devrimci demokratik ve sosyalist eğilimleri yutmuş ve en son Stalin'in kendisi de bu makinenin komplosu temelinde yutulmuştur. Lenin'in sosyalizme giden yolun en geniş demokrasiden geçtiğine dair söylemi vardır. Fakat bu söylemin üzerinden üstünkörü geçilmiş, teori ve pratiği yapılmamıştır. Proletaryanın diktatörlüksüz ve devletsiz yaşayamayacağına kendilerini o denli inandırmışlardır ki, proleter demokrasi kavramını bile diktatörlük ve devlet biçimi olarak tanımlamaktan geri durmamışlardır. Demokrasiyi bir diktatörlük ve devlet biçimi saymışlardır. Kategorik yanlışlık buradadır. Tarihten de biliyoruz ki, demokrasi ne bir diktatörlüktür ne de devlet biçimidir. Tersine, hem diktatörlük hem de devlet karşıtı veya alternatifi olan bir toplumsal yönetim biçimidir. Demokratik toplum devletin veya diktatörlüğün olmadığı, en azından toplumla uzlaşı halinde olduğu yönetim sisteminin adıdır. K. Marx'tan Lenin'e kadar bilimsel sosyalistlerin geliştiremedikleri, yerine proletarya diktatörlüğünü ve sosyalist devleti ikame ettikleri şey, demokratik toplum veya aynı anlamda sosyal demokrasi sistemidir. Bernsteincı revizyonizme fırsat sunan bu yöndeki büyük yanlışlık (proletarya diktatörlüğü ve sosyalist devlet), demokratik toplum veya sosyal demokratik sistemin eksikliğidir.

Savunmamın daha önceki ciltlerinde çözümlemeye çalıştığım bu konudaki düşüncemi, özet halinde tekrarlamakla yetineceğim. Demokratik toplum devlet ve diktatörlük olmayan, olmaması gereken bir toplumsal yönetim biçimidir. Tüm tarihsel örnekler (başta Atina demokrasisi), eğer demokrasiden bahsedilecekse, bunun ya devletsiz bir yönetim biçimi olarak vücut bulduğunu ya da tarihsel olarak bunun koşulları oluşmamışsa, devletle ilkeli uzlaşı temelinde yönetimi paylaşarak gerçekleştirildiğini kanıtlamaktadır. Proletarya diktatörlüğü ve "sosyalist devlet" kavram olarak da yanlıştır. Ontolojik olarak diktatörlük sadece ve sadece güç ve sömürü tekelini ellerinde bulunduran sınıf ve elit tabakalara özgü bir olgudur. Kan, acı ve sömürü ile yoğrulmuş bir olgu ve onun kavramsallaştırılmasıdır. Emekçiler, ezilenler ve sömürülenlerin böylesi bir araçla hem zihnen teorik olarak, hem de pratikte araçsal olarak ilişkisi olamaz. Olabilir denilirse, Sovyet deneyimi ve benzeri deneyimlerin neyle sonuçlandığını kanıt olarak gösterip yanlışlığını ortaya koymak, ondan (reel sosyalizmden) önceki dönemlere göre daha kolay ve çarpıcıdır.

Aynı hususlar "sosyalist devlet" için de belirtilebilir. Siyasi zafer kazansalar bile emekçiler, ezilenler ve sömürülenlerin bu zaferin ardından kurulması gereken bir sosyal devletleri olamaz; tersine geliştirecekleri sosyal demokrasileri veya demokratik toplumları olur. Adı ve içeriği ne olursa olsun, tümüyle işlevsiz olmasa ve toplumsal yönetimle ilgili önemli işlevleri olsa bile, devlet son tahlilde güç ve sömürü tekeli olarak eskiden beri toplumun üzerinde kurulu bir sistemdir. Ontolojik olarak varlığını bu gerçekliğe borçludur, onun kadim adıdır. Bundan "sosyalist devlet"i yumurtlatmak mümkün değildir. Nasıl inek yumurtlamayıp yavru doğurursa, devlet de ancak değişik biçimli yavru devletler doğurabilir. Aynı devlet yumurtlayıp sosyalist yavrular yapma yeteneğinde değildir. Benzetme belki kabadır ama gerçekliğinden asla kuşku duyulmamalıdır.

Örnek alınan tüm komünist partiler ve işçi partileri reel sosyalizmin yaşadığı eksiklikler ve yanlışlıklardan paylarını almışlardı. Kuruluş aşamasında devletçi ideoloji ile demokratik toplumcu ideoloji arasında ayrım yapacak yetenek ve güçte değildik. Ders alınacak doğru bir örnek olmadığı gibi, tarihsel tecrübeyi doğru yorumlayacak bilgi birikimine ve teorik kapasiteye de sahip değildik. "Sömürge Kürdistan" kavramına dayalı eklektik ulusal kurtuluş teorisinin pratik gerekleri belliydi.

Uzun vadeli Ulusal Kurtuluş Savaşı'na dayalı ulusal bir devletti hedeflenen. Afrika'da neredeyse her gün tekrarlanan ulusal kurtuluş savaşları ve sonrasında ilan edilen bağımsız devletler, Kürt Ulusal Sorunu'nun çözümünde de başka hiçbir teoriye ve pratiğe ihtiyaç duymaksızın içine girilecek yolu yeterince açıklıyordu. Genel kurtuluş teorisine fazla dalmadan, ulusal kurtuluş pratiklerini incelemek yeterli geliyordu. Ayrıca bahsettiğimiz büyük ustalardan (Lenin, Stalin) aldığımız icazet, gerekli olan tüm teorik gıdayı ve pratik kalıpları sunuyordu. Geriye kalan, bu ideolojik kapsamın gruplaşmasını hızla tamamlamak ve kitleye mal etmekti. Öyle de yapıldı.

PKK'nin öncülük ettiği devrimci halk savaşı deneyiminin en önemli sonuçlarından biri, demokratik ulus gerçeğine yol açmasıdır. Aslında demokratik ulus gerçeği, PKK'nin ideolojik yapılanmasında açık seçik belirlenip programlanmamıştır. İdeolojisine hâkim olan ulus kavramı, ulus-devletin reel sosyalist versiyonudur. Daha da önemlisi, ulus deyince tek ve mutlak bir anlayış söz konusudur; o da Hegelci devlet ulusçuluğudur. Bu kavram ve gerçekliği dışında farklı bir ulus gerçekliği düşünülmemektedir. Şüphesiz bunda da Marksist bilimsel sosyalizm anlayışının Hegelci yorumu esas alınmaktadır. Marx ve Engels döneminde ulus denince akla gelen, feodal çitlerin aşılması ve dil-kültür birliği sınırları kapsamında merkezileşmiş devlet eliyle bir ulusal toplum oluşturulmasıdır. Böylelikle ulus-devlet tek ve mutlak gerçeklik olarak ele alınmaktadır. Ulus-devlet Hegel felsefesinin temel kategorik kavramıdır. Toplumsal gelişmenin ve devlet biçimlenmesinin en son durağıdır. Bunun burjuvazi veya proletarya önderliğinde gerçekleştirilmesi, kavramın tekçi ve mutlakçı özelliğini değiştirmemektedir. Ulus denilince akla gelen biricik olgu devlet ulusudur. Marksizmin kapitalist moderniteyi aşamaması ve onun tarafından asimile edilmesinin temelinde bu ulus-devlet anlayışı yatmaktadır. Ulus-devlet temel toplumsal form olarak kabul edilince (Almanya'nın 1871'de ulus-devlet halinde ilanı çok açık biçimde desteklenmektedir.), geriye kalan proletaryanın bu sınırlara çekilmesi ve kendi ulus-devletinin hizmetine girmesi, karşılığında bazı ekonomik ve sosyal haklarla varlığını sürdürülebilir kılmasıdır. Reel sosyalizmin yüz elli yıl öncesinden kaderini belirleyen de bu kabul ediştir. Sovyetler Birliği ve Çin deneyimleri başta olmak üzere, sonuçta kapitalist modernite unsurlarının her ulus-devlet kapsamında zaferini ilan etmesi de bu kavram ve gerçekliğin kapitalizmle bağını kanıtlamıştır. Reel sosyalizmin içten kapitalizme dönüşümü bunun dışında başka türlü yorumlanamaz.

Devrimci halk savaşı deneyiminde PKK'nin reel sosyalist yaklaşımları en çok ulus-devletçilik konusunda zorlandı. Karşısında savaştığı ulus-devletçi kontrgerilla gerçeği, devrimci savaşımının anlamı ve amacı konusunda tereddütlere yol açtı. Daha da kötüsü, her iki tarafın yöntemleri gittikçe birbirine benzemeye başladı. PKK'nin idealist sosyalizmi ulus-devletçilik gerçeği karşısında gittikçe zorlandı. 1995'lerden itibaren giderek açığa çıkan bunalımının temelindeki gerçeklik de buydu. Ulus-devlet ne kadar sosyalist bir olgudur, ne kadar gerçekleştirilebilir? Bu iki temel soruya verilecek yanıtlara göre bunalım ya tasfiyeye yol açacak ya da değişik bir ulusal çözümle sonuçlanacaktı. Bu noktada ideolojik bunalımdan çıkısın kilit kavramı demokratik ulus kavramı oldu.

Her Şey Kökü Üzerinde Yeniden Doğar

21. yüzyılda devletçilik zihniyetinden kopmadan ve demokratik siyaset araçları devreye sokulmadan kalınırsa, yalnız başına Kürt sorunu bile Ortadoğu'yu bir yüzyıl daha geleneksel hegemonik güçlerin çıkar alanı halinde tutmak için yeterlidir. Bunun tersi de geçerlidir. Ortadoğu'da demokratizmin gelişmesindeki ve dolayısıyla tüm toplumsal sorunların demokratik çözümündeki kilit rol Kürdistan'daki demokratik çözüm deneyiminden geçmektedir. Kürdistan'ın mevcut statüsü, daha doğrusu bölgenin temel komşu ulusları olan Türk, Arap ve Fars uluslarının yanı sıra, daha iç unsurları olan Ermeniler, Süryaniler ve Türkmenlerin varlığıyla Kürtlerin yaşadığı tarihsel kader birliği, Kürdistan'daki demokratik çözümün domino etkisiyle tümüne yayılmasını olası kılmaktadır. Demokratik Kürdistan çözümü; Demokratik Ortadoğu çözümünü doğurmaktadır.

Kapitalist modernite çağında demokrasiler ve özerk yönetimler için en büyük tehdit ulus-devletçi iktidarlardan gelmektedir. Demokrasiyi kendine kılıf yapan çoğu ulus-devlet,en katı merkeziyetçiliği sağlayarak, toplumun özyönetim hakkını tamamen ortadan kaldırmaktadır. Liberal ideolojik hegemonya ulus-devletin bu demokrasi karşıtı niteliğini "demokrasi çağı"nın özelliği diye yuttur-

maya çalışmakta,demokrasinin ulus-devletçe yadsınmasına demokratik rejimin zaferi demektedir. Kapitalist moderniteye karşı demokrasilerin gerçek sorunu kendi farkını ortaya koymak, katılımcı ve süreklilik arz eden özelliğinden vazgeçmemektir. İktidar ve devlet hegemonyası dayatılmadığı müddetçe, demokrasilerin çözemeyeceği bir toplumsal sorun yoktur.

Bu koşullarda radikal demokrasinin ve demokratik konfederalizmin çözümleyici gücü ortaya çıkmaktadır. Uygarlığın şafak vaktine beşiklik etmiş Kürdistan coğrafyası, bu sefer demokratik konfederalizmin, radikal ve gerçek demokrasinin şafak vaktine beşiklik etmektedir. Doğada bir kural vardır: Her şey kendi kökeni üzerinde yeniden doğar. Demokrasi de neolitik devrimde gizli kökenleri üzerinde tam ve başarılı doğuşunu gerçekleştireceğe benzemektedir. Halen tüm merkezî hegemonik uygarlıkların darbesini yemekte olan bu beşiğin demokrasi bebeğini de büyütmesi imkân dahilinde görünmektedir. Öz yönetim gücünü, politik ve ahlâki toplum olma yeteneğini çoktan kaybetmiş bu topraklar, bu dağlar "Kurti"lerin bir kez daha beşikten çıkıp yürüyüşe geçmelerine tanıklık edebilir. Ortadoğu kültüründe her şey bileşik kaplar misali gibidir.Bir alanda başarısını kanıtlamış toplumsal hakikat,hızla diğer alanlara da yayılma özelliğindedir. İslâm sadece otuz yıl gibi kısa bir zaman içinde bir dünya sistemi haline geldi. Ufacık bir Filistin sorunu yıllardır tüm bölgeyi esir almış gibidir. Kürdistan şafağında uygarlık beşiğinde büyüyüp atılım yapabilecek düzeye gelmiş gerçek demokrasi, demokratik özerklik, demokratik konfederalizm ve tüm bu olguların sistematik ifadesi olarak demokratik modernite, kapitalist modernite karşısında güçlü alternatif olarak rol oynamaya başlamıştır. Her geçen gün iflasını ibret verici derslerle kanıtlayan bu sistem karşısında demokratik modernite yükselen yıldız niteliğindedir.

Kapitalist modernitenin ve esinlendirdiği sosyoloji biliminin demokratik ulus kategorisini işlememesi yapısallığı ve ideolojik hegemonyası gereğidir. Demokratik ulus sadece zihniyet ve kültür ortaklığıyla yetinmeyen, tüm üyelerini demokratik özerk kurumlarda birleştiren ve yöneten ulustur.Belirleyici olan yönü budur. Demokratik, özerk yönetim tarzı demokratik ulus olmanın başta gelen koşuludur.Bu yönüyle ulus-devletin alternatifidir. Devlet yönetimi yerine demokratik yönetim büyük bir özgürlük ve eşitlik imkânıdır. Liberal sosyoloji,ulusu esas olarak ya kurulmuş bir devletle ya da devlet kurmayı amaçlayan bir hareketle özdeşleştirir. Reel sosyalizmin bile bu yönlü bir arayışta olması liberal ideolojinin gücünü gösterir. Demokratik ulusun alternatif modernitesi demokratik modernitedir. Tekelcilikten kurtulmuş ekonomi, çevreyle uyumu ifade eden ekoloji, doğa ve insan dostu olan teknoloji demokratik modernitenin, dolayısıyla demokratik ulusun kurumsal temelidir.

Demokratik ulusun gelişemediği, ulus-devletçiliğin ise sorun çözemediği koşullarda bir uzlaşı ve anlayış olarak hukuk ulusundan bahsetmek mümkündür. Anayasal vatandaşlıkla kastedilen çözüm aslında hukuk ulusu temelindeki çözümdür. Anayasal güvenceye bağlanmış hukuki vatandaşlık ırk, etnisite ve milliyet ayrımını esas almaz. Bu tip özellikler hak doğurmaz. Hukuk ulusu bu yönüyle gelişen bir kategoridir. Özellikle Avrupa ulusları giderek milliyet uluslarından hukuk uluslarına evrilmektedir. Demokratik uluslarda özerk yönetim, hukuk ulusunda haklar esastır. Ulus-devlette ise iktidar yönetimi belirleyicidir. En tehlikeli ulus tipi "ordu-millet" zihniyeti ve kurumlaşmasıdır. Güçlü ulusu temsil eder gibi gözükse de, özünde içinde yaşanması en güç, hep görev dayatan ve faşizme varan bir zihniyeti barındırır. Ekonomik ulus ulus-devlete yakın bir kategoridir. ABD, Japonya, hatta Almanya gibi ekonomiye başat rol tanıyan ülkelerdeki bu ulus anlayışı Avrupa'nın geçmişinde daha güçlüydü. Sosyalist ulus kategorisi denenmek istendiyse de, pek başarılı olduğu söylenemez. Bu kısmen Küba'da rastladığımız ulus örneğidir. Fakat bu ulus örneği de ulus-devletin reel sosyalist biçimidir; özel kapitalist ağırlıklı ulus-devlet yerine,devlet kapitalizmi ağırlıklı ulus-devletin ikame edilmiş biçimidir.

Çağımızda "tek bayrak", "tek dil", "tek vatan", "tek devlet", "üniter devlet" biçimindeki ulus-devlet sembolleri ve temel sloganlarının kulakları sağır edercesine haykırılması, gözlerin farklı renkten bayraklardan alerji duyup küçümsemesi, zihniyet dünyasının monolitik hale getirilip sakatlanması, ulusal şovenizmin her gösteride, özellikle spor ve sanat etkinliklerinde şahlandırılırcasına ritüel haline getirilmesi milliyetçilik dininin ibadetleri olarak yorumlanmalıdır. Aslında daha önceki çağların ibadetleri de aynı işlevi görür. Burada iktidar ve sömürü tekellerinin çıkarlarını ya gizleyerek ya da kutsayıp meşrulaştırarak geçerli kılmak asıl hedeftir. Günümüzde ulus-devletle ilgili tüm örtbas

edici ve abartıcı yaklaşım ve uygulamaları bu temel paradigma altında yorumladığımızda, toplumsal gerçekliğin hakikatini daha doğru kavrarız.

Demokratik ulus tüm bu hastalıkları en az yaşayan ulus modelidir. Kendi yönetimini kutsallaştırmaz. Yönetim sade bir olgu olarak günlük yaşamın hizmetindedir. Gereklerini karşıladığında herkes bir memur olarak yönetici olabilir.Yöneticilik değerlidir ama kutsal değildir.Ulusal kimlik anlayışı açık uçludur; kapalı bir din üyeliği, müminliği gibi değildir.Bir ulusa mensup olmak ne bir ayrıcalık ne de bir kusurdur.Birden fazla ulusa mensup olunabilir. Daha doğrusu, iç içe geçmiş farklı ulusallıklar yaşanabilir. Hukuki ulusla demokratik ulus uzlaşırsa rahatlıkla birlikte yaşanabilir. Vatan, bayrak ve dil değerli olmakla birlikte kutsal değildir. İç içe ortak vatanı, dilleri ve bayrakları zıtlıklar yerine dostluklar biçiminde paylaşarak yaşamak sadece mümkün değil, aynı zamanda tarihsel toplum yaşamının da bir gereğidir. Bütün bu özellikleriyle demokratik ulus olgusu kapitalist modernitenin çılgınlaştırıcı savaş aleti olan ulus-devletçiliğinin güçlü alternatifi olarak tarihteki yerini yeniden almaktadır.

Çözümleyici bir model olarak demokratik ulus modeli devlet ulusçuluğunun paramparça ettiği toplumsal ilişkileri yeniden demokratikleştirir; farklı kimlikleri uzlaşıcı, barışçı ve hoşgörülü kılar. Devlet ulusunun demokratik ulusa doğru evrilmesi muazzam kazanımları beraberinde getirir. Demokratik ulus modeli öncelikle şiddet yüklü toplumsal algıları doğru bir toplumsal bilinçle yumuşatıp insancıl (akıllı ve duygulu, empatisi olan insan) kılar. Şüphesiz şiddet içerilmiş sömürü ilişkilerini tümüyle ortadan kaldırmasa bile epeyce azaltarak, daha eşit ve özgür bir toplum olanağını ortaya çıkararak bunu gerçekleştirir. Sadece kendi içinde barışı ve hoşgörüyü geliştirmekle kalmaz,aynı zamanda dışta diğer uluslara karşı da baskı ve sömürü yüklü yaklaşımları aşıp ortak çıkarları sinerjiye dönüştürerek bu misyonunu gerçekleştirir. Ulusal ve uluslararası kurumlar demokratik ulusun temel zihniyet ve kurumsal yapılanmasına göre yeniden inşa edildiğinde, yeni bir modernitenin yani demokratik modernitenin sadece teorik değil uygulamadaki sonuçlarının da Rönesans niteliğinde olduğu kavranacaktır. Kapitalist modernitenin alternatifi demokratik modernite ve temelinde yatan demokratik ulustur;demokratik ulusun içinde ve dışında ördüğü ekonomik, ekolojik ve barışçıl toplumdur.

Demokratik ulus özgür birey-yurttaşın gerçekleştiği alternatif modernitedir. Demokratik ulus toplumsal hiçleştirmeye karşı alternatif toplumdur; iktidar ve devlet toplumuna veya toplumsuzluğuna karşı demokratik toplumdur. Eşitsizliğin ve köleliğin her biçimiyle uygulandığı ve içselleştirildiği toplumsal tüketilişe karşı özgürce ve eşitçe varoluşa kavuşan toplumdur. Toplumsal yaşam açısından demokratik ulusu değerlendirdiğimizde, rahatlıkla bu tanımlamalara varabiliriz. Demokratik ulus toplumu olmak sağlıklı toplum halinde yaşamanın başta gelen koşuludur. Ulus-devletin tükettiği toplumu yeniden aslına iade eder. Sağlıklı toplum sağlıklı birey yetiştirir. Zihinsel ve ruhsal sağlığına kavuşan bireyin fiziki hastalıklara karşı direnci daha da artar ve hastalıklar azalır. Demokratik ulusun eğitim anlayışı, toplumsallığı ve özgür birey-yurttaşı hedef aldığından,bireyin toplumla ve toplumun bireyle gelişme diyalektiği yeniden kurulur. Bilimlerin toplumsallaştırıcı,özgürleştirici ve eşitleştirici rolü yeniden ortaya çıkar. Demokratik ulus,varoluşu hakkında doğru bilinç kazanmış toplumun ulusallığıdır.

Ortadoğu'da yaşam adına sadece hastalık vardır. İçe kapanmacı ulus-devlet modeliyle sorunlar boşluğa bırakıldı.Batılı hegemonya kendini Ortadoğu'da kurumlaştırma gücünü göstermemekle birlikte,en azından minimalist ulus-devletlerle bölgeyi sistemine bağlamayı başardı. Gelinen aşama bu yöntemin iflasıdır. Kürdistan Devrimi'nin demokratik ulus boyutlarında üreteceği, inşa edeceği kurumlar bu geleneği tersine çevirebilir. Tarihte paylaşılan ortak kültürler temelinde Demokratik Uluslar Birliği'ni geliştirebilir. Ortadoğu kültürlerinin demokratik öğelerini küçümsememek gerekir. Halen güçlü olan kabile ve aşiret gelenekleriyle dinî ve mezhebi cemaat geleneği demokratik uluslaşmanın ilke ve kurumlarıyla bütünleştirilirse demokratikleşmenin gücüne dönüştürülebilir. Unutmamak gerekir ki, despotik iktidar ne denli geçerliyse,demokrasiye duyulan ihtiyaç da o denli gereklidir ve gerçekleşebilir. İktidarın güçlü olduğu her yerde demokrasinin büyük potansiyel gücü de vardır. Ortadoğu'nun mevcut ulus ve iktidar anlayışlarıyla yönetilemeyeceği fazlasıyla açığa çıkmıştır. Ulusal ve bölgesel sorunların çözümünde Demokratik Uluslar Birliği çatısı daha şimdiden ivedilikle kurulmayı gerektirmektedir. Tek başına hiçbir devletin giderek büyüyen sorunlarla baş edemeyeceği ortadayken, birlikten kaçmak iddiasızlık

ve çözümsüzlükle özdeştir. Kürdistan'ın ulus-devletleşmesi Kürtler için devrimci bir gelişme olarak nitelenemez.Sadece ağır bölgesel sorunlara çok daha ağır bir sorun eklenmiş olur. Irak'ta denenen Kürt ulus-devleti ancak demokratik uluslaşmayla kuşatılır ve bu sürecin uzlaşmacı bir yedeği haline getirilirse, Kürdistan ve Ortadoğu çapında olumlu rol oynayabilir. Aksi halde İsrail-Filistin sorunsalından daha ağır sorunlara yol açması beklenebilir.

Demokratik ulus modelinin dayattığı çözüm ulus-devletlerin inkârını değil, onların demokratik anayasal çözüme bağlı olmasını gerektiriyor. Batı Avrupa'da iç içe geçmiş devlet-demokrasi izdivacı yegâne çözüm modeli değildir. Tersine,sorunları çok olan ve çözümünü erteleten bir modeldir. Ortadoğu'da denenmesi gereken model, devlet ulusuyla demokratik ulusun varlığını ve özerkliğini esas alan demokratik anayasal çözümdür. Aksi halde ortaya çıkacak birlik modelleri rolleri bakımından İslâm Konferansı ve Arap Birliği (Bunlara Türki Devletler Konseyini de eklemek gerekir) gibi oluşumların ötesine geçmez. İçte demokratik anayasal sisteme bağlı ulusların (buradaki ulus kavramı ile devlet ulusuyla demokratik ulusun uzlaşmasından doğan üst ulus veya uluslar ulusu kastedilmektedir) kendi aralarında oluşturacakları Demokratik Uluslar Birliği şüphesiz büyük bir gelişme olacaktır. Sadece kalıcı barışın sağlanması değil, işsizlikten tümüyle kurtulmuş yığınların komünal ekonomi ve ekolojik endüstrinin birlikteliğiyle ekonomik üretkenliği ve kültürel Rönesans'ı yaşaması anlamına da gelecektir.

Ütopyayı Gerçekleştirmek, Onu Canlı Tutmakla Mümkündür

Haskar Kırmızıgül

Sosyalizm için bugüne kadar pek çok tanım yapıldı. Devletler ve iktidarlar kendi sonlarını gördüğü bu ideolojiye düşman oldu. Eşitsizlik ve haksızlığın mağdurları ise geleceklerini gördükleri için umutla sarıldı. Sosyalizmi bir ütopya olarak görenler var. Onun bir toplumsal yaşam biçimi olarak gerçekleştiğine inananlar da. Ancak bu sorulara vereceğimiz cevaplar bizi hakikate götürmez. Hakikat adı düşünce, teori, ütopya ya da yaşam biçimi her ne olursa olsun istisnasız dünyanın her ülkesinde milyonlarca insanın sosyalizm uğruna savaşması, direnmesi, hapis, işkence, infaz ve daha nice bedel ödemeyi göze almasında saklı. Sosyalizm mücadelesine katılmayı, sistemin deyimiyle "bu tehlikeli yola" koyulmayı göze alanları en çok ikna eden şey ise bu fikirle birlikte tasavvur edebildikleri gelecek. Birçok insanın sosyalizmde karar kılma sürecini anlattığında mutlaka somut olaylardan etkilendiğini görürsünüz. Yani insanları bu karar süreçlerinde devrimin objektif ve subjektif koşulları, üretim ilişkileri, antagonizma vb. konularda okudukları kitaplardan daha çok Maksim Gorki, Tolstoy ve Dostoyevski romanlarında kendileriyle bütünleştirebildikleri karakterler daha etkili olmuştur. Sosyalizm mücadelesi verenleri etkileyen temel dürtünün ne olduğunu Abdullah Öcalan *"Bütün dünya yanlış veya hakikat payı zayıf olan düşüncede birleşse dahi, bir kişi bile temsil etse, hakikat payı daha üstün olan bir düşünceyi hepsine karşı başarıyla savunabilir ve sonuçta bu düşüncenin zaferini sağlayabilir."* sözleriyle açıklıyor. Bu durumda adını ne koyarsak koyalım -tecrübe, ütopya, mücadele- incelenmeye değer olan tek şey bu fikirin insan yaşamına nasıl nüfuz ettiği oluyor. Üzerinden bir asır geçtikten sonra ve şimdi kendini tarihin sonu ilan eden kapitalizmin krizlerinin yol açtığı yaşanamaz hale gelen bir dünyada umudun peşine düşenleriz. 25 Ekim 1917 Rusya'da gerçekleşen "Büyük Ekim Devrimi" halen tecrübeleri daha çok yetmezlikleri ile başka bir gelecek düşü kuranlar için bir umut kaynağı olmaya devam ediyor. Bu nedenle yetmezliklerinin kaynağını tespit etmek oldukça önemli. Kaynağı sadece teorik tespitler yaparak ve meseleyi bir tarihçi gibi ele alarak tespit edilemeyeceğini düşünüyorum. Emma Goldman'ın deyimiyle "tarih eski bilgilerden oluşan bir tür derleme değildir. Tarihçinin aktardığı dönemin çağdaşlarından almak zorunda olduğu insani elementler olmaksızın tarihin hiçbir değeri yoktur" (Emma Goldman, *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, Önsöz).

1917 Ekim Devrimi'nin kalıcılaşmamasının nedenlerini tespit etmeye çalışırken Goldman'ın dikkat çektiği bu noktaya odaklanacağız. Yani insan odaklı bir tarihsel bakışla ele almaya çalışacağız. Değerlendirmeye geçmeden önce devrimin ezilen halklar, sınıflar ve özgürlük arayışçısı her insan için bir gelecek umudu olduğunu ve bu umudun bugün de devrimcilerin ilham kaynağını olduğunu peşinen belirtmekte yarar var. Rus Devrimi'ndeki yönetimsel değişiklikler de devrimin kaderini belirleyen bir diğer etkendir kuşkusuz. Ancak yazıda bunlardan çok devrimin kurgulanışındaki temel yetmezliklere değinmenin bize daha fazla hakikat payı bırakacağı kanısındayım.

O zaman bizi hakikate taşıyacak sorularımıza başlayalım:

Rus devriminin esas amacı ne idi? İktidarı parçalamak mı yeni bir iktidar kurmak mı? Toplumsal doğanın özünde olan demokrasiyi ne kadar işletebildi? Devrim toplumu oluşturan tüm sınıflar, toplumsal kesimler ve en önemlisi "toplumun tortusu değil özü olarak aydınlatılmayı bekleyen kadın" varlığını, özgürlüğünü ne denli geliştirdi. Dönüşüm ve inşayı hangi esaslar (maddi ve manevi yapılar anlamında) üzerinden geliştirdi? Tüm bunların toplamı olarak an'da gelişen özgürlüğü devrimsel

gelişme yahut ilerleyiş olarak görebildi mi?

Sosyalizm devlet ve iktidarın oluşmasıyla birlikte bozulan toplumsal doğayı eski işleyişine kavuşturmak ise amacı da iktidarı ele geçirmek değil onu parçalamak olmalı.

Tarihsel olarak Şubat 1917'de 350 yıllık monarşik rejimin, 25 Ekim'de ise burjuvazi öncülüğündeki geçici hükümetin devrilmesinde Lenin'in Finlandiya'dan sürgünden döndüğü kendisini karşılayanlara yaptığı konuşmada dile getirdiği 'barış, ekmek, adalet, tüm iktidar Sovyetlere' sözleri adeta devrimin sloganı haline geldi. Bu sözlerin dile getirildiği o zaman dilimini "yaratılış anı" olarak tanımlayabilirdik. Lakin Lenin amacının iktidarı kısa vadede değil uzun vadede elinde tutmak olduğunu açıkça ifade etmemiş olsaydı. Tarihçi Alexander Rabinowitch'un anlatımına göre 20 Haziran'da gerçekleşen Bolşevik Askerî Konferansı'nda Lenin şöyle söylemişti:

"Eğer şu an iktidarı ele geçirmeye yetenekliysek, iktidarı almış olduğumuz için onu elde tutmaya da yetenekli olduğumuzu düşünmemiz saflık olur"

Bir İnsan Bir Ulus Kadar Değerli

"Devletleşerek sosyalizm amacına ulaşamaz. Devletleşmek sosyalizmin basit bir amacı olarak anlaşılırsa daha doğrudur." (*5. Kongreye Sunulan Politik Rapor*, s.25)

İktidarın devletten daha sinsi bir olgu olarak toplumsal çatlaklardan sızdığı düşünülürse devrimin iktidarı elde tutmaya bu kadar meyilli olması büyük tehlikeler arz etti ve esasında kendi sonunu hazırlayan bir senaryoya dönüştü. Rusya'da gerçekleşen devrimin en temel yanılgısı bu basit amacı nihai bir hedefe dönüştürmek idi. İktidar devrim inşası tamamlandıkça parçalanan bir olgu olmaktan ziyade giderek kurumlaşan bir hal aldı. Bolşevik partisi eleştirileri toplumsal dönüşümün itici gücü görmek yerine devrim karşıtlığı altında yargılamaktan çekinmedi. Bu anlamda devrim sürecinde işçi, köylü örgütlenmesinde aktif yer alan, bedel veren ancak "Tüm iktidar Sovyetlere" sloganındaki Sovyetler ibaresinin yerini zamanla Bolşevik Partisi'nin aldığını gören ve itirazlarını geliştiren anarşistlerin yaşadıkları oldukça öğreticidir.

Lenin tarafından Aralık 1917'de kurulan ÇEKA (karşı devrim ve sabotajla savaş olağanüstü komisyonu) 1918'de Moskova'da daha sonra birçok kentte anarşist merkezlere baskınlar düzenledi. Eleştirilerin ve devrim sürecindeki emeklerinin karşılığı en hafifinden örgütlenememek, düşüncelerini açıkça ifade edememek daha ötesi sürgün, hapis oldu. Karşı devrime karşı kurulan bu gizli örgüt zamanla rüşvet, baskı, yolsuzluk gibi birçok uygulamayla Sovyetler karşıtı bir örgüt haline geldi.

"Bolşevik cezaevleri anarşist kaynıyordu; dahası, pek çok anarşist öldürülmüş ve tüm yasal anarşist eylemler bastırılmıştı. Çeka, eski Çarlık yöntemlerine, işkenceye dahi başvuruyordu." (Emma Goldman, *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, s. 79)

"Sosyalizm en eleştirisel ideolojilerin başında gelir. Çünkü uğruna hareket ettiği emek sahibi sınıfın üzerine kurulu baskı, sömürü, onun alt ve üstyapısı ancak çok büyük bir eleştiri gücüyle açığa kavuşturulabilir, aşılabilir. Yenisi de ancak ve ancak aynı eleştiri gücüyle kurulabilir" (*5. Kongreye sunulan Politik Rapor*, s.103)

O halde Rus devriminin temel yanılgılarının başında eleştiriyi devrim karşıtlığı olarak yargılamasının geldiğini söyleyebiliriz. Bu zihniyet, devrimin koruyucusu olduğunu iddia eden ÇEKA'nın evlere baskın yapıp sakıncalı bulduğu belgeleri toplamasından sansüre uzanan geniş bir baskı ağını kurmuştu. Üstelik devrimin koruyucusu olduğunu iddia eden bu örgütün sadece eleştirilere ve karşıt düşüncelere değil tabandan gelen demokrasiye karşı da tahammülü yoktu.

Elleri silahlı Çekacıların sendika toplantılarına katılmaları adettendi ve bu, komünist adayı seçmezlerse işçilerin başına neler gelebileceğini açıkça gösteriyordu. Ancak, güçlü ve kararlı bir örgüt olan Fırıncılar Sendikası bu sindirme politikasına pabuç bırakmamıştı. Kendi seçtikleri aday kabul edilene değin, Moskova'da tek bir ekmek üretilmeyeceğini açıklamışlardı. Toplantı sonrası, Çeka seçilmiş adayı tutuklamaya çalışmıştı ancak fırıncılar onu aralarına alarak korumuş ve evine kadar bırakmıştı. (Emma Goldman, *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, s.100)

Ekim devrimi topluma vaat ettiği eşitlik, adalet nihayetinde özgür bir yaşamı verebildi mi? Bu soruya vereceğimiz cevaplar bize devrimin başarı ya da başarısızlığı konusunda önemi veriler sunabilir. Toplum devrime ancak ekonomik refah, emek sömürüsü, kültürlerin yaşatılması, bireyin toplum içindeki varlığı ve bağı konusunda eskisinden ileri bir yaşam biçimini bir düşünce olarak sunuyor ve bunun somutlaşmasına dair örnekleri yeni yöntemlerle geliştirmeye çalışıyorsa inanır. Devrimin

inşa sürecindeki sıkıntılar da ancak bu şartla hoş görebilir. Oysa Bolşevik devrim 'devrimin bekası' için gerçekleşebilecek hedefleri belirsiz bir zamana erteledi, toplumsal talepleri öteledi bazen de görmezden geldi.

Öcalan'ın "Bir insan bir ulus kadar değer ifade eder" (*5. Kongreye Sunulan Politik Rapor*, s. 56) tespitiyle devrimin insan odaklı olması gerektiğini ifade ediyor. Yani devrim hiyerarşik bir düzenleme değil hiyerarşinin ortadan kaldırılmasıdır, merkezinde de insanın idealleri, beklentileri olmalıdır. Oysa kurulan hiyerarşinin adı her ne kadar proletarya diktatörlüğü olsa da aslında ortada Bolşevik partisi üyelerinin ayrıcalıkları ve iktidarları vardı. Dışarıdan gelen uluslararası heyetlere verilen şaşalı ziyafetler ile bir ekmeğe muhtaç işçi sınıfı arasında bir çelişki vardı. Oysa devrim mallarına el konulan (devrim öncesi bir apartman sahibi olan 8 kişilik bir aile 2 odada kalmak zorunda bırakılıyordu) burjuvalardan, ürünlerine hatta bir sonraki yılın tohumlarına el konulan köylüleri de düşünmek zorundaydı. İktidarın işçi sınıfının elinde olduğu da gerçeği yansıtmıyordu. Merkezi ulusal denetim ve kapitalizmle rekabet adına birer robota dönüşen işçilerin de diğer sınıflardan farkı yoktu.

"Kadınlar Yeniden Mutfağa Döndü!"

Ruslar, diyordu kadın arkadaşım ağılların da sarayların da ortadan kaldırılması gerektiğine inandılar bir kere. Artık onlara devrimin amacının zenginleri ağıllara, yoksulları saraylara yerleştirmek olduğuna inandıramazsınız. Kaldı ki yoksulların saraylara yerleştirildiği falan da yoktu. Onlar sadece devrimin amacının bu olduğuna inandırılmak isteniyorlardı. Gerçekte ise halk eskiden neredeyse, yine aynı yerdeydi. (Emma Goldman, *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, s.124)

Devrim sadece sınıflara değil toplumsal bütünlüğün her parçasının maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılaması itibarıyla bir çekim merkezi olabilmeli. Nitekim Büyük Ekim Devrimi'ne giden Şubat 1917 (Eski Rus takvimine göre 23 Şubat, miladi takvime göre 8 Mart) devrimi Kışlık Saray'a yürüyen kadın tekstil işçileri ve savaşın yol açtığı kıtlık nedeniyle saatlerce ekmek ve gaz yağı için kuyruklarda bekleyen kadınların öncülüğünde gerçekleşti. "Halklar hapishanesi" denilen Çarlık rejiminin yıkılmasında aktif rol oynayan kadınlar, Lenin'in geçici hükümeti teşhir eden yazısındaki "tüm kadın ve erkeklere eşit oy hakkı" talebinin peşinden ilk gidenler oldu. Sekiz saatlik iş günü, kadın erkek eşitliği gibi temel taleplerinin karşılık bulduğu devrim saflarına kendiliğinden aktılar.

Kadınlar politik, ekonomi, kültürel, basın yayın, eğitim ve örgütlenmede hem devrim inşasının aktif yürütücüsü hem de bir alanı olarak önemli bir ilerleme sağladı kuşkusuz. Tirajı milyonları bulan kadın gazetelerin yanı sıra, (Delegetka: Delege Kadın) üretimde aktif yer almaları, okur yazar oranındaki artış (Çarlık Rusya'sında okur yazar olmayan kadınların oranı yüzde 80 iken 1930'larda yürütülen kampanyalarla , sonra hızla düşmüştür), 1929'da kabul edilen 7 saatlik iş yasası, 1934'te seçimlerde oy kullanma oranının ortalama (şehir ve köylerde) yüzde 85'i bulması kadının toplumsal yaşamdaki etkinliğini artıran uygulamalar oldu. Ancak toplumsal dönüşümün salt yasal ve kurumsal düzenlemelerle gelişeceğini düşünmek devrimin bir diğer yanılgısı oldu.

Nadia Krupskaya'nın "Kadınların yasa önünde var olan eşitliği, yaşamda da gerçekleşmiş olsaydı, o taktirde Sovyetlere seçilen kadınların oranı %50 civarında olurdu. Durum böyle değildir. Eskinin mirası halen çok güçlü' tespiti önemli. Ancak gelenek ve toplumsal doğayı birbirinden ayırt etmeden üstten yapılan değişimlerin topluma nüfuz etmediği ortada. Özellikle İslam dininin etkisi altında olan Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Azerbaycan gibi bölgelerde merkezin dayatmasıyla değil ihtiyaçlarına ve güçlü toplumsal analizlere göre bir dönüşüm sürecinin başlatılması dışarıdan gelişecek müdahalelere karşı da toplumun direncini artırabilecek bir rol oynayabilirdi. Nitekim Stalin'in dönemiyle birlikte kürtajın yasaklanması, boşanmaların zorlaştırılması, beşten fazla çocuğu olan kadınlara ödüller verilmesi Aleksandra Kollontai'nin deyimiyle 'bir tüketim olmaktan çıkınca yıkılıp gidecek' diye umut ettiği aileyi kutsallaştırdı. Klişe deyimle kadınlar yeniden mutfağa döndü!

Yukarıda belirtilenler bu istatistiki veriler bize bir hakikat payı sunabilir. Ancak somut anlatımlar ve yaşanmışlıkların bizi daha çok hakikate yakınlaştıracağına inanıyorum: "Kadınlar, Sovyet Hükümeti'nin serbest hareket etmelerine izin verirmiş gibi göründüğünü, öte yandan, her bağımsız çabanın engellendiğini, inisiyatiflerinin yok edildiğini belirttiler" (E.G., Rusya'daki Hayal Kırıklığım, s.136)

Bu nedenle devrim öncesinde parti örgütlerine bağlı kadın komisyonlarının, devrim sonrasında özerk yapılanmalara dönüşememesi devrimin kök-

lerinin zayıf kalmasına neden oldu. Bu durumda kadınların geleceği her şartta devrimin geleceğine bağlandı ve nedense onlar hep belirlenen oldu. Her ikisi arasındaki simbiyotik bağ görülebilseydi belki de devrimin sürekliliği bu yolla sağlanabilirdi. Oysa tarihin 'ilk ezilen sömürgesi, sınıfı ve ulusu' olarak tanımlanan kadın toplumsal dönüşümün temeli olarak görülmedi. Kanımca esas sorun da burada yatıyor; anda yaratılan özgürlüğün toplumsal dönüşüme etkisinin küçümsenmesi ya da hiç görülmemesinde...

Ekim Devrimi'ni incelerken sorgulanması gereken bir diğer nokta tüm toplumsal kesimlerin varlığını kabullenmesi, koruması konusunda yaşadığı yetersizliktir. Farklılıkları, ötekileştirilenleri ezilen cins, ulus ve sınıfları ortak bir ruhla örgütleyememesidir. Sovyet vatandaşlarına 'bu ülkeye aitim, geleceğim buna bağlı' hissiyatını hep tek yönlü vermeye çalışmasıdır. Verdiği emeğin yaşamında bir karşılığının olmamasıdır.

"Sosyalizm kavram düzeyinde insanın toplum ilişkilerini en özgür belirleme yöntemi olarak da tanımlanabilir. Toplumsal gerçeklikten kopan, onun üstünde yer alan, bastıran, sömüren ne varsa ona karşıdır." (5. Kongreye Sunulan Politik Rapor, s.24) Oysa devrim sürecinin insan ilişkilerindeki özgürlük düzeyinin çok fazla açığa çıkarmadığı ortada. Bunun başında Sovyet Rusya'daki yöntem eleştirisi olanların 'karşı devrimci' ilan edilmesi geliyordu. Oysa her insanın devrimden temel beklentisi 'ifade özgürlüğü' dür. Belki ekonomi, sosyal ve güvenlik politikaları açısından düzenlemeler koşullara göre ertelenebilir ya da inşa sürecindeki gecikmeler ve yetersizlikler anlayışla karşılanabilir. Ancak ifade özgürlüğü devrimin korunması, geliştirilmesi ve inşasının biricik yöntemidir. Bunun "karşıtlık" düzeyine ulaşması riski de ancak eleştiri yapanları karşıtlıkla yargılanırsa başlar. Eleştiri ve düşünce özgürlüğü toplumun temel gelişim dinamiğidir. Oysa Lenin başta olmak üzere Rus devrimi esnasında Sovyet yönetiminde aktif rol oynamış birçok kişi bu düşünceyi savunuyordu. Goldman'ın 1918 Nisan'ında Lenin ile yaptığı görüşmeden aktardıkları şöyle:

"Moskova Anarşist Konferansı'nda alınan kararları da kendisine ilettim. Beni büyük bir sabırla dinledikten sonra, bu konuyu parti gündemine alacağına söz verdi. Ancak "ifade özgürlüğüne gelecek olursak, bu, burjuva hurafesidir. Devrim sürecinde, bundan söz edilemez" dedi. (E.G., *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, s.47)

"Ben devrimden insanlık ve adaleti anlarım. Bugün Rusya'da bunlar yok, ne yazık ki. Ülkenin yeniden inşası için tüm entelektüel ve içsel güçlerin en yoğun ifadelerini bulmasının, bunların birbiriyle eşgüdümlü ilerletilmesinin gerektiği bir dönemde, tüm insanlar susturuluyor. Sözde proletarya diktatörlüğündeki mantığı ve verimliliği sorgulama cüretini göstermek komünist liderlerin gözünde büyük bir suçtur. Sosyal bir devrimin en basit gerekliliklerini dahi yerine getiremezken, kendimizi bir dünya devriminin merkezi olarak görüyoruz." (Vladimir Korolenko'nun mektuplarından bir alıntı, E.G., *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, s.47)

Anda Özgürlüğü Yaratmak

"Sosyalizm sadece devrim demek değildir; topluma demokratik katılım ve kapitalizme karşı bilinçli ve eylemli yaşamdır" (5. Kongreye sunulan Politik Rapor, s. 59) O halde en fazla işletilmesi gereken şey toplumsal doğanın özünde saklı olan demokrasi ilkesidir. O halde demokrasinin göz ardı edilmesi devrimin sonunu hazırlamıştır demek abartı olmayacak. Bireyin iradesi, itirazları, olumlu ya da olumsuz eleştirileri ve gözlemlerinin inşa sürecine dahil edilmemesi büyük bir sıkıntıdır. Bu durumda devrim inşası sadece maddi yapılanmalar üzerine kurgulanır hale gelir ki bu da toplumun manevi ve moral çöküntüye uğramasına neden olmuştur.

"Sosyalizm ideolojisindeki tıkanıklık da moralden kaynaklanmıştır. Dini ve moral sorununu doğru ele alamaması reel sosyalizmin çözülüşünün en temel nedeni olsa gerek. Yani ne kadar bilimsellik, bilimsel düşünce gerekliyse de, hala bunu kaba materyalizmde olduğu gibi "her şey reçeteye göre gelişir" demek, insanı tanımamak demektir. Reel sosyalizmde biraz kaba materyalizm uygulandı. Ortaya çıkan sonuç, oldukça kötü bir çözülüştür. Hiç şüphesiz bundan çıkarılacak çok fazla ders olacaktır." (*5. Kongreye Sunulan Politik Rapor*, s.19)

O dönem Rusya'ya gelen uluslararası heyetleri karşılamak için hazırlanan törenler ve resmi kutlamaları izleyenler devrimin görkeminden şüphe duymayabilir. Ancak bu insan denizindeki damlaların söylediklerine kulak vermek, gözlerindeki ışığın neden söndüğünü anlamak devrimin toplumla ne kadar bütünleştiğine dair bize daha güçlü veriler sunabilir. Bu törenler sırasında hazırlanan 1917 devrimini anlatan bir tiyatroya ilişkin kızıl ordu askerinin söyledikleridir.

"İnsanlar, 1917 Ekiminden bu yana o kadar büyük hayal kırıklıkları yaşadılar ki devrim onların gözünde anlamını yitirdi. Bu oyun, insanlara hayal kırıklıklarını anımsatmaktan başka bir şeye yaramadı." (E.G., *Rusya'daki Hayal Kırıklığım*, s. 63)

Kuşkusuz bu anlatımdan yola çıkarak kesin bir yargıya ulaşmak niyetinde değilim. Çünkü devrimsel süreçler her bireyde büyük beklentiler yaratır. Birey adeta bir sihirli değnek dokunuşu gibi hayatındaki her şeyin değişeceğini sanabilir. Öcalan'ın "Aslında her ideoloji bir ütopyadır ve sosyalizm de öyle bir ütopya olmak zorundadır. Reel sosyalizm bunu aşmak istedi veya sosyalizmi ütopyasız, moralsiz götürmek istedi, fakat sonuç çözülüş oldu." (*5. Kongreye Sunulan Politik Rapor*, s.24) sözü bu yanılgıya işaret ediyor. Yani hayal kırıklıklarının devrime inançsızlığa dönüşmemesinin devrim öncesi süreçte ütopyaları canlı tutmamakla, devrim içinde devrim olgusunu göz ardı etmekle bağlantısı güçlü. Esas olan koşulların elverdiği an ve mekanda inşwayı gerçekleştirmek ve böylesi koşulların olmadığı zamanlarda ütopyaları canlı tutmaktır. Yani geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağları canlı tutmaktır ki Rus devriminde gerçekleşemeyen budur. Çünkü devrimin inşası toplumsal doğa üzerinden değil, iktidar üzerinden kurgulanmıştır.

"Toplumsal gerçeği hep dolu yaşamak, onu tüm geçmiş birikimini içinden geçilen anın oluşum heyecanı ve geleceğin engin umutlarıyla yaşamak, hakikate en yakın yaşam gerçeğidir. Sosyalizmi sadece geleceğe ilişkin bir proje veya program olarak görmek yerine, anlık özgürleştiren, eşitliği ve adaleti gözeten, estetik değeri olan ahlaki ve politik bir yaşam tarzı olarak hakikatleştirmek gerekir."(Abdullah Öcalan, Kürt Sorununa Demokratik Ulus Çözümü, s.58-59)

Bu tespit bireyin devrim içindeki rolünü ve sorumluluğunu görmesi açısından oldukça önemli. Sosyalist bir yaşamın inşasında anın özgürleştirilmesini ertelemek bir bakıma çözümü iktidara devretmektir. İktidarın yaratacağı çözüm de birey iradesini hiçe sayar. O halde yapılması gereken temel şey devrimin reel halini ilkelerle tutarlı bir hale getirmek için geliştirilecek anlık müdahalelerdir. Rojava'da devrimin onlara istediği şeyleri vermediğini söyleyen çok kişiyle karşılaştığım için benzer risklerin var olduğunun farkındayım. Doğrusu Özgürlük Hareketinin kuruluşundan bugüne dek temel dönüşüm diyalektiği olan eleştiri-özeleştirinin varlığı rahatlatıyor. Gerekçelerimden biri de devrimin temel dayanağı "demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü" toplum paradigması... İnşanın yerel yönetimlerin (halk meclisleri, komünler, kooperatifler) güçlenmesini teşvik eden, kadın özgürlüğünü zihniyet (akademiler, jineoloji, eğitimler) ve kurumlaşmalar (akademiler, öz savunma örgütleri, eşbaşkanlık) geliştirmeyi toplumsal dönüşüm hedefinin temeli yapan, birey ve toplum dengesini güçlü kuran ve tabana dayalı örgütlenmenin komiteler ve komisyonlar aracılığıyla geliştirerek oluşturulan konfederal yapılanmalara dayalı devrim anlayışı var. Bu paradigmanın Rojava'daki gibi diğer Kürdistan parçalarında da uygulanma ihtimali güçlü. Yine devrimin ve sosyalist yaşamın iktidarı ele geçirmekle ilgisi olmadığını gösteren bir yaşam tarzını örgütlü olunan her sahada benimsenmesi ve uygulamasıdır. İşte bu nedenle Kürdistan devrimi içinde yer alan bireylerin önünde geçmiş zamanların ışıklı anılarının özlemiyle yaşamak ve geleceğin ütopyalarına sarılmak seçeneklerinin dışında üçüncü bir tercih var. O da anda özgürlüğü yaratmak, "anın gereklerini yerine getiren bir devrimcilik"tir.

Bütün bunları gerçekleştirecek olanlar devrimin sorumluluğunu üstlenmiş bireyler. İşte bu nedenle 'ne varsa sende gizli' söylemini bir erdem haline getirmek gerekiyor. Bilenler bu paradigmayı uygulayacak olanlardır. Sonuç olarak Rojava'da yaşanan bir diyaloğu anlatmayı yeterli görüyorum ve anlatıdaki hakikat payını almayı okuyucuya bırakıyorum.

Rojava'da YPG ve YPJ güçlerinin lojistik ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan bir fabrikada çalışan Arap bir sıva ustası fabrika yönetimindeki YPG'li arkadaşa şöyle demiş: "Fransızlar geldiğinde ben sıvacıydım. Baas rejimi geldiğinde ben yine sıvacıydım. Şimdi siz geldiniz, ben halen sıvacıyım. Sizin tek farkınız bizimle birlikte yemek yiyor oluşunuz" Devrimin geleceği, o sıva ustasına farkın sadece onunla aynı masada yemek yiyor oluşu olmadığını anlatıp anlatılmamasına bağlı…

Kaynakça

1- Emma Goldman, Hayatımı Yaşarken, 2. Cilt, Metis-Kaos Yayınları, 1997

2- Emma Goldman, Rusya'daki Hayal Kırıklığım, Karşı Yayınları

3- Abdullah Öcalan, PKK 5. Kongresi'ne Sunulan Politik Rapor, Weşanen Serxwebun 73

4- Abdullah Öcalan, Kürt Sorununa Demokratik Ulus Çözümü, Mezopotamya Yayınları

5- Marksist.org, anarsistbakis.wordpress.com, ozgurlukcusol.com adlı siteler

Ekim Devrimi'nde Devlet ve Devrim

Ferda Çetin

"Ekim Devrimi" adlı o ünlü filmde geçen Vasili'nin ünlü "Ekmeğimiz olacak ve her şey olacak!" sözü, sadece Sovyetler Birliği'nde değil, tüm dünyadaki yoksulların duygularını ifade ediyordu. İşçilerin, köylülerin ve yoksulların mücadelesi sonucu sosyalizm, ilk kez bir ülkede iktidara geliyor, devleti ve kurumlarını ele geçiriyordu. 1914 yılından itibaren devrimin hazırlıklarını yapan; bu nedenle de bir çoğu hapis ve sürgün cezası çeken devrimin önder kadroları, 1917'den sonra da "kuvveden fiile çıkarma" sorumluluğunu üstleniyordu.

1917 Ekim Devrimi'nin ardından Sovyetler Birliği bir yandan dışarıya karşı zorlu bir savaş yürütürken, içeride de karşı-devrimci savaş tüm şiddetiyle sürüyordu. Rus halkı, Lenin ve Bolşevik Partisi'nin önderliğinde toprak sahiplerinin ve burjuvazinin saldırılarına karşılık veriyor; diğer yandan İngiltere, ABD, Fransa ve Japonya'nın içinde yer aldığı emperyalist kampın ortak askeri saldırılarını püskürterek devrimi başarıyla savunuyordu.

Sahne 1

1918 yılında, ülkede ciddi bir tahıl ve gıda sıkıntısı yaşanıyordu. Yeni doğmuş Sovyet siyasal iktidarı ciddi bir gıda kıtlığıyla karşı karşıyaydı. Halk Temsilcileri Gıda Komitesi'nin toplantılarının birinde, bu komitenin yöneticisi Zihai Novas, aniden yere yığılmıştı. Toplantıda hazır bulunan ve hemen müdahale eden doktor, Novas'ın şiddetli açlık nedeniyle bayıldığını belirtiyordu. [1]

Otoriter yönetim tarzı dolayısıyla çokça eleştirilen J. Stalin, oğlu Yakov'u savaşın en zorlu ve en ön cephesine göndermişti. 1941 Temmuz'unda Yakov, Hitler ordularına esir düştü. Hitler, esir Alman generali Paulus'un iade edilmesi şartıyla Yakov'u serbest bırakmayı teklif etti. Stalin bu teklife verdiği verdiği cevapta, "bir eri bir generalle takas edemem" diyordu. Stalin'in oğlu Yakov daha sonra bir Alman esir kampında hayatını kaybetti.

Sahne 2

1982 Ocak ayında bir Sovyet yurttaşının Moskova havaalanından yurt dışına çıkışı sırasında gümrük memurları, çantasında içi elmaslarla dolu gizli bir bölme buldular. Elmaslar, Sovyet Sirki'nde aslan eğiticisi Bougner Liehmova'ya aitti. Olaydan kısa bir süre sonra sirk yöneticilerinden Boris Ciweikefu ve Quelle Vator da tutuklandı. Ciweikefu'nun evinde 1 milyon Amerika doları değerinde elmas ve diğer lüks eşyalar bulundu. Quelle Vator'un evinde ise polis, 500.000 paund değerinde batı ülkelerine ait döviz, kıymetli ziynet eşyaları ve değerli tablolar buldu. Aslında tüm bu servet Brejnev'in kızı Galina ve oğlu Yuri'ye aitti. Olay kovuşturma aşamasında KGB'ye devredildi. KGB'nin birinci başkanı Tsvigun, Brejnev'in yakın akrabasıydı. Yapılan kovuşturmanın sonucunda tutuklular serbest bırakıldı. Brejnev'in oğlu ve kızı ile ilgi skandalın üzeri de örtüldü.[2]

1980 yılında bir dedektif, tesadüfen birkaç kutu ringa balığı konservesi satın almıştı. Fakat konserve kutularını açtığında içinde yüksek değeri olan bir havyar türü olduğunu görmüştü. Ringa balıkları nasıl olmuştu da böylesine pahalı bir havyara dönüşmüştü? Oldukça zorlu geçen bir kovuşturmanın ardından Balıkçılık Bakanlığı'nda çalışan yüksek görevlilerin batılı bir şirketle gizli bir ticaret bağlantısı kurdukları ortaya çıktı. Bu görevliler, Soçi ve Astrahan kentlerinden aldıkları havyarı bu batılı şirkete ringa balığı konservesi olarak düşük değerde ihraç ediyor, aradaki farkı Batılı şirketle paylaşıyorlardı. Bu işe karışanlar büyük karlar elde

etmiş ve bu işten kazandıkları paraları bir İsviçre bankasına yatırmışlardı. Oldukça şaşırtıcı olan şey, bu dolandırıcılığın, 10 yıl boyunca kimse fark etmeksizin sürmüş olmasıydı. Soçi Belediye Başkanı Wolongkefu'nun sorumluluğunda, üst düzey bakanlık görevlilerinin de içinde olduğu 300 kişi, milyonlarca dolarlık bir zarara yol açtıkları bu yolsuzluk davasından yargılandı.[3]

Gıda dağıtım görevlisi Zihai Novas'ın açlıktan bayılma olayı ile Galina ve Yuri Brejnev'in elmas kaçakçılığı, Sovyet sosyalizminin azametinin ve küçüklüğünün en iyi örnekleridir.

Stalin sosyalizme olan bağlılığı ve inancını, oğlunu cepheye göndererek, esir düştüğünde bir generalle takası etmeyi reddederek gösterirken; Soçi Belediye Başkanı Wolongkefu sosyalizm ütopyasının temellerini hırsızlık ve dolandırıcılıkla dinamitliyordu.

"Sosyalist devlet" daha kuruluşundan itibaren, adım adım tahkim edildi. "Geçici devlet" güçlendikçe toplum zayıfladı. 1917 yılından 1991 yılına kadar SSCB'nin ihtiyaçları ve aciliyetleri,her zaman toplumun ihtiyaçlarının önündeydi. Lenin'in taktik diye nitelediği bu durum, Stalin ve ardılları tarafından stratejiye dönüştürüldü ve Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine kadar bir devlet politikası olarak sürdürüldü.

Sopa Kimin Elinde, Kimin Sırtına İnecektir?

"Sovyetler Cumhuriyeti'nin taktiği zorunlu olarak, bir yandan ülkenin iktisadi gelişmesini, savunma yeteneğinin güçlendirilmesini ve güçlü bir sosyalist ordunun kurulmasını en kısa sürede sağlamak amacıyla bütün güçlerini seferber etmek; öte yandan uluslararası siyaset alanında, bir dizi ileri ülkede eskisinden daha hızlı bir şekilde olgunlaşmakta olan dünya proleter devrimi kesin olarak olgunlaşıncaya kadar, bir oyalama, gerileme ve bekleme taktiği olmalıdır."[4] Devletin geçiciliği ve sosyalist iktidar döneminde yavaş yavaş çözüleceği fikri, SSCB'nin kuruluşundan çözülüşünün son gününe kadar trajik bir hurafe olarak kaldı.

Devleti, "kutsallığın veya ilahi fikrin yeryüzündeki yansıması" diye tarif ediyor Hegel.

Max Weber'e göre "belli sınırlar içinde meşru güç kullanma tekeline sahip kurum"dur devlet.

Thomas Hobbes, Leviathan'da devleti,"doğal olmayan yapay ama zorunlu bir cisim"olarak tarif ederken, Lenin, devleti toplumsal ilişkiler bağlamında ; "tek uğraşı yönetmek olan ve yönetmek için de başka insanların iradesini zorla baskı altına alacak özel aygıt" [5] olarak tanımlar.

Devleti, toplum karşıtı bir kurum olarak ele alan Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan çerçeveyi genişletir ve devleti, "toplum ve iktidar arasındaki geçici ateşkes hali"[6] olarak tanımlar.

Mihail Bakunin, devletin bir "kötülük" olduğundan kuşku duymaz ama "ders çıkarılması gereken hayırlı bir kötülük" olarak görür.

Kutsallık, zorunluluk ve meşru güç kullanma tekelini elinde bulundurma hali, eli sopalı olmayı gerektirir, toplumun başının üzerinde dolaşan güçlü bir sopa. İşte sorun tam da bu noktada ortaya çıkıyor. Sopa kimin elinde, kimin sırtına inecektir?

Sınıflı toplumlarda devletin tanımı çok ihtilaflı bir konu olmamasına rağmen, sosyalist toplum ve komünizm aşamasında devletin mevcudiyeti ve rolü çok tartışmalı bir konudur.

Devlet, sosyalist toplum düzeninin gelmesiyle birlikte kendiliğinden çözülecek ve dağılacak mıdır? Devlet, toplumun hizmetinde bir araç olarak kontrol altında tutulabilecek midir? Devlet, sosyalist toplumda, proletaryanın hasımlarını baskı altında tutulması için ihtiyaç duyulan geçici ve zorunlu bir araç tanımına ve çerçevesine sığacak mıdır?

Bu sorular kapsamında devlet konusu, sosyalist teorisyenler arasında geçmişten günümüze hep tartışma konusu olmuş; bugüne kadar, herkesin üzerinde ortaklaşacağı bir tanım ortaya çıkarılamamıştır.

Marx ve Engels, devleti ezeli, ebedi ve zorunlu bir varlık olarak görmezler. Toplumlar tarihini ilkel-köleci-feodal-kapitalist-sosyalist-komünist evrelere ayıran; bu sıralamayı determinist ve ilerlemeci bir süreç olarak ele alan Marksist teori; sosyalist toplum düzeninin gelmesiyle birlikte devletin de adım adım çözüleceğini, komünist topluma geçişle birlikte dağılarak kaybolacağını öngörür. Tarihsel materyalizme göre bu sıralama, sosyalizme gidilirken aşılması gereken zorunlu duraklar olduklarından, sonraki sömürü biçimi bir öncekine göre ilericidir. Köleci dönem, ilkel komünal dönemden; kapitalist dönem ise feodal dönemden ileridir.

Abdullah Öcalan, bu zorunlu ilerlemeciliğe itiraz

eder. Zaman ve mekana bağlı olmaksızın, devletin olmadığı veya en güçsüz olduğu sistemin diğer sistemlere nazaran daha özgürlükçü olduğunu belirtir. Öcalan'a göre toplum özgürleştikçe ve güçlendikçe devlet daralır ve zayıflar; devlet güçlendikçe toplumsal köleleşme gelişir, toplum zayıflar. Dolayısıyla bir sonraki üretim isteminin öncekine göre daha ileri ve daha özgürlükçü olduğu tespiti bir çarpıtmadır. Öcalan kapitalizmi de bu çerçevede ele alır; "kapitalizm, ölümcül derecede bir toplumsal hastalık, kanser türü bir toplumsal urun büyümesidir. Gerçeği böyle olan bir toplumsal hastalık parazitinin 'en ileri, zaferi kazanmış yeni toplum' olarak lanse edilmesi tüm sosyal bilimleri sakatlamıştır." (7)

Devlet Egemenlerin Aracıdır

Marx ve Engels, devletin ilk kez özel toprak mülkiyetinin bulunmadığı Asya toplumunda geliştiğini, ilk işlevinin gruplaşan toplulukların ortak çıkarlarını korumak olduğunu belirtirler. Başlangıcından beri bazı ortak çıkarları koruma işi, bütün grubun denetimi altında da olsa, zamanla bireylere veriliyordu. Anlaşmazlıkları yatıştırma; ortak mülkiyet üzerinde bireysel zorla almaları önleme; ilkel koşullar altında dinsel işlevler gibi…

İş bölümünün daha gelişkin olduğu "ilkel" toplumlarda bu görevliler giderek uzmanlaşırlar, örgütlenirler ve toplumun geri kalan bölümünden farklılaşırlar. Bunların daha geniş birimler halinde gruplaşmaları, yeni bir iş bölümüne, ortak çıkarları koruyacak ve çelişen çıkarları denetleyecek organların yaratılmasına yol açar.

Daha sonra, sınıflı toplumun gelişimiyle birlikte, sömürenler-sömürülenler, yönetenler-yönetilenler ayrışmasıyla birlikte devlet başka bir işleve kavuşacaktır.

Lenin, Marx ve Engels'ten farklı düşünür ve devletin ilk kez köleci toplumda geliştiğini belirtir. İlk işlevinin de köleler üzerinde köle sahiplerinin egemenlik koşullarını sürdürmek olduğunu ileri sürer. "Toplumda henüz sınıflar yokken kölecilik çağından önce insanlar daha eşit koşullar altında çalışırken, toplumun geri kalan kısmını yönetmek ve egemenlik altına almakla görevli bir grup insan çıkmamıştı ve çıkamazdı. Ancak toplumun sınıflara bölünmesinin ilk biçimi, yani kölelik belirdiğinde, devletin ortaya çıkması gerekliydi." (8)

Devletin sınıflı toplumdaki işlevi konusunda Marx, Engels ve Lenin'in çizdiği çerçeve, ciddi itirazlarla karşılaşmamakta, günümüz sosyalistleri tarafından da kabul görmektedir.

Bu kabule göre, sınıflı toplumlarda üretim biçimini sürdürmenin gerekli koşulu, kitlelerin gücünün silahlı ve örgütlü bir azınlığın gücüne bağımlı kılınmasıdır. Mülkiyeti korumak, yürürlükteki yasaları ve düzeni sürdürmek için, sömürenler sömürülenleri baskı altında tutacak bir aygıtı geliştirmek ve denetlemek zorundadır. Adına devlet denilen bu aygıt, antik çağda köle sahiplerinin devleti, Ortaçağ'da feodal soyluların devleti, zamanımızda burjuvazinin devletidir.

Geçmişten günümüze devletin, "egemen sınıfların elinde bir araç" olduğu konusunda bir fikir birliği mevcut. Ancak Engels, bazı durumlarda, bu aracın hiç bir el tarafından kullanılamadığını da belirterek; "İstisnai olarak, mücadele halindeki sınıfların birbirlerini karşılıklı dengelemeye çok yaklaştıkları öyle bazı dönemler olur ki, devlet iktidarı, sözde ara bulucu olarak bir zaman için, bu sınıflara karşı belirli bir bağımsızlık kazanır." (9) Engels bu kural dışı istisnai duruma örnek olarak 17. ve 18. yüzyılın mutlak krallıklarını, Birinci ve ikinci Bonapartist İmparatorlukları ve Bismarck'ın Alman İmparatorluğunu gösterir.

Sınıflar var oldukça sınıf savaşları, sınıf savaşları da var oldukça devlet hep var olacaktır. Sınıflar ortadan kaldırılıp sosyalizm yaratıldığında savaşlar sona erecektir. Lenin bu savaşın zorunluluğuna ve gerekliliğine inanır; "biz iç savaşları, yani ezilen sınıfların ezen sınıflara karşı verdiği savaşları; kölelerin köle sahiplerine karşı, serflerin toprak sahiplerine karşı ve işçilerin burjuvaziye karşı verdiği savaşları tamamen meşru, ilerici ve gerekli kabul ederiz." (10)

Lenin'e göre, Proletarya devlet aygıtını ele geçirip olduğu gibi işletmekle yetinemez. Ancak eski devlet aygıtında baskıcı, görenekçi, onarılmaz biçimde burjuva olan ne varsa kırabilir ve onun yerine yeni bir aygıtı, kendi aygıtını geçirebilir. İşçi, asker ve köylü temsilcileri sovyetleri de, bu aygıtın kendisi olacaktır.

"İkinci olarak bu aygıt, yığınlar ve halk çoğunluğuyla, eski devlet aygıtında hiçbir benzeri olmayacak kadar sıkı, çözülmez, kolayca denetlenip yenilebilir bir bağ kuruyor. Bu aygıt, seçimsel niteliği ve bileşimini halk isteğine göre değiştirme olanağı nedeniyle, daha önceki aygıtlardan çok daha de-

mokratiktir. Bu aygıt, işçi ve köylü ezilmiş sınıfların en bilinçli, en gözü pek, en ileri bölümünün bir örgütlenme biçimini sağlıyor; böylece bu aygıt, ezilen sınıflar öncüsünün, bu sınıfların şimdiye kadar tamamen siyasal yaşamın ve tarihin dışında kalan tüm koca yığınını yükseltebileceği, eğitebileceği, yetiştirebileceği ve ardından sürükleyebileceği bir aygıt durumuna geliyor." (11)

J. Stalin devleti tümden reddeden anarşistlere karşı çıkar. Devlet "geçiş süreci"nde bir süreliğine kullanılmak zorundadır. Burjuvazinin mülksüzleştirilmesinden sonra, devlet "sönecek", 'ölüp gidecektir" (12)

Bu görüşte olan sadece Stalin değildir. Sosyalistler de modern devletin ve kurumlarının, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesi için, devletin kapitalizmden sosyalizme geçişin özel bir biçimi olarak kullanılmasından yanadırlar. Proletarya diktatörlüğü işte böyle bir geçiş biçimi, aynı şekilde bir devlettir. Devlete özgürlük için değil, proletaryanın hasımlarını baskı altında tutulması için ihtiyaç vardır. Özgürlük olduğunda devlet olmayacaktır.

Öcalan, devlet ve özgürlük kavramlarının birlikte ve yan yana olamayacağını belirtir. Devletin bir süreliğine de olsa proletaryanın eline geçmesine, miadı dolduktan sonra sönüp biteceğine ve toplumun yararına kullanılabileceği tezine karşı çıkar. Öcalan'a göre, yönetimi iktidarlaştırmamak kadar, iktidarın yönetim ayrıcalıklarını elinden almak da büyük önem taşır. İktidar ne denli antitoplumsalsa, yönetim de o denli toplumsal erktir.

"Doğası gereği, devlet iktidarı toplumla ilişkisinde demokrasiyi geriletmek ve sınırlandırmak durumundadır. Demokrasi güçleri ise, devleti tanımamak biçiminde sınırlarını sürekli genişletmek isterler. Sorunun özü, kendini demokrasiyle maskeleyen devletle, devlet olmak isteyen demokrasi arasındaki karmaşadan kaynaklanmaktadır.

Demokratik özyönetimleri devlet iktidarıyla özdeşleştirmeden, halkçı ve proleter diktatörlük adı altında saptırmadan geliştirmek, doğru çözüme en yakın model durumundadır. Ne halk adına devletleşmek ne de devletin basit bir eki olmak, demokratik özyönetimin esası ve ayrıcalığıdır." (13)

Rusya, 1917 Devrimi gerçekleştiğinde, işçiler, köylüler ve askerler ittifakı, devleti 1915'teki gibi burjuvazi ile birlikte değil; tek başlarına yönetebilecek bir güçte ve konumdaydı. Dolayısıyla artık hiçbir engel kalmamış, tüm bu soruların ve sonu gelmez tartışmaların sınanma ve pratikleştirme zamanı gelmişti.

Şimdiye kadar yabancısı olunan bu devlet nasıl yönetilecekti?

Devrimin esin kaynağı Marx, Paris Komünü deneyiminden hareketle, proletaryanın amaçlarına erişmek için hazır devlet makinesini ele geçirip kullanmakla yetinemeyeceğini, bu makineyi kırması; onun yerine yeni bir aygıtı, kendi aygıtını geçirebileceğini belirtiyordu. İşçi, asker ve köylü temsilcileri sovyetleri, bu aygıtın kendisiydi.

Yıkılan Sosyalizm Değildi

"Sosyalizm öncesi aşamaların sonuncusu olan kapitalizm, feodalizmle mücadele döneminde ulusların kurtarıcısı rolünü oynarken, emperyalist dönemde ulusları en fazla ezen bir faktör olmuştur. Eskiden ilerici olan kapitalizm artık gericidir." (14)

Kapitalizmin emperyalizm aşaması, kapitalizmin hem olgun, hem de çürüme aşamasıdır. Peki "tarihsel ilerleme yasası" gereği değişmesi gereken ama aynı zamanda en güçlü ve olgun dönemini yaşayan ve "kırılması gereken" kapitalizm nasıl aşılacaktır?

1936 yılına gelindiğinde Stalin sosyalist devrimin büyük oranda başarıya ulaştığını belirtiyordu. Stalin'e göre, ekonominin bütün sektörlerinde sosyalist dönüşüm tamamlanmış, sosyalist toplum kurulmuştu. "Kimin kimi yeneceği" sorunu temel olarak çözülmüş, sosyalizm SSCB'de zafer kazanmıştı. SSCB dış saldırıya karşı direnebilecek ve ulusal savunma ihtiyacını karşılayabilen büyük bir sanayi ülkesi haline gelmişti.

Bu tablo üzerinden Stalin üç sonuca ulaşıyordu:

Birincisi; Marx ve Engels'in yazılarında bahsettiği komünist toplumun ilk aşaması temel olarak gerçekleşmiştir.

İkincisi; mülkiyet yapısında, ülkenin ekonomik sisteminde ve sınıf yapısındaki değişiklikler başarılmıştır.

Üçüncüsü; sosyalist sistem sanayi, tarım ve ticarette hakimdir. Sovyet ağır sanayi gelişmiş, kapitalizm sanayinin bütün alanlarından kovulmuştur.

Kapitalist sınıfın, tarım alanında da kulak sınıfının varlığı, ticaret alanında tüccarların ve vurguncuların varlığı son bulmuş; böylece toplumdaki bütün sömürücü sınıflar tasfiye edilmişti.

Fakat ne Stalin ne de ardılları bakımından iktidar-yönetim ve devlet, toplum için bir hizmet aracı olarak ele alınmamış; aksine birey ve toplum devletin güçlenmesi ve bekası için ele alınmıştır. Sovyet insanının günlük yaşamı, ihtiyaçları, toplumsal sorumluluk bilinci, ruhsal ve manevi dünyasına ilişkin yöneticilerin ilgisi yok denecek düzeydedir. Sovyetler Birliği'nde insanın ve toplumun mutluluğu ekonomik göstergeler, teknolojik gelişmeler, silahlanma, kapitalist devletlerle rekabet ölçüleri üzerinden ele alınıyor; gelişmişlik düzeyi ve karşılaştırmalar devletin yıllık hesap çizelgeleri, grafikler ve bilançolar üzerinden yapılıyordu.

Açlık ve gıda sıkıntısının yaşandığı dönemde halka gıda dağıtan bürolar şekil değiştirmiş; ellerinde sefer tası ve bez torbalarla ekmek ve yemek kuyruğundaki insanların yerine kürklü ve kalpaklı komünist parti yönetici ve üyeleri, kapitalist ülkelere ait ve ülkede satılması yasak malzemelerden edinmek için, Moskova'nın önemli caddelerinden birinde bulunan "özel" mağazanın kapısında bekleşiyordu. Mağazada her şey vardı: Fransız konyağı, İskoç viskisi, Amerikan sigaraları, İsviçre çikolatası, İtalyan kravatları, Alman radyoları... Bir gazeteci şunları yazmıştı: "Üst tabaka elit için komünizmdeki bolluk şimdiden kurulmuş bulunuyor." (15)

Ülkenin ölüm kalım verdiği günlerde, önder kadrolar ve üst düzey görevliler için sahip olunan ayrıcalık kendini feda etmek, en ağır koşulları göğüslemek ve işgalcilerin kurşunlarına göğsünü siper etmekti.

Devlet güçlendikçe Komünist Parti yöneticiliği ve üyeliği, ilkeli ve örnek öncülük olmaktan çıkmış; halktan kopuk, özel mülkiyet ve tüketim düşkünlüğü yapan elit insanların yeni "sınıf"ı haline gelmişti.

17 Mart 1991'de Sovyetler Birliği'nde bir referandum düzenlendi. Referandumda %76,4 oranında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin devamı lehine oy kullanırken, Sovyet sitemine karşı çıkanların oyları ise %21,7 oranındaydı. Bu oranlar yıllardır sürüp giden ve kendileri politika dışına itilmiş milyonların "alıştırılmış onay"ından başka bir şey değildi.

25 Aralık 1991 günü sadece SSCB'de değil, tüm dünyada "ortak" bir sembol haline gelen orak çekiçli bayrak gönderden indirilip yerine üç renkli Rusya Federasyonu bayrağı çekiliyordu. Bu sıradan bir bayrak değişikliği değildi. SSCB yıkılıyor, onun yerine yeni bir devlet kuruluyordu. Sovyet iktidarının toplumu nasıl edilgen, etkisiz ve apolitik hale getirdiğinin en somut örneği bu bayrak ve devlet değişikliğidir. Orak çekiçli bayrağın indirilmesine üzülen, öfkelenen ve tepki gösteren bir topluluk olmadığı gibi, üç renkli yeni Rusya Federasyonu'nun bayrağını coşku, heyecan ve sevinçle karşılayan bir topluluk da yoktu. Çünkü toplum, iktidar ve devlet yönetimi eliyle sistemli bir şekilde nesneleştirilmiş; kendisine ve toplumsal sorunlara yabancılaştırılmıştı. Yıkılıp giden de kendisine ait değildi, yerine gelen yenisi de…

74 yıllık iktidarının ardından 20 milyon üyesi bulunan partinin üyeleri dahi, partilerinin çökerek yıkılması karşısında bir direniş göstermemiştir. Oysa SBKP 200 bin üyeye sahip olduğu Şubat Devrimi günlerinde Çarlık otokrasisini alaşağı etmiş; 350 bin üyeye sahip iken muzaffer Ekim Devrimi'ni gerçekleştirmişti. Faşist Almanya'yı bozguna uğratıp 2. Dünya Savaşı'nı sona erdirdiğinde SBKP'nin 5,54 milyon üyesi vardı. SBKP'ne üye 20 milyon insan, SSCB yıkılırken öncülüğü, partiyi ve devleti canı gönülden sahiplenmek ve savunmak şöyle dursun, çöküş ve yıkılışa dönüp bakmıyordu bile. İdeolojik aşınma ve çürüme SBKP'nin ve SSCB'nin sonunu getirmişti.

Oysa Lenin, bu tehlikeyi çok önceden görmüş ve yazmıştı; "Komünist toplumu sadece parti üyelerine dayanarak inşa etmeyi düşünmek oldukça basit ve safça bir düşünüş tarzıdır; çünkü parti üyeleri kitlelerin oluşturduğu okyanusta yalnızca küçük birer damladır." (16) "Sosyalizme ve sosyalist devlet iktidarına karşı ortaya çıkabilecek herhangi bir tehlikeyi alt edebilmek için elimizdeki en önemli sihirli silah, kitlelerle güçlü ve sıkı bağlar sürdürmek olabilir." (17)

Lenin, yönetim-kitle ilişkisine verdiği önemi "Yönetim Kuralları" başlığı altında kaleme almış ve bir taslak hazırlamıştı: "Her bir Sovyet devlet organı ziyaret günleri belirlemeli ve ziyaretçilerin taleplerini ve özlemlerini dinlemek için belirli gün ve saatler belirleyerek bunları ilan etmelidir. Kitleleri kabul edecekleri bürolar onların kolayca ulaşabileceği semtlerde olmalıdır. Organlar bir kayıt defteri tutmalı ve bu defterlere insanların ilettiği taleplerin temel içeriği ve talebi yapan kişinin bilgileri ve bu kişiye hızla ulaşılabilmesi için gerekli olan bilgileri

kaydedilmelidir. Bu ziyaretçi kabul günlerinin tatil ve Pazar günlerine getirilmesi daha uygun olacaktır, ziyaretçiler bu yerlere kimliklerini göstermek zorunda olmaksızın girebilmelidirler." [18]

Stalin de kitle ile ilişkilere hayati bir önem atfetmekte, bir çok yazı ve konuşmasında Yunan mitolojisindeki Antaios'tan söz etmiştir. Antaios olağanüstü bir güce sahipti ve bu gücünü Toprak Ana'dan almaktaydı. Toprakla teması sürdüğü müddetçe Antaios'u yenilgiye uğratacak hiçbir güç yoktu. Nitekim Antaios gökyüzünde uçarken öldürülmüştü. Stalin, komünist partisinin toplumla ilişkisini, Antaios-toprak ilişkisine benzetiyor; bu ilişkiyi yönetim ve iktidarın yegane güç kaynağı görüyordu.

Sovyetler Birliği'nde 1917'de kuruluşundan 1991'deki çözülüşüne kadar, öncü parti (SBKP) ve devlet yönetiminin toplumla ilişkileri sorunlu, bürokratik ve mesafeli olmuştu. Savaş dönemlerinde ve kriz anlarında büyük fedakarlıklar, kahramanlıklar ve büyük bir toplumsal dayanışma görülse de, bu "bütünleşme", sosyalizmi sahiplenme ve sosyalist demokrasiyi geliştirmekten daha çok, anayurdu ve devleti savunma refleksinden kaynaklanmaktaydı.

Devrimin ilk yıllarındaki sahiplenme, zamanla yöneticilerin elitleşerek "Toprak Ana" ile ilişkilerinin zayıflamasına yol açmış; ayakları yerden kesilen sosyalizm, kendisini uçarken vurulmaya açık hale getirmişti.

Dipnotlar

1- Li Shenming, Sovyet Sosyalizminin Dersleri, Canut Yayın Evi, 2013, s.72

2- age, s.75

3- age, s.76

4- V.İ.Lenin, Sovyet Yönetiminin Örgütlenmesi, Ekim Yayınları, s.167

5- Stanley W. Moore, Marx- Engels-Lenin'de Devlet Kuramı, Teori Yayınevi, 1979, s.17

6- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, Mezopotamya Yayınları, 2012, s.131

7- age, s.57

8- Stanley W. MOORE, age, s.20

9- age, s.55

10- V.İ. Lenin, Emperyalist Savaş Üzerine, Günce Yayınları -1976, s.114

11- V.İ. Lenin, Sovyet Yönetiminin Örgütlenmesi, s.67

12- J.V. Stalin, SBKP(B)'deki Sağ Sapma Üzerine, İnter Yayınları, s.72

13- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, Mezopotamya Yayınları, s.37

14- V.İ. Lenin, Emperyalist Savaş Üzerine, Günce Yayınları, 1976, s.116, s.173

15-Li Shenming, age, s.60

16-17. Li Shenming, age, s.60

18- People's Publishing House, Lenin Toplu Eserler, Cilt 35, 1985, s.617

18- age, 1985, s.617

Reel Sosyalizmin Ortadoğu ve Kürdistan Politikası

Mahmut Yamalak

Marksizmin ve reel sosyalizmin Ortadoğu ve Kürdistan'a dönük politikalarını ya da politikasızlığının nedenlerini anlayabilmek, öncelikle teorinin içerdiği gerilimleri ve boşlukları anlamakla mümkündür. Tarih göstermiştir ki, teorik planda yok sayılan veya önemsenmeyen her toplumsal olgu, teorinin başarısızlıklarını hatta sonunu hazırlayan bir kara delik olarak geri dönmüştür. Ortadoğu ve Kürdistan politikaları sadece bir coğrafyanın yok sayılmasının değil, esasen "Avrupa-dışı" dünyanın yanlış yorumlanmasıyla teorideki kara deliklerden biri olarak kaldılar. Problem sadece yaşadığımız coğrafyaya yaklaşımdaki hatalı politikalar değil, Avrupa-merkezli bakış açısının baştan beri dominant olmasıdır. Bu bakış açısı sonucunda "Avrupa-dışı toplumlar" gibi ifadeler teorinin içinde kendisine yer bulabildiler.

Bu, Marksizmin oluşum süreciyle başlayan bir problemdir. Reel sosyalizm de bu paradigmayı ulus-devlet perspektifiyle daha da pragmatistçe uygulayarak devam edegeldi. Marx'ın tarihi ve toplumları yorumlayış tarzı ve kapitalizmden kurtulma çözümleriyle bağlantılı olan, yeni mündemiç tespitleriyle açıklanabilecek problemlerin pratik alanlara yansımalarıdır bunlar.

"Biz" ve "öteki" ile başlayan yorum

Marx, toplumların ekonomik ilerleyişini gösteren bir şema çizer. Bu şemadaki aşamalar aşağı yukarı şöyle izah edilebilir:

1- Erken devletsiz ekonomik dönem (buna *ilkel-komünalizm* de denir)

2- Asya tipi üretim tarzı (ATÜT)

3- Antik dönem ekonomisi (*köleci dönem*)

4-Feodal dönem ekonomisi

5- Burjuvazi ya da kapitalist dönem ekonomisi

6- Sosyalizm ekonomisi

Bu doğrusal-ilerlemeci bakış açısına göre, "erken-devletsiz" denilen ilkel ekonomik dönemden antik (kölecilik) dönemine geçerken ATÜT bir ara halkadır. Yani Asya kıtasının tamamına mal edilen tek ekonomik (Marx için bu aynı zamanda *toplumsal*dır) model olan ATÜT bir ekonomik birim bile sayılamayacak kadar önemsiz görülür ve sadece bir "ara halka" olarak tanımlanır. Bu toptancı kategorinin içinde avcılık-toplayıcılık ekonomisinden, Mezopotamya'nın neolitik devrimine, oradan feodalizme kadar onbinlerce yıl boyunca insanlığa beşiklik etmiş bir coğrafyada uygulanan her ekonomik model "ATÜT" çatısı altında toplanmış, bu da sadece bir "geçiş ekonomisi olarak görülmüştür.

Kapitalizm öncesi ekonomileri komünal olarak değerlendiren Marx, bunu da üçe ayırır; ATÜT, Yunan-Roma tipi ve Germen tipi. Buna göre ATÜT'de bireye ait mülkiyet vardır ancak bu da sonuçta komünaldir ve soya dayalıdır; Yunan-Roma'da bireye ait mülkiyetin dışında komünal mülkiyet de vardır, Germen'de ise bireysel mülkiyet öndedir. Topluluğun komünal aktivitesi ara sıra bir araya toplanmakla sınırlıdır.

Üç tip komünal ekonominin de ortak özelliği, bireylerin sınıfların değil topluluğun üyesi olmasıdır. Ancak Asya tipi üretim tarzında "Doğu despotizmi" vardır. Burada komünal toplum komünal mülkiyete dayalıdır, ancak daha yüksek bir otorite olarak "toprak sahipliği" de vardır. Köylülük zilyete (toprak kullanıcısına) dönüşür, toprak sahibi palazlanır. Bu, "Doğu" değil, Avrupa-dışı coğrafya (Doğu Avrupa, Latin Amerika, Asya) için de geçerli olduğunu söyler.

Marx'ın bu analizle ulaştığı sonuç, ATÜT'ün kölelikten bile daha geri bir ekonomik model olduğudur. Bu aynı zamanda toplumun düzeyine de işaret eder. Bütün bu ekonomik sistemleri incelemesindeki temel amacı hatırlatmakta yarar var. Sosyalizme geçişin tek yolu kapitalizmdir. Bu durumda bu "geri" toplumları sosyalistleştirmek için öncelikle kapitalistleştirmek gerekir. Bu nedenle kapitalistleştirmeye hizmet edecek bir ekonomik modele ihtiyaç vardır. ATÜT bireyselleşmeye ve sınıflaşmaya izin vermediğinden, kapitalizme direnir. Bu nedenle de en geri modeldir.

Marx'a Göre "Avrupa-Dışı"

Marx "Doğu sorunu" perspektifini esas alarak "uygar Avrupa" dediği İngiltere, Fransa ve Almanya üçlüsüyse, bunların etkisiyle ilerleyen Belçika, Danimarka ve Hollanda gibi daha küçük ülkelerin dışında kalan hemen her yer için geliştirir. "Uygar Avrupa" dışı konuları da üç ana problem etrafında incelediği söylenebilir.

1- İrlanda sorunu: Marx'ın en çok müsamaha gösterdiği toplumun İrlanda olduğu anlaşılıyor. Bu, kısmen İngiltere'ye bakış açısıyla ilgilidir. 1867'de İrlanda'da İngiliz sömürgeciliğine karşı *Fenian Ayaklanmaları* denilen bir dizi ayaklanma gerçekleşir. Sosyalistlerin ilgi alanına böylece giren İrlanda sorunu Marx'ın da yazılarına konu olur. Marx bu ayaklanmaları incelemesinin sonucunda, İrlandalıların mücadelesinin İngiliz devriminde çok önemli bir işleve sahip olduğunu söyler. Bu amaçla konuyu I.Enternasyonal'in gündemine alır ve tartıştırır.

Ancak Marx, İrlanda ile İngiltere'nin iç içe geçmiş ilişkilerinden dolayı merkez ile sömürge arasında özel bir durumun ortaya çıktığını, dolayısıyla ayrı bir yere oturtulması gerektiğini ileri sürer. Burada Türkiye devrimci hareketinden örgütlerin İrlanda sorununu Kürdistan için örnek verdiğini de hatırlatalım. Marx'ın bu analizindeki problemin göz ardı edilmesiyle birlikte sömürge ülkelerdeki UKM'leri metropol ülkelerin devrimi için birer kaldıraç olarak görülmekte ve araçsallaştırılmaktadır.

Marx, İrlanda örneğindeki farkı şöyle açıklar: İngiltere ileri sanayi ülkesi olarak, İrlanda ve diğer sömürgelere kapitalizmi götürecek ve orada sosyalizmin zeminini de oluşturacaktı. Ancak İrlanda da bunu yapmamış aksine işsizliği dayatmıştır. Orada sermayenin tekelleşme eğilimi nedeniyle işsizlik gelişmiş bunun sonucunda küçük çiftlikler kapatılıp büyük çiftliklere eklenmiş, bu da nüfusun büyük kısmının göç etmesine yol açmıştır. Sonuçta İrlanda İngiltere'nin tarım bölgesi haline gelmiş, işlenmiş toprak yerini otlaklara bırakmış, sanayi gelişmediği gibi tarım da bitmiştir. Köylülüğün azalmasıyla birlikte kentli yoksulların sayısı da artmıştır.

"Uygar" İngiltere'nin İrlanda'ya kapitalizmi götürmeyip ülkeyi talan etmesi, Manifestoda belirtilen "kapitalizmin ilericiliği" tespitinin masaya yatırılmasını gerektiriyorken, Marx bunun yerine "özel bir durum"un varlığıyla açıklamaya çalışır. Bu da merkez ile sömürge iç içeliği ve sermayenin tekelleşme eğilimidir. İkincisi sermayenin yapısal karakteriyken, birincisi sömürge ülkenin merkeze entegre olmaya direnmesinin bir sonucudur. İrlanda, İngiltere devrimi için kaldıraç rolünü oynamamıştır. Bu da onu kaçınılmaz sona hazırlamıştır.

2- Hindistan Sorunu: Teoriye göre, İngiltere'nin Hindistan'a girmesiyle birlikte Hindistan'da kapitalizmin de gelişmesi gerekiyordu. Komünist Manifesto, "Kapitalizmin feodal-gerici bariyerleri yıka yıka ilerlediğinden" söz ediyordu. Ancak gerçeklik böyle olmamıştı. Bu, teorideki bir boşluğun (ilerleme yasasının yanlışlığı) göstergesi değil ise neydi? Marx Hindistan'ı incelerken özellikle ATÜT üzerine yoğunlaşır, ancak yazılarında bu soruya esas aradığı da görülmektedir.

1860'lara gelindiğinde, Marx'a göre Hindistan'da durum şöyleydi: Var olan yıkılınca biçimsel olarak bile bir sermaye ilişkisi ortaya çıkmaz; kapitalist üretim tarzı gelişmeden kapitalist sömürü gelişmiştir; komünal yapı bozulunca Hint köylüsü "öylece en acınası tarzda ot gibi büyümeye başlar"; tefecilik insanlara geçinebileceği kadar bile bir pay bırakmaz...

Marx, "Batı kapitalizmi Doğu'nun durgunluğunu bozacak ilerici bir rol oynar." tarzındaki görüşünü Hindistan üzerine yaptığı incelemeler üzerine revize eder. Buna göre; kapitalizm dışındaki ekonomik modeller komünaldirler, bu yapıları nedeniyle toplumsal dağılmaya karşı bir siperdir. "Kapitalizm bu toplumları parçalamak isterken, ATÜT ekonomik çürüme ve politik yozlaşmadan başka bir şeye yol açmaksızın uzun süre devam eder." (Kapital-3)

Hindistan örneği hem ATÜT hem de "kapitalizm ilericiliği" konularında Marx'ın görüşlerinde bir

değişimi başlatsa da bu, "Doğu" denilen Avrupa-dışı dünyanın objektif değerlendirmesine kadar gitmez. Sorun daha çok kolonyalizmin değişen karakteriyle izah edilmeye çalışılır.

Sömürgeciliğin ilk dönemlerde Asya ve Amerika'daki madenleri Avrupa'ya taşımasıyla bu değişimi başlattığını belirten Marx, bunun salt Avrupa'nın ilerlemesini sağladığını söyler. Ancak yine de kapitalizmin Avrupa'da sermayenin biriktiği yerlerde değil, feodal üretim ilişkilerinin ve manifaktürün geliştiği yerlerde boy verdiğini ileri sürer. Örneğin Hollanda'da sermaye birikimi sonucu değil, manifaktürler nedeniyle geliştiğini söyler. Bu da kapitalizmin içsel dengelere dayanarak gelişen bir ekonomik sistem olduğu anlamına gelir.

Burada Öcalan'ın kapitalizmin bir ekonomik model değil, ekonominin ve diğer toplumsal yaratımların gasbıyla gelişen bir hegemonik iktidar olduğu tespitini hatırlatmakta yarar var. Marx, kapitalizmin iç dengelere dayalı bir ekonomik model olduğunu söylerken, Öcalan kapitalizmin temeline gasp ve hegemonyayı yerleştirerek bu tespite şiddetle karşı çıkar. Çünkü kapitalizm bir ekonomik model değildir, dolayısıyla bir ekonomik öncele (manifaktüre) değil, gasp ve talana dayanır.

Hindistan bağlamında bu tespitin önemi şuradadır: Marx'a göre Hindistan'da kapitalizmin gelişmemesi ilk olarak sömürgecilikten kaynaklanıyor. Sömürgecilik aradaki zenginlikleri kendi ülkesine taşırken, orayı yıkıma sürükledi. Sömürü muazzam boyutlara ulaşırken, sömürge ülkede bir ekonomik sistem geliştirmez. Aksine toplumsal yıkım ekonomik sömürüyü kolaylaştırdığı için daha da derinleştirir. Komünal mülkiyete dayalı köy sistemi parçalanır, yerine kapitalist bir sistem gelişmez. Sadece Hindistan'da değil, Hollanda'nın Cava adalarında yarattığı yıkım, Amerika'daki yerli katliamı, Çin'de geliştirilen afyon ticareti vb. benzer sonuçlardır.

Marx'a göre bütün bu yıkımlardaki temel neden sömürgeci devlet iken, ikinci önemli neden de "Uygar Batı" dışındaki toplumların karakteristik yapısıdır. Bu toplumlar kapitalist gelişmeye elverişli olmadıkları için yıkıma uğramaktalar. Buralardaki sömürgecilik karşıtı direnişler bile ilerici değil, umutsuz direnişlerdir. Sonuçta kapitalizm bu gibi "kapitalizm öncesi toplumlarda" hiçbir zaman kapitalizmi geliştiremeyebilir, çünkü bu toplumların iç yapıları buna elverişli değil. Bu yapılarından dolayı da toplumsal yıkıma uğramaları engellenememektedir.

"Uygar Batı" dışında kalan toplumlarda (ve Hindistan'da) kapitalizmin gelişmemesini bu ülkelerin karakterine bağlayan Marx, bu toplumsal yapıları da iki ana form halinde sınıflandırır. Birinci grup, "Doğrudan komünal ekonomi olan ATÜT, diğeri ise aileye dayalı küçük ölçekli tarımdır, der. İkisinin de ilkel-komünal olduğunu, embriyo halinde olduğunu ve komünizmi kurmak için yeterli olmadığını söyler. Marx'a göre, komünizm için sermayenin yarattığı "toplumsal emeğin üretken kuvvetlerinin en güçlü şekilde geliştiği" (Kapital -3) bir ortam olarak kapitalizmin mutlaka gelişmesi gerekmektedir.

"Batı-dışı toplumlar"ı ve Hindistan'ı Kapital'de, kapitalizmi anlatmak için bir alt metin olarak değerlendiren Marx, ATÜT'ün geliştiği "Doğu" toplumlarında despotizm ve uyuşukluğun olduğunu, bu nedenle kapitalizmin gelişmediğini belirtir. Burada belirtilen iki ana nedenin de ortak özelliği Avrupa merkezli sosyolojik bakışın etkisiyle tespit edilmiş olmalarıdır. Despotik iktidarlar ve uyuşuk halklar... Genel olarak "Doğu"ya bakışın da temel parametrelerinin bunlar olduğu söylenebilir.

3- Polonya Sorunu: Avrupa'nın Kürdistan'ı sayılabilecek olan Polonya 18. yüzyılda Prusya (Almanya), Avusturya ve Rusya arasında bölüşülmüş bir ülkedir. Bu dönem Polonya'yı desteklemek genel bir sosyalist tavır olarak kabul görür. Marx da 1848-49 yıllarında Köln'de çıkardığı Yeni Ren Gazetesi'nde Polonya'yı destekleyen yazılar yazar.

Esasen bu konu Engels'in "Büyük Tarihsel Uluslar" teorisiyle daha açıklığa kavuşur. Bu teoriye göre Almanya, Polonya, Macaristan ve İtalyan halkları Orta ve Doğu Avrupa'da kalıcı olabilecek ulusal devletler kurma yeteneğine sahip halklardır. Bunların dışında kalan diğer halklar devlet kurma yeteneğine sahip değildirler. Dolayısıyla bunlar siyaseten bir incelenmeyi de gerektirmeyen halklardır.

Bu teoride Polonya'nın elde ettiği bu "ayrıcalığın" nedenleri için Yeni Ren Gazetesi'nin izlediği siyasete bakmak gerekiyor. Yeni Ren iki ana siyaset izler: Üniter devlet/Almanya'nın birliği ve Rusya karşıtlığı. Marx bunu şöyle açıklar: "Birleşik bölünmez demokratik Alman Cumhuriyeti ve Rusya'yla savaş talebi üzerine oturur."

Çünkü Rusya, "Doğu despotizmi" ve "barbarlığının" timsalidir, "Uygar Avrupa'yı işgal etme ve yok etme planlarıyla hareket eder. Rusya Polonya'yı

yutmuştur, sırada Almanya vardır. (Polonya'nın bir bölümünün Prusya egemenliğinde olduğunu hatırlatalım). Rusya'ya karşı savaş Uygar Avrupa'nın değerlerinin yaşaması içindir ve bu savaş parçalanmış Almanya'yı da birleştirecek, tıpkı İngiltere ve Fransa gibi burjuva devrimini yapmasına ve dolayısıyla sosyalizme yakınlaşmasına yol açacaktır. Polonya'nın bağımsızlığını savunmak da bunun ilk adımıdır. Polonya Rusya ile "Uygar Avrupa" arasında bir tampon bölge görevi göreceğinden, önemlidir.

Marx Rusya konusunda o kadar tahammülsüzdür ki, 1850'lerde Fransa'nın Rusya'yla yakınlaşması üzerine sert eleştiriler yazar. Bu ilişkiyi "Doğu'nun Batı üzerindeki zaferi", "uygarlığın barbarlık karşısındaki yenilgisi" biçiminde tanımlar.

Polonya sorunu, ulusal sorunun tartışıldığı her düzlemde sosyalistlerin, demokratların temel referans noktalarından biri olmuştur. Türkiyeli devrimcilerin, Polonya örneğiyle Kürdistanlı devrimcileri tartışmalarda alt etmeye çalıştıkları biliniyor. Oysa iyi incelendiğinde, zamanın sosyalistlerinin birbiriyle kesişen veya çelişen görüşlerinin çoğunun Polonya için değil, Polonya'nın oynayacağı tampon bölge rolü için olduğu görülecektir.

1853-56 yıllarında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlayan savaşta Marx "Uygar Avrupa"nın tarafını tutarak "barbar Rusya"yı eleştirir. 1850'lerden sonra Rusya'nın Doğu Avrupa'ya yayılma siyasetine karşı İngiltere-Fransa-Almanya lehine tutum alır. Rusya-Osmanlı savaşında, Osmanlı'nın sınırlarının Rus yayılmacılığına karşı korunması gerektiğini savunur. 1877-78 Rusya-Osmanlı savaşında Osmanlı'yı savunur. Almanya-Rusya geriliminde "Alman demokrasisi"ni "Rus gericiliği"ne karşı savunur...

Bu politik bakış açısı bağlamında Polonya, "Rus barbarlığına" karşı, "Avrupa demokrasilerini" koruyacak bir barikat olabileceği umuduyla savunulur. Ancak Alman yayılmacılığına karşı direnen Doğu Avrupa halklarıysa, "uygarlık taşıyıcısı Almanya" karşısında direnen "karşı devrimci" ve "gerici" halklar diye tanımlanır. Sık sık Slav düşmanı olmakla suçlanan Engels Doğu Avrupa halklarını Hegel'in *"tarihsiz halklar"* kategorisine dahil eder.

Polonya tartışmasının dalga boyları 1890'larda Rosa Luxemburg ve Alman Sosyal Demokrat Partisi arasında da devam eder. Polonya Sosyal Demokrat Partisi (PSDP)'nin kulvarlarından olan Luxemburg bu tartışmada ASDP üyesi Marx'ın yanında sekreterlik yapmış ve "Şark uzmanı" addedilen Karl Liebknecht ile polemiğe girer. PSDP ve Polonya Sosyalist Partisi (PSP) II.Enternasyonal üyesidirler. Luxemburg ve Partisi PSDP Polonya'nın bağımsızlığına karşıyken, PSP ve Alman SDP Polonya'nın bağımsız olmasını isterler.

Luxemburg Polonya'nın Rusya'ya entegre olduğunu, pazarlarının birleştiğini, bağımsızlığın artık sadece feodal soylulara ve "sanayi içinde çözümlenmemiş entelektüellerin" işine yarayacağını ileri sürer. Küçük ulusların bağımsızlık arayışlarının bir ütopya olduğunu ve tarihin yasaları tarafından mahkum edildiğini söyler. buna karşın PSP bağımsızlığı savunarak tıpkı Marx gibi, bunun "Rus gericiliği"ni durduracağını söyler. Liebknecht şöyle yazar; "Türkiye'deki (Osmanlı'daki) herhangi bir ayaklanmanın sadece Rus Çarlığı'nın fetih politikalarına yarayabileceği aslında besbellidir; çünkü bugün Ermenistan'da bir sosyalist hareket kumdan şatolara benzer."

Bu bakış açısında bulunan sorunlar aynı zamanda sosyalist hareketin lokomotifi sayılabilecek partilerin politikalarını yönlendirince, bir süreci etkilememesi mümkün değildir. Osmanlı sınırları içindeki Hristiyan halkların isyanları Rusya'nın işine yarayıp yaramadığı üzerinden değerlendirilmektedir. Bu görüşleri savunurken yer yer aşağılayıcı bir dil de kullanır: "Türklerle kavgaya tutuşan her koyun hırsızına ezilen bir 'ezilen milliyet' olarak yaklaşamayacaklarını" söyler. Bu noktada aynı yıllarda Kürdistan'ın yarısına yakınını etkisi altına alan Şêx Ubeydullah İsyanı için ne düşündüğünün pek bir önemi kalmıyor. Ezilen halkların hak arama mücadelesini Avrupa merkezlerindeki hegemonik güç mücadelelerine göre değerlendiren bu yaklaşım, hak arayışlarını birer "Rus kışkırtması" olarak yaftalar.

Buna karşın görece iyi tavır geliştirdiği söylenebilecek Luxemburg, Osmanlı'nın içten gericileştiğini tespit eder. "Bu neden onu destekleme gerekçesini de ortadan kalkmıştır," der ve devam eder: "Şark despotizmi içsel gelişmeyi dondurmuştur. Dış müdahalelerle ilerleme şansı da yoktur. Kısacası Osmanlı da artık Rusya gibi "Avrupa Uygarlığı"nın gelişimi önünde engeldir. Bu nedenle Osmanlı'daki bu isyanları desteklememiz gerekir…"

Eleştirel bir gözle baktığımızda, Luxemburg'un da aynı parametrelerle hareket ettiğini görüyoruz: "Şark despotizmi", "Avrupa Uygarlığı" vs. Liebknecht Rusya'yı Avrupa için bir engel, Osmanlı'yı da

onu durduracak bir bariyer olarak görüyorken, Luxemburg Rusya için söylenenlere katılıyor, ama Osmanlı'nın artık "Avrupa Uygarlığı" için bir tehlike haline geldiğini ve Rusya için bir bariyer olmayacağını söyler.

"Doğu sorunu" başlığı altında toplanan tartışmalar sosyalistlerce de yürütülse, içerik olarak, Avrupa devletlerinin politikaları doğrultusunda şekillenmiştir. Kürt, Türk, Ermeni veya Rum halklarının talepleri değil, hegemon devletlerin yayılmacı siyasetlerince belirlenmiş argümanları önceler. "Avrupa uygarlığı" ibaresi de bu devletlerin politikalarının dünya politikası olarak görülesi düşüncesini ele verir. Bu sosyalist liderler açıkça hegemon devletler arasındaki çıkar çatışmasında Avrupa devletleri lehine taraftırlar ve bunu da kapitalist Avrupa'nın sosyalizme daha yakın olmasına dayandırırlar. Taraflılıkları "tarihsel ileri" saydıkları devletler lehinedir. "Biz - Uygar Avrupa", "onlar- despot, geri, barbar Doğu" dikotomisinden hareket ederler. Kimileri için Hristiyan halkların isyanları "ilerici" olabilir, ama Kürt isyanları değerlendirmeye bile layık görülmez. Bu nedenle bildiğimiz kadarıyla 1920'lerin ikinci yarısına kadar Enternasyonallerde Kürt halkı üzerine bir değerlendirme yapılmamıştır. Esasen "Kürt" isminin geçtiği de kuşkuludur. Tecrit koşulları arşivlere ulaşmamızı engellese de, şimdiye kadarki çalışmalarda bu konuda hiçbir bulguya rastlanmaması bizi bu sonuca götürmektedir.

Reel Sosyalizm Süreci

"Reel sosyalizm" ifadesi, sosyalizmin devletleşmiş halini tanıtmak için kullanılır. Sosyalizmi devleti ele geçirdiği ve sahip olduğu ilkeleri uygulama fırsatı bulabildiği ilkelerde sosyalizm adına devlet kapitalizminin gelişmesi, kapitalist ülkelerce teknolojik sınai rekabet, dış politikada "sosyalist ana vatanı savunma" stratejisiyle ulusal kurtuluş ve demokratik mücadeleleri araçsallaştırma, kültürel-sosyal yapıya devlet müdahalesi gibi özellikler ortaya çıkınca, bunun sosyalizm olmadığı, sosyalizm adına yeni tip bir kapitalist devlet olduğu gerçeğine göre yapılmış bir tanımlamadır.

Reel sosyalist ülkeler teorideki açmazları sahiplendikleri gibi, ondan çok daha geri bir pozisyona da savrulmuşlardır. Örneğin yukarıda açımladığımız "Doğu Sorunu" tespiti bu ülkeler açısından da temel referans noktasıdır. Ancak bu kez durum komediye dönüşmüştür. Marx için "Doğu" merkez sayılan gelişmiş Avrupa ülkeleri olan İngiltere, Fransa, Almanya'nın doğusudur. Rusya, Osmanlı, Hindistan vs bu kategoridedir. Buna Doğu Avrupa ülkeleri de dahildir. Yerleşik algı budur. Ancak Rusya SSCB'ye dönüşünce "Doğu"nun neresi olacağı bilinmez. Buna rağmen SSCB 1920'de Bakü'de "Doğu Halkları Kurultayı"nı toplar. Doğu'nun coğrafi bir ifade olmaktan çıktığı, kendini merkez olarak gören her hegemonik gücün "öteki"lerinin bu ifadeye sıkıştırıldığı anlaşılmaktadır.Böylece sosyalist Moskova'da "Doğu"sunu oluşturur. Bunu Çin'in de yapmaya çalıştığını düşünürsek belki en az Rusya kadar isabetli olur.

SSCB dış politikası "sosyalist ana vatanı koruma" prensibine dayanır. Kongre belgeleri ve merkezi kararlar incelendiğinde halkların mücadelelerinin nasıl araçsallaştırıldığı görülür. Bu yazı kapsamında, Kürdistan için uygulanan politikaları kısaca açımlamaya çalışacağımızdan, genel politikalara temas etme imkanımız yoktur. Ancak genel ve özel alanlarda benzer yapısal özellikleri bulunduğundan kuşku duymuyoruz. Bu yaklaşımda bazı halklar açık olarak desteklenmişse, bu da aynı stratejinin gereği olmuştur.

Reel sosyalist blokun Kürt siyasal hareketlerine ve Kürdistan'a yaklaşımını üç düzlemde değerlendirebiliriz.

1. Kafkas Kürtlerine yaklaşım: Kafkasya'ya sürgün olan Kürtler üzerinde sıkı bir baskı ve denetim politikası uygulanır. Kürt aydınlarının sınırlı imkanlarla açtığı bir gazete ve radyonun Kuzey Kürdistan'a ulaşmaması için sıkı önlem alınır. Basılı kitap ve materyallerin geçmemesi için Türkiye ile eş güdümlü çalışılır.

Kafkas Kürtlerinin Apê Musa'sı olan Heciyê Cindî'yi Celadet Bedirxan ile edebiyat konulu yazışması nedeni ile tutuklayan SSCB, dışarıdan gelecek her türlü yayını da engeller. Kafkas Kürtlerini adeta toplama kampı ortamında tutar. Stalin döneminde Türkiye ile gelişen ilişkilerden dolayı da Kürtleri Kırgızistan, Kazakistan gibi ülkelere Sibirya gibi en uzak bölgelere sürer. Böylece Kürtlerin sahip olduğu sınırlı özerklik de sona erer.

2. Kürt hareketleri ile ilişkiler: Çarlık döneminde aşiretler ve Kürt liderler ile kurulan sınırlı ilişkilerde SSCB zamanında kesilir. Abdulrezzak Bedirxan gibi bazı kişiliklerin sınırlı çalışmalarla elde ettiği kazanımlar ve ilişkiler de sona erer. Doğu Halkları Kurultayı gibi organizasyonlarla uzun vadeli ola-

rak halkların sisteme bağlanması hedefi Kürtler için de devreye konur. Buna dayalı olarak Kürdistan'da yürütülen inkar, imha ve asimilasyon politikalarına hiçbir dönem karşı durulmaz.

Kürt hareketleri ile kurulan ilişkilerde araçsallaştırma üzerine kurulmuştur. KDP ile 1950'lerde başlayan ilişkileri sorunlu ve tutarsızdır. Destekler gibi görünüp Ortadoğu'da bir koz olarak kullanmayı hedeflemiştir.

Reel sosyalizm blokun merkezi konumunda bulunan SSCB, Ortadoğu'daki direniş hareketleri ile ilişkilerinde kademeli bir temsilcilik sistemi uygulanır. Buna göre Irak ve Suriye Bulgaristan'a bağlıdırlar. Bulgaristan Komünist Partisi'de bölgede Irak Komünist Partisi'ni muhatap alır. Bir Kürt örgütü herhangi bir sosyalist blok ülkesi ile görüşmek isterse önce IKP'ye, onun onayıyla da BKP'ye kadar ulaşabilir. Buradan sağlanacak teminat ve onayla ilişki kurmaya hak kazanabilir. Öcalan'ın anılarında Bulgaristan'a yapılan seferlerin ne kadar güçlükle sağlandığını buna rağmen amaçlarının araçsallaştırma olduğunun anlaşılması ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin bağımsızlıkçı karakterinin görülmesi nedenlerinden dolayı bu irtibatta herhangi bir ilerleme sağlanamadığı anlatılır.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin ısrarlı arayışlarına rağmen sürekli bir ilişkinin kurulmamış olması, reel sosyalist kampın özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Devlet çıkarlarını önceleyip sosyalizmi bir etiket gibi taşıyan bir sistemin UKH'ler ve demokratik mücadelelerle ilkeli bir ilişki geliştirmeyeceği de ortada. Nitekim hiçbir dönem herhangi bir Kürt hareketi ile somut, sağlıklı ve sürekli bir ilişkinin kurulmasından söz edilemez.

3. Sömürgeci devletlerle ilişkiler: Türkiye'nin ilk yıllarından bu yana var olduğu söylenen SSCB-TC ilişkisi özellikle reel sosyalizmin yıkılmasından sonra iyice açığa çıkmıştır. İlk yıllarda Ermenistan'la savaşta birlikte hareket ederler. Agirî direnişinde defalarca sınırlarını askerle açan ve silah-asker sevkiyatına onay veren SSCB, Agirî direnişçilerine ateş açmış, onlara sınırlarını kapatmış hatta önder şahsiyetleri katletmiştir.

Bir anti-komünist olan İbrahim Tali'nin TC heyetinde yer aldığı Bakü'deki Doğu Halkları Kurultayı'nda ve Şêx Said, Agirî isyanları zamanında bildiriler yayımlayan enternasyonal Kürt hareketlerini "ilerici Kemalizme karşı gerici-feodal hareketler"olarak damgalar. İ.Tali anılarında, bu kararı kendisinin Moskova'ya kabul ettirdiği ile övünür.

Sonraki yıllarda bu düşmanlık devam eder. Irak ve Suriye'de kurulan Baas partilerinin en büyük destekçisi SSCB'dir. Her iki ülkenin de Baas egemenliğine geçtikten sonra Kürt halkına neler yaptıkları biliniyor. Suriye kimliksiz Kürtleri eritmeye çalışırken, Irak Halepçe'ye kimyasal bomba atarken SSCB ile ilişkileri devam etmektedir.

Kürt halkının karşı karşıya kaldığı inkar, imha ve asimilasyon politikalarını dünyadaki diğer benzerlerinden ayıran iki önemli özellik vardır:

1- Kürde uygulanan inkar, imha ve asimilasyon politikaları tarihteki en uzun süreli politikalardır. 1850'lerden sonra başlayan asimilasyon 20. yüzyılda şiddetle devam eder ve günümüze kadar ulaşır. Kürtler bu politikalara direndikçe devletler yeni ilişki, ittifak ve yöntemlerle devam ederler.

2- Bu aynı zamanda tarihte mekan olarak da en yaygın asimilasyon sistemidir. Bölgedeki dört ülkenin yanında, Avrupa'nın hegemon ülkeleri, ABD, İngiltere ve iki kutuplu dünya sürecinde SSCB'nin de dahil olduğu bir asimilasyon sistemidir. Belki de iki blokun da üzerinde anlaşabildiği ender politikalardandır.

Bu iki özellikte de SSCB ve reel sosyalist ülkeler Kürt halkının aleyhine taraftırlar. Kürt halkının karşısında yer almış, asimilasyon ve inkara onay vermişlerdir. Kürt halkının geliştirdiği sosyalist-devrimci hareketlerle kurulan ilişkilerde bu yaygın asimilasyon politikalarını boşa çıkaracak düzeye çıkarılmadan, belli bir dengede tutulmuştur.

Reel sosyalist politikalara yön veren sosyalist ilkeler değil devlet çıkarlarıdır. Bu nedenle pragmatist, devletçi ve kurnazdırlar. Onlar için araç olarak kullanabilecekleri hareketler gereklidir. Ortadoğu ve Kürdistan'daki politikaları bunun en somut göstergesidir.

Şunu da vurgulamak gerekir ki, dönemin mevcut sosyalist-Marksist paradigmasına da tam uyumlu davransalardı da bu demokratik-sosyalist bir kazanıma yol açmazdı. Çünkü bizzat Marx'ın "Avrupa-dışı" dünyaya yaklaşımında tekleştirici, dıştalayıcı bir durum söz konusudur. Reel sosyalizmin politikalarındaki hataların kökeninde konjonktürel bir durum değil, esas olarak ideolojideki bu kara deliklerden kaynaklanan yapısal bir sorun vardır. Demokratik sosyalist düşünceye inananlar için de esas olan, bu kara deliklerle yüzleşmek ve cesaretle mücadele etmek olmalıdır.

Sovyet Ekonomi Planlamacılığı

Halil Dağ

Sosyalizm, özel mülkiyete ve özel kar etmeye dayalı kapitalist sisteme alternatif olarak kurgulanmış bir öğretidir. Kuşaklar boyu büyük çaplı gelir ve servet eşitsizliklerinin görülemeyeceği, ortak mülkiyetin egemen olacağı, ekonomik ve politik gücün ve katılımcı planlamanın, pazarın hakim ve sömürü güçlerinin yerini alacağı bir dünya tasarlar. Öğretinin çıkış noktası varolan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması gibi meşru bir temele dayanır. Gerçekten de öğretinin ortaya çıktığı koşulların dünyası, eşitsizliğin zirvede yaşandığı, kapitalizmin toplumu her bakımdan cendereye aldığı dünyadır. Tasarlanan toplumsal yaşam ve buna dönük dile gelen tezler dün olduğu gibi bugün de(yaşanan değişimlere rağmen) gerçekliğini koruyan bir niteliğe sahiptir. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan vahim toplumsal bunalımlar, sömürü ve eşitsizlik sosyalizmin bir öğreti olarak ileri sürdüğü argümanları haklı ve meşru kılar. Ancak bu durum sosyalist ekonomiyle ilgili düşüncelerde belirsiz, karışık, pratik olmayan ve zaman zaman karşıtına dönüşen pek çok unsurun bulunduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Bir toplumun sosyalist sayılması için politik ve ekonomik demokrasiyle birlikte, ekonomide toplumsal mülkiyetin, komünalitenin başat yer tutması gerektiği ilkesi doğruysa eğer, bunun reel sosyalizm örneğinde nasıl uygulandığı veya uygulanmadığı hususu önem kazanmaktadır. Üzerine pek çok şey söylenmiş olsa da çoğunlukla öğretilen geleneksel savunucuları açısından ”doğru” kabul edilen merkezi ekonomik planlamaların yukarıdaki gerçeklikle ne kadar uyumlu olduğunun irdelenmesi gerekiyor. Buradan bakıldığında Sovyet deneyiminin tipik devlet kapitalizmi olduğunu rahatlıkla belirtmek mümkün. Eleştiriyi bu denli keskin dile getirmeye yol açan neden, piyasayla, karla, para ve sömürüyle uğraşan ekonomi-politiğin Sovyetlerde neredeyse kutsanmasından kaynaklanıyor. Gerçekten de ekonomi-politiğin sosyalizmle nasıl bir ilgisi olabilir? Sözgelimi; İngiliz ekonomi-politiğinin, “değer yasası” denilen veya genelde “ekonomi yasası” denilen şeyin kapitalizmle bağı bu kadar açıkken, bunların Sovyetlerde ekonominin ilkeleri olarak görülmesi neyle izah edilebilir? Bu soruları daha da çoğaltabiliriz.

Bu ekonomi-politiğe yönelik eleştiriler aslında Sovyet Rusya'da da 1920’lerden itibaren tartışmaların odağına oturmuştur. Örneğin Preobrojenski, ekonomi-politiği genelde “üretim ilişkileriyle” ilintili görmenin, Marx’ın kaleme aldığı bütün sözlerle baştan çeliştiğini söyler. Yine Buharin'de benzer bir şekilde “düzenlenmiş sosyalist devletin toplumsallaşmış ekonomisinde, çözümü ekonomi politik kuramına bağlı kalan tek bir problemle karşılaşmayız” diyerek bu ekonomi-politiği eleştirmiştir. Buharin’in “Sovyet devleti” tanımını yapması ironik olmakla birlikte, sistemin içerdiği problemlere vurgu yapması önemlidir. Daha ileri gidip SSCB'deki kapitalist değer yasasının yeni ekonomi politikayla (NEP) varlığını koruduğunu söyleyen ve ciddi eleştiriler yöneltenler de olmuştur. Ancak Lenin, daha 1920'de özellikle Buharin’in “geçiş dönemi ekonomisi üzerine” adlı çalışmasına yönelttiği eleştirilerde; “eleştirisi yapılan ekonomik yasaların, ekonominin temel parçalarını yönlendiren yasalar olarak komünizm de bile duracağını” belirterek bu eleştiriye karşı çıkmıştır.

Buharin “kapitalist toplum ve meta toplumunun

sonu, ekonomi-politiğin sonuna işaret eder" derken, Sovyet ekonomi-politiğiyle, tamda kapitalizmde geçerli olan "meta toplumu" gerçekliğinin Sovyetlere sirayet ettiğini anlatmaya çalışır. Sovyet planlamacılığı (örneğin NEP) kısa sürede bazı şeyleri başarmış gibi görünse de özünde "meta toplumu" yaratmıştır. Bu uygulama da Engels'in ifade ettiği "toplumun üretim araçlarına el koymasıyla, metaların üretimine son verilir" biçimindeki öngörü veya ilke geçerli değildir. Bunun yanı sıra, bırakalım üretim araçlarının-iddia edildiği gibi-toplumsallaşması, üretim araçları üzerinde Sovyet devletinin tekeli oluşturularak ekonomi ve toplum ilişkisi bürokratik hiyerarşiye mahkum edilip, ekonomik alandan başlayarak hemen hemen bütün toplumsal alanlara yansıyan bir totalitarizmden bahsetmek mümkündür.

Merkezi planlamacılık ademi-merkezileşmeye izin vermemiş ve mikro düzeyde bile tüm ekonomik faaliyet süreçlerinin ve eylemlerinin bürokratik mekanizmalarla sıkı kontrolü ve dizaynı gerçekleştirilmiştir. Bu durum devrimin yeniliği ve dış saldırılarla, kıtlık vb. ile izah edilmeye çalışılsa da gerçeğin tümünü ifade etmemektedir. İşin özü ekonomi ve demokrasi arasındaki dolaysız ilişkinin sakatlanmasıdır. Bu ilişkinin sakatlanması Sovyetlerde totaliter bir ekonomi planlamacılığının uygulanmasıyla hem bağlantılı hem de onu kolaylaştıran bir sonuç yaratmıştır. Sovyet ekonomistleri bu uygulamaları marx'a ve Lenin'e dayandırdıklarını iddia ederler. Merkeziyetçilikle ilgili olarak, örneğin Marx'ın; "çok sayıda bireyin beraber yaptığı bütün işler birbiriyle bağlı olup, bütünleşmeleri açısından ister istemez tek bir kumanda edici irade gerektirir"(Marx, Das Kapital, Cilt 1) yönündeki tespitleri ve Lenin'in de "bedeniyle çalışan grupları bir saat mekanizması titizliğiyle birbirine bağlayan birleşik bir irade gerekir" biçimindeki yaklaşımı, ardıllarınca ekonomi üzerinde merkeziyetçi ve bürokratik aygıtların başat bir konum kazanmasına yol açmıştır. Sistemin merkeziyetçi doğası plancı-yönetici elitlerin kumanda edici bir rol oynamalarını sağlarken, bu kesimlerin devlette merkezileşen ayrıcalıkları da elde etmesine yol açmıştır. Üretim sürecinde elbette ki bir koordinasyon sistemi olacaktır. Ancak gerçekleşen şeyin bu olmadığı, devlet kapitalizminin tüm bürokratik-totaliter yönetim mekanizmalarının ekonomi üzerinde hakimiyet kurma olanağı bulduğu bir sistemdir. Lenin'in bu durumun önüne geçmek için bir takım uyarılar yaptığı söylenir, ancak "diktatörlük (proletarya diktatörlüğü kastediliyor)doğrudan doğruya güce dayanan ve herhangi bir yasakla kısıtlanmamış egemenliktir" diyen de yine Lenin'dir. Bir tehlikeyi görmekle onun tedbirlerini almak birbirinden farklı şeylerdir. Görünen o ki "tek bir kumanda edici iradenin" yani merkezileşmiş planlamacılığın getirdiği-getireceği hiyerarşik-iktidarcı sonuçları öngörememişlerdir. Bu nedenle de denetimi sağlayacak tedbirler alınmamıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan şey ekonomik alandan başlayarak toplumun tüm gözeneklerine sızan ve demokrasiye olanak tanımayan ileri düzeyde bir hiyerarşi olmuştur.

Bir kere merkezden aşağıya doğru inen dikey örgütlenme sistemi başlı başına bir problemdi. Çünkü, birincisi; demokratik değildi, ikincisi ise yerelin problemlerini görmezden gelmeyi ve yereli merkezden belirlenmiş-çoğunlukla gerçek hayatla bağı olmayan- planlamalara mahkum etmeyi içeriyordu. Bu durum demokrasinin hem ekonomik süreçlerin gerçekleşmesinde hem de toplumsal yaşamda işlevsiz hale gelmesine yol açtı.

Sosyalizmin geleceğine ciddi ilgi gösteren herkesin Sovyet deneyiminin politik ve toplumsal yönlerini, bu yönlerdeki problemlerle ekonomik sistem arasındaki bağlantıyı göz ardı etmesi olanaksızdır. Ekonomi üzerindeki otoriter düzenlemeler toplumsal demokrasiyi de büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Sovyet vatandaşlarının alt düzeydeki "temsil" organlarına görünüşte katılımının sağlanmasına karşın, otorite kendi alanına, parti ve devlet yetkililerinin hiyerarşisine hapsolmuştur. Bu yapıların gücü sosyalist demokrasi ilkesine derinden kırılmaya uğratacak düzeyde büyük ve kapsamlıdır. Bu sebeple Sovyet ekonomi planlamacılığının totaliter karakteri, demokrasiyle doğrudan bağı bulunan ekonomik sistemin-uygulamalardan kaynaklı olarak- merkezi iktidarın despotik doğasını kurumsal anlamda daha fazla güçlendiren bir rol oynamıştır. Diğer alanlar üzerinde kurulan sıkı denetim de bu durumla birleşince homojen bir toplum yaratma pratiği demokrasiyi katletme pahasına uygulamaya sokulmuştur. Parti-devlet makinesinin asıl olarak ekonomiyi planlama ve yönetmeyle uğraşması, tek parti-devlet geniş bir varlık ve hegemonya alanı sağlamıştır. Çünkü merkezi düzeyde planlanmış bir ekonominin hiyerarşik nitelik kazanacağı kaçınılmazdır. Bu hiyerarşik yapı bütün olarak toplumda da benzer bir hiyerarşik yapıya dönüşmüştür. Ayrıca Sovyetlerdeki yozlaşma-

nın da bununla doğrudan ilişkisi vardır. Zira parti-devlet liderliğinin kaynağın dağıtımı üzerindeki gücü, yönetici katmanlarının bu kaynakların bir bölümünü kendilerine ayırmasının kapısını açmış, yolsuzluk, sömürü yönetim katmanlarında doğal bir davranış halini almıştır. Bunun kaçınılmaz sonucu ise eşitlik iddiasının muazzam eşitsizliklere ve yozlaşmış bir bürokrasiye dönüşmesi olmuştur.

Sovyet deneyiminin bu yönlerine dönük eleştiriler geliştirildiğinde kimi çevreler tepkisel bir yaklaşım içine girmekte ve devrimin öncülerinin bu uygulamaların önünü açan ideolojik söylemlerinin olmadığı dile getirilmektedir. Bu savunma bir yere kadar doğru kabul edilebilir. Ama bir yere kadar! Gerçekten de Sovyetlerdeki tek parti totalitarizminin ortaya çıkması olasılığı ne Marx'ın temel alınan vurgularında nede Lenin'in(en azından 17 Ekim devrimine kadar) vurgularında öne çıkmamıştır. Ancak Marx ve Lenin'in "tek kumanda edici irade"olarak dile getirdiği şey objektif olarak bunu beslemiştir. Kaldı ki neden yana olduğu, ne yaptığına bakılarak görülebilir. Buradan bakıldığında tek parti devleti, sansür, hiyerarşi, ayrıcalıklılar sınıfı, homojenleştirme, milliyetçilik ve militarizm; bunlar Sovyet rejiminin "reel" ideolojisinin özsel ve biçimsel değerleri olmuştur.

Bu "değerlerin" doğrudan ekonomik planlamalara yansımasını göz önüne aldığımızda ekonomi ve demokrasi arasındaki doğrudan ilişkinin nasıl ortadan kaldırıldığını ve ekonomizmin nasıl temel bir yaklaşım halini olarak diğer tüm toplumsal alanların buna kurban edildiğini görebiliriz.

Sovyetlerde modernitenin etkisinin Almanya'daki "üretim diktatöryasıyla" ilişkisi olduğunu iddia edenler de vardır. Almanya'da 1. Dünya savaşında uygulanan "savaş seferberliği" sürecinde "üretimin disipline edilmesi" adı altında diktatöryal bir üretim modeli uygulanmıştır. Lenin'in de bu uygulamadan etkilendiği dile getirilmektedir. Bunu; "bireysel diktatöryel güçlerin önemi ile ilgili olarak-sosyalizmin tam anlamıyla... temeli olan- büyük ölçekli makine sanayinin yüzlerce, binlerce ve on binlerce insanın ortak emeklerini yönlendiren mutlak ve sıkı bir irade birliği talep ettiğini söylemek şarttır" diye belirtir Lenin ve ekler, "ama bu sıkı birlik nasıl temin edilebilir? On binlerin kendi iradelerini bir kişinin iradesine tabi kılmasıyla... işçilerin –bir nehir taşkını gibi dalgalanıp kabararak kıyısından taşan- kamuya açık demokrasisini bir tek kişinin, Sovyet liderinin iradesine gösterecekleri sorgusuz itaatler, demir disiplinle birleştirmeyi öğrenmek zorundayız". Lenin'in "rasyonel devlet planlamacılığı" denilen ve temel olarak kapitalist sistemin Taylorist üretim anlayışıyla benzeşen bir tutum içinde olduğu da söylenebilir. Burada toplumsal düzeyde büyük bir fabrika gibi ele alındığını vurgulamak gerekir. Modern endüstriyalizmin kutsanması, yüksek modernizmin sosyalizm adıyla dayatılmasından öte bir tutum görülmemektedir. Lenin'in de bir ölçüde etkilendiği Alman modeli, devlet eliyle kapitalizmi yaratmaktır. Belki Lenin devlet eliyle kapitalizmi yaratma arzusunda değildi ama model aldığı şey "reel" anlamda bu sonuca yol açmıştır. Alman modeli, hiyerarşi ve mutlak itaate dayalı çalışma disiplini, üretimin merkezileştirilmesi, tüm problemlerin mühendisler eliyle tek merkezden yürütülmesi esaslarına dayanır. Sovyet ekonomi-politiğin pek çok uygulaması tıpa tıp buna benzemektedir.

Totaliter Planlamacılık ve Köylülük

Modernist paradigma tıpkı Hobbes'un ileri sürdüğü gibi "insan insanın kurdudur" düsturundan hareket ederek, insan doğasını otoriter kurumlarla kontrol altına alıp düzenlemeyi esas alır. Sovyetlerde de aynı zihniyet kodlarının işlendiğini belirtmek gerekiyor. Sovyet yönetiminin insanın doğasının dönüştürülmesinin anahtarı olarak mekanizasyona olan inancı ve bu inancın bir gereği olarak yüksek merkezi planlamacılığa tevessül etmesi yukarıdaki anlayışla bağlantılıdır.

Bu durumun somut yansımasını köylülüğe yaklaşımda görebiliriz. Sovyet tarımının kamulaştırılması, otoriter-modernist planlamacılığın bir yansıması olduğundan vahim sonuçlara yol açmıştır. Andrey Plotonov bu düzenlemelere yönelik dile getirdiği; "burada bir mekanizmadan değil, yaşayan insanlardan bahsediyoruz. Kendi kendilerini düzenlemedikçe onlara şekil veremezsiniz!" biçimindeki tepkinin merkezi planlamacılığı toplumun doğasıyla nasıl çeliştiğine gönderme yapan bir nitelik taşıyor. Gerçekten de Sovyet tarımının kamulaştırılması, tarımsal yaşam ve üretimin daha önce görülmedik derecede devletin elindeki bütün kaba kuvvetin kullanılması yoluyla dönüştürülmesi yönündeki çabalar trajik sonuçlara neden olmuştur.

Sovyet devleti 1930 ile 1934 yılları arasında kırsalda fiilen bir savaş yürüttü. "Kulakları" tasfiye edip,

kamulaştırma için kırsal Sovyetler'e bel bağlanamayacağına inanan Stalin, savaş deneyimine sahip 25 bin kentli partiliyi tarıma el koymaları, direnenleri tutuklamaları ve kamulaştırma yürütmeleri için kırsalda görevlendirdi. Stalin, köylülerin Sovyet devrimini yıkmaya çalıştığına inanıyordu. Bunun sonucunda "kamulaştırma seferberliği" sürecinde ve kıtlıktan kaynaklı milyonlarla ifade edilen insan öldü. Kimi kaynaklar, çatışma ve kıtlıktan dolayı 4-5 milyon insanın öldüğünü iddia etmektedirler. Ölümlerin ötesinde Sovyet kamulaştırma politikasının sonucu olarak devrimin hemen ardından meydana gelen iç savaşı bile gölgede bırakacak düzeyde bir çatışma ve toplumsal kargaşa ortaya çıktı. Milyonlarca insan şehirlere ve sınırlara kaçtı. Ardından meşhur Gulag'lar ortaya çıktı.

1934'te Sovyet devleti köylülerle savaşı kazandı ancak hem Lenin hem de Stalin gibi, birçok Bolşevik tarafından tahayyül edilen sosyalist hedeflerden birine ulaşılamadı. Eğer bir başarıdan söz edilecekse, kamulaştırma süreci Sovyet devlet aygıtının toplumsal ve ekonomik alanı desteklemesine ve totaliter yöntemlerle hakimiyet sağlamasına yol açtı. Bu da esasında sosyalizm açısından bir başarı değil, devlet kapitalizminin tüm kurumsal ve otoriter yapılarıyla hakim hale gelmesi anlamında, yani devletin, klasik otoritesinin hakim kılınması anlamında bir başarıydı! Sovhozlar (devlet çiftlikleri) ve kolhozlar (kolektif çiftlikler) tam da bu otoriter düzenlemelerin kurumsal karşılığı oldu. Sonraki süreçlerde yapılan araştırmalarda ortaya çıktı ki, 50 yıl boyunca bu yöntemin mahsul hasılatı devrimden öncekinin bile altındadır.

Totaliter planlamacılık köylünün kendisi bir yana; köylü üretim biçimini umutsuz, bir geri kalmışlık içinde görmekteydi. Köylülüğün ve onun üretim biçiminin büyük ölçekli makine sanayinin tarımdaki muadilleri tarafından tereddütsüz silinmesi gereken, tarihsel kalıntılar olarak görülüyor olması; bu yok etme politikasının temelini oluşturur. Kapitalist modernitede kotarılan ilerlemeci anlayışın bütün çıplaklığı ve pervasızlığıyla pratikleştiğini söyleyebiliriz. Lenin, bu düşünceyi hararetle savunmuştur: "işitecek kulakları ve görecek gözleri olanlara, iktisatçıların her zaman geleceğe, teknik ilerlemeye bakması gerektiğini yoksa hemen geride kalacaklarını, çünkü ileriye bakmayan kişinin tarihe sırtını döndüğünü söyler gibi, makineler küçük üreticilerin son sığınaklarından birinden daha sürdü: Orta yol yoktur, olamaz da" diyerek köylülüğün durumuna vurgu yapmaktadır. Tarımın modernleştirilmesi denilen bu süreç endüstriyalizmin tipik bir uygulamasıdır. Ortaya çıkan tablonun bir nedeni de yukarıda sözü edilen teknik ilerlemenin imalattan alınarak doğrudan tarıma uygulanmasıdır. Kırsal toplum bu yolla zorla kente uydurulmaya çalışılmış buna da "ilerleme ve gelecek" denilmiştir.

Stalin'in 1929'da emrettiği acımasız kamulaştırma politikası doğrudan Lenin'in görüşlerini yansıtmasa da, Lenin'in öncü parti modeli ve modernist yaklaşımı toplumsal yaşamın tüm alanlarına dayatma biçimindeki görüşleri bu sürece zemin oluşturmuştur. Stalin'in sert kamulaştırma politikası bir bakıma Lenin'in 1921'deki Kronştad ayaklanmasından sonra geri çekilmesinin rövanşı gibidir. Çünkü 1921'deki yeni ekonomi politikası (NEP) esasta risklerle ve iç çatışmalarla yüz yüze bulunan devrimin korunması ve tepkinin yatıştırılması için serbest ticarete küçük mülkiyete izin verme temelinde bazı düzenlemeler öngörüyordu. NEP, bir taktik geri çekilmeydi, ancak 1929'dan itibaren devrimle ilgili riskler kısmen azalınca Stalin, bu ayaklanmaların ve köylü hareketlerinin rövanşını demir yumruk politikasıyla kamulaştırmaya yönelerek almaya çalıştı.

Stalin de Lenin'in tarıma ve köylülüğe dönük perspektifini paylaşıyordu. Bunu 1928'de "küçük, geri kalmış ve parçalı köylü çiftliklerini makine ve bilimin verileriyle donatılmış, piyasa için çok büyük miktarlarda tahıl üretebilecek birleşik, büyük kamu çiftliklerine dönüştürmek" biçiminde dile getirmişti. Bu eksende resmi müsadere politikası, 1928'den başlayarak Sovyet devletini köylülerle çatışmaya götüren yola soktu. Köylüler tahıllarına el konulmasını yaşamlarına yönelik bir tehdit olarak ele alıyorlardı. Bolşevikler ise "kulakları" tasfiye etme adı altında aslında köylüleri sahip oldukları modernist anlayış gereğince işçileştirmeye çalışıyorlardı. Bu şekilde Bolşevikler için belki de geriye kalan en büyük ve yola getirilemez "tehdit" olan köylülerin yerine, rasyonel, çalışkan, Hristiyanlıktan çıkarılmış, ilerici düşünceye sahip kolhoz işçileri getirilecekti!

Olan şey şuydu; tipik bir devlet kapitalizmi geliştirmeye çalışan Sovyet devleti kolektif çiftliklerle merkezi ekonomide çalışacak fabrikalar gibi bir örgütlenme öngörüyordu. Bu şekilde devlet, tahıl ve diğer tarımsal ürünler üzerinde hakim olacaktı. Kamulaştırmanın en büyük avantajı devletin mah-

sul üzerinde denetimi ele geçirmesi olacaktı. Bununla birlikte "gerici" olarak gözüken köylüler de proleterleştirilip kültürel ve sınıfsal bir dönüşüm sağlanacaktı!

1929'dan itibaren uygulanan "kamulaştırma" politikası, uyguladığı otoriter emek rejimi nedeniyle köylünün yalnızca geçim koşullarını değil, komünal ve görece özgür yaşamını da ortadan kaldırıyordu. Bu politikanın köylüler tarafından "ikinci serflik dönemi" olarak adlandırılması bu açıdan dikkat çekicidir. Kolhozlarda uygulanan yöntemler bu iddiaları haklı çıkarır niteliktedir. Kolhoz yetkilileri tıpkı feodal efendiler gibi kolhoz iş gücünü kendi özel işleri için kullanmak, köylüyü dövme ve sürgün etme hakkına (kanunen olmasa bile) sahiptiler. Yine köylülerin serflik altındaymış gibi hareket imkanları ellerinden alınmıştı. Kentleri köylülerden temizlemek için yurt içi pasaport sistemine geçilmişti. Köylülerin avlanmak için kullandıkları silahları ellerinden alınarak yoğun göçertmelere başvurulmuştu.

Ortaya çıkan çalışma kuralları, mülkiyet rejimi ve yerleşim modeli aslında bir yandan plantasyon ya da malikane tarımı ile diğer yandan da feodal serflik sistemi arasında bir yerde duruyordu demek abartılı bir değerlendirme olmayacaktır. "Devrimci değişime" yönelik devletçe dayatılan bir tasarı olarak "kamulaştırma" en az yaptıkları kadar yıktıklarıyla da önemliydi. Her şeyden önemlisi de "kolektifleştirme" denilen bu süreç aslında köylülerin önceden sahip oldukları birimler olan köy komünlerini tasfiye etmeyi amaçlamıştır. Köy komünleri modernist devlet anlayışına göre devrim için bir tehdit olarak görülmüş "kolektifler" kurularak bütün köy yapısının devre dışı bırakılması yolunda avantaj elde edilerek toplumsal ve tarihsel bir olgu olan köylülük ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Kurulan büyük çiftliklerde kimi dönemler fazla ürün alınmış olması işin esasını değiştirmediği gibi, insanın ve toplum yaşamın ekonomik hedefler için araçsallaştırılması gibi bir anlam taşımaktadır. Zaten bu politikanın yürütücüleri de çeşitli vesilelerde kamulaştırmanın amacının, devletin denetimine düşman olan bu ekonomik ve toplumsal birimleri yıkmak ve köylüleri zorla devlet planlamasını itaatkar nesneleri haline getirmek olduğunu söylemişlerdir.

Demokratik Yönetim Mi, İktidar Mı?

Sovyetlerde otoritenin nasıl olacağı sorunu devrim sonrasında belirgin bir problemdir. Genel bir doğru olarak elbette ki sosyalist sistemlerde de yönetim olacaktır. Ancak yönetim ve iktidar kavramları ve bu kavramların temsil ettiği zihinsel ve kurumsal düzlem tarihsel olarak birbirinden farklılıklar içerir. İlki toplumsal demokrasi ve bunun doğasından kaynaklı olarak ortaya çıkan koordinasyon işlevine sahipken, ikincisi artık-değer üzerinde sömürücü bir yapıyı ve onun yönetim tekniğini tanımlar. Sovyetler de yönetimlerin çoğunlukla atamayla geliyor olması ve kendi işçileri karşısında sorumluluk taşımıyor olmaları Sovyet yönetici modelinin otoriter niteliğiyle ilgilidir. Özyönetim modelleri rededilmektedir. Ekonomik anlamda merkezileşmiş bir planlama modeli söz konusu olduğundan, alt düzeydeki tüm yönetici organlar yukarıdan alınan kararları emir-komuta zinciri içinde uygulamakla yükümlüdür. Oysa teorik olarak işçi konseylerinden söz edilmesine rağmen işçilerin doğrudan katılımını sağlayacak düzeyde bir ademi-merkeziyetçilik rededilmiştir. Ekonominin demokratikleştirilmesi, merkezi planlamacılık, iktidar tekniklerine bağımlılık ve yerel inisiyatiflerin doğrudan karar süreçlerine katılımını engelleyen uygulamaları reddeder. Sosyalist ekonomi gerçek manada demokratikleştirildiği ölçüde hem genel hem yerel düzeyde iktidar odaklarının ortaya çıkması kolay olmaz. Zaten "demokratik sosyalizm" dediğimiz şey diğer alanlarda olduğu gibi ekonomi alanında "demokratik ekonomi" ilkesi ile kendini gerçekleştirmeyi önceler. Buda toplum olayları ve ekonomik süreçleri, etkinlikleri kendi yeteneklerine göre, toplum mühendislerine ve iktidar odaklarına gerek kalmadan geliştirmesini, karar alma ve uygulama sürecine doğrudan katılarak yaşamın geliştirmesini öngörür. Tek merkezden planlanmış ve yerel iktidar klikleriyle toplumu dizayn etmeye odaklanmış modernist yöntemlerin karmaşık ve çeşitlilik içeren toplumsal ekonomi alanındaki problemleri çözmesi mümkün değildir. Bu topluma eldeki reçeteyi uydurmak anlamına gelir ki bu da çatışmaları getirir. Çatışma süreçleri de doğal olarak iktidarı elinde bulunduranların sahip oldukları olanak ve iktidar mekanizmalarıyla toplum üzerinde daha ağır bir baskı süreci geliştirmeleriyle sonuçlanır. Elbette ki ekonomik alana dair ortak ve genel bir takım planlamalar olacaktır. Yerelleşme ve özerklik bunu dışlamaz ancak burada sözü edilen planlama Sovyetler'de uygulanan ve kaynağını modernitenin toplum mühendisliğinden alan

ekonomi ve demokrasi ilişkisini sakatlayan totaliter planlamacılık değildir. Genel ile yerelin birbirini gözettiği ve dengelediği; yerel ekonomilerin ve üretimin bizzat yereldeki ekonomik güçlerin de doğrudan karar süreçlerine katıldığı bir düzlemde geliştirilmesidir. Toplumsal dinamiklerin daha özgür ve yaratıcı yöntemlerle üretim ve tüketim sürecine dahil olduğu, bu sürece dair tüm eylemleri bizzat kendisi için görmesidir. Vesayetlendiği totaliter, iktidarcı, tekelci eğilim ve anlayışların zemin bulamayacağı bir durum yaratır. Burada esas olan iktidar değil demokratik yönetimdir. Demokratik yönetim doğası gereği toplumun kendi kendisini yönettiği bir süreç ve pratiktir. Toplumsal yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi, ekonomik alanda da bu yönetim modelinin uygulanması hem demokratik sosyalizmin gerçekleşmesi hem de toplumsal güçlerin daha özgür ve ahlaki değerlerle (ortaklaşma, paylaşım, sahiplenme vb.) buluşmasını ve bu değerleri içselleştirmesini kolaylaştıracaktır.

Hangi adla uygulanırsa uygulansın genelin yereli, yerelin de geneli gözetmediği bir ekonomik sistem önünde sonunda iktidarı elinde tutanların tekelleştiği, küçük üreticilerin ise daha fazla yoksullaştığı ve sömürüldüğü bir tablo yaratır. Sovyet deneyimi önemli bir devrim deneyimi olmakla birlikte; geliştirdiği uygulamalar ve devlet kapitalizminin uygulanması, bu devrimi zamanla kapitalizmi soldan tamamlayan bir pozisyona düşürmüştür.

Problemin özü ekonomizmin kutsanması ve devrimin geleneksel Marksizm'den kaynağını alan, toplumun nesne, altyapı olarak kabul edilen ilerleme anlayışı doğrudan kapitalizm ile ilgili olmasına rağmen, Sovyetler'de bu kavramların devrimin temel kavramları haline getirilmiş olması, sapmanın temelini oluşturmuştur. Ekonomizm, insanı ve demokrasiyi araçsallaştırmakla kalmamış, devrimin varlığını sürdürebilmesinin yegane koşulu olan zihniyet devrimini de sekteye uğratmıştır. Bastırılmış ve zorla biçime sokulmuş bir toplum yaratmıştır. Bunun neticesinde reel sosyalizm toplumu ortaya çıkmıştır. Bir kere kapitalizmin temelini oluşturan kavram ve kurumlarla yol alınmaya çalışıldığında ona benzemek kaçınılmaz hale gelir. "Değer yasası", "ekonomi yasası" denilen ve Lenin dahi Sovyet Devrimi'nin öncülerinin kutsadığı bu kavramlar devrimi tüketmiştir. Buradan bakıldığında Sovyet deneyiminin önemli derslerle dolu bir devrim olduğu açıktır. Bugün yapılması gereken şey aynı uygulamaları ve bu uygulamalara temel teşkil eden düşünsel çizgiyi yeniden hayata geçirmeye çalışmak değil, toplumun komünal ekonomik özünü kapitalist moderniteye ait hiçbir felsefik-kurumsal yola başvurulmadan açığa çıkarmak, "sosyalist demokrasi"yi değil, "demokratik sosyalizm"i mücadelenin odağına koymaktır. Çünkü sosyalist demokrasi kavramı her halükarda demokrasinin sınıfsal mücadelede araçsallaştırılması anlamına gelmektedir. Oysa sosyalizm demokrasiyi bir eklenti veya geçiş süreci olarak kullanan bir ideoloji değildir. Tarihsel-toplumun özünde sosyalizm vardır. Dolayısıyla "demokratik sosyalizm" dediğimiz şey, bu özün gerçekleşmesinden ve örgütlü bir toplumsal güç haline gelmesinden başka bir şey değildir. Bu durumda ekonomi de toplumsal bir faaliyet olarak ele alındığından toplumu "ekonomi yasaları"nın nesnesi haline getirmek mümkün olmayacaktır. İlk düzeltmenin buradan yapılması, tarihe önemli bir devrim mirası bırakan Sovyet deneyiminin gerçek kahramanlarına da saygının gereği olacaktır.

"Ekim Devrimi Batıdaki Kadınlar İçin Ne Yaptı?"

Angela Dimitrakaki

1927 yılında, Ekim Devrimi'nin onuncu yıldönümünde, önde gelen sosyalist devrimcilerden Alexandra Kollontai bir yazısında şöyle diyordu: "Ekim Devrimi, çalışan kadınların önemini teyit etmiştir. Ekim Devrimi, 'yeni kadının' zaferini sağlayacak koşulları yaratmıştır."[1] Kollontai'nin makalesinin de başlığı olan *Ekim Devrimi Batıdaki kadınlar için ne yaptı?* sorusuna verdiği yanıtın bir parçası olan bu kehanet ne yazık ki pek isabetli değildi. Ancak Kollontai'nin kendi sorusuna verdiği cevabın yanlışlığının tarih tarafından "kanıtlandığını" düşünmek politik olarak bir hata olur; Kollontai'nin sorusunun bugün sol mücadelelerle ilgisiz olduğunu sanmaksa politik olarak çok daha büyük bir hata olur. Kollontai'nin devrimci iyimserliğiyle formüle ettiği sorunun günümüze kadar gelen büyük önemini, sorunun yanıtını formüle ederken öngörmesi muhtemelen mümkün değildi. Bu soru, insanın aklından atamadığı, rahatsız edici bir soru. Üzerinden 90 yıl geçmiş olmasına rağmen bugün soruyu hiç değiştirmeden tekrar sormak mümkün. Günümüzde 'Batı' dünyanın geneline yayılmış, sermaye tarafından yönetilen bir alan olarak mevcudiyetini korurken bu soru, Ekim Devriminin kronolojik çerçevesini aşmaktadır. Bu makalenin amacı, bu sorunun yankılarını solun kadınları nasıl güçsüzleştirdiğini ve baskı altına aldığını, bir zamanlar Kollontai'nin 'Batı' kavramıyla işaret ettiği genişleyen kapitalist yaşam dünyasında vahşi sömürü ile şekillenen güncel bir bağlamda ele alma imkanlarını araştırmayı denemektir. Bu araştırma denemesi, küresel Batıdaki kadınlar için Ekim Devriminin mirasına dair üç konuyu tekrar ele almaktadır: feminist özne, "işçi kadınların çalışmasının önemi" ve kadınların örgütlenmesi.

Feminist Öznenin Mirası Üzerine

Muhtemelen Sovyetler Birliği içerisinden Ekim Devrimi hakkında sorulmuş ve günümüzde halen politik olarak Kollontai'nin sorusu kadar önemli ve yüklü olan pek az soru vardır. Bugün halen yaygın olan, çok daha geniş olduklarını iddia eden özgürlük mücadeleleri içerisinde 'kadın sorununa' ikincil önem atfetme geleneğine rağmen bu soru önemini korumaktadır. 'Kadın sorunu,' Clara Zetkin ve Kollontai'nin günlerinden bu yana ne kadar dallanıp budaklanmış, ideolojik yol ayrımlarından geçmiş olursa olsun, her zaman Marksist, materyalist ve sosyalist feministlere teslim edilen bir sorundur. Eski Batıdan eski Doğuya kadar feministler, bu konuyu kendi aralarında açmalı, konuşmalı, tartışmalı, 'özel konular' niş pazarına sunmalıdır.[2] Marksist, materyalist ve sosyalist feministlerin, hatta genel olarak feministlerin hep kadın olduğunu işaret etmeye gerek var mı?

Devrimci söylemin birincil ve ikincil meseleleri arasındaki bu ayrımın gösterdiği çatlak, yakın geçmişte Cinzia Arruzza'nın 1970'lerin 'Marksizm ile Feminizmin Mutsuz Evliliği'[3] ifadesine yaptığı güncellemeyle Dangerous Liaisons: The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism (Tehlikeli İlişkiler: Marksizm ile Feminizmin Evliliği ve Boşanması) adlı eserinde ortaya koyduğu gibi, nesiller boyu kadın yoldaşlarımızı meşgul etti. Böyle daha kaç evlilik ve boşanma göreceğimiz halen spekülasyon konusu olsa da kesin olan, bu temel ayrımı aşmaktaki başarısızlığımıza bağlı kalmış olmamızdır. Geniş çevrelerce tartışılan, kadınların sosyal konumlarının cinsiyetleri dışında sınıf ve etnik kökenleri tarafından da etkilendiği yaklaşımı dahi, sanki toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırkın

birleşik etkisine maruz kalanlar sadece kadınlar, yani feminist politikanın muhataplarıymış gibi, Marksizm'den çok feminizmin kullanımındadır. O halde başlarken söyleyelim: Ekim Devriminin Batıdaki ve Sovyetlerdeki kadınlar için yapmadığı şey, 'kadın sorununun' yanına 'erkek sorununu' eklememek olmuştur. 'Burjuva feminizmi' konusunda bilinçli ve mesafeli tüm kadın sosyalist liderler (ve kesinlikle Kollontai) için 'kadın sorunu' yalnızca kadınların erişimi olan feminist (Kollontai'nin itirazlarını hayal edebiliyor olsam da bu sözcüğü kullanacağım) bilincin ve öznenin geliştirilmesine odaklanmıştır. Burjuva feminizmi denen şeyin de yaptığı tam olarak budur. Bunu söylerken, üzerinde durulması gereken iki konu daha bulunmaktadır.

İlki, feminist özne konusudur. Bu gibi bir özneyi, yalnızca kadınlara ait olması bakımından savunmak yönündeki politik tercih, geniş ölçüde kadın hareketlerinin temel özelliklerinden olagelmiştir. Böylesi bir öznenin geliştirilmesinin ardındaki temel fikir, kadınların kendilerini özgürleştirmelerine yardımcı olmaktır. Ancak aynı zamanda bu özne anlayışı, kadınların hem kadınları hem de erkekleri içine alan yapılardan değil de doğrudan erkeklerden kendilerini özgürleştireceklerini ima etmektedir. Feminist öznenin kadınlar için geçerli olduğu algısı bizleri erkeklerin -bazı ilerici erkeklerin- feminist mücadeleye sadece sempati duyduğu, kendi mücadeleleri olarak ilişkilenmediği bir kültüre götürdü. Bu erkekler yapıyı sorgulayacaksa da toplumsal cinsiyet uçurumunun kendi ayrıcalıklı konumları bakımından hayat içerisindeki sonuçlarını bu sorgulamaya pek dahil etmeyecektir. Ne de olsa, seneler önce Terry Eagleton'ın da ifade ettiği gibi, ideoloji "parktaki banktadır." [4]

İdeoloji […] yalnızca benim bir durum hakkında ne düşündüğüm değildir, ideoloji durumun kendi içerisine kazınmıştır. Parkta üzerinde "Sadece Beyazlar oturabilir" yazan bir bankta otururken kendime ırkçılığa karşı olduğumu hatırlatmam bir işe yaramaz. Bu banka oturarak ırkçı ideolojiyi desteklemiş ve yeniden üretmiş olurum. Yani ideoloji benim kafamda değil, banktadır.

Bank beyazlara ayrılmıştır ve bu adaletsizliktir, ama beyaz bir adam yorulduğunda bankı kullanmayıp da ne yapabilir? Erkek sanatçılar, erkek akademisyenler ve erkek politikacılar da gösterecekleri, söyleyecekleri, yapacakları, herkesin faydasına önemli şeyler olduğunda üzerinde "yalnızca erkeklere özel" yazan banka oturmayıp ne yapabilir?

Bu açıdan yaklaşıldığında toplumsal cinsiyet uçurumunun içine gömülmüş olan normatif hiyerarşilerin yeniden üretilmesi, ayrıcalıklı erkek kimliğini bilinçli ve kolektif olarak terk etmeyi de kapsayan bir radikal öznenin (özne, düşünme ve sonuç almaya yönelik bilinç ve kapasite anlamındadır) yokluğunda yatar. Bu bir elde etme talebi değil, vazgeçme talebi olacaktır ve bu da "feminist öznenin" (tipik olarak 'talep etmek ve almak' ile sınırlı olduğundan yalnızca talep edip kazanım elde edecek kadınlara açık olan) faaliyet alanını önemli ölçüde genişletecek ve karmaşıklaştıracaktır. Özneye bu denli farklı bir yaklaşım, sahip olmak ve sahip olmamak arasındaki diyalektiği harekete geçiren sosyo-ekonomik gerçekçiliği temel alacaktır. Antagonizmalar üzerinden yapılandırılan bir gerçeklik içerisinde, kayıp ve kazancın kesişimi olmaksızın asla eşitlik sağlanamaz. Kısacası, böylesi iki uçlu bir talep, ilişkisel ve hatta diyalektik bir feminist özne anlayışını tehlikeye atacaktır.

Ekim Devriminden miras aldığımız talep, böyle bir talep değildir. Bu nedenle 1921 yılında Kollontai 'Cinsel İlişkiler ve Sınıf Mücadelesi' adlı bir diğer makale yazdı. Bu makalede okuru devrimci amaçlar uğruna kadınların ezilmesinin boyutlarını küçümsemenin riskleri konusunda ikna etme çabası hayli somuttu.[5] Çağdaş okura sürpriz olabilir, bu makalenin temel argümanı esasen, normatif cinsel ilişkilerin içerisinde sabitlendiği ve ardından tam diğer yana, ekonomik bir boyutu da kapsayabilen cinsiyetler arasındaki ilişkiye geçtiği sınıf ilişkilerinin dokusu hakkındaydı. Ne var ki bunun yerine Kollontai, köylü sınıfının geleneklerine sıkı sıkıya yapışmasından, sevilenin (yalnızca) bedeni üzerinde değil, ruhu üzerinde mülkiyet üzerine kurulu bir romantik aşk yapısından, toplumda (içinde yaşadığı Sovyet toplumunda) kadınlara nasıl davranıldığından ve bunun toplumun kendi çerçevesiyle çeliştiğinden bahsediyordu. Günümüz okuru, 1921 yılında yazılmış olan bu makalenin neredeyse yüzyıl sonra, genişlemiş Batı'da mevcut olan cinsiyetler arası iktidar dağılımı ve ilişki gerçekliğini tasvir etmek için ne kadar az değişikliğe ihtiyaç duyduğunu gördüğünde şaşıracaktır.[6] Bu bağlamda, Ekim Devriminin Batıdaki kadınlar için yaptığı şey, Ekim Devrimi gibi büyük bir özgürleşme deneyiminin dahi kadının boyunduruk altına alınmasının doğallaştırılması gibi böylesi temel bir toplumsal ayrımda devrim yapma ve dönüştürücü bir toplumsal sözleşmenin kalbi olarak diyalektik bir feminist özne önerme kapasitesinin yokluğuna

dair şüphe yaratmaktır. Sovyetler Birliğinde Kollontai'nin görüşlerinin marjinalleştirilmesi, Batılı feminizm içerisindeki benzer yaklaşımla birleşerek kendi başına Ekim Devriminin sınırlarına dair bir sembol oldu[7]

"İşçi Kadınların Öneminin" Mirası Üzerine

Kollontai'nin 1927'de bahsettiği "işçi kadınların öneminin" Ekim Devrimi tarafından teyit edilip edilmediği sorgulanabilir. Aksine, çalışan kadınların önemi, 1960larla 1970ler arasında bir yerlerde kadınlar "üretim güçlerine" çok daha yüksek oranlarda dahil olmaya başladığında (kadınların genellikle eksilen erkek işçi sınıfının yerini almaya çağrıldığı savaş bağlamı dışında da geçerlidir) kendini hizmet ekonomisi olarak yeniden kurmakta olan kapitalizm tarafından teyit edilmiştir. Bu, neoliberalizmin işçi haklarını yok etmesi somutlaşırken ve aynı anda Batıdaki kadın özgürlük hareketleri taleplerini ortaya koyarken gerçekleşmiştir. Bu talepler birleşik bir düzlem oluşturmuyor, bu ulusal alan içerisinde dahi, toplumsal bir güç olarak "kadın" olmanın zorluklarını ortaya koyuyordu.

Bugüne kadar süregelen kapitalist üretimin Ford sonrası terimlerle yeniden yapılandırılması, anahtar terimi "emeğin feminizasyonu" olan yeni bir sömürü sözlüğü yarattı. Kollontai'nin selamladığı "yeni kadının" ise ne zaferi ne de varlığı garantilendi. Eğer yeni sıfatıyla anılacaksa "kadın," kapitalizmin iş gününün sınırları ve içeriğine ilişkin "yeni" deneysel prosedürlerinin alanı oldu. Yakın geçmişe kadar bu deney hayli başarılıydı: Kadınlar, iş gününün sınırlı olmasının şart olmadığını ve gerek ücretli gerek ücretsiz (ofis veya fabrikada ücretli, evde veya toplum ve aktivizm içerisinde ücretsiz[8]) inanılmaz miktarlarda işle doldurulabileceğini kanıtladı. Batılı kapitalist deneyin iyi bilinen bir versiyonu şöyleydi: sadece bunlarla sınırlı olmamakla birlikte ağırlıkla "gelişmekte olan" ya da "eski sosyalist ekonomilerden" gelen diğer kadınlar göçmen emeğinin toplumsal yeniden üretimde rol oynamak üzere, orta gelirli Batılı evlerde düşük ücretli işlere davet edildiler. Daha az bilinen bir versiyon ise okul saatlerinin genişletilerek anne babaların mesai saatlerini kapsaması, ancak genelde eğilim, refah devletinin çekilip (arkasında durulamayacak bir 'lüks') anneliği 'seçen' kadınları etkin biçimde yarı zamanlı iş sözleşmeleri yapmaya zorlaması olmuştur. Esasen bunun bugüne değin getirdiği sonuçlar ücret ilişkisinin ve bunun ortaya çıkardığı toplumsal öznelliğin bir ifadesi olarak kadınların finansal bağımsızlığının yokluğu ve işçi haklarında zayıflama oldu.

Ancak kapitalizm, "çalıştığı" coğrafyalarda (yani, asıl Batı'da) kitlesel bir ölçekte ücretli emek sağlama yükümlülüğünü artık yerine getiremez hale geldiğinde söz konusu deney de kısmen başarısız olarak görülmeye başlamıştır. Güvencesizlik ve düşük istihdam bağlamında, bir dizi eleştirel konum ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları, liberal feminizmin emeğin değersizleştirilmesi yolunda sermaye ile arasındaki gizli işbirliği (Nancy Fraser); feminist mücadelelerin temel taleplerinin sermaye tarafından gasp ve istismar edilmesine dair eleştiri (Hester Eisenstein); feminist talepler ve kadın özgürlüğü bağlamında çalışmanın yüceltilmesine dair bir eleştiridir (Kathi Weeks)[9]. Yörüngesi büyük ölçüde Ekim Devrimi ile belirlenmiş bir ülke olan Polonya'da 2015-2016 yıllarında seçimleri kazanan PiS (Hukuk ve Adalet) adlı siyasi partinin temel vaadi, 25 yıllık sosyalizm sonrası 'geçiş'[10] sürecinin ardından, çocuk yardımıydı. Gerçekten de Polonya'daki 'Aile 500+' gibi destek programları, ülkede dinin mobilize olup kadınların kürtaj hakkına saldırmasıyla birlikte değerlendirilmelidir: Her iki politika da kadınları "geleneksel" rollerine çekme girişimidir. Şüphesiz ki bu roller nihai olarak ekonomik rollerdir. Kadının emek gücünün çoğalmasını sağlayarak sermayeye sunduğu ücretsiz emek hizmeti, 1970'lerden bugüne Marksist feminizm içerisindeki toplumsal çoğalma tartışmalarında genişçe tartışılmışsa da halen çözüme kavuşturulamamış pek çok konu kalmıştır. Ancak Ekim Devrimi, süreç ilerledikçe "geleneksel rollerin" aslında bir ideoloji olduğunu, devlet sosyalizminin dahi kendini örgütlemek, düzenlemek için muhtaç olduğu bir ideoloji, üretimi artırmak için kamusal ve özel/ev alanında gerçekleşen emeğin ideal bir birleşimi olduğunu daha da görünür hale getirmiştir. Muhtemelen bu nedenle, günümüzde toplumsal çoğalma tartışmalarının tekrar gün yüzüne çıkmasıyla Marksist feminizm içerisinde Ekim Devriminin mirasına dair analizlerle pek karşılaşmıyoruz. Bu alanda Ekim Devriminin mirası, insanlığın kapitalizmden kurtuluşunun geleceği olarak komünist bir toplumun oluşturulması için gerekli olan toplumsal çoğalmanın kalıcı olarak radikalleştirilmesini doğurmakta başarısız olmuş olmasıdır.

Örgütlenen Kadınların Mirası Üzerine

Bütün bunlarla birlikte Polonya'daki Kara Pazartesi'nde (3 Ekim 2016) ayrıca ilginç bir gidişata şahit olduk: kadınların iş gücünün bir parçası olması gerçeği –üretimin bir parçası olan "çalışan kadınlar"- kürtaj yasakları tehdidine ve dahası üretim yerlerinin tehdidine karşı bir grev yapmalarını sağladı. Muhafazakâr batı basınında da belirtildiği gibi, bu yeni grev, "Ekim Devrimi'nin mirası tamamen gömülmüş olmasına rağmen," 1975'te İzlanda'da bir kadın grevinden esinlenilerek yapılmıştı. Muhafazakâr batı basınında ayrıca, grevin ekonomiyi durdurmadığı gerçeğine ve Polonya'da ekonomik yaşama etki etme anlamında belirgin bir etki uyandırmadığına değinildi. Ve bu başarısızlık karşısında şöyle bir soru doğdu: "Bu bir sayı meselesi miydi yoksa Polonya'nın kapitalist ekonomisi bir şekilde böyle bir grev karşısında dirençli miydi?" Basın ayrıca şunu da belirtti ki; "bazı erkekler çorba pişirme ve sandviç hazırlama konusunda yardım ediyorlardı."(11) Polonyalı kadınlar Polonya Hükümeti'ne karşı başarılı olurken bazı güç durumlarla karşı karşıya getirildiler. Polonya Hükümeti yasadışı kadın planlamalarını yasakladı. –ki zaten kadınların üreme ve üretimde bulunma rollerinin fazlasıyla zorlu koşullarla kontrol altına alındığı mevcut bir mevzuat vardı. Ancak bu grevin özeti (BBC News), işçi olarak örgütlenen kadınlara direnç göstermenin zorluğunu ve bunun üzerine ciddi düşünülmesi gerektiğini gösteren bir örnek oluşturdu.

Bu zorluk, eski "çekirdek" Batı'da toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam ederken bile küresel olarak genişleyen Batı'da yaygın bir fenomendir. – Örneğin, yüksek öğretim sektöründe binlerce işçiyi temsil eden Birleşik Krallık'taki Üniversite ve Üniversite Birliği (UCU) "2016'da kadınların hala erkeklerden %12 daha az ücret aldığını" savunmaktadır.(12) Yine de belirli sektörlerdeki kadın çalışanların genellikle feminist teori ve kadın mücadelelerinin karmaşık tarihi ile ilgilendiği gerçeğine rağmen, bugüne kadar kendi ve genel olarak sektörün çıkarları için harekete geçmek ve cinsiyete özgü grevleri sürdürmek konusunda başarısız oldular. Petrograd'daki (bugünlerde St Petersburg'da) Rus Kadın Grevi (23 Şubat 1917), Marksist grupların olayın önemi üzerine vurgu yapmasına rağmen (örneğin, Uluslararası Marksist Eğilim (IMT)'nin Troçkist kanadı(13)) böyle çağdaş bir mücadelede bir dipnottan daha az bir ayrıntı olmaya devam ediyor. Miriam Martin'in IMT bölgesi üzerine sunduğu bakış açısı; garip bir şekilde, Ekim Devrimi'nin kadın mücadelesiyle ilişkisini Batı'da genel olarak sürdürdükleridir. Bu bakış açısı, Ekim Devrimi'nin ilk günlerinde kazanılan cinsiyet eşitliğine dair önemli kazançların, çalışan kadınların devrimci 1917'yi ileri taşımadaki rolünü içermektedir. Stalinizm etkili bir şekilde Ekim Devrimi'nin dünya çapındaki kadınlar için olan ilgisizliğini işaret etmiştir ve bunun etkisi Martin'i; "Rus Devriminde, diğer başarısız devrimlerden öğreneceğimizden fazlası var." formülasyonuna yönlendirmiştir.(14)(vurgu yazara ait)

Yukarıdaki çıkarım, Ekim Devrimi'nin toplumsal farazi bütünlükteki karmaşık etkilerini açığa vurmaktadır. Ortaya konulan "Ulusallaştırılmış ve planlanmış ekonomi"nin (Martin'in sözleriyle) olumlu değerlendirmesi ile arasındaki çatışma –özellikle de kadınların üretim ve üreme üzerindeki mücadeleleri için- Ekim Devrimi'nin aşırı belirleyici çerçevesini bir başarısızlık olarak gösterdi. Bir devrim yaratmak için "Batı" hayalinden ziyade geniş bir "toplumsallığından" bahsediyorum çünkü Ekim Devrimi'nin "başarısız bir devrim" olarak kavranması söz konusu olduğunda, günümüzde küresel bir kapitalist hegemonya devletinde, bölünmüş bir çizgi çekmek zordur. Halkın çoğunluğu yalnızca ilk görüşte hemfikir olmasına rağmen, 2016 yılında "sosyalist dönem sona erdi ve komünizm fikrini yeniden düşünmek zorundayız" şeklindeki bir değerlendirme, eski Soğuk Savaş tarafından bölünmüş Avrupa'da yankı buldu. ('sosyalist dönem sona erdi'). 15) Teorik yansımanın imkânlarını tükettiğimizi savunmaksızın, mücadelenin ufku, sosyalizmin başarısızlıklarından on yıllar boyunca sürmekte olan bu terimi sökme çabalarına karşın komünizm yeniden düşünüldü ve kapitalizm 2008 sonrası krizi bağlamında toplumsal çoğalma krizi olarak yoğunlaştı.(16)

Önemle, kapitalizmin sosyal çoğalma krizine bağlı olduğu fikri, o yıla kadar popüler olmasına rağmen, 2008'den önce gelir. (17) Fakat son on yıl, Kapitalizmin devletin geleneksel bakım görevlerinden çekilmesi ile toplumsal bir patlamayı önlemek için komünleri bir "düzeltme" olarak kullandığı belli oldu. (18) Son 10 yılda ayrıca yukarıda bahsedilen materyalist feminist tartışmaların nüansları burada tarif etmek olanaksız olan toplumsal üreme üzerinde durmasına tanık olduk. Bununla birlik-

te, bu canlanmada dikkate değer olan şey; devlete olan güvenin kaybedilmesi, toplumsal üreme için toplumsal cinsiyete dayalı olmayan bir alan olarak koordine edilmiş bir "kamulaştırılmış ve planlanmış" çözüm getiriyor olması.

'Çalışan kadının' merkeziyetçiliği (Kollontai'yi hatırlamak için), yine burada özetle sunulamayacak, ancak genelleşmiş doğruluk karmaşık bir materyalizm ve ideolojik rolü koruyan nedenler bağlamında zayıf kalmaktadır. Birçok teorisyen 19. yüzyılda sanayi devriminin bir parçası olarak ortaya çıkan proletaryadan farklılık gösteren, sermayeye karşı bir güç olarak bir 'önkoşul' düzenleme konusundaki zorlukları hatta imkânsızlığı da öne sürdü.[19] Her ne kadar bu pozisyonlar cinsiyeti ihmal etme eğiliminde olsalar da, kadınlar kesinlikle güvencesizler olarak bilinenlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır ve bazı durumlarda çoğunluk olabilirler. Teorik bir eğilim sonrasında üretim ile üreme arasındaki ayrımın post-Fordist ekonomiyle alakasız olduğunu anlarsak, (evdeki görevlerin büyük yükünü ve topluluğun inşa görevlerini taşıyan) kadınlar, güvencesizler içinde ezici bir çoğunluk olarak ortaya çıkıyorlar. Birçok yönden-Kollontai'nin analizinde kapitalist, şu anda ya da diğer herhangi bir dünyayla ilişkisi hegemonik olan dünya-Batı'da kadınların karşılaştığı sorun, bu bağlamda örgütlenme konusundaki somut adımlarla ama aynı zamanda bu gibi adımların altını çizen ideolojiyle de bağlantılıdır. Bir örnek vereyim: Ben bu satırları yazarken 8 Mart 2017'de İrlanda'da düzenlenecek Uluslararası Kadınlar Günü'nde kürtaja son vermeye yönelik bir grev planlanıyor. Bu, organizatörlerin çağrısından alıntı yapmaya değer:

Bu grev, dünyanın başka yerlerinde tanık olduğumuz, insan hakları için geleneksel olmayan grev eylemlerine dayanmaktadır. Geçen yılın Ekim ayında, Polonya'daki 60'dan fazla şehirde binlerce kişi, kürtaja hakkını korumak için greve gitti ve kazandı. Grev, geleneksel anlamda bir endüstriyel grev olmayacaktır. Bu grev her türlü çalışmayı kapsayacaktır ve katılımcıları projeye nasıl yaklaştıkları konusunda yaratıcı olmaya teşvik ediyoruz. [...] Mümkünse, çalışmayacağınız günü öncesinden ayarlayın. Bu ülkedeki kürtaj yasasından daha az etkileniyorsanız meslektaşlarınıza saatlerini 8 Mart'ta karşılamayı teklif ederek dayanışma gösterin. [...] O gün ve her gün kürtaj için zorla seyahat etmek zorunda bırakılan 12 kadını hatırlamak için saat 12'de veya öğle yemeğinizde bir etkinlik düzenleyin. Bir işletme sahibiyseniz, personelinize bir bedel ödemeden, çalışanlara bir gün ayırın ya da o günkü işi-yerinizi tamamen kapatın. Ev emeklerinizi gün içinde geri çekin. O gün genel olarak yapacağınız tüm işleri ve bu işlerin tümünden nasıl çekileceğinizi düşünün, bu sizin ve milyonlarca kişinin, her gün temel sağlık hizmetlerine erişemediğimiz bir ülkeye yaptığı katkıya dikkat çekilmesini sağlayabilir.[20] [Vurgular yazara ait]

Çağrı, kadın haklarını insan hakları olarak çerçevelendirmektedir (hatta 'kadınlar' değil, 'insanlar' der) ve yukarıdaki vurgulanan ifadeler, uygulanan stratejiyi işaret etmektedir: 'işçi kadınlar' yalnızca bir blok olarak değerlendirilmeyecek; kamusal alanda çalışan kadınlar, evlerinde emeği görünmez hale getirilen kadınlarla birlikte bir blok olarak değerlendirilmeyecektir. Hepsinden önemlisi bu çağrı, kürtaj hakkının tüm sınıfları kapsayan, sınıflar ötesi bir mesele olduğu varsayımıyla, iş sahiplerini (üretim araçlarının sahipleri) bir gün kapatarak zarar etmeye davet etmektedir. Bu strateji, kadınları sınıf çizgisinde örgütlemenin (Ekim Devrimi'nin mirasını takiben) hayli zor hale gelmiş olması nedeniyle seçilmiştir. Buna rağmen çağrı sahipleri 'ekonomiyi durdurmanın' İrlanda'da ve dünyanın diğer yerlerinde işitilen ve anlaşılan tek dil olduğunu bilmekte gibi görünmektedir. Aksi takdirde kadınları toplumsal çoğalma emeğini terk etmeye davet etmek etkili bir protesto biçimi olarak yeterli olurdu. Bu nedenle kullanılan dil, geleneksel bir işçi sınıfı silahı olan greve öncelik vermektedir. Çağrı metninde karşılaştığımız çelişkiler üretim/çoğalma ikilisinin üstesinden gelme tutkusunu bünyesinde barındırırken Mark Fisher'in ünlü ifadesiyle 'kapitalist gerçekçiliğe' yenik düşme ihtiyacını da kabul etmekte ve nihayetinde, kamusal alanda gerçekleştirilen üretim emeğinin (kapitalizm için) önceliğini yansıtan bir strateji seçmiştir. [21]

Yukarıda tartıştığım 'vaka analizleri', şu anda kadınların, özgürlükçü mücadelelerin nasıl ilerletileceğine ilişkin -çok önemli bir şekilde kadınlar tarafından ve feminist bir süreklilik bağlamında- çelişkili mesajlar aldıklarına dairdir. Kadınlar bir yandan, üretken/üretici emek arasındaki bölünmeyi bozabilen ve böylelikle sermayenin ihtiyaçlarına bağlı olmayacak toplumsal yeniden üretimin radikal bir yeniden kavramsallaştırılmasında iş karşıtı ahlaka sahip olabilecek potansiyel bir blok olarak ele alınmaktadır. Birçok bakımdan, şu anda tahayyül edilen yeni komünizmin -yaşamın hep

yeniden üretimi (hem bios hem zoe olarak)[22] gibi kadınlar da dahil olmak üzere toplumsal yeniden üretimi güvenceye almak için başladığımız üretim anlamında- en geniş biçimde toplumsal yeniden üretimi esaslı bir şekilde tekrar düşünmekten başka yapabileceği bir şey yoktur. Diğer taraftan, yaygın güvencesizliğin, 'işçi sınıfı' teriminin uygun olup olmadığının dahi sorgulanarak işçi sınıfının yenilgisi anlamına geldiği bir bağlamda kadınlar, 'emekçi kadınlar' olarak ele alınmaktadır. Emek ('emekçi kadınlar') üzerinden ve emek etrafında biçimlendirilen bir öznellikten vazgeçemeye yönelik çağrılar kadınlar, üretime katılımlarının üretim yoluyla oluşan baskı ve sömürüye karşı mücadelede kaldıraç sağlayabileceğini fark ettiklerinde daha da yoğunlaştı. Görünmez Komite[23] 'üretim dışı kalacağız' derken, bu 'biz' in kadınları kapsamadığı varsayılamaz. Fakat varsayılan, mücadelelerini üretken emek dışına taşımak zorunda kalmış ve kalan kadınlardan öğrenilmemiş olması ve belki de feminist çevrelerin dışında incelenmemiş olmasıdır.

Bununla birlikte, bir 'biz'in oluşumuna ilişkin bu toplumsal cinsiyet körlüğünün gözlemlenebildiği bağlamlarda, Ekim Devrimi başarısızlık olarak görülüyor. Önemli ölçüde bu, 'emekçi kadınlar' da dahil olmak üzere emek ve üretimin yüceltilmesine dayanan bir başarısızlıktır. Ekim Devrimi'nin başarısızlığı açıkça proletaryanın kimliğini- ki sonuçta bu bir emek kimliğidir- ortadan kaldıramamayla bağlantılıdır. İş alanındaki aşırı yatırım, yani ekonomik ilişkinin önceliklendirilmesi, kapitalizmi ve Ekim Devrimi ile bağlantılı olan sosyalist (bazıları için komünist) yeniden yapılanmayı birleştiren şeydir. Ve bu değerlendirme, toplumsal cinsiyet ayrımının inşasını ve kalıcılığını ihmal etmekten ve sermaye ilişkisinin yeniden üretilmesindeki rolünden uzak radikal söylemlerde de sunulur. [24]

Başarısızlıktan Yenilgiye: Kadın Mücadeleleri için Bir Başlangıç

2017 yılında, Uluslararası Kadın Günü, Ekim Devrimi için bir katalizöre dönüştükten yüzyıl sonra 'kadın sorunu' hala bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu sorun sanki üzerinden bir asır geçmemiş gibi Clara Zetkin ve Kollontai gibi devrimcilere çok benzer şekilde ele alınıyor. 'Kadın sorununa' ilişkin temel parametreler, çerçeveler ve söylemler değişmemiştir. Zetkin'in ilk kez 1911'de organize ettiği gibi bugün de bir 'Uluslararası Kadınlar Günü'ne hala ihtiyaç var-üzerinden bir yüzyıl geçtikten sonra takvimin hemen her günü bir sorun olarak görülen ve bir tür farkındalık ve dolayısıyla mücadele gerektiren bir meseleye adanmıştır. Bence kadın sorunu dünyayı saran parçalanmış siyaset ve siyaset dışı çığın altında kaybolduğundan özel ve tek bir odaklı günler için örnek vermekten kaçınacağım. Kollontai- diğer metinlerinde olduğu gibi "Cinsel İlişki ve Sınıf Mücadelesi"inde de- kadın sorununu, devrimci siyasetin merkezindeki temel toplumsal sorun olarak belirlerken muhtemelen haklıydı. Toplumların dışında 'her zamanki iş' ile 1917 etrafındaki çeşitli "devrimci" toplumlar "her zamanki işlerle" olan bağını kesmiş ve toplumsal cinsiyet sorununa geri dönmüştür. Sadece bu sorunun komünist ya da devletçi sosyalist (seçimi siz yapın) toplumlarda çözüme kavuşmamış olduğunu değil aynı zamanda kültürel sol eleştirinin çoğu kez toplumsal cinsiyet düşüncesini geride bırakacak şekilde kadın sorununu cinsellik sorununa indirgemekten ileriye taşımadığını kavramak için, her ikisi de Yugaslavya'nın 1960'lardaki sol-muhalif Kara Dalga filimlerinden olan "Early Works"(-Zilnik, 1969) ya da "The Mysteries of the Organism"(Makavejev, 1971) filmlerini izlemek yeterlidir. Tartışmalı bir şekilde ve önemli farklılıklara rağmen, bu genellikle liberal feminism için (de) geçerlidir. O halde buradan nereye gidiyoruz?

Kollontai'nin "Ekim Devrimi Batı'da kadınlar için ne yaptı?" sorusuna ilişkin cevabı formüle eden bir özet olarak tanımladığım üç konu olumsuz ve olumlu bir şekilde birbirleriyle bağlantılıdır. Bir taraftan, feminist temsilciler, "çalışan kadınlar" ve kadınların siyasi bir güçte örgülenmesine ilişkin konular sorunlu olmayı sürdürüyor. Çünkü Ekim Devrimi'nin gelişen paradigması, Batı'da kapitalizmin gidişatında bulunan çözümler şöyle dursun, ortaya konmamıştır. Ama yine de 20. yüzyılın en önemli atılımı için yıkıcı bir sonuç çıkarmıştır: en nihayetinde bir işçi devrimi mümkündü. Öte yandan, 21. yüzyılın kriz kapitalizmi tarafından tarihe verilen ivme, feminist politikaya olan ilgiyi yeniden uyandırdı ve bu kez aynı zamanda bir "erkek sorunu" olarak dile getirilmesi gereken ve Ekim Devrimi'nin çözülmemiş mirası olan "kadın meselesinin" tekrar gözden geçirilmesi için yeni bir çerçeve sağladı. Tarih, bir komedi olarak tekerrür etmeyecek ama Ekim Devrimi'nin başarısızlığı denilen şey çağdaş kadın hareketleri tarafından sahiplenmek, kabul etmek ve ders çıkarmak zorunda

oldukları bir yenilgi olarak görülmediği sürece -en azından kadınları ilgilendirdiği kadarıyla- bir trajedi olarak devam edecektir.

Çeviri: *Çevirmenler Meclisi*

Dipnotlar

1- A. Kollontai, 'What has the October Revolution done for women in the West?', Ogyonok 41, 9 Ekim 1927, 'Alexandra Kollontai: Selected Articles and Speeches' adlı kitaptan, Progress Publishers 1984, https://www.marxists.org/archive/kollonta/1927/october.htm 3 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

2- 'Eski Batı' kavramını, Utrecht'te BAK sanat merkezi öncülüğünde düzenlenen bir araştırma platformunun adından ödünç alıyorum. 2008 ve 2016 yılları arasında, Former West (Eski Batı), Soğuk Savaşın bitişinin 1989'dan sonra tekrar çizilen Avrupa haritasındaki etkilerini araştırdı. Ayrıntılı bilgi için: http://www.formerwest.org/Front

3- Bkz. Cinzia Arruzza, Dangerous Liaisons: The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism Merlin Press 2013 ve Heidi Hartmann, 'Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği: Daha İlerici bir Topluma Doğru' Agora Kitaplığı, Capital and Class 3/2 (1979).

4- Terry Eagleton, İdeoloji, Ayrıntı Yayınları.

5- Makalenin İngilizcesi şuradan okunabilir: https://www.marxists.org/archive/kollonta/1921/sex-class-struggle.htm 24 Ocak 2017 tarihinde erişildi. Bu makaleye bağlam sağlaması amacıyla şu makale de okunabilir: Teresa L. Ebert, 'Alexandra Kollontai and Red Love', Solidarity (tarihsiz), https://www.solidarity-us.org/node/1724 24 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

6- Kollontai'nin 1921 tarihli makalesinin işlendiği bir diğer metin için bkz. Angela Dimitrakaki, 'Cinsiyet İlişkileri ve Sınıf Mücadelesi, Gelecek Yüzyıl.' Şuradan ulaşılabilir: http://edinburgh.academia.edu/AngelaDimitrakaki

7- Üstelik Teresa L. Ebert'in de dediği gibi 'aşırıcı cinsel yaklaşımlar, örneğin "bir bardak su kuramı" [cinselliğin yalnızca giderilmesi gereken biyolojik bir ihtiyaç olduğu şeklindeki yaklaşımı] gerek Batı'da gerek Sovyetler Birliğinde geniş ölçüde Kollontai ile ilişkilendirilerek Kollontai'nin insanlar arası ilişkiler ve toplumsal değişime dair sahip olduğu dönüştürücü anlayış, ideolojik olarak bozulup güçsüzleştirilmiştir.' Ebert, a.g.e. En azından yakın zamana kadar Ebert'in de belirttiği gibi '70'ler ve 80'lerin başında tekrar canlanan kısa süreli ilgi dışında Kollontai feministler gibi sosyalistlerce de unutulmuş gibi görünmektedir.'

8- Bu üç kat yük konusunda bkz. Marion Von Osten, 'Irene Ist Viele! Or What We Call 'Productive Forces'' Julieta Aranda ve ark. Are You Working Too Much? Post-Fordism, Precarity, and the Labor of Art, Sternberg Press: Berlin 2011.

9- Bkz. Nancy Fraser, 'Feminism, Capitalism and the Cunning of History', New Left Review 56 (Mart-Nisan 2009): 97-117; Hester Eisenstein, Feminism Seduced: How Global Elites Use Women's Labor and Ideas to Exploit the World, Paradigm Publishers 2009; Kathi Weeks, The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries, Duke University Press 2011.

10- Lorenzo Berardi, 'The Family 500+: Poland's New Child Benefit Programme', New Eastern Europe (3 March 2016) http://neweasterneurope.eu/articles-and-commentary/1909-the-family-500-poland-s-new-child-benefit-programme 2 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

11- 'Black Monday: Polish Women Strike against Abortion Ban', BBC News (3 October 2016), http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-37540139 Accessed 23 January 2017

12- UCU üyelerine mektup, 15 Kasım 2016. Daha fazla bilgi için bkz. https://www.ucu.org.uk/equality 24 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

13- Bkz. Miriam Martin, 'Remembering International Women's Day 1917 – The Gains Made for Women by the Russian Revolution', In Defense of Marxism (8 Mart 2007), https://www.marxist.com/international-womens-day1917.htm 25 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

14- Age

15- Agon Hamza, 'From the Other Scene to the Other State: Jameson's Dialectic of Dual Power' ed. Slavoj Zizek, An American Utopia: Dual Power and the Universal Army, Verso: London, 2016.

16- Bu konu kitapların yanı sıra konferans ve toplantılarda da tekrar ele alınmaktadır. Konunun önemi daha 2017 Ocak ayında Avrupa'da komünizm üzerine iki toplantı düzenlenmiş olması gerçeğiyle belki daha iyi anlaşılabilir. Bu toplantılardan biri Roma'da 18-22 Ocak tarihleri arasında yapılan önde gelen uluslararası C17 konferansı, diğeri ise Atina'da 21 Ocak 2017 tarihinde The Kids Want Communism (Çocuklar Komünizmi İstiyor) adlı uluslararası proje dahilinde düzenlenen Komünizm: Çözüm adlı sempozyumu. Kitaplar içinse Kostas Douzinas ve Slavoj Zizek'in editörlüğünü yaptığı Komünizm Fikri (The Idea of Communism, Verso, London, 2010) örnek gösterilebilir.

17- Bkz. George Caffentzis, 'On the Notion of a Crisis of Social Reproduction: A Theoretical Review', The Commoner 5 (2002 Sonbahar), s. 1-22.

18- Bkz. Massimo De Angelis, 'Economy, Capital, and the Commons', ed. Angela Dimitrakaki ve Kirsten Lloyd, Economy: Art, Production and the Subject in the 21st Century, Liverpool University Press 2015.

19- Trenkle, 'Struggle without Classes: Why There Is No Resurgence of the Proletariat in the Currently Unfolding Capitalist Crisis'

20- Çağrı metninin tamamına şu adresten ulaşılabilir: https://www.facebook.com/events/200800163721646/ 25 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

21- Mark Fisher, Capitalist Realism: Is There No Alternative?, Zero Books, 2009.

22- Yunanca'da 'canlı olan' anlamında 'zoe' genel olarak yaşama işaret ederken (Yunanca'da 'hayvan' sözcüğünün karşılığı 'zoon'dur) 'bios' sosyolojik olarak yaşama atıfta bulunur. Agamben'in 'bios ile zoe arasındaki ayırım hakkında artık hiçbirşey bilmediğimiz'e ilişkin iddiasına rağmen Modern Yunanca'daki ayırım açıkça korunmuştur. Bkz. Giorgio Agamben, Homo Sacer: Sovereign Poer and Bare Life, çev: Daniel Heller-Roazen, Stanford University Press: Stanford 1988, s.187.

23- Bkz. Jason Smith, 'Since the End of the Movement of the Squares: The Return of The Invisible Committee', The Brooklyn Rail (3 Haziran 2015), http://brooklynrail.org/2015/06/field-notes/since-the-end-of-the-movement-of-the-squares-the-return-of-the-invisible-committee 20 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

24- Örnek olarak bkz. 'Communisation and Value Form Theory', Dipnot 2 – Misery and the Value Form (2010), https://endnotes.org.uk/issues/2/en/endnotes-communisation-and-value-form-theory 19 Ocak 2017 tarihinde erişildi.

Bahçıvan, Makas ve Hayal Gücü

Sakıp Hazman

Max Horkheimer "Her kim ki kapitalizm hakkında konuşmak istemez, o zaman faşizm hakkında da sessiz kalmalıdır." (Aktaran: Mark Neocleous, Faşizm, s.24) der. Genel bir doğruyu ifade etmek bakımından son derece isabetli bir tespittir bu. Zira, bugüne kadar yapılmış faşizm analizlerinin önemli bir bölümü, hakikati perdelemek dışında bir rol ve işleve sahip olmamıştır. Öte yandan, kapitalist moderniteye sürekli bir meşruiyet sağlamak dışında bir gayesi olmayan liberal aydınlar dışında, entelektüel zeminde, kapitalizmden soyutlanmış bir faşizm tartışması da yok gibidir. Bu noktadaki esas sorun, faşizmin kapitalist modernite sistemi içindeki yeri ve işlevinin doğru serimlenmesi sorunudur. Çünkü "faşizm" mefhumunun da tıpkı her kavram gibi, kendine has bir ruhu ve semantiği vardır. Onu parçalara bölerek tanımlamaya çalışmak, sadece daha fazla anlam yitimine yol açar. Gerek faşizme dair gerekse onun kapitalizmle ontolojik ilişkisine dair olsun, bunca müphemliğin ve çoklu zihin bulanıklığın sebebi de bundandır. Oysa faşizm ve ulus-devlet arasındaki bağdaşıklığı göremeyenler yada bu türdeşliği serimlemekten imtina edenler, en naif deyimle, kapitalist moderniteyi ibra etmekten kurtulamazlar. Bir yandan faşizme ve onun soykırımcı yüzüne karşı olmak, öte yandan varlığı, her türden tekleştirmeyi içerecek biçimde tasarlanmış terör rejimi olan ulus-devlet paradigmasını savunmak,"bilerek yapıyorsa faşizmdir, bilmeyerek alet olunmuşsa gaflet ve ihanettir." (1) Bu nedenledir ki, faşizmi Nazi Almanya'sı ile sınırlı bir süreç olarak görenler, onun 2. Dünya Savaşı'nda kaldığı varsayımıyla, ulus-devlet faşizminin vaftiz babalığını yapmaya devam ediyorlar. Öyle ki, pozitivizmin oluşturduğu doğma şablonlara uymadığı için Franco, Salazar, Güney Amerika'daki askeri rejimler ve Ortadoğu'daki despotik ulus-devlet yapıları faşizm kategorisinde "değerlendirilemez" olarak görülmüşlerdir ya da öyle görülmek istenmiştir. Zira bir tercih sorunudur ve liberalizmin yarattığı zihinsel dejenerasyonla da direkt ilintilidir.

Unutmayalım ki, hakikati güçlü kılan da, onu güçten düşüren de sözün hükmüdür! Söze tanrısal bir kudretin atfedilmesi de bundandır. Varlık sebebi, "hakikati arayıp bulmak" ve topluma taşırmak olan entelektüelliğin, toplum nazarında kutsiyet kazanmış olmasının derin bir ahlaki tutumu olduğu açıktır. Demek ki hakikati bildiren konumda olmanın bu denli somut ve bağlayıcı etiği vardır. Doğu'nun maneviyat yüklü bilgelik geleneği, sözün hükmünü ve dilden döküldüğünde yaratacağı sonuçları gördükleri içindir ki, "Eline, beline, diline hakim ol." düsturunu hep öncelemişlerdir. Aynı düstur Zerdüşt geleneğinde de, "Doğru düşün, doğru konuş, doğru yap!" biçiminde dile gelir! Çünkü, "Dil, ete saplanmış Tanrı'dır,"(Aktaran: Fırat Aydınkaya, Yeni Faşizmin Kökenleri, s.24) der, Paul Valery.

Faşizm ile Ulus-Devletin Türdeşliği

"Modern devlet bahçıvansa, soykırım bahçıvanın makası,

Naziler bu makası tutan el, Schmitt ise bahçıvanın hayal gücü sayılır."

Zygmunt Bauman[2]

Zygmunt Bauman'ın bu veciz tanımlaması bize, meseleyi "Faşizm mi, yoksa ulus devlet mi?" ikileminden koparıp, her iki nosyonun bağdaşıklığı-

na yanıt niteliği taşıyor. Zira faşizm ile ulus-devlet arasındaki türdeşlik, sadece kimi özelliklerin benzerliğinden öte, özseldir, ontolojiktir. Bu iktidar biçiminin "faşizm"mefhumuna büründürülmesi, stratejik konum atfedilen ulus-devlet paradigmasını aklama ve ona dair geniş bir toplumsal meşruiyet sağlama amaçlıdır. Kaldı ki, faşizm ve ulus-devlet arasındaki türdeşlik perdelenmemiş olsa, sağcısından solcusuna, dincisinden ateistine kadar tüm inanç, akım ve ideolojik formasyonlar da bu denli güçlü bir ulus-devlet tapınımı oluşturamazdı. Öyle ki, bu iktidar biçimine dört elle sarılanlar (sosyalistler de dahil), bir zaman sonra bizzat o iktidar mekaniğinin kurbanı haline dönüşmüş olmalarına rağmen, sorunun kaynağını ulus-devlette değil, "makası tutan el" de aramışlardır. Oysa bir anlık, ulus-devlet iktidarının yarattığı zihinsel uyuşukluk ve onun narkoz etkisinden kurtulunsa, görülecektir ki, gerçek fail "bahçıvan"ın bizatihi kendisidir.

Z.Bauman'ın bu metaforik anlatımı, çarpıcı olduğu kadar ufuk açıcıdır da. Gerçek manada bahçıvan, bir bahçe düzenleme uzmanıdır. Yapmakla yükümlü olduğu iş, tipik bir toplum mühendisliğidir. Tabiatın doğal haline müdahale ederek onu yeni çıkar ve beklentilere uygun olarak dönüştürmeye çalışır. Bunun içinde, bahçedeki "ayrıksı", "zararlı" ve "fazlalık" olarak tanımladığı bitkileri kırparak ya da ayıklayarak bahçeyi, beklentilere yanıt olabilecek yeni bir şekle sokar.

Ulus-devlet ise, ahlaki-politik dokusuyla kendi kendine yeten tarihsel toplumun doğal, çoklu varoluş biçimine bir müdahaledir. Zira kendi kendine yeten toplumsal bir zeminde, devletli iktidara yaşam olanağı yoktur. Zaten ulus-devlet paradigmasını kurgulayanlar, tüm bunları da düşünerek, yeni iktidar formuyla kendilerini tüm toplumsal alana yaymayı hedeflemişlerdir.

İktidarın, toplumun gözeneklerine sızması, faşizmin ve ulus-devletin özünü oluşturur. Bu sayede, artık sömürü ve iktidarın kapsam alanı, devlet eliyle bizatihi inşa edilmiş ulusun tümüdür. "Kapitalist modernite döneminde toplumun bütünlüğüne yayılmış iktidar aygıtları ile vatandaş denilen bireylerin hukuki çerçeve içindeki birliğine ulus-devlet demek mümkündür."(3) Bu minvalde, görev ve yükümlülükleri hukukileştirilmiş vatandaş, yeni iktidar formunun en güçlü sigortası konumundadır. Milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçilik, bilimcilik ve daha bir çok enstrüman kullanılarak; oluşturulan yeni algıya göre, devletin toplum, toplumun da devlet olduğu inancı pekiştirilir. Yeni sistem, oluşturduğu yeni kavramları dinselleştirerek veya bizati teolojiden devşirerek, topluma özümsetmeye çalışır. Dinsel kutsallıkların yerine, yeni dinin simge, sembol ve söylemleri ikame edilir. Militarizm "peygamber ocağı"na, devlet "tanrı" ya, milliyetçilik yeni "din"e ve vatandaş da, yeni dinin ve tanrının "kulu" olarak dönüşür. Ulus-devlet, Hegel ve Schmitt'in hayal gücüne rahmet okutacak düzeyde, zorba bir tanrıya dönüştürülür. Artık topluma karşı işlenen her türden suçlar affedilir. Ancak ulus-devlet tanrısallığına karşı işlenmiş "suçlar" asla affedilemez. Kendisini "İslam Cumhuriyeti" olarak tanımlayan İran'da, devlete karşı işlenen suçlar, "Tanrı'ya karşı işlenmiş suç"lar olarak tanımlanır ve ölümle cezalandırılır. Benzer tutumu, hemen hemen tüm ulus-devletlerde görmek mümkündür.

Ulus-devlet tanrısallığıyla mutlak bir egemenlik tasarlanmıştır. Bunun için, öz savunma sistemi başkalaşıma uğratılarak çökertilmiş toplumsallığın yerine bireycilik ikame edilmiştir. Zaten ulus-devlet tanrısallığı, ancak toplumsallığın çözülerek, yeni mitik "değerler" etrafında konsolide edilmiş bir toplum biçiminin inşasıyla mümkündür. Tarihsel belleği dumura uğratılmış ve gelecek itkisinden uzak, sadece maddiyata güdülenmiş bu yeni toplumun ana bileşeni, lümpen orta sınıftır. Orta sınıf olarak tanımladığımız bu köksüz, deklase ve değer yoksunu sosyal tabaka; ulus-devlet faşizminin vazgeçilmez tabanı, inşa gücü ve koruyucu meleğidir. Zaten orta sınıfın uzman, bürokratik yapısı olmadan, ulus-devlet faşizmini tahkim etmek mümkün değildir.

Ulus-devlette, toplumu, siyasal homojenizme tabi kılmak temel bir uygulamadır. Faşizm diye tabir edilen süreç, bu homojenizmin en kaba ve insanlık dışı bir hal almasıdır. Kaldı ki Nazi Almanyası'nın, uygulamalarından ilham aldığı ülkeler de dahil, birçok benzer uygulamaları gerçekleştiren ulus-devletler, faşizm olarak dahi tanımlanmamıştır. Bazı ülkelerin eylemleri "soykırım" olarak tanımlanmış olmasına rağmen, iktidarın kendisi faşizm olarak tanımlanmamış veya tanımlanmak istenmemiştir. Oysa faşizmle ulus-devleti türdeş kılan temel saikler vardır; bunları kısaca korporatif devlet, milliyetçilik, ekonomik, askeri ve siyasi tekelcilik, homojenizm, paramilitarizm, totalitarizm vb. esaslar üzerinden irdelediğimizde, kolaylıkla her iki iktidarın madalyonun iki farklı yüzleri olduğunu görebiliriz. Zira, "faşizm, bir devlet biçimi

olarak, her zaman burjuva liberalizminin başköşesinde bir yere sahiptir. Bunalım dönemlerinin yönetim biçimidir. Bunalım bünyesel olduğundan, yönetim biçimi de bünyeseldir. Adı ulus-devlet yönetimidir. Finans kapital çağının bunalımının zirve yapmasıdır. Günümüzde küresel düzeyde zirve yapan kapitalist tekelin devleti de en gerici zorba döneminde genel olarak faşisttir."[4]

Üniterlik veya tekçilik en karekteristik özellikleridir. Siyasal sistem anlamında tekelleşme, sosyal anlamda ise homojenizm olarak karşımıza çıkar. Fakat tekleştirme, toplumun özüne aykırıdır. Bu nedenle de devreye, "bahçıvanın makası" girer. Soykırım nesnesi haline getirilenler ise; coğrafya ve ülkelerin siyasal iklimine bağlı olarak etnik, dini-mezhepsel veya siyasal tercihlere göre değişmiştir. Değişmeyen ve evrensel kılınan yön ise; ulus-devlet ve onun soykırım aracıdır. Soykırımın düzeyi ve şekli, sistemin yaşadığı krizin de düzeyini ifade eder. Bir yerde öjenizm (ırk arıtma) olarak gerçekleşen, başka bir yerde mezhepsel temizlik olarak gerçekleşebilir; bir ülkede asimilasyon öncellenirken başka bir ülkede siyasal homojenleştirme olarak uygulanabilir. Fakat tümü de, soykırım yöntemleri olarak kabul görürler. Ancak, soykırım uygulanırken, kullanılan yöntemin de, iktidar açısından evrenselleştirildiğini belirtmekte fayda vardır.

Örneğin, R.Grünberger, soykırım üzerine araştırmalar yaparken, Alman faşizminin Yahudi soykırım politikalarına ilişkin şu çarpıcı tespiti yapar. "Yahudilerin fiziksel olarak uzaklaştırılması genellikle göze çarpmadı, çünkü, Almanlar onları çoktan yüreklerinden ve kafalarından uzaklaştırmıştı."[7] Soykırım kurbanı bir halkın nesneleştirilmesi, değersizleştirilip aşağılanması için, önce bir takım uygulamaların öznesi haline getirilmesi gerekir. Yahudi halkı önce nefret ve kötülük öznesi haline getirilmiştir. Kapitalist modernitenin doğasında var olan faşizmin, Alman ulus-devlet versiyonu, soykırımı uygulamadan aylar, yıllar önce nesneleştirecekleri bir şeylerin faili olarak göstermiştir: "Pis Yahudi!", "Hırsız Yahudi!", "Kirli Yahudi!" vb. söylemler bu amaçla geliştirilmiştir. Bununla Alman toplumunun algısı yönlendirilerek, yeni Yahudi bakışı özümsetilmiştir. Ardından gelen soykırım uygulamaları, bu anlamda, ciddi bir itirazla karşılaşmamıştır. Bunun bir nedeni toplumda oluşturulan algı iken, diğer nedeni ise, iktidarın, toplumu şiddet ve korku iklimine hapsetmiş olmasıdır.

Bu yöntem bütün halk direnişlerinden, reel sosyalizmin "siyasal temizlik" adına gerçekleştirdiği tasfiyelere kadar, tüm ulus-devlet yapılarında başvurulan temel bir uygulama olmuştur. Zira, korkularla bezenmiş bir "iç düşman" ve "dış düşman" algısı olmaksızın, böylesi hastalıklı bir iktidar biçiminin yaşama şansı yoktur. Fakat bu denli tekçi ve farklılıkları yok sayıcı bir iktidar biçiminin, toplumun çoğulcu, demokratik, özgürlükçü varlığıyla çatışacağı aşikardır. Bu nedenle de, tarihte hiçbir iktidar biçimi, toplumun bu varoluş halini, soykırım siyasetiyle tekleştirememiştir. Ama ulus-devlet paradigması aşılamadığı için de, bu soykırım siyaseti de son bulmamış, zamana ve mekana göre varlığını sürdürmüştür.

Ulus-Devlet Faşizminin Vebali

Zygmunt Bauman, ulus-devletin hayal gücünü, Carl Schmitt'e yüklemiştir. Alman faşizminin fikir babalığı anlamında, bu tespit doğru olabilir. Zaten öyle de kabul ediliyor. Bu nedenle de Schmitt, ‵‵20. yüzyılın lanetli düşünürü" olarak itham edilir. Fakat, ne Nazi Almanyası'nı, ne de Schmitt'i bu kötülüğün yaratıcı öznesi yapmak, hakikati tam ifade etmez.

Ulus-devlet, kapitalist modernitenin üçüncü sac ayağı olarak kurgulanmış ve başta İngiltere-Hollanda'da, daha sonra da 1. ve 2. Dünya Savaşlarıyla evrensel bir karaktere büründürülerek, çağın temel bir iktidar biçimi olarak tahkim edilmiştir. Şayet bu iktidar biçiminin ilahi bir kuramsal müsebbibi aranacaksa; pozitivizmin ve Avrupa Aydınlanmacı aklını oluşturan birçok bilgi yapısının ele alınıp irdelenmesinde fayda vardır. Soruna buradan müdahil olduğumuzda, ipin ucunun Sümer Rahip sınıfına kadar uzanacağından kuşkumuz yoktur. Zira iktidar da, tıpkı ekonomik sermaye gibi, tarihsel birikimin bir sonucu olarak oluşmuştur. Dolayısıyla günahkarlığın tabelasını Carl Schmitt'in boynuna asmadan önce; iktidar mekaniğinin "hayal gücü", Nazi Almanyasına kadar döşemiş onlarca "düşünür" ve "bilim insanına" bakmak gerekecektir.

19. ve 20. yüzyılda yaşamış düşünür ve bilim insanlarının tümü kuramsal açıdan Newton paradigmasının etkisi altındadır. Newton paradigması ise, esasta hakikati özne-nesne ikiliğine dayalı olarak serimler. Yani, "akla ve mekanizmanın matematiksel ilkelerine uygun olarak işlemeyen şeyler, ikincil, yeterli olmayan, gerçeklikten uzak ve adlandırılamaz, öteki olarak kabul edilir."(8) Demek ki,

Newton'un gezegeninde yaşama olanağına sahip olmak için, akla, mekanizmanın matematiksel ilkelerine uygun olarak işlemek gerekir. Peki, kimin aklına göre? Elbette ki, öznenin aklına göre! Yöntemi böyle belirledikten sonra; zaten her türlü çatışma ve birbirini yok etmenin fitilini de ateşlemiş oluyoruz. Zira, kendisini özne derecesinde gören birey, sınıf, etnisite veya iktidar; doğal olarak dışındaki her şeyi nesneleştirerek, egemenliğini bina etmeye çalışacaktır. İnsanlık, son beş bin yıldır, bu düzlemde kurgulanmış filmi izlemek zorunda bırakılmıştır zaten!

Bir de F.Bacon'un "bilimsel yöntem"ini düşünelim. Bu yöntem, canlı tabiat üzerinde kalıcı ve "bilimsel" bir düzeni (tabiat ana'ya) kabul ettirmeyi öngörür. Bu yöntemin kendisi kadar, keyfi de etik dışıdır! F.Bacon, "cadı avı" döneminin bir rahibidir. "Cadı" ithamıyla, sorguda işkenceye maruz kalan bir kadının nasıl da "itiraf" etmek zorunda bırakıldığını izler ve kadına dönük uygulama ile doğayı da ele geçirmenin, kontrol edebilmenin olanak dahilinde olduğunu "keşfetmiş"tir! Bacon, "bilimsel yöntem"ini de şöyle tanımlamaktadır: "Doğanın serüvenlerini izlemek ve deyim yerindeyse onu köşeye kıstırmaktan başka çare yoktur; ancak bu yolla onu yönetebilir ve zaman içinde başladığı yere döndürebilirsiniz."(9) Bacon, "köşeye kıstırılan" kadının, özne karşısındaki "teslimiyet" halinden çıkardığı sonuçla; aynı kırımın doğaya da uygulanabilir olduğunu belirtiyor. Bu "bilimsel yöntem"in doğada ve toplumsal alanda yarattığı talan ve her türlü soykırımı, okuyarak ve yaşayarak görüyoruz.

Çarpıcı olması hasebiyle, bir de Machiavelli'ye bakmakta fayda vardır. Machiavelli'ye göre, "servet/talih", güç ve şiddetle yönetilmesi gereken bir kadındır: "servet/talih bir kadındır ve onu yönetebilmek için onu dövmek ya da sarsmak gerekir. Soğuk hesaplardansa, cesarete çok daha kolay teslim olduğu söylenebilir."(10) İktidarcı aklın ilk mülkleştirdiği kesim kadındır. Kadını "karılaştırılma" (köleleştirilme) serüveninin, beş bin yıllık bir soykırım tarihi olduğu biliniyor. Fakat tarihsel köleleştirilmelerin en stratejik yönü olması hasebiyle; kadının sürekli örnek gösterilmesi bir semantiğe göndermeyi içerir. Kadının nesneleştirilmesiyle birlikte; tüm yaşam özne-nesne ikilikleri üzerinden izaha kavuşturulmuştur. O nedenle de özneleşen eril iktidar yapısı, dışındaki her şeyi nesneleştirerek ele geçirmeye yönelmiştir. Uygarlığı inşa eden özne-egemen iktidar; uygar olmayan herkesi ve her şeyi "vahşi", "barbar" ve mutlaka "uygarlaştırılması" gereken nesneler yığını olarak görmüştür. Gördüklerinin kurgusal hayattaki karşılığı ise, halklar mezbahası ve mezarlığı olmuştur.

Ulus-devletin "hayal gücü"nü oluşturan pozitivist külliyatın içinde bu örnekler sayılarak bitmez elbet. Zaten amacımız da tüm bunların dökümünü buraya sığdırmak değil. Fakat şunun altını çizmekte yarar var; gayemiz bilimi ve bilimsel olanı, her sorunun kaynağı, öznesi halinde getirmek değildir ve olmamalıdır da! Faşizmi yaratanlar, sistemin liberal tandaslı bilgi yapılarıdır. Bu noktada bilgi-yöntem çıkarsamalarıyla buna özel katkı sunanlar kadar, hakikati eksik, hatalı ve parçalı yorumlayanların da katkısının olduğunu görmek lazım.

Ulus-Devletten Sosyalizm Yaratmak

Marx'ın "büyük tarihsel uluslar" diye tarif ettiği, esasta ulus-devlet paradigmasıydı. Modernizmin, "kapitalizm" ve "endüstriyalizm" ayaklarını işçi sınıfının gelişim zemini olarak gören Marx, onun iktidar ayağını da reddedemezdi. Düz-ilerlemeci tarih okuma biçiminin, modernizmi ve onun üç sac ayağını taktiksel de olsa, "devrim zamanı"nın doğurucu ebesi olarak görmesi, en köklü yanılgıya sebep olmuştur. Zira Marx'ın ardılları, birçok taktik tutumu kendi eyleyişlerinde stratejiye dönüştürmüşlerdir.

1.Dünya Savaşı daha başlamadan evvel Lenin, 1913 yılında "ulusal sorun" bağlamında bir araştırma yapması için Stalin'i görevlendirmiştir. Stalin ise, bu araştırmayı bir aylık kısa zaman dilimi içinde tamamlayıp rapor haline getirmiştir. Böylesine hayatiyet arz eden bir konuya dair gösterilen ilgi düzeyi ve biçimi sorunun ne düzeyde ciddiye alındığını görmek bakımından önemli bir veridir. Hazırlanan bu rapor, "ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı"nın tanınmasını içerir. Bu yüzeysel tespite rağmen belirlenen ilkesel tutum, daha sonraki dönemde kimi gerekçelerle değiştirilmiştir. Fakat ulusal sorun konusundaki yüzeysel tutumların oluşturduğu fatura, son derece ağır olmuştur.

1.Dünya Savaşı'nın ön gününde, II. Enternasyonal'de yaşanan tartışmalar, kısa sürede krize yol açmıştır. Zira, Enternasyonal üyesi Avrupalı Sosyalist hareketlerin önemli bir bölümü; bu emperyalist paylaşım savaşına katılmaktan yanadır. Şovenizm ve revizyonizmin ağır etkileri altında yürüyen bu tartışmaları Lenin, öfkeyle karşılamıştır. Bu tutum

sahipleri, sınıf savaşımını geçici olarak dondurmak ve bu emperyalist savaşta, işçi sınıfı olarak kendi milli burjuvazilerinin safında "vatan savunması"na katılmayı dayatmışlardır. Zaten bu sebeple de, kendilerini "sosyal yurtseverler" veya "savunmacılar" olarak tanımlamışlardır. Bu tutum, II. Sosyalist Enternasyonalin en hakim eğilimi olarak öne çıkmıştır. Bu eğilimin dışında az sayıda da olsa tümden "savaş karşıtları" da var.

Lenin, açığa çıkan bu sosyal şoven ve revizyonist eğilimleri kuramsal açıdan ciddi düzeyde eleştirmiş ve mahkum etmiştir. Savaş karşısındaki kendi tutumunu ise; "ihtilalci yenileyici"olarak tanımlamıştır. Lenin, Dünya Savaşı'na katılan ülkelerin işçi sınıfının, bu savaşı bir devrim fırsatına dönüştürmesi gerektiğinde ısrar ediyordu. Çünkü bu, işçi sınıfının savaşı değildi; ama savaş ortamı, işçi sınıfına devrim yapma koşullarını oluşturuyordu. Fakat "koşulların kullanımı" demek, savaşta yer alan kendi "milli burjuvazi"lerinin, dolayısıyla ülkelerinin yenilgisine de sebep olmak anlamına da geliyordu ve Bolşevikler de dahil en yoğun eleştiri konusu edilen bu noktadır. Tüm eleştirilere rağmen Lenin, bu zemini Ekim Devrimi'ne dönüştürmeyi başarmıştır. Ekim Devrimi, kapitalist hegemonya için ne kadar kaygı ve korku gerekçesi ise; ezilen insanlık için de, aynı düzeyde umudun ve özgür yaşamın çekim merkezine dönüşmüştür. Ne var ki devrimi yapanlar, klasik iktidar mekaniğinin harcıyla, yeni sistemi inşada ısrarlıdır. Başta Kropotkin olmak üzere, inşa edilen şeyin sosyalizm değil, bürokratik bir devlet kapitalizmi olduğunu söyleyip eleştirenler ciddiye alınmamış ve iktidarın başına proletarya geçtiği takdirde, bu inşa edilen şeye devlet kapitalizmi denemeyeceği veya bunun klasik burjuva devlet kapitalizmi olmadığında ısrar etmişlerdir.

Lenin, devlet kapitalizmine dair dile gelen eleştirilere; partinin 11. Kongre'ye sunulan politik raporda şöyle yanıt veriyordu: "Ekonomi konulu kitaplarda tartışılan devlet kapitalizmi, kapitalist sistemde, devletin belli kapitalist girişimleri doğrudan kontrolünü soktuğu bir sistemde var olan türdendir. Fakat bizimki bir proleter devlettir; proletaryaya dayanır; proletaryaya tüm politik ayrıcalıkları tanır. Ve yine proletarya aracılığıyla kendine alt tabakadan köylüleri seçer. Tam da bu nedenle birçok kişi devlet kapitalizmi teriminde yanılgıya düşmektedir."[11] Lenin, kendilerinin inşa ettiği devlet kapitalizmine dair, Karl Marx da dahil daha önce kimsenin kuramsal bir analizde bulunmadığına da dikkat çekip, bu sorunu da bizatihi kendilerinin çözüme kavuşturacaklarını belirtir. Ancak, devlet iktidarını yöneten sınıfın niteliğine yüklediği stratejik önem, sorunun da temel kaynağına işaret ediyor. Zira inşa edilen devlet kapitalizminin başına geçen "proletarya"; kısa sürede iktidar mekaniğinin uyuşturucu ve cezbedici etkisi altında mutasyona uğrayarak, yeni bir bürokratik sınıfa dönüşüyordu. Devletin kendisi, toplumsal değerlerin gasbı üzerinden inşa edilmiş bir tekelleşme iken; bu ceberrut yapı ile sosyalizmi inşa edilebileceğini sanmak ciddi bir ideolojik yanılgıydı. Devlet aygıtının zamanla sönümleneceği varsayılmıştı; ama zamanın ruhu ve akışı, sönümlenenin devlet değil, toplumun ahlaki ve politik dokusu olduğunu ispatlamıştır.

Sovyet halkları Çar'ın zulmünden kurtulmuş ancak bir süre sonra yeni devletin otoriter, baskıcı ve anti-demokratik baskılarına maruz kalmıştır. Tarihsel toplumun özgürlükçü, demokratik muhtevasını zehirleyen milliyetçilik mefhumunun ulus-devletle bağı ciddiyetle ele alınmadığı için; inşa edilen sistemin ürettiği şovenizm ve ulusalcılığın da önü alınamamıştır. Bu nedenle de, Ekim Devrimi'yle bir anda ilizyone edilen milliyetçilik, reel sosyalizmin dağılmasıyla birlikte mantar gibi türemiştir. Oysa, "Rusya'da daha 1920'ye varmadan Sovyetlerin demokratik yapısı sona erdirilmiştir. Geriye ulus-devlet modeliyle tek ülkede sosyalist inşa yolu kalmıştır. Bunun için tüm muhalifler tasfiye edilmiş, demokratik güçlerin başında gelen köylülük yok edilmiş, aydınlar susturulmuştur. Ortaya çıkan, 'modern firavun sosyalizmi'dir."[12] 70 yıllık uygulama bize göstermiştir ki, ulus-devletten sosyalizm türetmenin imkan ve olanağı yoktur.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, bu sistemin kendisini "sosyalist devlet" olarak tanımlamasını, en az liberal devlet kadar bir safsatadan ibaret olduğunun altını çizer. Evet, belki reel sosyalizmi direkt faşizmle kıyaslamak haksızlık olacaktır. Ancak devlet eliyle inşa edilen şeyin, sosyalizmle ilgilisinin olmadığını da belirtmek gerekiyor. Gerçekleştirilen şeyin, tam anlamıyla bir toplum mühendisliği olduğu ve yarattığı tahripkar sonuçların, totalitarizm bağlamında faşizmle benzeştiğini belirtmek gerekiyor. "Firavun sosyalizmi biçiminde kavramlaştırılan olgunun günümüzdeki karşılığı olan sosyalist devlet, kapitalizmin en açık devlet şekli olması nedeniyle pro-faşizmle de çok alakalı-

dır: Ulus-devletin (faşizm) reel sosyalizmdeki karşılığıdır." [13]

Sınıf merkezli bir sosyal homojenizm (tüm toplumu proleterleştirme), iktidar mekaniğiyle buluşunca hem otoriterliğe ve hem de otoritenin siyasal eğilimine uygun bir siyasal homojenizme dönüşmüştür. İktidar nosyonu etrafında oluşan, oluşturulan patolojik ruh hali, reel sosyalizmde de en kaba şekliyle gerçekleşmiştir. Stratejik önem atfedilen iktidar kurumu; onun temsil eden lider kültüyle özdeşleştirilmesi ve oluşturulan tüm "iç ve dış düşman" algısı, esasta lider algısı esas alınarak belirlenmiş ve siyasal soykırımlar gerçekleştirilmiştir. Bu yönelim ve saldırı dalgası; gerek kurşuna dizilen, gerek çalışma kamplarında zorla çalıştırılan ve bu zor şartlarda hayatını kaybedenler, yine Stalin'e has, içteki azınlıklara dönük "ulusal sorun" çözümü, gerçek manada bir tehcir uygulamasına dönüştürülmüştür. Milyonlarca insanın işkence, ölüm ve sakat kalmasından ve bir o kadarının da ailelerinden koparılıp yetimhanelere konmasından söz ediyoruz! Stalin'in çok güvendiği Sergey Kirov, Leningrad valisi iken, genç bir muhalif komünist tarafından, 1 Aralık 1934'de öldürüldü. Ancak, sadece bu cinayet nedeniyle yüzlerce insan kurşuna dizilmiş, on binlerce genç komünist Sibirya'ya sürgün edilmiş veya çalışma kamplarında zorla ikame edilmişlerdir. "Kirov'un katilleri" olarak kamuoyuna sunulan, teşhir edilenlerin sayısı yüz binleri buluyordu. Zira sürgün edilen bir genç ile birlikte tüm ailesi de aynı biçimde cezalandırılıyordu. Kendi çocuklarını yiyen devrim değildi; devrimi ulus-devlet faşizmine teslim eden çocuklar; aynı zamanda kendi mezar kazıcılarını besleyip büyüterek, kurban sunumunda bulunuyorlardı. Çünkü ortada devrim olarak tanımlanacak bir şey kalmamıştır. Her şeye rağmen, ezilen halklara bıraktığı, özgür, eşit yaşam umudu ve kurtuluş itkisi oldu!

Faşizmin Özü: Ulus-Devlet

Faşizmin, anlamsal ve yapısal bakımından ulus-devletle olan türdeşliğini ifade etmeye çalıştık. Fakat buna rağmen Batı merkezli faşizm analizlerinin, bunca hakikati perdeleme çabalarının da, doğru anlaşılmaya muhtaç olduğu açıktır.

Faşizm nosyonu, İtalyanca "fascio"dan gelir ve anlamı "tomar" veya "demet" olarak belirtilir. Fakat, İtalyanca fascio'nun kökleri ise Latince "fasces"e uzanır. "Fasces, Roma'daki geçit törenleri sırasında devletin otoritesini ve birliğini temsil etmek üzere hakimlerin önü sıra ve sırıklardan oluşan bir kılıf içinde taşınan bir baltanın adıydı."[14] Daha 1. Dünya Savaşı öncesine kadar da, fasces; sol-sosyalist grup ve hareketlerin kullandığı bir semboldür. 1. Dünya Savaşı ve sonrasında, başını Mussolini'nin çektiği bir grup, kendilerini "Fascio D'azione Rivoluzionaria İnterventista" (Devrimci Müdahaleci Eylem Birliği) olarak tanımlamaya başlamıştır. Özellikle 1. Dünya Savaşı'nın ardında bıraktığı ruh hali; savaştan yenilgiyle çıkmış olan Alman ve İtalyan toplumunda derin travmalara yol açmıştır. Siyasal yapıların da, bu travmaları, milliyetçi hisleriyle dönüştürme gayreti , politik atmosferi tam bir kaosa dönüştürmüştür. Savaş sonrası yaşanan ve yaratılan buhranı kullanarak, Nasyonal Sosyalizm adında ucube bir siyasal hareket oluşturmaya çalışan bu grup; fasce'nin tarihsel anlamına da gönderme yaparak fascismo (faşizm) nosyonunu oluşturdu.

Mussolini, savaşın geride bıraktığı askerlerden, gazilere, milliyetçi sendikalistlere kadar, birçok kesimin bir araya gelip dayanışma duygusunu geliştiren en çarpıcı sembol olarak fascismo'yu görmüştür. Unutmayalım ki, bu nasyonel sosyalistlerin büyük çoğunluğu II. Enternasyonal üyesiydi ve sosyalizm davası için mücadele ediyorlardı. II. Enternasyonal'in ciddi ve köklü bir "ulusal sorun" perspektifinin olmayışıyla; bir anlamda sosyalist zeminden faşizm türetilmiş oluyordu. Almanya, İtalya, İspanya gibi ülkelerde, sokak çeteleri türü lümpen kesimlerle ortaya çıkmış ve sistemin eğim vererek, destekleyerek hızla gelişmesini sağladığı, faşizmler, daha ilk günden "anti-komünist" konumlanma içindeydi.

İtalya ve Almanya, geç ulus-devlet formuna dönüşmüş ülkelerdir. İki ülke de, uzun süre konfederal tercihte ısrar etmiş, sınıf mücadelelerinin ciddi ivme kazandığı ülkelerdir. Bu nedenle de, sosyalist devrimin gelişeceği esas merkezler olarak görülüyorlardı. Başta Lenin olmak üzere, Ekim Devrimi'ni geliştirenler, uzunca bir süre Almanya'da bir sosyalist devrimin olacağı beklentisi içindedirler. Sosyalist cephenin gördüğü bu gerçeği, kapitalist hegemonya da görüyordu elbet. Bu nedenle; birincisi, 1. Dünya Savaşı ve sonrası yaşanan yapısal krizi aşmak; ikincisi, Batı Avrupa'da, Almanya ve İtalya şahsında gelişen sınıf mücadelelerini bastırmak ve yok etmek; üçüncüsü de 1. Dünya Savaşı'nın yarattığı yeni ve daha büyük tehlike olarak

Ekim Devrimi'nin yayılmasını önlemek ve mümkünse devrimi yok etmek istemiştir. Faşizme, bu temel noktalar düşünülerek eğim verilmiş, dolaylı veya direkt desteklenmiş, büyümeleri sağlanmıştır.

1918'de W.Wilson, "14 ilke"yi açıklamıştır. Bu ilkeler, esasta kapitalist modernite sisteminin gelecek tahayyüllerini de içeriyordu. Bu ilkelerden biri de, Lenin'in UKKTH'nin ilkesinden devşirilmiş "self-determination"dur. 1. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan İmparatorlukların, minimal ulus-devletlere dönüşmesini bu ilke ile sağlamışlardır. Eksik kalan coğrafyaların da; gerek kapitalizm ve gerekse de reel sosyalizmin katkılarıyla (ulus-devlet formu) önemli oranda evrensel bir karaktere bürünecekti.

Bu küresel politikanın hayat bulmasında Alman ve İtalya faşizmi, yeni bir savaşın koç başları olarak görülmüş ve hazırlanmışlardır. Küresel hegemonya, faşizme, ağırlıklı olarak Sovyetler'e yönelecek tarzda meyil vermiştir. Fakat Hitler Polonya'dan başlayıp Avrupa'ya yönelmiştir. Bu durum, küresel hegemonyanın, hesap hatası yaptığını gösterir mi? Aksine, esas hedef Sovyetler'dir (ki öyle de olmuştur). Fakat Batı Avrupa'daki sınıf mücadelelerin dumura uğratılmasında da, Hitler heyulasının tüm Avrupa üzerinde dolaşması, hegemonyanın faydasına olmuştur. Açığa çıkan sonuç, bu konuda başarı sağlandığını gösteriyor. Zira Batı Avrupa'da içeriği boşaltılmış sol dışında bir şey kalmamıştır. Yani kapitalist hegemonya açısından; Hitler'in Sovyetler'e yönelmesi kadar, tüm Avrupa'ya da korku salmış olması son derece isabetli bir tutum olmuştur. Ama Hitler, her halükarda yok edilecekti; çünkü kapitalizm kendi iktidar formunun (ulus-devletin) bu kara yüzünü asla sahiplenmez/sahiplenemezdi de! "Çünkü Hitler hepsinin ortak entelektüel pisliği, siyasi pratiklerinin ortak 'kusmuğudur.', 'kargaya yavrusu Anka görünür' derler. Hiçbiri, ideolojik ve eylemsel olarak 'pislik kustum' der mi?"[15] Demez, çünkü hegemonya açısından baki kalacak olan, ulus-devletin "modern" yüzüdür. Hitler ise, ulus-devletin, sadece meşruiyetine ve tapınımına hizmet eden bir siyasi figürdür. Toplum ölüm gösterilerek, sıtmaya razı edilmiştir. Fakat razı olunan da, esasta ölümdür; hem de ölümün sürekliliği ve kuramsal meşruiyete dönüşmüş halidir. Öcalan'ın ifadesiyle, Hitler kaybetti ama faşizm kazandı. Zira, ulus- devletin ruhu ve bedeni olarak evrensel bir karakter kazanarak kurumsallaştı.

Dolayısıyla faşizmin, kapitalizmle olan bağını koparmak ve onu istisnai bir durum olarak addetmek ve topluma da böyle algılatmak için birincisi; faşizmi 2. Dünya Savaşı'na has, istisnai bir sistem olarak sunmak; ikincisi, onu, yani faşizmi sistemin, tüm kötülüklerin öznesi haline dönüştürmek; üçüncüsü de, "Faşizm eşittir Yahudi soykırımıdır" algısını oluşturmak, hakikati perdelemektir. Bu anlamda faşizmin, ulus-devletin kendisi olduğu gerçeğinin altını çizerek, şunu belirtebiliriz ki, faşizm Batı aklının yarattığı mitik bir kurgudur! Yaşanmış ve halen de yaşanıyor olmasına rağmen, eski zamanlara dair bir mit haline dönüştürülerek güncelle bağı koparılmak istenmiştir.

Sonuç olarak; faşizm nosyonunun bunca mistitize edilecek bir yönü yoktur. Ama bu denli özel ve özenli bir uğraşla çarpıtılma gayretinin etkileyici olduğu ortadadır. Oysa gerek öz ve gerekse biçimiyle ulus-devlet iktidarı, faşizmin bizatihi kendisidir ve tarihsel gerçeklikler, devletli iktidarla, toplumcu, demokratik, özgürlükçü bir sistem kurmanın imkansızlığını ispatlamıştır. Liberal ulus-devlet faşizmi ise, aynı ulus-devletin sosyalist olanının karşılığı olarak tanımlanmış sosyalist devlette de, pro-faşizm demektir. Devletli iktidarın başına oturanla değil, devletin bizzat kendisinin belirleyici, dönüştürücü ve değer öğütücü olduğunu görmek lazım!

Dipnotlar

1- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 2, Amara Yayıncılık, 2015, s.161

2- Aktaran Arda Akçiçek, Dipnot Dergisi, sayı 9/2002

3- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 2, Amara Yayıncılık, 2015, s.195

4- Age, s.88

7- Zygmunt Bauman, Modernite ve Holocaust, Versus Kitap Yayınları, 2007, s.225

8- Josephine Donovan, Feminist Teori, İletişim Yayıncılık, 2013, s.18

9- Age, s. 65

10- Age, s. 65

11- Lenin, Lenin'in Son Kavgası, s.45

Faşizm, 2. Dünya Savaşı ve Sonuçları

Hacer Altınsoy

Tüm zamanların en kanlı savaşıdır 2. Dünya Savaşı. Yerkürede etkilenmeyen coğrafya, insan ve ülkenin kalmadığı bir savaş. Sanayileşmenin zirvesinde çağın ileri teknolojisi ile donatılmış orduların, en gelişkin silahlarını kullandığı bir savaş...

100 milyondan fazla askeri personelin dâhil olduğu bu savaşta yer alan ülkeler tüm ekonomik, endüstriyel ve bilimsel güçlerini, sivil ya da askeri kaynak farklılığı gözetmeksizin savaş için seferber etmiştir. Nükleer silahların kullanıldığı tek savaş olmakla kalmayıp, Holokost gibi kitlesel sivil ölümlerin gerçekleştirildiği 2. Dünya Savaşı, insanlık tarihindeki en büyük ve en kanlı savaştır. 1939-1945 yılları arasındaki bu savaşta 40-50 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Peki; 1. Dünya Savaşı'nın izleri silinmemişken daha büyük bir savaşa nasıl gelindi? Faşizm nasıl bu kadar kesintisiz ve engelsiz gelişim sağladı? 2. Dünya Savaşı'nı hazırlayan koşullar nelerdi? Kimler, ne için katıldı savaşa?

Nazi Almanya'sına Giden Yol

2. Dünya Savaşı'nı oluşturan koşulların başında hiç kuşkusuz Hitler faşizmi gelmektedir. Terimlerden yola çıkarak ilerleyelim: Faşizm nedir? Dönemsel koşullarla ne kadar bağlantılıdır?

Faşizm dünya literatüründe 2. Dünya Savaşı sonrası daha çok yer edinmiştir. Birçok tarihçi, filozof farklı açılardan faşizmi incelemiştir. Bu denli yaşam ve insan düşmanı olabilen bir zihniyetin, nasıl çıkış bulduğunu, milyonlarca insanı nasıl etkilediğini ekonomik, siyasal, psikanalitik, sosyolojik yanları ile incelemeye tabi tutmuşlardır. Ancak halen de bütün kesimlerin üzerinde hem fikir olduğu bir faşizm tanımı mevcut değildir.

Faşizm terimi ise Roma İmparatorluğunda "Magistraların"* otoritesini simgeleyen, "balta ucunun dışa doğru çıkarıldığı bir sopa demeti" anlamına gelen İtalyanca "fasces" teriminden türemektedir. Benito Mussolini, 1. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kendi oluşturduğu paramiliter silahlı birlikleri adlandırmak üzere bu terimi kullanıncaya kadar faşizm (facismo) ideolojik bir anlam kazanmış değildi. (Andrew Heywood, Siyasi İdeolojiler)

Andrew Heywod, faşizmin büyük ölçüde karşıtı olduğu şeylerle tanımlandığını söylemektedir: "O antikapitalizmin, antiliberalizmin, antibireyciliğin, anti-komünizmin vd. bir şeklidir. Bununla birlikte bütün bir faşizmi ifade eden merkezi bir tema, organik olarak birleşmiş ulusal bir topluluk imgesidir.(...)"

Özellikle Marksist öğretiyle yapılan tanımlar daha çarpıcıdır. Başta Clara Zetkin olmak üzere bir çok siyasetçi, düşünür ve yazar, faşizmi "sermayenin terörist egemenlik biçimi" olarak tanımlarlar. Georgi Dimitrov'un Komintern'in 7. Kongresi'nde resmi olarak kabul edilen tarifinde de faşizm "finans kapitalin en gerici, en şovenist, en emperyalist unsurlarının açık terörcü diktatörlüğü" olarak tanımlanır.

Nicos Poulantzas; faşizmin kapitalizmin emperyalist aşamasında ortaya çıktığına dikkat çekerek; esas sorunun iktisadi bir sorun olmadığını vurgulamaktadır. Poulantzas'a göre; "Çoğu kez faşizmin temel nedenleri olarak kabul edilen ve onun vazgeçilmez koşulu sayılan bazı etkenler, örneğin fa-

şizmin kurulması döneminde Almanya ve İtalya'yı saran iktisadi bunalımlar, bu iki ülkenin ulusal özellikleri, 1. Dünya Savaşı'nın bıraktığı izler vb..., faşizmin en önemli nedenlerini oluşturmazlar. Bu etkenler ancak emperyalist aşamaya bağlı olarak bu aşamanın muhtemel konjonktürlerinden birinin öğeleri olarak önem kazanırlar.(...) Devrim, zincirinin en zayıf halkasında gerçekleştiği halde, bundan sonra gelen ve çağın Avrupa'sına göre en zayıf olan öteki iki halkada faşizmin kurulduğu söylenebilir" (Nicos Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük)

Poulatzas, zayıf halka yaklaşımı ile temel sorunun kapitalizmin en zayıf halkasının Almanya ve İtalya olmasından kaynaklı faşizmin yükseldiğini işaret etmektedir. Nicos Poulantzas; faşizm emperyalist aşamanın bir parçası olarak tekelci kapitalizmin egemenliğine geçişi temsil ettiğini, faşizm, kapitalist devletin, devlet ve yönetim olarak "sınırda" bir biçimini oluşturduğunu da belirtmektedir. Çokça söylenenin aksine Poulatzas; faşizm burjuvaziye veya parlamenter demokrasiye yabancı olmadığını, zira Hitler ve Mussolini faşizminin zorla değil, seçimle iktidara geldiğine dikkat çekmektedir.

Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan ulus-devletin, kapitalist tekelciliğin ekonomi üzerinde kurduğu hegemonyanın ancak devlet iktidarının toplum seviyesinde kendini yaymasıyla, örgütlemesiyle mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Öcalan faşizmi ise şöyle tanımlamaktadır: "Faşizm ise, bu devlet biçiminin içte ezilen ve sömürülen toplumsal kesimlerle, dışta ise rekabet halinde olduğu güçlerle savaş haline girdiğinde vardığı aşamadır. (...) Her ikisinde de farklı siyasi oluşumlar tasfiye edilir. İktidar toplum gibi homojenleştirilir. Homojenleştirilmiş toplum, homojenleştirilmiş iktidar olarak konsolide edilir. Faşist devlet de homojen toplum ve devletin azami birliğini ifade eder. Tek dil, tek vatan, tek kültür, tek bayrak, tek ulus temel sloganıdır.(...)

Toplumsal tarih boyunca birikmiş ne kadar farklı kültür, etnisite, dil, siyasi oluşum, düşünce ve inanç varsa hepsinin yaşamı tehdit altına girer. Direnme ve farklılıklarıyla yaşama geliştikçe, ulus-devletin faşist yüzü ortaya çıkar. Kendini sosyalist olarak yansıtsa bile, toplumsal çeşitliliğe, farklılığa bu tarzda karşı çıkan her devletin, hareketin, partinin faşistleşmesi kaçınılmazdır... Dolayısıyla kapitalizmin faşizmi doğuran gerçekliği kadar, devlet sosyalizmini (reel sosyalizm) doğuran gerçekliği de ulus-devlette birleşir." (Abdullah Öcalan, Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü)

Faşizm, İtalya, Almanya, İspanya, Şiili, Japonya, Türkiye vb. birçok ülkede belli dönemlerde ortaya çıkmıştır. Tümünü burada ele almak mümkün olmadığından, konunun bütünlüğü açısından Alman faşizminin özellikleri ile yetinmek gerekmektedir.

Nazi Almanyası'nda uygulanan faşizmin özellikleri:

1- Irkçılık: Nasyonal sosyalizm bazı ırkların başka ırklardan üstün olduğunu ileri sürer. Bunu bir bilimsel gerçek olarak kabul eder. Üstün ırkların başında Aryen ırkı gelmektedir. Aşağı ırkların başında da Yahudiler vardır.

2- Milliyetçilik: Nasyonal sosyalizm, Marksist bir sosyalizm değildir. Tersine, Marksist sosyalizmi en büyük düşmanlarından biri olarak görür.

3- Liderlik: Führer (lider), en geniş bir biçimde uluslaştırılmıştır. Führerle halk arasındaki ilişki, usa değil us dışı, mistik bir takım kavramlara dayanır. Führer, ulusun bütün isteklerini benliğinde duyar, ulusun tarihsel kaderini o belirler ve verdiği buyruklara tartışmasız uyulur. Halkla Führer arasındaki ilişkileri somut olarak gerçekleştiren araç halk oylamasıdır. Führer, kendisinin istenip istenmediğini, halk oylamalarıyla doğrudan doğruya ya da dolambaçlı yollardan halktan sorar ve yetkiler ister.

4- Anti-Komünizm: Hitlerin en büyük korkusu komünizmin gelişmesi ve yayılmasıdır. Dolayısıyla içte işçi sınıfı ve sendikal hareketlere karşı savaş açmış, dışarıda da Sovyet Rusya ile savaşmıştır.

5- Medyanın denetimi: Basın ve yayın kuruluşlarının mevcut ideolojiye göre yayınlar yapması dayatılır. Hitler, Propaganda Bakanı Goebbels ile birlikte hiçbir şeyi rastlantıya bırakmıyordu. Film, müzik ve hatta tarihsel kostümlere kadar her şey, propagandaya hizmet etmeli, her şey tek bir merkezden planlanmalı ve uygulanmalıydı. Bu ilke, yetkeyi savunan Nazi ideolojisiyle tam bir uyum içerisindeydi.

Almanya'da gelişen faşizm "başta Avrupa olmak üzere dünya devletlerinin gözü önünde büyüdü" demek yanlış olmaz. Acaba bu yükseliş engellenemez miydi? Ya da neden engellenmedi? Bu konuda ortaya iki sonuç çıkmaktadır:

Birincisi; dönemin hegemon güçleri olan Fransa ve İngiltere'nin anti-komünist yaklaşımlarıydı. Her iki ülke de Almanya'daki sanayileşmeyi takip ediyordu. Almanya neredeyse ABD'den sonra sanayide en gelişmiş ülkeydi. Bu yükseliş, her iki ülke açısından tehlikeliydi. Öte yandan Hitlerin, anti-komünist politikaları da biliniyordu. Hitler Avusturya ve Çekoslovakya'yı ilhak ettiğinde sessizce izlediler. Her iki ülke de Hitlerin Sovyet Rusya'ya doğru yayılmacı politikalarını görüyor ve Hitler eliyle komünizmin yayılmasını engellenebileceğini hesaplıyordu. Dolayısıyla faşizmin gelişmesini engelleme adına hiç bir girişimde bulunulmadı.

İkincisi; faşizmin yükselişini en çok sosyalist ülkeler takip ediyor, analiz ediyor ve tedbirler alınmaya çalışılıyordu. Ancak alınan tedbirler faşizmin yükselişini engelleyemiyordu. Bu konuda Poulantzas, Sovyet Rusya'nın sınıf savaşını iktisadi alana indirmesinden kaynaklı Nazi faşizmini iyi tahlil edemediği ve Darwinci bir yaklaşım içerisinde olduğuna dikkat çeker. Almanya'da gelişen sanayileşmenin bu işçi sınıfını arttıracağı, büyüyen işçi sınıfının ise faşizme geçit vermeyeceği hesaplanıyordu. Alman komünist partinin bu yönlü mücadeleleri vardı. Ancak Darwinci yaklaşım dönemin komünist partilerine hakim bir düşünce olduğundan etkili bir mücadele geliştirilememiştir.

Nazi Almanya'sının Oluşum Süreci

Almanya, 19. yüzyılın sonlarına doğru Otto von Bismarck'ın "Kılıç ve Kan" politikasının takip edilmesinin ardından yaşanan bir dizi savaş sonrasında, 1871'de Alman İmparatorluğu'nun kurulması ile ulus-devletini sağladı. Weimar anayasasıyla

birliğini sağlamasına paralel olarak bu yüzyıldan itibaren Almanya'da; Alman dilinin, tarihinin, ruhunun ve ırkının biricikliğini savunan Volkisch hareketi canlanmaya başlamıştır.

11 Kasım 1918'de sona eren 1. Dünya Savaşı, öncülüğünü İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya'nın yaptığı İtilaf Devletleri'nin galibiyetiyle sonuçlandı. İttifak devletleri yani Almanya İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun öncülük ettiği ülkeler ise 1.Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle çıktılar. Çarlık Rusyası 1917'de Ekim Devrimi'yle yıkılınca savaştan da çekilmiştir. Savaşın sona ermesiyle Almanya bir çok sömürgesini kaybederek küçülmüştür. Avusturya-Macaristan ile Osmanlı İmparatorlukları ise tamamen parçalanmışlardır.

19. yüzyılda ulus-devlet yapılanmalarını tamamlayan, sömürgecilikte doruğa ulaşan Fransa ve İngiltere 1. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve Ortadoğu'da hakimiyetini arttırarak çıkmışlardı.

Bu savaştan mağlup ayrılan Almanya'nın Avrupa'daki üstünlüğü sona ermiştir. 1918 yılında Friedrich Ebert, Weimar Cumhuriyeti'nin kurulduğunu bildirmiştir. Weimar dönemi çeşitli iç ve dış dinamiklerin etkilerinden bir sonucu olarak ülke içi bir kaosa sahne olmuştur. Ülkeyi adeta bir felakete sürükleyen, birbirleri ile ilişkili olan temel unsurdan bahsedilebilir.

Bunlardan ilki; Versay Antlaşması ve bu antlaşmanın, Almanya'nın üstünlüğünü sonlandırmasıdır... Almanya bu savaştan; ekonomisi çökmüş, dış pazarı daralmış ve prestiji sarsılmış şekilde çıkmıştır. Almanya'nın özellikle Versay Antlaşması sonucu hissettiği aşağılanma ve prestij kaybı o kadar büyük olmuştur ki, Hitler'in propagandasında, Versay Antlaşmasının yürürlükten kaldırılması yönündeki taahhüdü temel bir konum arz etmiştir... Milliyetçi kanatta büyük bir canlanma yaşanmıştır. Milliyetçi hareketin canlanmasının yanı sıra savaş sonrası dönemde sosyalist harekette de proleter devrimi gerçekleştirmeye yönelik bir canlanma başlamıştır.

İkinci faktör ise; bu kaos sürecinin aşılmaması Weimar Cumhuriyeti'ne olan desteklerini azaltmıştır.

Savaş sonrası ülke içi koşullarda belirleyici olan bir üçüncü faktör; yerle bir olan ekonomik düzene ilişkindir.

19. yüzyılda Almanya'da sanayileşme bir çok alanda gelişmişti. Almanya, 1880'den itibaren sanayileşme konusunda ABD'in arkasında ikinci sırayı almaktaydı. Sermaye ihracı yönünden Almanya 1913'de dünyada üçüncü sıradaydı.

1. Dünya Savaşı yenilgisinden sonra Weimar Cumhuriyeti; 1927'de savaş öncesi sanayi üretimi hacmine tekrar ulaşır. 1928'de bunu yüzde 15 geçer ve sanayileşmiş ülkeler arasında tekrar ikinci sırayı alır. 1924-1929 döneminde teknik ilerleme ve emek üretkenliği savaş öncesi düzeyini aşar ve ABD'nin düzeyine ulaşır. Savaş, Almanya'ya barış antlaşmaları nedeniyle ödemek zorunda kaldığı tazminatlar yükler. Dışarıya borçlu bir ülkeye dönüşmenin sonuçları olmuştur. Kendi sermayesin

kurmak için ABD'ye ciddi biçimde borçlanmasına yol açmıştır. Sermaye ihracatçısı olan bu ülke, böylece sermaye ithal eden bir ülke durumuna gelmiştir (Nicos Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük).

Adolf Hitler'in siyasi kariyeri de Almanya'nın içinde bulunduğu bu atmosfere bağlı şekilde gelişmiştir. Hitler siyasal kariyerine 1919'da Alman İşçi Partisi'ne üye olarak başlamıştır. 1920'de Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei- NSDAP) ismini alan parti, Versay'a ve Weimar Cumhuriyeti'ne karşı, milliyetçi bir hoşnutsuzluğu temsil eden Volkisch hareketinin içerisinden doğmuştur.

1920'li yılların başında destekçisi oldukça az olan ve milliyetçi hareketin ana partisi dahi sayılamayacak olan NSDAP, 1932 yılındaki seçimlerde oyların yüzde 37.3'ünü almış ve 230 sandalye ile meclisteki en büyük parti konumuna ulaşmıştır. 1933 yılında ise Başkan Hindenburg, Hitleri şansölye (başbakan) olarak atamıştır.

2. Dünya Savaş Öncesi Genel Durum

1. Dünya Savaşı sonrası İngiltere ve Fransa en büyük sömürge devletleriydi. Almanya ise Adolf Hitler ile birlikte, öncelikle Orta Avrupa, ardından Doğu ve Batı Avrupa'yı Almanya topraklarına katmak amacındadır. Hitler'in ikincil planı Asya'yı, özellikle Sovyetler Birliği ve Yakın Doğu'daki stratejik noktaları ele geçirmektir. İçerde ise 1. Dünya Savaşı ile sarsılan ekonominin gelişmesini sağlamaktı. Ayrıca iktidara geldikten sonra Alman kara, deniz ve hava kuvvetlerinin, Versay anlaşmasıyla getirilen sınırlamalardan kurtulmasını sağlamaya da gayret etmiştir.

Öte yandan Hitler, İtalya'da Mussolin'i hükümetinden destek alıyor ve İspanya'da Franco diktatörlüğünü yardım ediyordu.

Avrupa'daki bu gelişmelere paralel olarak, 1. Dünya Savaşı sonunda Almanya'nın Uzak Doğu sömürgeleri Japonya'ya verilmişti. Üstelik Çin'in bir bölümü de Japonya'nın hakimiyetindeydi. Ancak bu kadar sömürge bile hızla sanayileşen ve büyüyen Japon ekonomisini doyuramıyordu. Sırbistan ve Moğolistan üzerinden Sovyet Rusya ile sürtüşmeler yaşıyordu. 2. Dünya Savaşı'nın ayak sesleri ilk olarak esasen Japonya'dan geldi. Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı 1932'de Kore'yi işgal etmesi ve 1937'de Çin'e saldırmasıyla Asya'da gerilim başlamış oldu. Bu saldırılar hem Sovyet Rusya'yı tehdit etmekte, hem de ABD'nin Asya emellerini tehdit etmekteydi.

Sovyetler Birliği, 1. Dünya Savaşı'ndan komünist bir rejimle çıkmış, kısa sürede ekonomik, sosyal, kültürel olarak hızla büyüme sağlamış, ulusal kurtuluş hareketleri ve işçi sınıfı mücadelesi ile birçok ülkeye etki etmeye başlamıştır. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı yerine Orta Asya'ya yönelik politikalar izlemiştir. Zengin petrol rezervleri sayesinde savaşta lojistik ve teknoloji alanlarında en güçlü devletlerden biri olmuştur.

1930'lu yıllarda gerçekleşen yüksek kalkınma temposu sayesinde, SSCB 40'lı yıllarda, ağır sanayileşmeyi büyük ölçüde tamamlamış, devrim sonrası siyasal çalkantılara ilişkin bazı çözümler ortaya çıkarmıştı. SSCB'nin dünya düzeyinde yükselen prestiji halkları derinden etkilemekteydi. Bu yıllarda özellikle Avrupa işçi sınıfındaki yükseliş, Sovyet Rusya'ya karşı gelişen güven emperyalizmi tedirgin edici ölçülerde örgütlenmişti.

İngiliz asker ve tarihçi Liddell Hart, Hitlerin yükselişinde ve 2. Dünya Savaşı'nın gelişmesinde Batılı devletlerin Hitlere cesaret veren politikaları olduğunu belirtiyor. Hart; bu tespitini şöyle özetliyor: "Hitler'in 1933'te iktidara gelişinden itibaren İngiltere ve Fransa bu diktatörün isteklerini kabul etme konusunda, Almanya'nın önceki demokratik hükümetlerinin taleplerine oranla daha istekli davranmışlardı. Almanlar 1936'da Rhineland'ın askerden arındırılmış bölgesini yeniden işgal ettiler. İngiltere ve Fransa savaşa yol açabilecek herhangi bir silahlı çatışmadan kaçındıkları için bu duruma bir tepki göstermediler. Rhineland'ın tekrar işgal edilmesi Almanya'ya iki önemli avantaj sağlamıştı. Birincisi; bu bölge Almanların Ruhr bölgesindeki endüstri alanları için koruma sağlıyordu, ikincisi Fransa'ya karşı bir atlama tahtası elde edilmişti."

Hitler Kasım 1937'de yaptığı "Hossbach Bildirisi"nde "Lebensraum" (Hayat Sahası) kavramını ortaya attı. "Hayat Sahası" kavramı bu tarihten sonra Almanya'nın izleyeceği politikanın temelini oluşturdu. Hitler'e göre Almanya, özellikle tarım yönünden kendi kendine yeterli olmadığı gibi yakın zamanda da olabilecek gibi değildi. Hitler'in düşüncesi, had safhadaki yiyecek sıkıntısını çözmek için nüfus yoğunluğu az, tarıma elverişli toprakların bol olduğu Doğu Avrupa'dan toprak alınması yönündeydi ve bu toprak sorunu 1945 yılına kadar

mutlaka çözülmeliydi. Almanya 12 Mart 1938'de, Alman ve Avusturya halklarının birleşme arzularını bahane ederek Avusturya'yı işgal etti. Daha sonra Çeklerin Südet Almanlarına kötü davranmalarını fırsat bilerek savaş tehdidiyle İngiltere ve Fransa'yı 30 Eylül 1938'de Münih Anlaşması'nı imzalamaya zorlayarak Südet bölgesini de işgal etmeyi başardı.

1939 yılının Mart ayında ise Hitler, Çekoslovakya'nın kalan kısmını işgal etti. Bunun üzerine o güne kadar pasif bir politika izleyen İngiltere birdenbire politika değişikliğine gitti ve o bölgede kendisini destekleyecek tek ülke olan Rusya'nın teminatını almadan her biri stratejik olarak Almanya tarafından tecrit edilmiş olan Polonya ve Romanya'ya Alman işgaline karşı garanti verdi. Almanya'nın Avusturya ve Çekoslovakya'ya saldırıları karşısında Sovyet Rusya, Almanya'ya karşı İngiltere ve Fransa'ya iş birliği teklif etmiş, ancak bu teklifle İngilizler ilgilenmemişlerdir. Hitler bu durumdan faydalanarak Rus sınırını garantiye almak için Hitler hiç güvenmediği Stalin'le 23 Ağustos 1939'da Nazi-Sovyet Saldırmazlık paktı imzalandı. Bu pakt, Polonya'nın Almanya ile Rusya arasında gizli olarak paylaşılacağını da hükme bağlıyordu.

2. Dünya Savaşı

Hitlerin Orta Avrupa ve Rusya'ya dönük yayılmacı politikaları aslında savaşın geldiğini haber veriyordu. Nitekim Hitler, Sovyet Rusya ile yaptığı anlaşmadan sonra, Alman birliklerinin 1 Eylül 1939 Polonya topraklarına girmesi ile resmen başlamış oldu. 3 Eylül'de İngiltere, onun arkasından Fransa, Polonya'ya yardım amacıyla Almanya'ya savaş ilan ettiler.

Savaş kısa zamanda alanını genişletti. İskandinavya'dan Kuzey Afrika'ya, Balkanlar'dan Manş kıyılarına kadar olan bütün yerleri Almanlar "Yıldırım Savaşı" usulüyle ele geçirdiler. 1939'da Sovyet Rusya ile Almanya arasında imzalanan dostluk paktına rağmen 22 Haziran 1941 tarihinde Alman orduları Rusya'ya saldırdı. Bunun üzerine 12 Temmuz 1941'de Rus-İngiliz bağlaşması imzalandı.

7 Aralık 1941'de Japonya'nın Havai Adalarındaki Pearl Harbour limanında bulunan Amerikan donanmasına baskın yapmak suretiyle ABD de savaşa girmiş oldu. ABD, Japonya'ya savaş ilan ederek Rusya ve İngiltere'nin yanında İkinci Dünya Savaşına girdi. Savaşa dönemin tüm büyük güçleri olan Birleşik Krallık, Sovyetler Birliği, ABD, Çin Cumhuriyeti ve Fransa, Müttefik Devletler olarak; Almanya, İtalya ve Japonya, Mihver Devletler olarak katılmıştır. Bu ülkeler dışında da bir çok ülke ya Müttefik Devletler, ya da Mihver Devletler yanında yer aldı.

Altı yıl süren 2. Dünya Savaşı; Kuzey Avrupa (Norveç, Danimarka), İtalya, Batı Avrupa (Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere), Doğu cephesi (Rusya), Kuzey Afrika (Mısır, Libya), Balkan cephesi (Yunanistan), Pasifik cephesi (Japonya, ABD, Çin) olmak üzere yedi cephede yürütüldü. Mihver Devletleri 1943 yılı itibari ile hemen hemen her cephede kaybetmeye başladılar. 16 Nisan 1945 Sovyetler Berlin'i kuşatan son saldırılarını başlattı. Bu savaş sürerken 30 Nisan 1945 Hitler intihar etti. 2 Mayıs'ta Berlin Rusya'nın eline geçti. 9 Mayıs 1945 Almanya teslim olduğunu açıkladı. Savaş halinde olan bir tek Japonya kalmıştı. Amerikalılar Nagazaki ve Hiroşima üzerine atom bombaları attıktan sonra 1945'de Japonlar teslim oldular. Böylece 2. Dünya Savaşının askeri safhası sona ermiş oldu.

2. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

Savaşın en önemli sonucu hiç kuşku yok ki, büyük insan kayıplarına yol açmasıdır. Avrupa ve Asya'da 50 milyonu aşkın (bu konuda değişik rakamlar mevcut. Hem asker, hem de sivil kayıplarla yaklaşık olarak 60 milyon olduğu da söyleniyor) insanın hayatına mal olmuştur. Sovyetler Birliği 1939'daki nüfusunun % 13'ünü, Almanya % 10'unu, Polonya ise % 16'sını yitirmiştir. Nazi rejiminin 22 yöneticisi 1945'te Nürnberg'de toplanan uluslararası bir mahkeme tarafından yargılandı. Sanıklardan 12'si ölüm cezasına, 7'sin ise hapis cezasına çarptırıldı. Savaşın doğurduğu ekonomik yıkımın boyutları 2 trilyon dolar olarak tahmin edilmektedir. Alman kentlerinin % 70'i yerle bir olmuş, binlerce fabrika, liman, demiryolu hatları tahrip edilmiş, ulaşım ve üretim felç olmuştur. Devlet borçlanmaları İngiltere'de üç, Fransa'da dört, ABD'de altı, Almanya'da ise on kat artmıştır. Avrupalı devletlerin sömürgeleri üzerindeki etkileri azalmaya başlamış, sömürgelerde ulusçuluk ve bağımsızlık düşüncesi yükselişe geçmiştir. Japonya Müttefiklerce işgal edilmiş ve savaşı izleyen ilk yıllarda tümüyle ABD'nin denetiminde kalmıştır. Japonya; Çin'den aldığı toprakları ve Mançurya gibi sömürgelerini kaybetmiş, Tay-

van Çin'e, Sahalin ve Kuril Adaları Sovyetler Birliği'nin eline geçmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi genel anlamda bir paylaşım savaşı olarak tarihe geçmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı sonuçlar iki kutuplu yeni bir dünya düzenine yol açmıştır. Bu iki kutuplu sistem, savaşın sonucu olduğu kadar, sebebini de daha net ortaya çıkarmaktadır. Yine savaş sonrası ulusal kurtuluş ve ulusal bağımsızlık hareketlerinde yükseliş yaşanmıştır.

İki Kutuplu Dünya (Soğuk Savaş Yılları)

2. Dünya Savaşı, maddi-manevi tahribatları dışında siyasal, ekonomik, sosyal açıdan ciddi değişikliklere sebep oldu. Bu değişiklikler ABD ve Sovyet Rusya etrafında şekillendi. Özcesi 2. Dünya Savaşı iki süper güç ve iki kutuplu bir dünya düzenini ortaya çıkardı. Bu yıllarda iki kutup arasında sıcak bir savaş meydana gelmese de, dünya halkları hep bir savaş tehdidi altında yaşadı.

Amerika Birleşik Devletleri(ABD)

2. Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkmıştır. Dünya hegemonyasını İngiltere ve Fransa'dan devralmış, aslında aynı zamanda Avrupa devletlerini kendi yayılmacı politikalarına da ortak etmiştir. ABD Komünist Rusya'yı büyük bir tehdit olarak ele almış ve müttefik devletlerini Sovyet Rusya'ya karşı bir araya getirmiştir. Soğuk savaşın mimarı ve öncüsü olmuştur.

ABD, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Batı Avrupa'da ekonomik kalkınma programları geliştirilerek Sovyetlerin Orta Doğu ve Avrupa'daki etkisini engellemeyi amaçlamıştır. Daha sonra Avrupa Onarım Programı uygulanmaya konulurken, ilk dört yıl içinde ABD, Avrupa'ya 11.4 milyar dolar yardımda bulunmuştur. Bu yardımların %90'i doğrudan hibe şeklinde olmuştur. En fazla yardım alan ülkeler sırasıyla; İngiltere (%24), Fransa (%20), Federal Almanya (%11) ve İtalya (%10) idi.

1949'da BM'ye üye ülkelerin (ABD, Kanada, Fransa, İngiltere, İzlanda, Hollanda, Belçika, İtalya, Danimarka, Norveç ve Portekiz) bir araya gelmesi ile Kuzey Atlantik Paktı-NATO kuruldu. Böylece gelişen Sovyet Rusya'nın bir savaş tehdidi olduğu da ilan edilmiş oluyordu.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)

Hiç kuşkusuz 2. Dünya Savaşı'nın kaderini Doğu cephesi, yani Kızıl Ordu'nun direnişi değiştirdi. 1942 sonbaharına gelindiğinde Alman orduları Don nehrini 200 km geçmiş, Stalingrad'ı kuşatmış, Moskova kapılarına dayanmış, Leningrad'da büyük bir direnişle karşılaşmışlardı.

19 Kasım 1942'de Rusların karşı taarruzunun başlaması ile birlikte savaşın gidişatı da değişti. 19 Kasım'da başlayan Rus taarruzuyla 23 Kasım'da Almanların 6'ncı ordusu kuşatılarak, 31 Ocak'ta 6'ncı ordu Ruslara teslim oldu. Bundan sonra üstünlük Rus ordusuna geçti. Kaybedilen bütün yerler tek tek geri alındı. 2 Mayıs 1945'te Berlin'in alınması ile tamamlandı.

Savaştan sonra Sovyetler Birliği'nin desteğiyle Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Yugoslavya, Arnavutluk, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Polonya ve Romanya'da sosyalist halk cumhuriyetleri kuruldu. Bunların yanında Çin ve Kuzey Kore'nin de sosyalizme yönelmesi yalnız olan Sovyetler Birliği'ne müttefik kazandırdı.Savaşın yıkımı en çok kendini Rusya'da göstermişti. 20 Milyona yakın (bu konuda net rakamlar yok) insan hayatını kaybetmiş, kentler yıkılmış, ekonomik anlamda ciddi kayıplar yaşanmıştı. Rusya 5 yıllık ekonomik planla 1950'ye gelindiğinde, neredeyse savaş öncesi düzeyi yakalamıştı.

2. Dünya Savaşı ABD öncülüğündeki Müttefik Devletler Sovyet Rusya'nın yükselişi karşında bazı tedbirler almaya başladı. Atılan her adıma karşılık Rusya da kendi politikalarını belirledi. Dönemin Soğuk Savaşı olarak tanımlanmasının özünü bu oluşturmaktadır.

Stalin, 5 Ekim 1947'de "Amerikan emperyalizminin bir aleti" olarak tanımladığı Marshall Planı'na (Avrupa Ekonomik Kalkınma planı) karşıt bir girişim başlattı. SSCB, Polonya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Fransa, İtalya komünist partileri liderlerini bir araya getirerek Kominform'u kurdu. 25 Ocak 1949 COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)

SSCB'ye sosyalist sistemlerle arasında ekonomik işbirliği ve dayanışma amacıyla kuruldu.

5 Mart 1953'te Stalin'in ölümü ardından Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreterliği'ne Nikita Kruşçev, hükümet başkanlığına Georgi Malen-

kov getirildi. 14 Mayıs 1955'te SSCB'nin başkanlığında; Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Doğu Almanya ve Arnavutluk (1968'de çekildi) Varşova Paktı kuruldu.

Kurulma amacı, NATO saldırısına karşı Doğu Avrupa ülkelerini askeri tedbirlere dayalı olarak savunmak şeklinde tanımlandı.

2. Dünya Savaşı'ndan süper güç olarak çıkan Sovyet Rusya Küba, Çin ve Kuzey Kore ile de ilişkileri devam etti. Sovyet Rusya'nın gelişimi hiç kuşkusuz, ulusal kurtuluş hareketlerini cesaretlendirmiş, bir çok ülkede kurulan komünist partiler SSCB'den destek görmüştür. 1970'li yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği artık gücünün doruklarındaydı. Uzay Çağı'nı başlatan ve ABD ile uzay yarışına giren SSCB, Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerle kurduğu ticari işbirliği örgütü COMECON ile de Avrupa Ekonomik Topluluğu karşısındaki rekabetçi gücünü gösteriyordu.

2. Dünya Savaşı'nın büyük yıkımı çabuk bertaraf edilmiş, kalkınma her alanda sağlanmıştı. Ancak Rusya soğuk savaş yıllarında devlet kapitalizmini zirvede yaşamış, Batı ile ilişkileri geliştirme adına ulusal kurtuluş mücadelelerine yeterince destek vermemiş, ekonomik, bilimsel, silahlanma yarışına gömülmüştür.

Kapitalizme, toplumsal gelişime Darwinist yaklaşım nedeniyle kapitalizmi yaşamayan toplulukları geri ve ilkel görmüşlerdir. Öte yandan endüstriyalizmin kapitalizme niteliksel bağı, sakıncaları eleştiri konusu yapılmamıştır. Özcesi pozitivist yaklaşımı esas almışlardır. Feminizm, ekoloji ve kültürel hareketler sınıf mücadelesine engel olarak görülmüştür. Kadının sadece emeği ile değil, tüm beden ve ruhuyla yaşadığı ağır sömürgecilik kapsamlı çözümlemelere tabi tutulmamıştır. Burjuva hukukunun eşitlik ölçüleri aşılamamıştır.

Bir çok alanda değerlendirilebilecek yanları olmakla birlikte, özünde 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın kapitalist dünyaya, devlet kapitalizmiyle entegre olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ulusal Kurtuluş Savaşları

"ABD ve SSCB arasındaki soğuk savaş yılları ulus-devletlerin altın çağıydı. Aradaki gerginlik ulus-devletlerin çığ gibi doğuşlarını hazırladı. 1914'e kadar Avrupa'da tamamlanan ulus-devlet süreci, 1970 başlarında da esas olarak dünya çapında tamamlandı." (Abdullah Öcalan, Özgürlüğün Sosyolojisi)

1945 yılı "psikolojik dönüm noktası" olarak görülebilir. Zira önemli milliyetçi/sömürge karşıtı mücadelelerin yanı sıra bu hareketlerin tarihlerinde de, Rus Devrimi'nden köklerini alan daha geniş bir Marksist-Leninist devrimci dalganın bir parçası olarak pek çok komünist hükümet Avrupa'da iktidara geldi. Batı Avrupa'nın çoğunda Sosyal Demokratları kendilerince emsalsiz başarılara imza attılar. Bu kutuplu dünya siyaseti çağında ABD ve Avrupa'nın çoğundaki işçi sınıfı sosyalizm hareketi ile uzlaştı ve sistem karşıtı güçler olarak varlıklarına son verdiler.

2. Dünya Savaşı sonrası bir çok ülkede ulusal kurtuluş hareketleri boy verdi. Bunların başında Asya'daki hareketler gelmektedir. Çin, Hindistan, Endonezya, Kore, Vietnam ve Filipinler'deki mücadeleler önemli rol oynadı. "1945-1968 yılları arasında Asya'yı büyük oranda tarif eden sözcüler, devrim ve karşı devrim sözcükleridir." (William G Martin, Toplumsal Hareketler)

Küba Devrimi (1956-1959) ulusal kurtuluş mücadeleleri açısından bir dönüm noktasıdır. Rusya, Çin, Vietnam ve Küba devrimlerinden sonra sosyalist mücadeleler dünyayı dört koldan kuşatan bir tablo ortaya çıkardı. ABD'nin Latin Amerika ülkelerine karşı geliştirdiği ekonomik ambargo, işçi hareketlerinin gelişmesine sebep oldu. Venezuella, Kolombiya, Nikaragua, Peru gibi ülkelerde gerilla hareketleri ve köylü ayaklanmaları başladı.

Afrika'da da 1951-1968 yılları arası bir çok ülke bağımsızlığını ilan etti. 2. Dünya Savaşı sonrası gelişen hareketler çoğunlukla "halk savaşı" stratejisine dayanarak gelişti. Büyük umutlar, hedefler ve bedellerle elde edilen kazanımlar devlet ve iktidar çemberine takılıp kaldı. 1970'lere kadar dünya genelinde ulus-devlet yapılanmaları tamamlanmıştı. Sonraki yıllarda Kürt Özgürlük Hareketi, 1978'de partileşen PKK öncülüğünde sosyalist mücadelelerin mirasını arkasına alarak ve reel sosyalizmden çıkardığı derslerle gelişti.

Sonuç olarak; faşizm ve 2. Dünya Savaşı başta Avrupa ve Sovyet Rusya olmak üzere dünyanın bir çok ülkesinde yıkımla sonuçlanmış, Avrupa ülkeleri toplum üzerindeki travmaları aşmak adına daha çok ekonomik refaha ağırlık vermiş, sömürgeciliğin karakteri değişmiş; bilim ve teknik alanında

da büyük gelişmeler yaşanmıştır. Dünya halkları 40 yıl soğuk savaşın tehdidi altında yaşamış, her iki kutuplu dünya sisteminin de özünde halkların ihtiyaçlarına cevap vermediğine şahit olunmuştur. Ulusal kurtuluş hareketleri kapitalist devlet sistemlerini önemli oranda değişime zorlasalar da kendileri de devlet-iktidar geleneğini yıkamamış veya yıkmak istememişlerdir. SSCB'nin yıkılışı sonrası dağılan iki kutuplu dünya sistemi sonrası, halklar halen kendi yeni sisteminin arayışı içerisindedir.

***Magistra**: Roma Cumhuriyeti'nde siyasi, askerî ve bazı durumlarda dinî iktidarı elinde bulunduran yetkililerin oluşturduğu kategori. Magistratus ordinari (olağan magistralar) ve Magistratus extraordinarii (olağandışı magistralar). Olağan magistralar (censura dışında) senede bir seçilir ve bir yıl süreyle hizmet verirlerdi. Buna karşılık olağandışı magistralar yalnızca özel durumlarda seçilir ve kesinlikle ikinci bir meslektaş seçilmezdi. Olağandışı magistraların olağan magistraların üstünde yetkisi vardı.

Kaynakça

1- B. Liddell Hart, 2. Dünya Savaşı Tarihi, Çev: Kerim Bağrıaçık, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016

2- Nicos Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Çev: Ahmet İnsel, İletişim Yayıncılık, 2004

3- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, Cilt 4, Amara Yayıncılık, 2015

4- Abdullah Öcalan, age, Cilt 3

5- William G Martin, Toplumsal Hareketler, Deniz Keskin, Versus Yayınevi, 2009

6- http://www.barikat-lar.de/kitap/safak1/2bolum.htm

Ulusal Sorun ve UKKTH

Ergin Atabey

Öcalan, toplumsal olguların inatçı olduğunu, ne denli bastırılıp yok edilmeye çalışsalar da günün birinde ortaya çıkıp, onu bastırıp yok etmeye çalışandan intikamını alacağını belirtir. Günümüzde küresel çapta olup bitenlere bakıldığında demokratik ulus eğilimi şahsında ortaya çıkan gerçeklik Öcalan'ın çözümlediği durumu ifade etmektedir.

Bu dönem aynı zamanda burjuva devlet ulusu eğiliminin kurgulanıp geliştirildiği dönemdir de. Demokratik ulus eğilimi toplumsal oluş ve gerçekleşme durumunun bir sonucu olarak gelişirken, devlet ulusu eğilimi burjuvazi tarafından kurgulanıp geliştirilmiştir. Burjuvazi sınıfsal avantajlarını da kullanarak 16. yüzyıldan itibaren demokratik ulus eğilimini bastırarak, hatta yok etmeye çalışarak devlet ulus eğilimini adım adım başat kıldı. Bu durum aynı zamanda ulusal sorunun tarihsel olarak ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Devlet ulusu ulus-devletle başat kılındığı için ulus devletin geliştirilmesi ulusal sorunu ortaya çıkartmıştır.

Ancak devlet ulusunun tüm ideolojik ve zor aygıtlarının bastırma ve yok etme çabalarına rağmen demokratik ulus eğilimi yok edilmedi. Avrupa'daki üç yüzyıllık savaş; 1. ve 2. Dünya Savaşları ve Ortadoğu'daki son yaşanan 3.Dünya Savaşı bir yönüyle bastırılamayan, yok edilemeyen demokratik ulus eğiliminin başat kılınması, ulus-devletin geliştirilmesiyle ortaya çıkan ulusal sorunla bağlantılıdır.

Hakim görüş, birkaç istisna dışında ulusal sorunun çözüldüğü yönündedir. Oysa ulusal sorunun çözümünden kastedilen şey devlet ulusçuluğuna dayalı ulus-devletin inşasıdır. Küresel çapta gerçekleşen ulusal sorunun çözümü değil, ulus-devletin geliştirilmesiyle ulusal sorunun ortaya çıkışı ve derinleşmesidir.

Şüphesiz ulusal sorun Avrupa'da, Amerika'da, Asya'da farklı, Ortadoğu ve Afrika'da farklı yönleriyle cereyan ediyor.

Bu bağlamda küresel çapta ulusal sorunun ‘'geri dönüşü” yaşanmaktadır. İster göçmen karşıtlığı, ırkçılık ve milliyetçilik temelinde olsun, ister demokratik ulus eğilimli temelde olsun; yaşananlar ulusal sorunun daha ağır bir şekilde ‘'geri dönüşü”nü ifade etmektedir. Devlet ulusu, dolayısıyla ulus-devletle demokratik ulus eğilimini bastıran ve yok etmeye çalışan kapitalist modernitenin, yarattığı ulusal sorunun “geri dönüşü”yle ciddi bir sistemik kriz yaşanmaktadır. Bu, Öcalan'ın ifade ettiği gibi, demokratik ulus eğiliminin intikamıdır.

Ulusal sorunun “geri dönüşü” üç temel göstergede kendisini dışa vurmaktadır:

1- Ulus-devletin küresel çapta tıkanması ve sorgulanması

2- Toplumsal gelişimin sonucu olarak ortaya çıkan demokratik ulus eğilimi şahsında toplumsallığın dağıtılmasıyla geliştirilen bireyciliğin ve vatandaşlığın yaşadığı bunalım sonucu toplumsal- demokratik ulus aidiyetine yöneliş ve kimlik duygusunun canlanışı

3- Tarihsel toplumun bir formu olan demokratik ulus eğilimi şahsında ahlaki ve politik toplum bir taraftan pozitivist laikçilikle dünyevileştirilirken öte yandan maddileştirilerek toplumsal kutsallıkların ayaklar altına alınması sonucu yaşanan nihilizm bunalımı ve nihayetinde ahlakiliğe ve toplumsal kutsallığa geri dönüş arayışının ortaya çıkması

Özetlemeye çalıştığımız “ geri dönüşü”ler bu ko-

nudaki Marksist-Leninist bakış açısını ve ideolojik- politik çizgisini de sorgulanmayı beraberinde getirmiştir. Kapitalist modernitenin sol akımı olarak Marksizm'in devlet ulusunu benimsemesi ve ulus- devleti "ilerici" ve "devrimci" olarak tanımlaması, desteklemesi ulusal sorunun daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu anlamıyla ulus, ulusal sorun ve UKKTH ele alınırken Marx, Engels ve Lenin'in bu konulardaki anlayış, bakış açısı ve tutumları sorgulanmaksızın doğru bir ulus tanımı ve ulusal sorun çözümü geliştirilemez.

Demokratik Ulus Eğilimi

Her sorun gibi ulusal sorunun bir yönü de ulus olgusunun oluş ve gerçekleşme durumuna göre tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle burjuvazinin ideolojik hegemonik gücüyle devlet ulusunu kurgulayıp başat kılması ve ulus olgusunun burjuvaziye, dolayısıyla kapitalist moderniteye mal edilmesiyle ulusal sorun içinden çıkılmaz hal almıştır. Ulusal sorunun çözümü için demokratik ulus eğilimi olarak ulus olgusunun oluş ve gerçekleşme durumuna göre tanımlanması zorunludur.

Öcalan, ulus olgusunu tanımlayıp çözümlerken, " kavram olarak ulus klan, kabile ve akraba aşiretlerin kavim, halk veya milliyet biçimindeki oluşumlarından sonra gelen ve kendini en çok dil kültür benzerliğiyle karakterize eden toplum biçimlenişidir. Ulusal toplum daha çok çağımızın bir olgusudur. Genel tanımı yapılırsa, ortak bir zihniyeti paylaşanların topluluğudur denilebilir." (1) der.

Bu bağlamda ulus olgusu dil, kültür ve ortak zihniyete dayalı toplumsal oluş ve gerçekleşme sonucu geç Ortaçağ, erken kapitalist modernite döneminde ortaya çıkmıştır. 14. yüzyıla gelindiğinde yüksek ruhban sınıfına ve mutlakiyetçi monarşilere karşı aynı hedef ve amaç etrafında (ortak zihniyet) toplanan köylülerin, serflerin, zanaatkarların, bağımsız çiftçilerin, komünal dindarların, entelektüellerin ve şehir pleblerinin birleşmesiyle ulus olgusu oluşmuştur. İngiltere, Hollanda, Fransa, Almanya başta olmak üzere yüksek ruhban sınıfının ayrıcalıklarına son vermek ve mutlakiyetçi monarşilerden kurtulup kendi özyönetimlerini, eşit, özgür ve demokratik yaşamlarını inşa etmek için yukarıda ifade ettiğimiz toplumsal kesimler ulus'ta birleşmişlerdir. Ortak arazilere zorla el konulması, vergi ve kira yükünün dayanılmaz düzeye ulaşması, kentlerde çalışma ve yaşam koşullarının zor olması ve zulmün artışı toplumsal kesimleri harekete geçirmiştir.

1381'de İngiltere'de, 1350'de Fransa'da, 1382'de Flaman bölgesinde ve 1493'de Almanya'da başlayan ayaklanmaların gerekçeleri ve talepleri benzerdir. Öcalan'nın "ortak zihniyet" olarak tanımladığı olgu söz konusu taleplerde ve gerçeklerde somutlaşmaktadır. Murray Bookchin ulus olgusunun ortak zihniyetini oluşturan toplumsal kesimlerin talep ve hedeflerinin başında özyönetimin geldiğini belirterek ve "Devrim onların gözünde doğrudan eylemin kurumsallaştırılması anlamına geliyordu; yani politikanın, normal bir biçimi olarak özyönetim girişimi… özyönetimin kurumsallaşması ve örgütlü bir katılımcı demokrasi biçiminin yaratılması"(2) der. Özyönetim talebi ve hedefiyle birlikte ulus olgusunu oluşturan ortak zihniyetin talep ve hedefleri şunlardır;

1- Köylülerin ortak araziye sahip olması

2- Toplumun kereste, odun ve benzeri ihtiyaçları için ormana erişmesi; balık vb. avına yönelik yasağın kaldırılması, odun, kereste vb.'nin para ile alınıp satılmaması

3- Vergilerin kaldırılması, kiraların ucuzlaması

4- Ortak araziler üzerine kurulu çitlerin kaldırılması

5- Adaletin ortak hukuka göre belirlenmesi

6- Kimsenin itaate zorlanmaması, serfliğe son verilmesi

Bu talepler ve hedefler doğrultusunda ortak zihniyeti paylaşanların topluluğu olarak ulusal toplumlar Avrupa'ya damgasını vuran halk devrimleri sürecini başlatmıştır. Saptırıcı bir anlayışla "burjuvazi devrimi" olarak tanımlanan 1640 İngiltere, 1794-1781 Fransa ve 1760-1789 Amerika devrimleri esas olarak ulusal toplumların mutlakiyetçi monarşilere karşı gerçekleştirdiği demokratik halk devrimleridir. Burjuvazinin söz konusu devrimlere el koyması, devrimleri burjuvaziye ait kılmaz. Öcalan, Avrupa'da yankılanan "özgürlük, kardeşlik ve eşitlik" sloganının halk devrimlerinin sloganı olduğunu belirterek, Marx'ın söz konusu devrimleri "burjuva devrimleri" olarak tanımlanmasını eleştirerek bu devrimlerin tanımının özüne uygun olarak yapılması gerektiğini önemle belirtmektedir. Bookchin de demokratik halk devrimlerinin "burjuva devrimi" olarak tanımlanmasına karşı çıkarak, "bir sınıf olarak burjuvazi, isyancı olmak bir yana, politik olarak da asla devrimci değildi"(3) diyor.

Bu bağlamda ulus olgusu ulusal toplum devrimi sürecinde oluşup gerçekleşmiştir. Öcalan'nın ifade ettiği anlamıyla belirtirsek, köylülerin bağımsız çiftçilerin, zanaatçıların, şehir pleplerinin ve entelektüellerin "kendilik bilinci" sonucu " varlıklarını koruma, özgürlüklerini koruma, özgürlüklerini sağlama" temelinde başlattıkları devrim sürecinde toplumsal bir form olarak oluşmuştur. Egemenliğe, tekli milliyetçiliğe ve devlete dayalı olmadığı için demokratiktir. Ötekileştiren yapıda değildir. Çoklu ve farklılığa açıktır. Kendisini sınırlara hapsetmez. Bu nitelikleriyle mutlakiyetçi monarşilere son vermiştir. Kapitalist modernite tarafından bastırılıp yok edilmeye çalışılsa da, ona karşı direnerek varlığını günümüze taşımıştır.

Bu anlamıyla ulus olgusunun kapitalist moderniteyle, dolayısıyla burjuvaziyle ilgisi yoktur. Demokratik ulusal toplum gerçekte mutlakiyetçi monarşik sistem karşıtı olduğu kadar, burjuvazi/kapitalist modernite karşıtıdır da.

Ulusal Sorunun Çıkışı ve UKKTH

Ulus toplumsal oluş ve gerçekleşme sonucu oluşan bir olguysa, devlet ulusunun da tersine toplumsallıkla ilgisi yoktur. Önemle belirtmek gerekir ki, devlet ulusu kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasıyla kurgulanıp geliştirilmiştir. Demokratik ulus eğilimi mutlakiyetçi monarşilere karşı gelişirken, devlet ulusu "monarşik devletin patrimonyal [hanedanlığa dayalı kişisel ve bürokratik güç, otorite veya tahakküm] bedeni miras almış ve onu başka bir biçimde yeniden icat etmiştir. Bu yeni iktidar bütünlüğünün çatısı kısmen bir yandan kapitalist üretim süreçleri, öte yandan ise eski mutlakiyetçi yönetim mekanizmaları tarafından kurulmuştur."[4]

Benedict Anderson devlet ulusu için, "Antropolojik bir ruhla ulus hakkında şu tanımı öneriyorum: ulus, hayal edilebilmiş bir siyasal topluluktur- kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilebilmiş bir cemaattir."[5] derken; Öcalan ulusu şöyle tanımlamaktadır: "devlet ulusu : sermaye ve iktidar tekelinin kapitalist dönüşüm aşamasında toplumun bağrına tepeden tırnağa yerleşmesi, sömürgeleştirmesi, kendi içinde eritmesi gerçekliğini ifade eder. Azami iktidar, azami sömürü olgusunun gerçekleştirildiği biçimidir. Toplumun tüm ahlaki ve politik boyutundan soyutlanarak ölüme yatırılması, bireyin karıncalaşması, böylece faşist sürü toplumunun oluşturulmasıdır."[6]

Bu tanımlamalar devlet ulusunun kapitalist modernite güçlerince geliştirilmesinin nedenini de açıklamaktadır. Devlet ulusu bir taraftan mutlakiyetçi monarşilerin bedeninde geliştirilirken, öte yandan burjuvazinin siyasal egemenliğinin ve azami karın dayandığı düzlem olarak geliştirilmiştir. Devlet ulusuna dayalı mit, söylence, imge ve simgelerle burjuvazinin amaçladığı siyasal egemenlik ve azami kar için bir topluluk oluşturulmuştur.

Özellikle demokratik ulus eğilimi bastırılarak, ideolojik hegemonyayla toplumsal zihniyet çarpıtılarak devlet ulusu, ulusal toplum olarak sunulmuştur. Devlet ulusu için geliştirilen mitler, imgeler, düşünceler ve davranışlar burjuvazinin egemenliğine göre şekillendirilmiştir. Düşüncelerin ve davranışların şekillendirilmesinde edebiyat, müzik, sanat, spor, ekonomi, medya, kışla ve eğitim en etkin araçlar olarak kullanılmıştır. Toplum bu araçlarla ulus-devlete bağlanmıştır. Ulus- devletin ulusalcı eğitimi, sanatı, edebiyatı, müziği, ekonomisi, sporu, ordusu, medyası ve eğitimi geliştirilip kurumsallaştırıldıkça devlet ulusu yeniden üretildi ve toplum yeniden ve yeniden daha sıkı bir şekilde ulus-devlete bağımlı hale getirildi. Özellikle yeni nesillerin bu yeniden üretim içinde doğup şekillendirilmeleri ulus-devletin kök salmasına yol açmıştır. Devlet ulusuyla ulus-devletin kaynaştırılması bu temelde oluşmuştur.

Ulus ve devletin bu temelde kaynaştırılmasını çözümlerken Jurgen Habermas oluşturulan ulus-devleti şöyle tanımlamaktadır: "modern anlayışa göre 'devlet' [ulus devlet], hukuksal anlamda tanımlanmış bir kavram olup, nesnel anlamda içte ve dışta egemen bir devlet gücüne; coğrafyası bakımından kesin olarak sınırları çizilmiş ülke topraklarına, yani devlet halkına [ulusuna] işaret eder." [7]

Avrupa'da burjuvazi üç yüzyıl boyunca devlet ulusunu, dolayısıyla siyasal egemenliği olarak ulus-devletini geliştirme ve inşa etme savaşlarını geliştirdi. Devlet ulusunu/ulus- devletini bu tarihi kan deryası içinde inşa etti.

Tarihsel olarak ulusal sorun da bu temelde ortaya çıkmıştır. Ulusal sorun kimi ulusların ulus-devlete sahip olmayışları sonucu ortaya çıkmamıştır. Ulusal sorun, Ulus-devletin/devlet ulusunun geliştirilmesi, demokratik ulus eğiliminin bastırılması sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda ulu-

sal sorunun ortaya çıkışını kapitalist modernitenin geliştirilmesiyle ele almak gerekiyor. Hollanda, İngiltere, Fransa, Almanya, Türk, Arap, Rus vb. ulusal toplumlar adına ulus-devletin kuruluşuyla söz konusu ulusların sorunları çözülmüş olmuyor. Tersine devlet ulusu olarak devletleştirildikçe ulusal sorunlar ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal vb. yönleriyle derinleşmiştir. Bu uluslar kendi yazgıları üzerinde ne kadar söz ve karar sahibidirler? Ne kadar eşit ve demokratik bir şekilde yaşıyorlar? Bu ve benzeri sorulara olumlu cevap vermek imkansızdır. Dahası ulus-devletle geliştirilen sömürü ve baskıyla birlikte; geliştirilen bilimcilikle, dincilikle, milliyetçilikle ve cinsiyetçilikle toplum toplum olmaktan çıkartılmıştır.

Bağlantılı olarak ulusal sorunun sürgit yaşanmasına yol açan diğer bir husus ise, ulus-devlet kuruluşunun ulusal sorunun çözümünde temel ilke haline getirilmiş olmasıdır. Ulusal sorunun çözümü, "ulusal özgürlük ve eşitlik eşittir ulus- devlet" olarak kapitalist modernite güçlerince UKKTH temelinde formüle edildi.

Öcalan "aslında ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi ABD başkanı Wilson'un 1. Dünya Savaşı sonrası ortaya attığı ve ABD'nin hegemonik çıkışıyla yakından bağlantısı olan bir ilkeydi."[8] diyor. Nasıl ki Avrupa'da kapitalist modernitenin geliştirilmesi, kurumsallaştırılması ve sürekliliştirilmesi ulus-devlet ile mümkün olduysa; kapitalist modernitenin küresel çapta yayılması, bir sistem haline getirilmesi ve devamlılığının sağlanması da ancak yer kürenin her yerinde ulus-devlet(ler) in geliştirilmesiyle mümkün olacaktı. 1.Dünya Savaşı sonrası koşullar bunun için en elverişli ortamı sağlamıştı. Rusya ve Osmanlı imparatorlukların yıkılışı, Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Asya'da ulus devletlerin inşası için uygun bir zemin sunmuştu. Wilson'un geliştirdiği bu ilkenin 'milletler cemiyeti'nde (doğrusu ulus-devletler cemiyetidir) kabul ettirilişi bu hedefle bağlantılıdır. Kapitalist modernite güçleri yine ideolojik hegemonyayla ulus devlet eşittir bağımsızlık, eşitlik ve özgürlük algısını yaratarak azami kar ve iktidar araçları olan ulus-devletin her yerde kurulmasını sağlatmıştır. Bu temelde dünya halklarını egemenlikleri altına aldılar. "Her ulusa bir devlet" formülü en masrafsız egemenlikçi sistem olarak vücut bulmuştur. Ulusal toplumlar kendi adlarına kurulan ulus-devletin köleleri haline gelmeleri komünistlerin (ardılları da) bu gerçekliği görememeleridir. Bu nedenle ulus-devlet sistemini savunmuş ve yine sosyalizme karşıt olan ulus-devletle sosyalizme ulaşmayı zorunlu bir aşama olarak kabul etmişlerdir.

Marx'da Ulus Sorunu

Marx ve Engels açısından ulus olgusu ve ulusal sorun hiçbir zaman kayda değer olgular olmadı. Onlar insanı, toplumu homo economicus olarak ele aldılar. Toplumsal çözümlemelerine bu nedenle damgasını vuran üretim ilişkileri ve biçimi oldu. Bu nedenledir ki kavramsal ve kuramsal tanımlama ve çözümlemelerinin odağına işçi sınıfını koydular. Bunun sonucudur ki "Marksizm, ulus kavramını açıklayacak araçlara sahip olmadı. Bu yetmiyormuş gibi, bir de ulus-devlete bulaştı, karıştı."[9]

Marx ve Engels'in işçi sınıfının, sorunlarını ve özgürlüğünü esas almış olmaları, ulus olgusunun oluş ve gerçekleşme durumunu kavramamalarına; devlet ulusu ve ulus-devlet dışında tanımlayamamalarına yol açmıştır. Geç Ortaçağ, erken kapitalist modernite dönemindeki ayaklanmaları da anlamlandırmamışlardır. Ulus olgusunun tanımlanması ve ulusal sorunun çözümüne ilişkin liberal tanımlar kapitalist modernitenin ideolojik parametreleriyle ele almalarına yol açmıştır. Bu da Marksizm'in aşamadığı paradoks olmuştur. Bir taraftan özgürlük iddiasıyla ortaya çıkarken, öte yandan da karşı oldukları sınıf ve sistemin bir nevi yedeği konumuna düşmüştür.

Bu bağlamda Marx ve Engels'e göre "büyük tarihsel uluslar" ve "tarihsel olmayan uluslar" vardır. "Büyük tarihsel ulusalar" Avrupa'da modern uygarlığın gelişmesine yol açan İngiltere, Fransa, Almanya vb. ulus-devletlerdir. Burjuvazi "ilerici" ve "devrimci" rolüyle feodal sisteme karşı mücadele ederek "büyük tarihsel ulusları" kurmuştur. Bu kuruluş (ulus-devlet) sosyalizme giden yolu ve zemini açmış ve hazırlamıştır. Dolayısıyla "büyük tarihsel uluslar " (ulus-devletler) desteklenmelidir. " tarihsel olmayan uluslar"ın "büyük tarihsel uluslar" gibi "ilerici" ve "devrimci" rol oynamaları; sosyalizme geçişin yolunu açmaları imkansızdır. Bu nedenle hem desteklenmemelidirler; hem de "tarihsel olmayan ulusların" "büyük tarihsel uluslar"a "dahil" edilmesi teşvik edilmelidir. Galler, Korsika, Çek ve diğer uluslar için geliştirdikleri çözüm bu temeldedir. İrlanda ve Polonya sorunlarına yaklaşımlarında ise dolaylı olarak yine aynı "tarihsel uluslar"ın desteklenmesine dair geliştirilen formül vardır.

1867'de İrlanda'da başlayan ayaklanma Marx ve Engels'i İrlanda sorununa yöneltmiştir. Marx ve Engels İrlanda sorununu irdelerken daha çok İngiltere ulus-devletinin İrlanda'ya nasıl yaklaşacağı üzerine durmuşlardır. Onlara göre isyan İngiltere ulus-devletini İrlanda'da kapitalist üretim ilişkilerini ve üretim biçimini geliştirmeye yönelterek İrlanda'yı "geri" kalmış konumundan kurtaracaktır. Bu anlamda isyan kaldıraç olacaktır.

Marx ve Engels'in Polonya sorununa eğilmeleri de "uygar Avrupa"nın 'doğu despotizmi'nin bir parçası olan Rusya çarlığından korunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Polonya özellikle Rusya ve Almanya arasında büyük bir hegemonya savaşına sahne olmuştu. Marx ve Engels'e göre "doğu despotizmi"-nin güçlerinden biri olan Rusya Polonya'yı işgal etmesi durumunda oradan Avrupa'ya yayılacaktır. Bu da "uygar Avrupa"nın sonu anlamına gelecektir. "Uygar Avrupa"nın korunması için Rusya ve "Uygar Avrupa" arasında tampon bir bölgenin oluşturulması için Polonya'nın " bağımsız" ulus-devlet sahibi olması gerekiyor.

Marx ve Engels döneminde her ne kadar UKKTH formüle edilmemiş olsa da, Marx ve Engels "büyük tarihsel uluslar" formülüyle ulus-devlet(ler)in kuruluşunu ve geliştirilmesini benimsemişlerdir. Marx ve Engels'e göre kapitalist üretim ilişkileri ve biçiminin hakim olduğu ulus-devletlerde işçileşme gelişecek; işçilerin mücadelesiyle sosyalizme varılacaktır. Ancak Marx ve Engels'in bu öngörüsü gerçekleşmemiştir. Hem ulus-devlet ile sosyalizm birbirine zıt olduğu için, hem de işçi sınıfı kapitalist moderniteye bağımlı olduğundan tersi bir durum yaşanmıştır. Kapitalist modernite geliştikçe bırakalım sosyalizme geçiş zeminini hazırlaması, tüm gücünü toplumsal mücadeleleri ortadan kaldırmaya harcamış, harcamaktadır. Öcalan, Marx ve Engels'in ulus-devleti desteklemelerini eleştirirken, "K.Marx ve Engels Almanya merkezi ulus-devletini proletarya için en yararlı biçim olarak ilan etmekle, sınıf mücadelesine bizzat kendi elleriyle nasıl büyük bir darbe indirdiklerinin farkında olmayacak denli sınıf milliyetçiliğine gömüldüler."[10] demektedir.

Lenin, Ulus ve UKKTH

Reel sosyalizmde ulus, ulusal sorun ve UKKTH'ye damgasını vuran, Lenin'in ideolojik- politik anlayışı olmuştur. Öncelikle belirtmek gerekir ki Lenin için de esas olan ulusal toplum, ulusal sorun değil, işçi sınıfı ve sorunlarıdır. Lenin de toplumsal hakikati dar sınıf açısıyla ele almıştır. Lenin, "burjuva milliyetçiler için ulusal dava önce, proletarya davası sonra gelir(…) Biz ise önce proletarya davası diyoruz"[11] der.

Tıpkı Marx ve Engels gibi Lenin de her ne kadar ulusal sorundan uzak durmaya çalışmış olsa da, toplumsal hakikatlerden biri olan ulus ve ulusal sorun kendisini Lenin'in gündemine dayatmıştır. Bu anlamda gerek 1.Dünya Savaşı öncesi, gerekse de sonrasındaki koşullar Lenin'i ulus olgusunu ve ulusal sorunu ele almaya itmiştir.

Ancak Lenin de öncelikle ulus olgusunu yanlış tanımlamayla ele aldığı için ulusal sorunun çözümüne dair geliştirdiği model de kapitalist moderniteye göre olmuştur. Lenin, "…genel ulusal kültür, toprak sahiplerinin, pazarların ve burjuvazinin kültürüdür."[12] der. Bu bağlamda Lenin ulus olgusunun gelişimi ve varacağı "son" noktaya göre iki aşamalı bir şema çizer. Lenin'e göre ulus olgusu esas olarak burjuvaziye, kapitalist moderniteye ait olarak geliştiği için öncelikle ulus-devlete varmak zorundadır. Ulusal toplumların kendi ulus-devletlerini kurması birinci aşamadır. İkinci aşama ise ulus-devletlerin gelişip büyümesi, ulus aşırı düzeye ulaşıp ulusal çitleri yıkması, kapitalist modernitenin ekonomik, sosyal, kültürel, politik, bilimsel ve sanayi alanlarında küresel bir birlik yaratmasıyla yaşanacaktır. Lenin birinci aşamayı kapitalizmin başlangıcı; ikinci aşamayı ise kapitalizmin sosyalist toplum aşamasına doğru dönüşmeye başladığı olgun kapitalizm olarak niteler. Bu anlamda zorunlu olarak ulusal toplum ulus-devlete, ulus-devlet de sosyalizme varmak temelinde gelişip dönüşmek zorundadır. Ulus olgusunu bu yönüyle ilerlemeciliğin zorunlu yasasına göre ele alan Lenin için ulusal toplum kapitalizmin olgunluk aşamasında zaten kaybolup gitmeye mahkum olan bir olgudur.

Bu temelde Lenin, ulusal sorunu birbirleriyle bağlantılı iki yönüyle ele almıştır. Birincisi, gerek gelişen ulusal kurtuluş hareketlerini ve gerekse de kurulmuş veya yeni kurulacak ulus-devletleri reel sosyalizme ya dahil etmek ya da onun ittifakçısı olacak konumda tutmaya yöneliktir. İkincisi ise, Lenin, Marx ve Engels'in "büyük tarihsel uluslar" tanımının bir versiyonu olarak "merkezileşmiş büyük devlet" eksenindedir. Lenin'e göre, "merkezileşmiş büyük devlet, ortaçağın dağınıklığından dünyanın gelecekteki sosyalist birliğine doğru atı-

lan devasa bir tarihsel adımdır. Böyle bir devlet dışında sosyalizme giden yol yoktur.” [13]

Lenin UKKTH'yi da bu temelde ele almış ve savunmuştur. Lenin 1. Dünya Savaşı öncesinde farklı ulusal toplumların Marksist devrime katılmalarını sağlamak için UKKTH'yi savunurken; savaş sonrasında ise gerek Kafkasya ve gerekse de Doğu Avrupa'daki ulusları reel sosyalist sistemin hegemonyasına dahil etmek için UKKTH'yi temel ilke olarak ele almıştır. Bunun bir diğer yönü de kapitalist moderniteye karşı savaşında küresel çapta ulus-devletlerin desteğini almaktır.

Lenin UKKTH'yi savunurken gerçek manada ulusların özgürlüğünü esas almamıştır. Lenin için bu ilkenin önemi, reel sosyalizme, yani kurduğu ”merkezileşmiş büyük devlet”e hizmeti oranındadır. Lenin UKKHT'yi savunurken, “büyük devletler hem ekonomik gelişme hem de kitlelerin çıkarı açısından tartışma götürmez üstünlükler sağlayacaktır.” [14] diyor. Bu bağlamda Lenin'in UKKTH savunusunun uluslara özgürlük istemi olmadığını Kafkasya ulusal sorununa yaklaşımında ortaya çıkmaktadır. Lenin, “Kafkasya'da ulusal sorun sadece geri kalmış, ulusların ve milliyetlerin daha yüksek bir kültür seli içine çekilmesiyle çözülebilir. Tek ilerici çözüm budur.” [15] demektedir.

Öte yandan Lenin UKKTH'yı kapitalizmle mücadele yönüyle de savunmuştur. Ancak bu savunu kapitalist modernite silahıyla olmaktadır:Yani ulus-devletle. Öcalan “Lenin, Wilson'dan daha geri kalmamak ve ezilen uluslara sömürge halkların desteğini Sovyetler Birliği'nden yana çekmek için, aynı ilkeyi daha da radikalleştirerek bağımsız devlet kurmaya indirgemişti.” [16] diyor

Ancak varoluşu ve yapısı gereği “ulus-devlet sorun çözmez, sorun üretir.” [17], ister kapitalist modernite güçleri elinde olsun, ister sosyalistlerin veya komünistlerin elinde olsun, sonuç değişmez. Nitekim bilimciliği, cinsiyetçiliği, dinciliği ve milliyetçiliğiyle reel sosyalizm de sorun üretmiş, yıkılışına yol açmıştır.

Bookchin, “devrimlerin bizlere verdiği dersi öğrenmeksizin gelecekle yüzleşmeyi göze alamayız.”[18] der. Günümüzün devrimci güçleri açısından ulus, ulusal sorunun çözümü ve UKKTH konusunda geçmiş devrimlerin öğrettiği önemli dersler vardır. Bunlar;

Ulus olgusunun toplumsal hakikatin bir parçası olarak ele almak, tanımlamak

Ulusal toplumu demokratik ulus, ulus kavramlaştırılması ekseninde ele alıp ulusal sorunun çözümünü demokratik ulusla geliştirmek

UKKTH'yı demokratik konfederalizm ekseninde demokratik ulusun özgürlüğünün sağlanması ve varlığının korunması temelinde savunmak ve pratikleşmesi için mücadele etmektir.

Dipnotlar

1-Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 5, Amara Yayıncılık, 2015, s.50
2-Murray Bookchin, Köylü İsyanlarından Fransız Devrimine, çev: Sezgin Ata, Dipnot Yayınları, 2012, s.32
3- Age, s. 36
4- M. Hardt ve A. Negri, İmparatorluk, çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 2015, s.17
5- Benedict Anderson, Hayali Cemaatler, çev: İskender Savaşır, Metis Yayınları, 2015, s.20
6-Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 3
7- Jürgen Habermas, "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak, çev: İlknur Ata, YKY, 2015, s.15
8-Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 3
9- Kavramlar ve Bağlamlar Arasında/ 20.Yüzyıl Düşünürleriyle Söyleşi, Haz. Cem Aktaş , 2002, s.163
10- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 4
11- Vladimir İlyiç Lenin , Josef V. Stalin, Marksizm ve Ulusal Sorun, çev: Gökhan Atılgan, Evrensel Basım Yayınları, 2013, s. 88
12- Age, s. 79
13- Age, s. 101
14- Age, s. 131
15- Age, s. 88
16- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 5, s. 272
17- Age, s. 494
18- Ergin Atabey, Devlet Dışı Toplum ve Demokratik Konfederalizm, Aram Yayınları, 2016

Heterodoks Bir Marksizm Arayışı: Lenin

Erdem Bulduruç

"Marx, bize 'köşe-taşları'nı verdi…"
Lenin

'Marx, bize sadece köşe taşlarını verdi…' Onların bize verdikleri şey birleşik ve tamamlanmış bir tümlük değil, ama zorlukların, çelişkilerin ve boşlukların yanında, kuramsal ilkeler ve sağlam çözümlemeler içeren bir yapıttır. Bunda şaşırtıcı gelebilecek hiçbir şey yoktur. Eğer onlar bize kapitalist toplumlardaki sınıf mücadelelerine ilişkin bir kuramın temel öğelerini verdilerse, bu kuramın daha doğuştan itibaren "arı" ve eksiksiz olabilmesi akıl dışı olurdu. Esasen, bir maddeci için "arı ve eksiksiz bir kuram" ne anlam taşıyabilir ki?" [Louis Althusser]

"Marx, başkalarından daha fazla, konjonktür içinde yazdı. Böylesi bir tarafgirlik ne Hegel'in 'kavramın sabrı' dediği şeyi ne de sonuçlarının kesinliğini dışlar. Ancak bu tutum hiç şüphesiz vargıların değişmezliğiyle uyarlı değildi: Marx gerisinde birçok şantiye bırakan ebedi yeniden başlamanın filozofudur... Fikriyatının muhtevası onun yer değiştirmelerinden ayrı mütalaa edilemez. Bu nedenledir ki, onu incelemek için sistemini soyut biçimde yeniden kuramayız. Fikriyatının evrimini, kopuşları ve yön değiştirmeleri ile izlemek gerekir." [Etienne Balibar]

Şüphesiz Lenin üzerine kalem oynatmak 20. yüzyılın Marksizm adına pratikleştirilen bütün deneyimleri adına konuşmak anlamına geliyor. Yine Lenin üzerine konuşmak, Marksizmin ideo-politik bir akımdan örgütlü zaferlere evrildiği bir devrimler silsilesi içinde "Marksist Devrim Teorisi" üzerine konuşmanın ağırlığını ister istemez taşımaktadır.

Bugüne değin, Lenin üzerine farklı merkezlerce farklı değerlendirmeler yapılageldi. Lenin'in Marksizm içinde bir sapma olduğundan tutalım da Lenin'in gerçek Marksizmin temsili yahut Marksizmin en gerçek temsili olduğuna varana değin... Lenin'in Marksizmle rabıtasına ilişkin daha çok Avrupa akademilerinde karşılık bulan bir eğilim ise II. Enternasyonelcilerin Lenin üzerine eleştirilerini refere etmeden ama aynı teorik düzlem içinden Lenin adı üzerinden bir devrimci dönemi mahkum edip Marx'a dönmeyi iş edindi. Devrimlerin yenilgisinden ve "kirliliğinden" Marx'a dönerek arınacaklarını düşünüyorlar olsa gerek!

Yazı boyunca Lenin'e belirli eleştiriler getirmekle birlikte bunu en doğru sosyalizm adına yani yaşanmamış bir idealin kendini gerçekliğe ikame etmesi adına değil, sosyalizm düşüncesinin genel teorik krizini anlama adına yapacağım. Lenin kendi içinde dönemselleştirilebileceği gibi Marx ve Lenin arasında önlerine gelen pratik sorunlardan da mülhem bazı ayrımsallıklar kurmanın Lenin'in Marksizm içinden yaptığı devrimci hamleleri boşa düşürmeyeceğini fakat Lenin'in iktidar sorunsalına ve öncülük gibi mefhumlara yaklaşımının "Marx'a rağmen Marksizm" adına işlediğini, gelgörelim ki bu hattın Lenin'in iktidar sevdasından ötürü değil; dönemin hakim Marksizminden (Legal Marksizm, İkinci Enternasyonelci anlayış vd.) –ekonomizm- bir kopuş yaratma saikiyle şekillendiğini dönemin Marksizm adına yürütülen hakim tartışmaları içinde ve onlarla etkileşim halinde anlaşılacağını fakat Leninizm olarak inşa edilen söylemin olağanlaştırılıp doktrinize edilmesinin Marksizmin Krizini anlamakta halen engel teşkil ettiğini, önümüze tıkaçlar koyduğunu düşünmekteyim. Marksizmin krizi herşeye karşın Leninizmin krizidir.

Bunu kendilerine itiraf etmeyenler kaçak dövüşmektedirler.

Lenin'in Marksizme yaptığı devrim aşısı kurucu Marksistlere mündemiç olmakla birlikte, üretici güçlerin öncelliği, halk kavramının devrimden çıkarı olarak kitleler olarak –yeniden- içeriklendirilmesi, zayıf halkaya yönelik siyasi vurgusu Lenin'i salt hakim Marksizmden değil, kurucu Marksistlerden (Marx, Engels) de öte bir yere taşımıştır. Kastettiğim siyasalın içinde bir politik aksiyomatik inşa etmedir. Teoriyi yeniden kurma işlemidir. Fakat bu sonucun teorik öncülleri vardır. Yani bir "tesadüfün" bir devrimcinin zekasına teslim olmasından ibaret değildir hiçbir şey.

Komün Sorunsalı Işığında Marx ve Lenin

"Komün, devletin kendisine karşı, toplumun bu doğa 'üstü' düşüğüne karşı bir devrimdi." [Karl Heinrich Marx]

"Fransa'daki gelecek devrim girişiminin, şimdiye değin olduğu gibi, artık bürokratik ve askeri makineyi başka ellere geçirtmeye değil, ama onu yıkmaya dayanacağını belirtiyorum. Kıta üzerindeki gerçekten halkçı her devrimin ilk koşuludur bu." [Marx, Kugelmann'a, 12 Nisan 1871]

Engels, August Bebel'e 1875 tarihli mektubunda çok çarpıcı bir ifadede bulunur. Der ki: "Biz devlet sözcüğünün yerine, her yerde topluluk (gemeinwesen) gibi, Fransızca komünün karşılığı olan mükemmel eski bir Almanca sözcüğünün kullanılmasını önermekteyiz.

Lenin bu mektubu şöyle yorumlamaktan yanadır: Engels şunları öneriyordu: (1) Genel olarak devletten söz etmemek; (2) Bu sözcük yerine, "komün" sözcüğünü kullanmak; (3) Engels'in komünden (yani "proletarya diktatörlüğü"nden) söz ederken, bunun, "sözcüğün asıl anlamıyla artık bir devlet olmadığını" söylemesine karşılık, Marx, bunlar hakkında tek sözcük sarfetmemekte, tersine, "komünist toplumda geleceğin devleti"nden!! bile söz etmektedir. (Neue Zeit, IX. 1. s. 573. İlk bakışta insan, alelade bir çelişki bulunduğu, bir karışıklık ya da görüş ayrılığı söz konusu olduğu izlenimine kapılabilir! Ama, sadece ilk bakışta!)

Asal sorumuz şu olsun: Komünizme üretim olmayan üretim demekle, sosyalizme devlet olmayan devlet demek bir ve aynı şey midir? Geçiş (proletarya diktatörlüğü) tipi devlete, artık sözcüğün esas anlamında bir devlet dememek kafi midir? Lenin ısrarla Marx'ın bir devletten bahsettiğinden söz eder. Engels'in Bebel'e mektubunu böyle 'anlamak' eğilimindedir. Çünkü Lenin açısından açık ki ancak özgürlük olduğunda devlet ortadan kalkacaktır. Devlet burada görüldüğü üzere zorunluluk olarak düşünülmüştür. Bu salt Lenin'in bir mektubu yanlış anlamasına indirgenemez. Marx'tan beri var olan, Hegelci yaklaşımın özgürlüğün zorunluluğun bilinci olarak tariflenmesinin gerilimidir bu. Doğallığında tarihsel materyalist hat da koşulların bilgisiyle bu zorunluğu değiştirecek bilinci gerektirir. Şimdi bu tartışma uyarınca tepemize pat diye şu soru düşer:

Geçiş sorunsalı üzerinden mi komünizmi düşüneceğiz, yoksa komünizm içinden mi geçiş sorunsalını düşüneceğiz? Sınıf mücadelesi içinden mi sınıfı düşüneceğiz, yoksa nesnel analitik kategoriler olarak sınıflar üzerinden mi sınıf mücadelesini?

Marx'tan Lenin'e Giden Uğrak

Marx'ta Toplum Fikri

"Tarihin hayal gücü bizimkinden geniştir." (K. Marx)

Hayal gücü hiçbir 'zaman' tarihe sığmaz.

Marx kendi soyutlama düzlemi içinde toplumu iktisadî olarak sınıflardan müteşekkil ve dağılmış bir yapı olarak ele alır. Ancak bu bölünme Marx açısından yeterli değildir. Yani insanlık tarihini sınıflı toplum tarihine evrilten ve sınıflı toplum tarihinde sınıf savaşımları betimlemesini yapan manifestonun Genç Marx'ı siyasal ihtilafı temel alır. Bu onun salt burjuva ekonomi politiği dışına çıkma eğilimine değil, aynı zamanda eş zamanlı olarak siyasal mücadelenin önceliğini düşünmesine yol açar. Fakat tarihi bilim olarak kavraması ise Marx'ın ayağına çelme takar. Marx politikayı ekonomi politik içinden sıyrılma mücadelesi olarak düşünür. Özetle, antagonizma önceden verili değildir denilse bile "bilim" içinde aranır.

Marx açısından ilk bölünme dışında bölünmüş toplum bir kez daha bölünmelidir. Bu sefer siyasal olarak. Gel görelim ki Marx'ın ekonomi politikten kopuş eğilimi fizyokratlardan farklı olarak sınıfların varlığının onların anmadığı sınıf mücadelesine doğal olarak evrildiği kısmı değildir. Yani Joseph Weydemeyer'e mektubundaki o veciz sözler değil. Sınıf mücadelesi şayet sınıfı öncelemez ise halen

ekonomi politik düzlemi içindesinizdir. Yani sınıfların içinden sınıf mücadelesini düşünmek ile sınıf mücadelesi üzerinden sınıfların olduğunu vurgulamak asimetrik düzlemlerdir. Ücretli emeğin içinden emeğin özgürleşimini düşünmek ile emeğin kendini olumlama pratiği üzerinden ücretli emeği düşünmek bambaşkadır. İlki halen ekonomi politiğin içinde kalmayken, ikincisi siyasal olan üzerine düşünmedir. Hareket varlıktan öncedir. Sınıf mücadelesi, sınıfı öncelemek durumundadır.

Özgürlük Hareketi'nde Toplum Fikri

"Hakikat kapitalist değildir."

Tüm bu tartışmalar çerçevesinde meseleyi anlaşılır kılmak açısından bir karşılaştırma yapmak saikiyle olmasa da bir ayrımı belirginleştirmek gerekmektedir.

Özgürlük hareketi açısından toplum bölünemez olan komünalliğin ismidir. Toplumun etik, politik kendini gerçekleştirimi budur.

Demokrasi, hangi sınıfın demokrasisi sorunsalına indirgenemez. Demokrasiyi bir devlet biçimi olarak düşünmemekten yanadır Özgürlük Hareketi. Demokrasi bir yönetim biçimi olmadığı gibi özerklikte iktidarın paylaşılması olarak görülmez.

Soyutlama düzlemini de sınıf üzerinden değil, demokratik ve merkezi uygarlık arasındaki çatışma üzerinden okur. İktidarın da bir sınıf üretme ilişkisi olduğunu belirtir. İktidara varmayan, iktidarın dağıtmadığı bir komünün zamansallığı içinden düşünür. Özgürlük Hareketi sermayeyi bir kâr hareketi olmadan önce bir iktidar hareketi olarak düşünür. Braudel'in ifadesiyle "İktidar da sermaye biriktirir." Sermaye ve zenginlik, endüstrileşme ve endüstriyalizm ayrımına gider.

Devleti siyasi iktidarın kökeni olarak düşünmeme eğilimdedir. Özgürlük Hareketi devleti merkezi uygarlığa kayıtlı değişen bir pratikler bütünü olarak kavrar. İktidarın hukukî biçimlerinin hepsine devlet denilebilir mi sorusunu sorması ve bu soruya tereddütsüz evet'i bu yüzdendir. Bu nedenledir ki asal tartışması izlediğim kadarıyla, ezilenlerin ikili iktidar deneyimleri değil; ezilenlerin her dönemde –tarihin her kesitinde- potansiyel ya da cürmü olarak açığa çıkan isyan dinamiğidir. Bütün bir tarih ikili modernite içinden okunur. Kapitalist modernite dışında alternatif modernitenin de kendi zamansallığı vardır. Ezilenlerin ikili iktidar arayışları onların mevcut dinamiğini kapitalist modernite içine taşımaktır. Hegemonik siyaset bir gerçeklik değil, egemenliği tesis eden bir hakikat üretimidir.

Proletaryanın Siyasal Bir Kavram Olarak İnşası

"Proletarya" sözcüğünü alalım. Bu sözcük türsel gücün adıydı. Marx bu ad altında tüm insanlığın olanaklı özgürleşmesini düşündü. Bununla birlikte, belli bir "nesnel" Marksizm içinde, ve "işçi sınıfı" adı altında, bu sözcük aynı zamanda, toplumsal analizin bir bileşenini devrimci hareketin yönü olarak adlandırdığı için ("işçi sınıfının partisi" olarak komünist parti), kimliksel bir araçlaştırmayı da temsil etti. Büyük devrimciler daima bu sözcüğün kimliksel türevini engellemeyi dert etti. Lenin "Kriz Olgunlaştı"da, isyanın koşulları bir araya gelirse, bunun nedeninin köylülüğün önemli bir fraksiyonunun başkaldırması olduğunun altını çizer. O halde devrimin öznesi bütün Rus halkıdır. Mao, "proletarya" sözcüğünün kimliği belirlenebilir bir toplumsal sınıfı değil, "Devrimin dostlarını, yani tikel olarak çok biçimli ve bütünleştirilebilir olmayan bir kümeyi ifade ettiğini söyleyerek sözcüğün türsel tarafı üstüne vurgu yapar." [Alain Badiou]

Marx'ın proletarya olarak kavramatize ettiği şey sınıflı toplumun çözülüşücü gerçekleştirecek siyasal toplanma cephesidir. Yani politik davası için düzenle onları bir arada tutan bağını koparanların, sınıf intiharlarını gerçekleştirdikten sonrası dizilimidir. Dağılımdan sonraki dizilim. İşçi ücretli emeğini olumladığında değil reddettiğinde proleterleşir. Keza başka bir düzen içi unsurda pozisyonunun dışına çıktığında proleterleşir. Bu anlamıyla proletarya ne dar anlamıyla işçi sınıfına ne de geniş anlamıyla ücretli emekçiler topluluğuna karşılık gelir. Marx'ın, Komünist Parti Manifestosu'nda proletaryayı ancak iş bulduğu sürece yaşayabilen ve ancak emeği sermayeyi çoğalttığı ölçüde iş bulan sınıf olarak tariflemesi vurgusu emekçilere, üretimden gelen rolü itibariyle mezar kazıcı diye nitelemesi ise ilk etapta işçi sınıfına, işçi sınıfının kapsamı ve alanını daha geniş tutmak ya da görmek isteyenler açısından ise yine ücretli emekçiler ordusuna bir göndermedir. Fakat tüm bu yazılı ifadelere rağmen Marx'ın siyasal özgürlük mücadelesini belirli bir ideal tipe gönderme yaparak açıklama yapmak niyetinde olmadığı hususunda

ısrarcıyım. 1848 devrimleri içinde Marx, proleterleşme dinamiğini yani siyasal mücadelenin çıktısı olarak sınıf mücadelesinin dinamiğini işçilerde görmüştür. Olan bundan fazlası değildir. Nitekim Marx bir başka yerde şöyle der: "Proletarya mevcut dünya düzeninin dağılışını ilân ettiğinde, yalnızca kendi varoluşunun sırrını bildiriyor; çünkü o, bu düzenin gerçek dağılışıdır." Proleter olduğu için fail değil, fail olduğu, -bu düzeni değiştirme güç ve kudretine sahip olduğu- için proleter olma ismine hak kazanır. Proleter sınıflı toplumun çözülüşünü gerçekleştirecek müfrezeler ordusudur. Bu anlamıyla mücadele evveli içeriklendirilmeye müsait olmayandır. Adlandırılamayandır. Marx, komünizmi yani demokrasinin fethini modern socius'un alt edilmesi olarak düşünmüştür. Modern socius denilen hadise Marx'ın soyutlama düzleminde içinde bulunduğumuz mevcut sınıflı yapıdır. Proletarya da var olan toplumun çözülüşünü geçekleştirecek maddi güçten başkası değildir. Çözülme aynı zamanda içkin bağlanmadır. Yani onun kendini imha ederden bir diğer hükmeden sınıf olarak örgütlemesi yolundaki yapısal imkansızlıktır. Yaygın kanaatin aksine zıddını imha etmez proletarya. Çünkü bir antitez değildir varlığını bütünün dışında kurar. Gelgörelim ki proletarya diktatörlüğünün devlet tartışmasına hapsedilmesi kaçınılmaz olarak onu anti-tez mertebesine indirgemiş karşı iktidar fikri üzerinden socius'a tekrar teğellemiştir.

Marx'ta toplumun çözülüşünü hızlandıran bir aktör olarak proletarya kavramsallaştırmasına gidilirken Özgürlük Hareketi'nde toplumun komünalliğinin bölünemezliğine dair bir kavram olarak Demokratik Modernite güçleri söz konusudur.

Makyavel'den Lenin'e Karşı-İktidar

"Bize güç verin onlara diz çöktürelim"

"Biz varlıkların direncini onların bizleri ezdikleri araçlarla ezeceğiz."

Lenin

Makyavel ve Lenin arasında kurulacak bağ birçoklarına şaşırtıcı gelebilir. Nitekim Makyavel çoğunlukla yanlış anlaşılan bir düşünürdür. Makyavel'de bulacağımız şey çoklarının zannettiği gibi pragmatizm değil; güç ilişkilerine yaptığı vurgudur. Lenin'in özgürlük, demokrasi ama kimin için sorusu açıkça Makyavelci bir sorudur. Makyavel siyaseti hukuka dayandırmayı reddetmesiyle kendini belli eder. Makyavel, "hak ancak bir kuvvet tarafından empoze edildiği ölçüde vardır", diye açıklıyor. Yani siyasette ilk veri olarak kuvvetler oranının kabülü Makyavel ve Lenin arasındaki bağı oluşturan hattır. Dahası Makyavel, toplumun bireylerden –hak sahibi kişilerden- meydana gelmiş olmadığını, fakat zıt çıkar gruplarından oluştuğunu söyleyecektir. Tıpkı Lenin'in farklı sınıflardan oluştuğunu belirtmesi gibi. L. Althusser Amiens Savunusu metninde Makyavelciliği şu sözlerle anlatır: ...tıpkı Makyavelli'nin üstüne bastığı gibi... "Düşünceler arası ilişki bir güç ilişkisidir, egemen düşünce bu ilişki içinde ezilen düşünceyi tabi kılar ya da marjine sürer." Yine Negri, Machiavelli için şöyle der: "Makyavelli'nin tarihi ve politik analizlerindeki kilit nokta öfkeden sosyal düzensizlik ya da isyanların yaratımına doğru ilerleyen ve dolayısıyla da zenginlikten dışlanan ancak zenginliğin üretiminde içerilen çokluğun başkaldırısının koşullarını sunan süreçtir." Makyavel Hegel'in siyaseti ahlakileştirmesinin tam karşısında konumlanır. Makyavel doğasında iyi ya da kötü insan gibi antropolojik betimlemelere girmez. Ama hükümet kurmak isteyeni baştan uyarır: "İnsanların gerçekten belli bir istidat taşıyıp taşımadıkları tartışmasına girmeye gerek yoktur, biz bu konuda bir şey söylemiyoruz ve bu zaten bizim konumuz değil. Biz sadece kişinin, aksiyonun/eyleminin hesabını bu hipoteze göre yapmasını söylüyoruz." Yine derginin önceki sayılarında yer verilen Filippo Del Lucchese'nin makalesindeki şu ifadeler Makyavelli'yi anlamak için oldukça sarihtir: Makyavel, mutabakat ve devlet içerisinde ayaklanmanın reddi olarak anlaşılan bu ortak iyi fikrine kuvvetle saldırır. Ortak iyinin iktidar için, hürriyeti sürekli tehdit eden baskıyı saklamaya yarayan bir incir yaprağından başka bir şey olmadığını iddia eder. Makyavel, arkhenin her dışavurumunun altında saklı duran kratosu açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Siyasal ilişkilere damgasını vuran doğal çatışmayı teşhir ederek, ortak iyinin ideolojik örtüsünün altından gruplar arasındaki mücadele cebren gün yüzüne çıkar.

Ortak iyiye karşı hangi sınıfa dair gibi ifadeler Lenin'in de burjuva ideolojisi olarak hümanizmin evrenselliği dışında konumlandığı noktadır. Yine Lenin, Marx'ın yanlış bilinç olarak ideoloji tesbitini ezilenlerin ve egemenlerin ideolojisi olarak iki ayrı forma tabi tutar.

Lenin toplumsal sözleşmecilerden farklı olarak ama Makyavel çizgisine de sadık olarak:

"Öncülleri gibi askeri operasyonların ayrıntıları ile değil kitlelerin savaşa girdiği gerçeği ile ilgilidir. "Topyekun savaş" ya da "halk savaşı" fikrinden yalnızca savaşın bir toplum gerçeği olduğunu ve devletlerin çatışmasına indirgenemeyeceğini alır. Bu, onun savaşın en başından beri ikili bir karaktere sahip olduğunu iddia etmesini sağlar." Leninist haklı savaş ve haksız savaş esprisi sözleşmeci gelenekten (Hobbes, Locke) tevarüs değil, Makyavelyan bir izlektir. Aynı şekilde bunu görenlerden biri de Gramsci'dir. İtalyan Marksist Gramsci Leninist partiyi Makyavel'e atıfla Modern Prens olarak tanımlamıştır. Prens'in tarihin dip akıntısından mı geldiğini yoksa modern mi olup olmadığını bilmiyoruz ama.

Mayıs 68'i Leninist Perspektifle Mahkum Etmek!

Lenin kendiliğinden hareketlerle ilişkilenmenin zaruriliğini ortaya koyarken ve toplumsal devrimlerin arı bir sınıf kompozisyonu üzerinden şekillenmeyeceğini ısrarla beyan ederken, eş zamanlı olarak hareketin belirli bir forma girmesini de düşünür. Hiçbir toplumsal mücadele deneyimini küçük burjuva diye mahkum etmemekle birlikte hareketin bir forma evrilip/evrilmemesini ve önderliğini baz alır. Yaptığı teorik akıl yürütmenin doğal sonucu olarak kendiliğindenlik denizine bütün varlığıyla atılmayı salık verirken kendiliğindenciliği mahkum eder.

Bu nokta yekten Lenin'in hanesine yazılmış ve kapanmış bir tartışma olarak görülmemelidir. Lenin halen tüm devrimci zihin açıklığına rağmen, II. Enternasyolcilerin teorik ayrımları içinden düşünüp çıkış arar. Kendiliğinden harekete bilinç götürmeyi savlar. Hareketin iktidar talebinde bulunmamasını bilinçsizlik olarak okuma eğilimindedir. Bu bağlamda bir spekülasyon yapma pahasına Lenin'in Mayıs 1968'de duracağı yer Türkiye Sosyalistlerinin Gezi Ayaklanması'nda duracağı yerdir. Hareketi belki buradaki gibi önceden içeriklendirmeyecektir, ama yenilgisini Marksizmden sapma olarak okuyacaktır. Veyahut Rojava'daki devrimci dinamiği selamlayacaktır, ama iktidar-dışı toplumsal örgütlenme modeline anarşist dememesi ancak kendi ayrımlarının galebe çalması olacaktır. Lenin Mayıs 68'i ne üniversite işgalleri üzerinden ne de genel grev üzerinden, toplumsal ayaklanma pratiği üzerinden okuyacaktır, fakat yakınlık duyacağı hat kendi ayrımlarıyla örgütlü ve iktidarı isteyen komünistlerdir. Lenin kurucu bir pratiğe yönelmeyi bir halkın devleti soyutlaması içinden düşünür. Yani Mayıs 68 gibi isyan dinamikleri Lenin açısından salt anarşizmle malûl olduğu için değil, ideo-politik olarak yetersizdir.

Lenin kendi döneminde cereyan eden Paskalya Ayaklanması üzerine muarızı Radek'ten farkını ayaklanmaya dair şu tespitleriyle ifadelendirir: "Toplumsal devrimin, sömürgelerde ve Avrupa'da ayaklanmalar olmadan, bütün önyargılarıyla küçük-burjuvazinin bir kesiminin devrimci patlaması olmadan, siyasal bakımdan bilinçsiz olan proleter ve yarı-proleter yığınların, toprakbeyliği, kilise, krallık boyunduruğuna karşı, ulusal vb. boyunduruğa karşı hareketi olmadan düşünülebileceğini sanmak, toplumsal devrimi reddetmektir.

Burada Marksizmi işçi sınıfının üst-ideolojisi gören ve bilinç mefhumunu olmazsa olmaz gören klasik Marksistlerden açık bir farkını görüyoruz Lenin'in. Yine Sovyet pratiğinde de, Paskalya Ayaklanması özgülünde de ezilen ulusların ulusal boyunduruğuna işçicilik adına karşı çıkan değil; devrim adına savunan bir Lenin örneği var karşımızda. Gelgörelim ki "işçi sınıfı ancak sendikalist bilinç geliştirebilir ona dışarıdan müdahale şarttır" diyen Lenin ile siyasal bakımdan bilinçsiz olan proleterlerin isyanını selamlayan Lenin aynı Lenin'dir. Burada siyasetin kısa devresi söz konusudur. "Ayaklanmayı gelecek bahara kadar geciktidik fakat kitleler bize sormayacaklar ki..." diyen Lenin'de aynı Lenin'dir.

Gelelim asal tartışmamız olan Mayıs 68 gibi dinamiklerin reel sosyalizmle gerilimli ilişkisine…

Mayıs 68

Mayıs 68 diye anılagelen bütünsel bir politik hadiseden bahsedilebilir mi? Fransa, Meksika, İtalya, Birleşik Devletler, Almanya ve Türkiye'de yaşanan hareketlerin özgül birlikteliği var mıdır sahiden, varsa nelerdir? Bugün aradan geçen kırk küsur yıl sonra neden halen 68'i nostalji değerinde konuşma ihtiyacı duyuyoruz, birilerinin hanesinde tamamlanmamış bir anıyı teşkil ettiği için mi? 68'i unut ve 68'e dön diyenlerin ortak noktası nedir? Şimdinin mücadelesi yerine niçin geçmişin idealize edilen bir bilgiler yığını, dinamik olarak anımsanması?

Kanımca bazı soruları sormak, ayrımsallıkları görmek açısından gereklidir?

68'de aranan neydi?

Örgüt formuna evrilmeyen hareketin çoğulluğu mu?

Siyasi iktidara meyletmeyen bir radikal muhalefet mi?

Merkezi/anaakım komünist partilerin toplumsal mücadeleleri sınırlandıran reformizminden kopuş mu?

Yoksa radikalizm esinli yalnızca reddettikleri üzerinden konuşan ve kendi önermelerini kendi gerçekliğinde onaylamayan bir kurucu olmayan politika mı? (Cevabımız bunların her biri olacaktır. Sanıldığı gibi öznelerden mülhem tek bir 68 ve 68'lilik yok ve olmadı.)

Şüphesiz bu cevaplar içinde birbirini ortak kesenler bulunmaktadır. Yine son soru cevabını kendi içinde barındırmaktadır. Fakat genel manada göze çarpan -daraltacak olursak- iki eğilim vardır. Biri 68'i özgürlük mücadelesinin bitimsiz ufku olarak mevcut haliyle ve içindeki tüm bileşenlerle 68'in olumlanması bir diğeri 68'i içinde barındırdığı dinamikler anlamında sonraki politik mücadeleler açısından bir sıçrama görmekle birlikte eleştirel mesafesini koruyarak okuma.

Şimdi bu gösterenler ışığında bir kategorilendirmeye daha gidip şu soruları sorabiliriz.

Hareketin komünizmi açısından 68 nereye tekabül eder?

Öncü parti, iktidar sorunsalı açısından Mayıs 68 nereye tekabül eder?

Kendiliğindencilik açısından Mayıs 68 nereye tekabül eder? Ve son olarak;

Demokratik sosyalizm perspektifi açısından 68 dinamiği nereye oturur?

Demokratik sosyalizm perspektifi açısından Anarşistlerin ve Marksistlerin iki temel hatası vardır. Biri iktidardan egemenliği, bir diğeri ise egemenlikten iktidarı devralmayı anlar.

Bu bağlamda her tekil olay özgülünde yapılacak değerlendirme kendi kavramsal setinin ayrımları üzerinden okunmalıdır. Özgürlük Hareketi mayıs 68'i devlet dışı örgütlenme isteminin açığa çıktığı bir moment olarak okuyabilir sanıyorum. Ne genç çocuklar devrimi, üniversite işgallerini esas alan öğrenci hareketi olarak ne de iktidar yönelimi ya da başarısız bir iktidar girişimi olarak.

Not: Demokratik sosyalizm kavramını batı liberalizmiyle "malul başımıza ne geldiyse devrimler sonucu geldi" diyen Özgürlükçü sosyalizm kavramından ayırmak gerekmektedir.

Kaynakça

1- Engels'ten August Bebel'e, https://www.marxists.org/archive/marx/works/1875/letters/75_03_18.html

2- Etienne Balibar, "Siyasette Savaşın Belirlediği Felsefi Uğrak: Lenin 1914-16", Yeniden Lenin, Otonom Yayıncılık

3- Lenin, Burjuva Demokrasisi ve Proleterya Diktatörlüğü

4- Louis Althusser, Makyavel'in Yalnızlığı, Epos Yayınları

5- Machiavelli, Hükümdar, Sosyal Yayınları

6- Marx, Kugellman'a Mektuplar, Köz Yayınları

7- Filippo Del Lucchese, Ayaklanma ve Modernite Machiavelli ve Spinoza'da Siyaset olarak Ayrılma ve Özgürlük olarak Çatışma, Demokratik Modernite dergisi, Sayı: 18

8- Patrick Dupouey, Machiavelli'nin Hükümdarını Okumaya Başlarken, Bilim ve Gelecek Dergisi sayı: 152, Ekim 2016

Sovyetlerde Erkeklik Mecazları

Mahsum Erdal

"Sosyalizm simya gibi.
Simyacı fikri. İlerilere uçtu,
ama bilinmeyen bir yere vardı..."
Bir Rus Yurttaşı
(Aktaran: S.Aleksiyeviç:2016:301)

Soljenitsin "iktidar bir zehirdir, binlerce yıldır tanınır"(1974:s.132) derken muhtemelen onun içerdiği erkeklik teması üzerinde düşünmemişti. İktidarı erkeklik olgusu üzerinden düşünmenin ve aralarındaki mutekabiliyet ilişkisini çözmenin tarihi, iyimser bir iddia ile en fazla ikinci dalga feminizme kadar (1960) uzanır. Elbette, erkeklik olgusu ile iktidar arasında doğrusal bir ilişkiden bahseden teorik kavrayış, bahse konu zamanla eşanlı gelişmedi. Gerçekleşen, "dünya-sistemin politik kurumlarını ayakta tutan jeo-kültürün derinden sarsıl(masıydı)" (Wallerstein:s.118).Bu, tarihsel bir düşünce konjonktürünün oluşmasına yol açtı. Sistemin işleyiş tarzına duyulan kızgınlık ile sistem-karşıtı hareketlerin dünyayı dönüştürme kapasitelerine duyulan hayal kırıklığı, başka bir tür politik akıl yürütmeyi ve tarz geliştirmeyi zorunlu kıldı. Biriken devrim enerjisinin yerel içeriği ne olursa olsun, "anti-modernist kültür devrimi"(A. Öcalan: 2015:s.290) ortak temayı oluşturmaktaydı. Bununla sadece kapitalist modernitenin hegemon gücü karşıya alınmıyor, aynı zamanda dünya düzeninin tersten tamamlayan "gizli işbirlikçisi" konumundaki Sovyetler'in siyaset etme tarzı da reddediliyordu. "Sovyetik(!) tarzı ihtiva eden kültür, siyaset ve etik anlayış karşısında da bir konumlanış gelişmekteydi. Nitekim Sovyet kaynağından beslenen özgürlük ideasının modernist sistemin bir tersinmesi olduğu giderek daha fazla anlaşılmaktaydı.

Sovyetler bu zaman diliminden sonra artık umut mekânı değildi. Dahası, bu kanaat pratik deneyimlerin bilgisi ile giderek daha fazla güçleniyordu. İktidar olan sistem-karşıtı yapılar verdikleri hiçbir sözü tutmamış ve derin bir hayal kırıklığına sebep olmuşlardı. Çünkü geliştirdikleri politik tarz ve sahip oldukları güç istenci toplumsal çokluğu inkâra ve yaşamı olumsuzlamaya dayanıyordu. Oysa idea bambaşkaydı.

Bu ters-yüz olmanın toplumsal mücadeleler perspektifinde, kendi üzerine düşünme kabilinden bir sürece vesile olmaması düşünülemezdi. Nitekim ideolojik, felsefi ve siyasi bir soruşturma, arayış başladı. Soru şuydu: Sisteme tersten eklemlenmenin mahiyeti nedir, buna sebep olan ne ve neden kaybediyoruz?

Soruya muhtelif cevaplar geliştirildi. Bu uğurda en kıymetli çabalar, yönelinen felsefi ve pratik olanlardı. Epistemolojik bir tarz geliştirmeye girişmeyi de bilahare belirtmek gerek. Kurulu düzeni yapılandıran ve onu ayakta tutan bilgi yapılarının sorgulanmaya başlaması, başka tarz düşünme biçimlerini olanaklı kıldı. İktidar ve onun yapısal karakteri daha fazla düşün dünyasının sorgulama nesnesi haline gelmeye başladı.

İktidar olgusunun mercek altına alınmasının gerekçesi ne olursa olsun, onun inceleme nesnesi derekesine çekilmesi onu kimi vasıflarından soyundurdu. Teorik olarak inceleme nesnesi haline getirilmesi NE'liği üzerinde olduğu kadar KİM'liği üzerinde de düşünmenin olanaklarını açığa çıkardı. Foucault, iktidarı konumsal olarak "her yerde" ve "her taraftan gelen" bir olgu şeklinde telakki eder. Her ne kadar, Foucault'un iktidara dair epistemolojisi 68 devrimci gençlik hareketlerinin yenilgisinden elde edilen çıkarsamalara dayansa da onun "her yerde"liği ve "her taraftan gelir"liği,

onunla "baş edilemezliği" ima etse de, iktidarın vasıtalarını görünür ve algılanır kılması önemli bir açınsama getirdi.

Foucault, Althusser'in "ideolojik aygıtlar" şeklinde çözümlediği iktidarın kurumsallığını toplumsal yüzeye taşıdı. Oradaki salınım tarzlarını inceledi. Bunu da temel olarak bilgi ve iktidar arasındaki mütekabiliyeti çözümleyerek yaptı.

Foucault'un bu çözümleme tarzı, yüzeye yerleşik iktidarın taşıyıcı vasıtalarının KİM'liği üzerinde düşünmeyi daha fazla olanaklı kıldı. Nitekim, feministler bu hattan ilerleyerek iktidarın cinsiyeti konusunda fikir beyan edip, onun hakikatini anlamaya çalıştı. Feminist literatür artık iktidar ve erkekliğin birbirine sarkan ve birbirini sarmalayan niteliğini çözümlemiş bulunuyor. Toplumsal yüzeydeki iktidarın ileti vasıtaları tespit edilmiş bulunuyor: Erkekler!

Biz de bu makalemizde reel sosyalist gerçekleşmenin siyasi ve toplumsal pratiği üzerinden kurduğu toplumsal cinsiyet rejimini, onun mecazlarını anlamaya çalışacağız.

Baştan-Verili Seçkin Erkek Kimliği

Reel sosyalizm, siyasi perspektif olarak kendini devlete ve dolayısıyla iktidara odaklamış baştan-verili bir yapıydı. Baştan-verili olmak, tarihsel olarak oluşmuş iktidar ve devlet formlarıyla özsel bir akrabalık ilişkisi içinde olmasını anlatmaktaydı. Lenin başta olmak üzere sosyalist ideologlar, devlet denen siyasi organizasyonu belli bir gereksinim içinde araçsallaştırmak istediler: "Devrimci bir iktidara gereksinmemiz var, (belli bir geçiş dönemi için) bir devlete gereksinmemiz var" (Lenin: 2008: 66) dediler. Elbette "bürokratik ve askeri aygıt" olarak yaftaladıkları devletin "kötülüğü"nün farkındaydılar. Bu nedenle, devleti "hazırlop" devralmayacak, bu "makineyi parçalamak" suretiyle yıkacak ve "işçi-köylülerin özgür bağlaşmasının ilk koşulu" (2008:80) yapacaklardı. Fakat "ulus-devletçi ideoloji ile demokratik toplumcu ideoloji(yi) iç içe, karışık ve eklektik olarak bir arada" (A.Öcalan:2015:297) ele alan bir siyaset felsefesi içinden düşünmeleri, onların sadece kendi düşünce yapıları içinde ters-yüz olmalarına yol açmadı, aynı zamanda yaman bir açmaz ve muğlaklığa sabitledi. Bu onları karşı oldukları sistemi tersten olumlamalarına sebep oldu. Teorideki açmazın ve muğlaklığın özü, toplumsal çokluk'un devlet/iktidar kişiliğinde Bir'e indirgemesiydi. Ontolojik olarak aralarında ters orantılılık ilişkisi olan bu olguların Bir'e indirgenmesi hiçbir surette yadırganmadı. Neden? Çünkü tarihsel gelişme diyalektiğinin böyle işlediği düşünülüyordu. Fakat bu, eninde sonunda yüzleşilmesi gereken bir politik krizi kendi eliyle (veya aklıyla) düşünce sisteminin göbeğine yerleştirmek anlamına geliyordu. Sosyalist düşüncenin ve "özgürlük kavramının politik krizi" (Baysoy :2013) bu şekilde teşekkül ettirildi. Çünkü yaşamı olumsuzlayan tahakküm diyalektiği varlığın kendini gerçekleştirme tarzı olarak kabul edildi. Bu sebeple iktidarcı ideoloji ile toplumcu ideolojinin uyumlulaştırılma çabası baştan-krizli bir açmaza kendini hapsetmek anlamına geliyordu. Nitekim, her "kriz diyalektiğinde kendini olumla(yan)" (2013) ve doğrulayan tahakküm ve iktidar oldu. Reel sosyalizmin düşünsel uzamı da politik pratiği de bunu net bir şekilde ortaya koydu.

Bu sonuç, tahakküm diyalektiğini oluşturan ve sürdüren epistemolojinin kısmileştirilerek devralınmasından kaynaklandı. Çünkü fark, siyasi bir retorik derekesine indirgendi. Felsefi olarak kendiliğin farkla kurulduğu yeterince farkedilemedi. Modernite "aklın, düşünmenin, felsefenin ve metafiziğin teolojiye ve tanrıya karşı özne temelinde", (Baysoy-Özer:2014:88) oluşan kültürü 'bilimsellik' gerekçesiyle olduğu gibi devralındı. Öznenin KİM'liği ve siyasi dayanakları; mekânı -toplumsal, siyasal, kültürel vs- kurucu tarzı problem edilmedi. Onun kurulum stratejisinin politik olarak hangi esaslara dayandığı yeterince irdelenmedi. Oysa o, tahakküm ilişkisinin sabitiydi. Tarihsel olarak da tahakküm ideolojisinin sıralı biçimlerinin (tanrı ve devletten sonra) sonuncusuydu. Onun kendini oluşturma tarzı öncüllerini taklit etme ve yorumlama biçimindeydi. Aralarındaki özsel ilişki "yaşamın direniş kapasitesini eksiltmek" ve "onun farklılaşma gücünü elinden almak" (Çelik-Özer:2016:99) şeklindeydi. Bu üç kurgunun kendilik algısı, "dişiliğin inkarına (dayalı) kültürel çarpıtma"ya (Plumwood: 2004: 48) yaslanmaktaydı.

Sosyalist ideologlar, "bilim-bilimsellik" ve bağlantılı olarak oluşan kavram kataloğunun içine gömülü halde bulunan eril ekonomi-politiği anlayamadı. "Varlığın mümkün tarzı" olarak kendini sunan anlatının ardındaki gizli eril politikayı sezemedi. Bourdieu'cü ifade ile, varlık bilimin siyasal karakteri ve siyasetinin de varlık bilimi halini alması gerçeği görülemedi. Yani hegemonik diyalektiğin

"üretici çekirdek"i (Lefebvre) ve başlangıç noktası doğru analiz edilmedi. Tahakkümün cinsiyet düzenini kuran bağıntısı ve bu bağıntıyı gerçekleştiren "özne"nin ilişki tertibatı, üzerinde düşünülmeksizin kabul edildi. Çünkü bilimsel yasa her şeyin üzerindeki kraldı. Kralın KİM'liğinin önemi yoktu!

Aydınlanma ideolojisinin fethetmeye dayalı ereksiyon halindeki ilerlemeci anlayışına asimile olmaları sosyalistleri, farkın ve çokluk'un politik pratiğini geliştirmekten alıkoydu. Politik toplum olmanın esas olarak neye dayalı bir mahiyet içerdiği derinliğine anlaşılamadı. Yaşam nosyonunun her şart altında iktidardan taşan bir varoluşu içerdiği görülemedi. Aksine, yaşamın özgürlük ve fark kapasitesini olumsuzlayarak tahakküm altına almaya çalışan, özsel olarak cinsiyetçi yönelim ve bunun mikro, makro halleri dikkate çekilmedi. Toplumsal düzleme dayatılan kategori statü ve sınıflaştırmaların esas olarak cinsiyetçi bir politik tasnif olduğu çözümlenemedi.

Toplumsallığa ilişkin politik olanakların homojen bir dayatma ile kontrol altında tutulmaya çalışılması sadece iktidarın politik pratiğini değil, güç arzusunun NE'liğini ortaya koydu. Cinsiyetçi olarak tertibatlanan bu arzu, tüm uygarlık öyküsünün motivasyonuydu. Yani hikaye yine "kurnaz ve güçlü adam"ın hikayesiydi. Kendini "efendinin seçkin erkek kimliğine başvurarak" (Plumwood:2004:66) ve dolayısıyla toplumsal zemin üzerinde bulunan diğer öğeleri ilişkisel bir tanım içinde kendine katarak oluşturmuştu. Yaşamın olumsuzlanması dediğimiz şey de bu! Kendine katma, seçkin erkek kimliğini merkeze çeken ve diğer tüm toplumsal öğeleri bununla ilişki temelinde tanımlamaya dayanıyordu. Bu, "tabi kılınmış bir ötekiye bağımlılığın inkârı" (2004: 63) idi. Tarih boyunca görülen efendi kimliği, bu noktanın açınımıydı. Arka plana itme, derin ayrımlar oluşturarak radikal bir dışlama pratiği geliştirme, nesneleştirerek kendine araçsal kılma ve nihayetinde homojenleştirme, tertibatın diğer tamlayanları konumundaydı.

Bu tertibatın teolojik veya doğa kanunu gibi bir kozmolojiye dayandırılması, ondaki keyfiyet gerçeğini görünmez kıldı. İçerim halindeki eril politik arzu hesaba çekilmedi. Ataerkilliğin hakikat algılamaları ve seçkin erkekliğin sistematik varsayımları toplumsallığın "kanun"u kabul edildi. Bu noktada aslında kurulan bir özdeşlik ilişkisiydi. Sosyalist erkeklerin eril politik arzuyu hesaba çekmemelerinin kendi kimlik algılamaları açısından getirileri vardı. Zaten hegemonik eril arzu kanlı, canlı erkek temsilleri ve elbette bunun kültürü vasıtasıyla "öte yaka"da "santral"ler kurabildi. Eril ekonomi-politiğin kendini olumlaması böyle gelişti.

Ataerkil ideoloji, içine girdiği kabın şeklini alan sıvı misali, "Sovyetik" (!) tarzını geliştirmede gecikmedi. Buna olanak sunan, toplumsal bilinçte yarattığı hakikat algısıydı. Kabul "gerçekleşmiş olan zaten gerçekleşmesi gerekendi" şeklinde oluşunca, yaşam aleyhine eril ekonomi-politiğin zaferi kesinleşmiş oluyordu. Bu noktadan sonra sosyalistlik yaftası önemsiz bir ayrıntıydı. Yaşamın uzandığı her yere uzanması gereken sosyalizm kendini iptal edercesine, kendinden önce oralara iktidarı götürdü. Bu, sosyalizmin güç istencinin tahakküm diyalektiği içinden oluştuğunu net bir biçimde ortaya koydu.

İktidarın Erkeklikle Olan İlliyet Bağı

Yaşamın değil de iktidarın paradigmasal değerde kabul görmesi, doğal olarak sosyalist gerçekleşmeyi iktidar tanımlı bir çerçeveye yerleştirdi. Dolayısıyla sistemin bütün yapıp etmeleri bu çerçeve içinden anlam ve ruh kazandı. Paradigma iktidar temelli olunca, ona dair en derinlerde sahip olunan bilinçsiz varsayımlar ve değerler de kucaklanmış oldu. Verili olanın kısmileştirilerek kabulü, mental olarak bir farklılaşma ortaya çıkarmadı. Modernitenin özellikle zihinsel planda odaklandığı; gördüğü-görmek istemediği, göstermek/kapatmak istediği göstergeler kısmi farklarla sahiplenildi. Erkek "insan" kimliğinin bütün temsil vasıflarını taşıyan özne olarak reel sosyalizmde de kabul gördü. Bu, iktidarın erkeklikle olan illiyet bağları nedeniyle yadırganmadı da. Erkeklik kendini özel bir çaba dolayımıyla oluşturmaya yönelmedi. Çünkü olan-biten kendisinden ibaretti. Yansız (cinsiyet körü) bir kimlik gibi kendini sundu. Kendini tasdik ettirme, onaylatma gibi bir derdi olmadı. Gücü de varlık tarzını "ispat etmeye yeltenmemesinden" (Bourdieu : 2015: 22) kaynaklanıyordu.

Reel sosyalizmin iktidar-verili olmasının doğal sonucu erkekliğe hapsolmasıydı. Erkeğin ve ona ait değerler dizgesinin "çekirdek kompleks" (A.Pearsons) rolüyle sosyalizmin kurucu öğesi gibi çalıştırılması toplumcu ideolojik kabullerin kısa zamanda iptal edilmesini beraberinde getirdi. Böylece zaten kısmi olan fark'lar silinmeye başladı. Söylem bazlı, başka bir anlatı geliştirilse de mental olarak kendini icra eden erkeklikti. Kadın, erkek tanımlıydı. Onu dolayımlamak zorundaydı. Cins soru-

nuna "çözüm" perspektifi de bu dolayım içinden oluşuyordu. Sözgelimi, "kadının işçileşmesi" -ki işçileşme cinsiyet rejimini onaylamanın en sefil halidir- önermesi de buna dayalı oluştu. Bu, kadının erkekliğin politik turnikesine sokmak demektir. Şüphesiz kadın toplumsallığın başat öğelerinden biriydi ve toplumsallığın uzandığı her yerde olmalıydı. Tabi ki özerk bir kimlik olarak... Reel sosyalizmde olan bu değildi. Kadın özerk bir öteki, gerçek anlamda başka bir benlik; hedefleri, gereksinmeleri ve içsel değeri olan, saygı gösterilmesi gereken bir faillik merkezi (Plumwood 195) olarak görülmedi. Elbette bir eşitlik, özgürlük retoriği geliştirildi. Ancak bu, politik pratik ile iptal edilmekteydi. Erkeğin kurucu öğesi olduğu ekonomi-politik tertibata kadın, hacimli bir katılım gösterse bile, -ki, Sovyetler bu konuda artan bir oran ile tüm ülkeleri geride bırakmışlardı. 1984'te kadınlar toplam iş gücünde %51 (Oral:1996 syf:64); 1985'te hükümetlerde yer alan kadınlar istatistiğinde ise %33'lük oran ile ilk sırada yer almaktaydı (1996:113) -onu onaylamaktan öteye bir sonuç yaratmıyordu. Nitekim, "kadın sorunun"un -bu tanımlama tarzının kadını "sorun" biçiminde bir kod ile sunduğuna dikkat ediniz!- çözümü dahilinde büyük bir mesafe alınmıştı. İstatistikler de bunu doğruluyor. Ama "sorun" denen şey her aşamada varlığını korudu. Çünkü problem, toplumsal öğe ve dinamiklerin BEN'lik tanımlı olması bazında politikti. Zihniyet devrimi gerçekleştirilmeden de ne mesafe katedilir ne de toplumsal kültürel dönüşüm gerçekleştirilebilirdi. Buraya kadar anlattıklarımız erkekliğin "bir iktidar ilişkileri ağı" (Connell: Akt: Sancar: 2011:32) gereksindiğini, iktidarın da erkekliği yansıtan ve stilize eden bir kurum olduğunu anlatmak içindi. Reel sosyalist pratik, kısmi farklar içerse de, nevi şahsına münhasır bir örnek değildi. Gelin şimdi de reel sosyalizm özelinde "fallik dram"ın (Plumwood:83) icra tarzını anlamaya çalışalım.

Dış Belirlenimli Tazyik

Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Sovyetlerde de eklektik mecazları siyasi iktidarın kurumsal desteğine gereksinme duydu. Onun üsluplaştırılmasında ve kültürleştirilmesinde siyasi iktidarın rolü başattı. Erkekliğin gereksindiği çevreyi iktidar temin ve tanzim etti. Bunu toplumla kurduğu ilişki tarzı ve ona yönelttiği beklentiler üzerinden gerçekleştirdi. Toplumun devlete ve onun kurumlarına eklemlenmeli hale getirilmesi; geniş Sovyet topraklarının kontrolü için geliştirilen denetim stratejileri; politik kapsama ve dışlama tarzları; insanların ve sembollerin toplumsal mekanda varoluş biçimleri erkeklik mecazları tarzında varlık kazandı.

Bu mecazların karakterize olmasında konjonktürel siyasi durum görmezden gelinemez. Yapısal içerimlerinden kaynaklanan sorunlarına ek olarak "dış belirlenimli tazyik" diyebileceğimiz yönelmeler de Sovyetler'in kendini üsluplaştırma ve ifade etme tarzına negatif olarak büyük katkı yaptı. İçten ve dıştan devrimi tasfiyeyi hedefleyen ayaklanma ve savaşların yoğun bir şekilde baş göstermesi -1918-1921 arası 20 vilayette bastırılan ayaklanmaların sayısı 344'tür-(Soljenitsin:1974:258), onun ahlaki ve politik amaçlar temelinde kendini gerçekleştirme ihtimalini de ortadan kaldırdı. Devrim, içerdiği kısmi farkları sert mücadele ve savaş ortamında koruyamadı. Tahakküm diyalektiği darboğazlar oluşturarak "iki ikna edici" -ki, bu devrimin iktidar lehine teslim alınması olarak da okunabilir- bir şekilde kendini olumlamış ve ilişki tarzını "var kalmanın" biricik tarzı olarak kabul ettirmişti. Ortaya çıkan sonuç iktidar ve onun külliyatının tüm yönleriyle tahkim edilmesiydi. Bunun da siyasi, sosyal sonucu erkeklik kimliğinin tavan yapmasıydı. Savaş kuvvetli bir kaldıraç gibi, erkekliğe zirve yaptırdı. Çünkü "cinsellik ve saldırganlık arasındaki bağlar (bu yolla) pekiştirildi". (Segal:1992:44). Öyle ki, "düşman" platonik seks partilerine dönüşebildi. Buna çarpıcı örnek, cephe hattında Nazi bayrağı ele geçiren yazar Konstantin Simonov'un bu bayrak üzerinde seks yapmaktan hoşlanmasıydı. (Figes:2011:447). Simonov "düşmanı becerme"nin hazzını böyle bir dekor ve kurgu içinde yaşıyordu. O, tekil bir kişi gibi görünse de, fantastik kurgu erkekliğe dair güçlü ileti akıntıları barındırıyordu.

Sovyetler "düşman çemberi" altında "kuşatılmış bir kale"ydi. Bu kalenin her ne pahasına olursa olsun savunulması gerekiyordu. "Kale"nin savunma anlayışı dışa ve bağıntılı olarak ise karşı tedbirler almayı gerekli kılıyordu. Savunma ve tedbir geliştirme anlayışı tahakküm diyalektiğinin içinden oluştu. Ulus-devletçi tüm enstrümanlar, temelde içe karşı olmak üzere, çift yönlü çalıştırıldı. Ulus-devletçi siyasi anlayışın bir sonucu olarak türdeş toplum yaratma yönetim anlayışının esasını oluşturdu. Toplumsal yüzeyin iktidarın öncelikleri, beklentileri ve talepleri temelinde derin ayrımlara uğratılması, ilişkisel bir tanımlama ile "bizden olanlar ve

olmayanlar" şeklinde bir tasnife gidilmesi, toplumsal çokluk'un ve fark kapasitelerinin red ve inkar edilmesi, savunma anlayışının zihinsel kodlarını ortaya koyuyordu. Daha sonraları kendi insanına "devrim dekordu sadece" (Aleksiyeviç:29) dedirtecek bu anlayışın sosyalizm inşa etmediği anlaşılacaktı. Böylece "öte yaka"da kendi üstüne katlanan iktidar, katman olarak kalınlaşmış oluyordu.

Birinci Dünya Savaşı içinden boy veren devrim, iç savaş, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş ile adeta esir alındı. İçte ve dışta savunma anlayışı iktidara angaje eden devrim, ontolojik anlamını kaybetti. Yaşamı ve ondaki farkı; toplumu ve ondaki çokluğu olumlayarak savunma hattını güçlendirmesi gereken devrim, tam tersini yaptı: iktidarı topluma yöneltti ve "tabandan delinmesi imkansız bir devlet yarattı" (Aleksiyeviç :136). Bu, toplumun nefes alamayacak biçimde iktidara ve onun beklentilerine göre tanzim ve tayin edilmesi anlamına geliyordu. "Sosyalist dram"ın (Aleksiyeviç:9) sahne kurgusu böyle oluştu(ruldu).

Sovyetlerin savaşlara gark olmasının doğrusal sonucu, erkekliğin kültürel olarak pekişmesi ve toplumsal mekana yansıtılmasıydı. Toplum ve bireyler arası ilişkiler savaş semantiği içinden kuruldu: "birbirine siperlerden ve nişangahlardan bakmaya" (Aleksiyeviç:142) başlamışlardı. İktidarın toplumu örgütleme ve onu mekana yerleştirme tarzı militerdi. Bu, iktidarcı güç istencinin kendini örgütlenmeye yansıtmasıydı. Piyoner komsomol, solhoz, Duma komünü vs. Tüm toplumsal örgütlenme ve yerleşme biçimleri bu tür güç istencinin eki, uzantısı ve tamamlayanı pozisyonundaydı. Toplum ve onun bireyleri üretici ve kurucu vasfa sahip değillerdi; iktidara angajeydiler ve oradan gelip oraya gidiyorlardı.

Düşmanlarla Dolu Bir Sahne

Ahlaki politik kriz de böyle başladı. Sovyet iktidar anlayışı toplumunu hızla çürüten bir mekanizma yarattı: Kendi kendini yiyen, budayan ve ortadan kaldıran... Devleti yaşama aşkın kılan bu yapı, sosyalist amaçların hilafına, topluma kötülük eden bir mekanizmaya dönüştü. Baskının, şiddettin ve kötülüğün gündelikleştirilmesi, toplumu çürütücü bir sarmal içine attı. Kendini iktidarın bakış açısından görmeye başlayan toplum ve bireyleri, kılıktan kılığa girdi ve her duruma uygun maskeler taşıdı suratında. İktidar beklentilerine ayarlı maskeler, kamusal senaryonun gereği olarak taşınıyordu. Binbir surat takınmak iktidarın bir dayatmasıydı ve ondan öğrenilmişti. Bir tür yaşam ve geçim yoluydu bu.

İktidar da çok suratlıydı ve toplumsal yüzeyde bulunan bütün kimliklere ait maskeleri vardı. Sözgelimi, "elektrik saatini kontrole gelen usta, sokakta size çarpan bisikletli, demir yolu biletçisi, taksi şoförü ve ya Allah rızası için geceyi evinizde geçirmek üzere misafir ettiğiniz berduş" (Soljenitsin:21) vs. kılık değiştirmiş yalın kat iktidar suretleri olabilirdi. Bu yüzden toplum ve bireyleri, genel geçer, ayırıcı farkları olmayan, uyumlu kolektif bir kişilik taşımayan azami gayret gösteriyordu. Sovyet yurttaşı Poblubni'nin günlüğüne yaşadıkları "iç benliğin dışa dönük kişilikte (nasıl) yok olduğunu" (Figes:176) çok güzel anlatmakta: "gün boyunca ağzı sıkı duruyorum, iç dünyamı gizli tutuyorum, bunlar bağımsız karakterli bir kişi olmama fırsat vermiyor. Herhangi bir özgür düşünce ile kendimi açıkça ya da keskince dışavuramıyorum. Bunun yerine başka herkesin söylediği şeyleri söylemek zorundayım. Engebeli bir arazide yürümek, en az direnişli yolu izlemek zorundayım. Bu çok fena. Hiç istemediğim halde bir yaltakçı, kurnaz bir köpek karakterine bürünüyorum: uysal, korkak ve her zaman teslimiyetçi" (Figes:181)

Maria Mies'in "büyük erkek" (139) olarak betimlediği devlet, "yaşamı özerklikte ve kendine ait bir tözden yoksun bir eklenti" (Adorno:15) haline getirdi. Sosyalizm "insanın toplum ilişkilerini en özgür belirleme yöntemi (A.Öcalan) iken, Sovyet örneğinde gerçekleşen bambaşka bir şeydi. Coşkun ve gür bir şekilde özerk bir iletişime dahil olarak sosyalleşecek bir toplumsal düzlem yaratmak yerine, kapalı, havasız ve herkesin tehdit ve "sosyal düşman" olarak algılandığı; bunun sonucu olarak da iletişim halinde olmayı parçalı ve kesintili bir sosyal çevre yaratıldı. Bu da Sovyetler'in sosyal olarak sosyalizme değil, kapitalizme hazırlandığını ortaya koydu. Nitekim reel sosyalist pratik, sosyalizmin anlamını genişleten bir sosyolojik temel geliştirmedi. Kapitalizme özgü ilişki sosyolojisinin tüm tema ve yüzlerini takınarak sosyalizm inşa etmeye kalkıştı. Ama olmadı. Buna rağmen, kendini "sosyalist" olarak tanımlaması aslında bir fark'ın olanak alanının istismarından başka bir şey değildi.

Sovyet iktidarı, toplumunu, "düşmanlarıyla birlikte varoldukları bir sahnede" ayakta kalmanın stratejilerine göre yapılandırıldı ve politize etti. Bu

anlayışın veya sahne kurgusunun yapılandırdığı ilişki anlayışı sürekli bir çatışma zemininde herkesin birbirinin kurdu haline getirilmesiydi. Zaten homojenleştirme projesi buna dayalı işlemekteydi. Sovyet insanı her an oluşturulan geometrik konumlar -ki, bunlar iktidara ve onun erkeklik kültürüne angajedir- üzerinde birbiriyle çatışma içerisine sokuldu. Böylece toplumun ve insanların etkileşim içinde bulunma olanağı ellerinden alındı. Yaşamın ve farkın eylem kapasitesini daraltılmasının adı olan erkeklik, kendine-kötülük hüvviyetine büründü. Özgecil değerler etrafında yaşamı örmek yerine, rakip oluşturmaya ve onu alt etmeye dayalı fallik bir arzuya odaklı negatif bir ilişki düzlemi kuruldu. Bu durumun tek sonucu Sovyet insanının iletişim ve etkileşim evrelerinin daralması değildi. Daha da önemlisi Sovyet insanının kendini "tanıma, onaylama ve eylemlerinin özne(si) olarak tanınma olanağı"ndan (A.Melucci:2014:88) yoksun kalmasıydı.

Sistem dört başı mamur bir şekilde kendine örgütledi. İçerme ve dışlama siyasetini, çocukları da bunun bir parçası haline getirerek oluşturdu. "Halk düşmanı" tanımlaması kapsamında kovuşturmaya tabi tutulmuş kişilerin aile ve çocukları, suçun kolektifliği esası üzerinden benzer bir dışlama, enterne etme siyasetine maruz kaldı. Anne ve babalar, olur da olası bir suçlama ile karşılaşırlarsa, çocuklarının da suçlamanın kötü sonuçlarından etkilenmemeleri adına, onları kendilerini "büyük erkek"e ibraz etmelerini salık veriyorlardı. Böylece çocukların kişisel kimliklerinin ayarsızlaşması, çökmesi, dengelerinin bozulması pahasına kötülüğün onlara ulaşması engellenmek isteniyordu. (Figes)

"İdeal çocuğun propaganda imajı, erken gelişmiş olan ve dilinden sloganlar düşmeyen bir siyasal hatip" (Figes:61) biçimindeydi. Zaten sistem tam da bu amaca hasıl bir artık ürün elde etti. Çocuklar ve gençler yaş kategorilerine göre örgütlendirilmiş kurumlarda kalıba dökülüyorlardı. Karşıt olarak konumlandırılmış Sovyet yurttaşları arasındaki ilişkinin mahiyeti olduğu gibi çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinde yankılanıyordu. Aynı zamanda onların kendinden önceki kuşaklarla ilişkileri de aynı tema etrafında şekil kazanıyordu. Çünkü rejim bu ilişki şeklini teşvik ediyor ve idoller yaratarak bu ilişkinin hakim kılınmasına yatırım yapıyordu. Sözgelimi Pavlik Mozorov ismi etrafında geliştirilen propaganda kültü, bu esaslar ve amaçlar üzerinden dolaşıma sokuldu. Pavlik, "kolektifleştirme" dönemi sırasında "sahte belge" düzenleyen babasını ihbar eden, bu ihbarı sonucu babası idam edilen ve sonrasında da akrabaları tarafından öldürüldüğü iddia edilin bir Sovyet kahramanına dönüştürülen köylü bir gençti. Maksim Gorki Pavlik'i 1933 sonbaharında başlatılan propaganda kampanyasının yüzü olarak "aynı kandan bir akrabanın can düşmanı olabileceğini ve böyle bir kişinin korunmaması gerektiğini anlayan" genç şehit olarak anacaktı.(Figes:161) Gorki böylece bir "örnek" dolaşıma sokmuş oluyordu. Pavlik kısa zamanda tüm çocukların "onun gibi olmak" istediği mitik bir figüre dönüştü. "Örnekleri dolaşıma sokmak ad'ın görkeminde işleyen" yasayı işletmek anlamına geliyordu. Çünkü "örnek, yasanın ve görkemin bir isimle buluşması içinde, iktidarı güçlendirmek olan bir noktanın, bir ögenin gücüne sahip"(Foucault:2008:79) oluyordu.

Muzorov propaganda imajının üzerinde şekillenen üç dikkat çekici örnek: Bunlar, rejimin karakterinin çocukların dillerinde kendini ele vermesi anlamına gelmekteydi: Nikolay İvanov eski bir rahip olan babasını "yıllarca tanrının var olduğunu anlatarak insanları aldattığı gerekçesiyle terkettiğini açıklıyordu. Yine 1932'de Yerel Yidiş gazetesine ailesini reddettiğini yazan başka bir oğlan çocuğu, "ailesinin gericiliğini" reddederek, "bana hayattaki önemli şeyleri öğreten Komsomol'u gerçek babam olarak görüyorum." (Figes:167) diyecekti. Babası tutuklanan bir diğer çocuk da şaşkınlığının "bak hele şu halk düşmanlarına, bazıları babaymış gibi bile görünebiliyor." (2011:174) biçiminde ifade edecekti.

Stalinist Pay; Kendine -Kötülük

Reel sosyalist sosyolojinin tesisinde Stalin kişiliği başat öge konumundaydı. Stalin'in okul arkadaşlarından birkaçı "başarı kazanan hasımlarına kin besleyen, iftira edip dedikodu yaparak intikam almaya çalışan" (Deutscher:1990:42) biri olarak hatırlamaktaydı. Elbette bu kanaatler çocukluk veya gençlik dönemine ait önemsiz, basit hırslanmalar olarak kalabilirdi. Ama Stalin buna müsaade etmedi. Çünkü "sorun"larla baş etme tarzını siyaset etme tarzına yansıtarak; siyasetini karakteri ile karakterize ederek bu kanaatlere değer kazandırdı. Hele hele devlet aygıtının hareket ve işleyiş tarzının toplum içinde ihdas ettiği ilişki anlayışının Stalin'i betimleyen özelliklerle koşut olması, açığa çıkan büyük sistematiğin onun özelliklerinin

bir açınımı olduğu kanaatini güçlendirdi. Rus tarihçi Mihail Gefter bu durumu "hepimizin içine giren Stalinizm" (Figes:34) gerçeği ile anlatmaya çalıştı. Stalin'in kendini çoğaltması diyebileceğimiz bu durum, en başta idari görevlerde yer alan parti bürokratlarında kendi yüzlerini yarattı. "Vidvijentsi" denen bu bürokratlar yoksul köylü kesiminden gelmeleri bakımından Stalin ile ortak bir hikayeye sahipti. Bu ortak hikaye onları Stalin yörüngesinde bir yönetim anlayışı ve tarzı benimsemelerine duygusal, sosyal zeminini oluşturdu. Bu kesim, sosyalist değerlerle bir bağ oluşturmakta güçlük çekmekteydi. Dilleri başka, pratikleri başka bir hikaye anlatıyordu. Dillerindeki slogancılık sosyalist, özgecil değerlerle aralarındaki mesafeyi kapatmalarına yetmiyordu. Tüm yatkınlıkları erkeklik kültürü içinden biçimlenmiş bu kesim, Stalinist rejimin üzerinde yükseldiği toplumsal, siyasal zemini her türlü yöntemle tayin ve tahkim ediyordu. Rejimle ilişkileri uyumlu ve uysal iken toplumla ilişkileri ise hiyerarşik, buyurgan, saldırgan ve hatta gaddardı. Siyasi fikirlerinin mahiyet ve çerçevesi "parti yöneticilerinin -ki bu Stalin'dirbasında çıkan demeçlerini" (Figes:192) tekrarlama yüzeyselliğindeydi. Bu yapı ile, kurucu ata Stalin, gereksindiği tertibata kavuşmuş oluyordu. Bu tertibat homo-sosyal bir ilişki karakterine sahipti. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliklerinden azade erkekti. Dil yapısı da buna göre şekillenmişti. Erkek lehçesi konuşuyorlardı. Kurumların beden ve pratiklerine yansıttıkları bu lehçe, kapsamı geniş bir kinezik (söz dışı) dağarcık ile her an erkekliğe ait mecazları kuruyor, sergiliyor ve sahne almasını sağlıyordu.

Bu tertibat oluşum ve işleyiş tarzı bakımından steril değildi. Nitekim, "fallik dram"ın sergileniş tarzı da bunu net bir şekilde ortaya koyuyordu. Dram, zulüm pahasına sergilenen erkekliğin "kendine-kötülük" konulu tragedyasıydı. Sosyalizme mani neden de buydu, onu yıkan da...

Erkekliğin kendine-kötülük olduğunu kanıtlayan en çarpıcı örnek, Bolşevik Parti'nin 1934'te yapılan 17. Kongresinde seçilen 139 merkez komite üyesinden 102 tanesinin kurşuna dizilmesi, 5 tanesinin de intihar etmesiydi. (Figes:277) Bu homocide (erkek kırımı), fallik dramın toplumsal ilişki karakterini de ortaya koymaktaydı. Mekanizma gaddardı ve dönüp kendisini vuruyordu. "Balta sahibinden uzun yaşar" sözü bir kez daha doğrulanıyordu. Soljenitsin, fallik dramın sergilenebilmesi için bir "Stalin gerekiyordu" dedi. Ama hemen peşinden "ancak partinin de ona göre olması gerekmez miydi?" diyerek "oyun"un kolektif tanzimini de ima etti. Her ne kadar olan-biteni homo-sosyal bir ilişki bağlamı içinde ele almasa da erkek erkeğe ilişki, elektrik devresindeki artı uçların şalterleri arttırması misali her türlü şiddeti üreten sosyal bir temel oluşturdu. Şalterleri atan erkeklik; öfke nöbeti geçiren erkeklik, adeta, tutumunda kendini hissetmek isteyen erkeklikti. Şiddetin yaygınlığı, onun fallik hazzın parçası olarak dolaşıma sokulması, erkeğin kendine tutumunda olumlaması, hissetmesiyle alakalıydı. Bu anlam halesi içinde şiddet, erkeğin cinsel arzularının devamında ortaya çıkan yıkıcı bir pratikti. Erkekliğin kendini hissetmek istemesi ve bu suretle kendini "tam erkek saymasını sosyal ve siyasal sonucu milyonlarca Sovyet yurttaşının katledilmesi ve bir o kadarının da etik alandan silinerek "insan müsveddesi" konumuna düşürülmesiydi.

Fallik haz -ki bu, erkekliğin kendinden ve kendinde vücuda gelen iktidardan haz alması ve tatmin olmasını anlatmaktaydı- Alzhır kampında komutan yardımcısı olan Mihail Yusipenkov şahsında başka bir yüzünü ortaya koymaktaydı. Alzhır, kadın çalışma kampıydı. Tecavüzler sonucu kampta 400 çocuk doğmuştu ve çoğunluğu Yusipenkov'dan kaynaklıydı. Yusipenkov, daha sonraları "Alzhırda birkaç bin güzel kadının, devrik parti yöneticilerinin karıları üzerinde iktidarın tadına varmak"la övünecekti. (Figes:404) Yusipenkov için kadınlar tatmin "nesne"leri olmaktan öte bir anlam içermekteydi. Onlar, ilk olarak Yusipenkov'a iktidar sahibi -en azından bir dönem- olan erkeklerle kendi arasında özdeşlik ilişkisi kurma olanağını veriyordu. Bu açıdan tecavüz ona kendisini iyi hissettirmişti. Ama "iktidarın tadına varmak" bununla sınırlı olamazdı, ötesi de vardı. O da, kadınları araçsallaştırmak suretiyle "iktidar sahibi" erkeklerin de düzülmüş olmasının düşünülmesiydi. Bu anlamıyla kadınlara tecavüz heteroseks bir ilişki değil, homoseks bir ilişkiydi. Yani olup-biten yine erkekler arasında olmuştu. Kadınlar sadece kocalarını temsilen tecavüze konu ediliyordu. Çünkü tecavüz iktidarın tadıydı.

Mavi Kasket ve İhbar

Siyasi ve sosyal ilişki anlayışının toplumunda açığa çıkardığı kültür, kendini duruma uyarlama şeklindeydi. Onlar da mecaz erkekliğin tesis ettiği sahne-

de kamusal senaryonun beklentilerini yoruma tabi tutarak konum alıyor; öğrenilmiş ve dikte ettirilmiş roller kapsamında pratik icra ediyorlardı. İktidar sahibi ve üstü olmak, cani olan siyasi anlayışa ve kolektif deneyimlere daha fazla iştirak etmek suretiyle korunması ve büyütülmesi gereken güç arzusunun merkezini oluşturuyordu. İktidardan ve onun hazzından pay kapmak hiyerarşi pramidindeki yer ile alakalıydı. Yükselmek daha fazla iktidar, iktidarın çokluğu ise hazzın çokluğu demekti. Bu, arzunun temelini oluşturuyordu. Arzu "mavi (bir) kasket sahibi olmaya dairdi. Mavi kasket, başa geçirilince kişiyi iktidar sahibi yapan, keyfiyet alanını genişleten bir güç eğretilemesiydi. Sovyetler'de bu kasket devlet emniyet teşkilatınca kullanılıyordu. Onunla "göründüğün her şey - senin! Her beğendiğin apartman - senin! Rastgele her kadın - senin! Rastgeleceğin her düşmanı yolundan kaldırır! Ayağınla bastığın toprak- senin! Başının üstündeki gök -senindir, mavidir." (Soljenitsin:136) Burada kasket gücü mavi özgürlüğün rengi olarak keyfiyeti sembolize ediyordu. İkisinin birlikteliği ereksiyon halindeki iktidarı eğretiliyordu. Bu yüzden hazdan pay almanın tek yolu üste çıkmaktı. Ne pahasına olursa olsun üste çıkmak... Çünkü altlık-üstlük cinsel iletileri olan konum kompleksleriydi. Altta olmak üstte olan tarafından "becerilmek" anlamına geliyordu. Öcalan'ın "karılaştırma" olarak betimlediği ilişki düzeni buydu. Bu nedenle becerilen olmamak için yükselmek, bunun için de "kurt" olmak, "çakal" olmak gerekiyordu.

Toplumsal zemin iktidara bu anlayış temelinde asimile oldu. İktidarın yazdığı kamusal senaryo temelinde kendisine orada yer ayırtmaya çalışan Sovyet insanı, "sahteliğin bastırılamayan bilinci"-nin (Adorno:37) tüm yüzlerini yaşadı. Kolektif gündemler ve bunların toplumsal uzantıları, arzusunun yönelim merkezini oluşturdu. Böylece Sovyet insanı, özerk, özgül anlam ve değeri olan, kendiliğini önemseyen varlık hüviyetinden bir hayli uzaklaştı. Fallik yapı da bireyi özgün, özerk bir bağlam içinde görmedi ve ele almadı. "Büyük erkek"e göre birey, ancak fallik yapı ile ilişkisel tanım içerisinde bir değer ifade edebilirdi. Nitekim o, resmi makamlara mektup ve dilekçe yazan; böyle yaparak iktidarı kendinde görünür kılan ve yansıtan kişi olmak vasıtasıyla bir değer görebilirdi. Birey özerk-özgün karakterinden soyundurulup "kamusal bir oyuncu" olarak kurgulanıyordu. Yani birey iktidar dolayımıyla anlam ifa eden bir "ayna"ydı. O kadar! Gerçeğin bir yüzü daha vardı. O da Sovyet insanının parçalı, duruma göre değişiklik gösteren, kararsız gizli bir senaryoyu devreye koymasıydı. Bu marifetle bir "yeraltı" yaratmasıydı. Dışlanmışlıktan, güçsüzlükten, mağlupluktan yapılma bu "yeraltı", büyük oranda yüzlerdeki maskelerin çokluğunda saklandı. Hatta kamusal olana büyük bağlılık gösterilerinin içine bile gömüldüğü söylenebilir. Yani insanlar hayatta kalmaları ve ilerlemelerine yardımcı olacak sınıfın, yüzün, maskenin kimliğine bürünmeyi öğrendi. Kurt kanunu devredeydi ve fallik hazzı yaşamak için "kurt" olacaklardı. Engel ne ve kim olursa olsun bir şekilde bertaraf edilecekti. En yaygın ve "iş gören" yöntem, "anti-sovyetik propaganda" suçlamasıyla ihbarların gerçekleştirilmesiydi. Korkunun ve baskının yarattığı öngörülemezlik içerisinde insanlar, "bugün sen öl, ben yarın ölmeye hazırım" (Aleksiyeviç:77) diyerek günü kurtarmaya ve en yakınlarını bile ölümün ve mahpusluğun kollarına itmekten geri durmadı. Bu bir hayatta kalma ve stratejisi biçimini aldı ve bu yöntemin yaygınlığını bir Sovyet yurttaşı şöyle ifade etti: "Tükürecek olsanız iğrenç bir ihbarcıya değmemesi mümkün değil" (Figes:194) insanlar korkuyorlardı. Muhbir Valentina Kropotina "korku beni yozlaştırdı" diyordu. Bu Sovyet toplumunun da hikayesiydi.

Korkunun toplumun içine saldığı ileti akıntılarının tek sonucu, kendi canını koruma telaşı değildi. Bununla bağlantılı olarak, yaşam bir vampir gibi her zamankinden daha hırslı, daha gözü dönmüş bir hale büründü. Özel yaşam ve mahremiyet reddinin açığa çıkardığı sosyal sıkışma, insanları tüm savunma olanakları ve ortamından alıkoydu. Çünkü iktidarla olan sürtüşmeler nedeniyle insanlar bünyelerinde oluşan yaralanma ve örselenmeleri sağaltacak bir sosyal mekandan yoksun bırakıldı.

Komünal dairelerin işletilme tarzıyla Sovyet insanı, kendiliğini kuracağı, özerkliğini pekiştireceği sosyal mekandan da yoksun bırakıldı. Bu, fallik gözün mekana yerleştirilmesi temelinde gerçekleştirildi. Fallik göz insanları araçsallaştırarak, "yetki"sini geçici olarak onlara devrederek, onların gözünden mekanı denetim altında tuttu.

Komünal daireler, komünist toplumun küçük bir evreni gibi düşünülüyordu. Sav şuydu: "aynı yaşam alanlarını paylaşan insanlar komünist hale gelir" deniyordu. Bu mini devlette (komünal dairede) her şey iktidar anlayışının lokal tercümesine göre yapılanmakta, ortak çatıyı paylaşanların ilişkileri

buna göre düzenlenmekteydi. Mekan da bu tercümenin uzantısı konumundaydı. İktidarın, erkekliğin mecazları kendini mekanda da kurmaktaydı. Sözgelimi doma komünü'nin eril ileti akıntılarının eksik olmadığı mekanı salondu. Çünkü burası mimari açıdan olduğu kadar; röntgenciliğin, komşuyu gözetlemenin, dinlemenin ve zaafı tespit edildiğinde de alaşağı etmenin mekanıydı. Komünal dairenin diğer alanları salonun denetimindeydi. Salondaki göz ve kulaktan korkmak; "bizi dinliyorlar, kesinlikle dinliyorlar diye korkmak" (Aleksiyeviç:22) komünal dairelerde hissedilen başlıca korku türüydü. Bu nedenle insanlar yaşam alanlarında katmanlı bir sükunet ve dil tarzı geliştirmek durumundaydı. Ve fakat "birinin yaptığı hepimizin başına bela açar" diyerek gözlerini iktidarın denetim aracı kılmaktan da geri durulmadı. Rejimin "karşılıklı gözetim" adını verdiği bu denetim stratejisi, iktidarın gözünün her neviden göze yerleşerek tüm toplumsal gözenekleri görmeye ilişmesi anlamına geliyordu. Zaten karşılıklı gözetimin mantık örgüsü de hiçbir şeyin "büyük erkek"in gözetim ve denetiminin dışında kalamayacağı esasına dayanıyordu. İktidar bunu, kendini topluma, toplumu kendine yoğun bir şekilde bulaştırarak yaptı. Birbirine karşı "sorumlu" kılınan insanlar iktidarın "emanet bekçileri" gibi konumlanmaya gayret gösterdiler. Çünkü başka türlü hareket etmek büyük riskler barındırıyordu ve bedenini makinali tüfeğin önüne sürme sonucunu doğurabilirdi Bu nedenle insanlar kötülüğün kendilerine bulaşmaması için kötülük yaptılar. Kendi kötülüklerini diğerine tercih ettiler. Çünkü kendi kötülükleri içe ve dışa dönük fallik bir arzu içeriyordu.

Vasili Petroviç'in "Stalin sıçrayışı" (Aleksiyeviç:186) olarak kavramsallaştırdığı vahşi kapitalist politika fallik arzu içinden oluştu. Gelişmiş ülkelerle aradaki yüz yıllık mesafenin olabilecek en kısa sürede kapatılması Sovyetik (!) fallus'un kendini olumlaması ve hissetmesinden başka bir şey değildi. Bu uğurda milyonlarca insanın katledilmiş olması teferruattı. Aslolan fallik dürtünün tatmin edilmesiydi.

Gagarin'in aya ayak basması Sovyetler için fallik hazzın zirvesiydi. Tulumlu işçiler fırladılar fabrikalarından, beyaz önlüklü tıpçılar gökyüzüne haykırdılar: "biz ilk olduk. Bizden biri var uzayda" (Aleksiyeviç:113). Bu ilk olma arzusu, ayın bekaretini bozmuş olmanın büyük hazzıydı ve Gagarin Sovyetik fallus olarak ulusu tatmin rolündeydi.

Arzunun dile geldiği alanlar çeşitliydi, yaşamın uzandığı tüm alanlarda vardı. Sözgelimi Proleter Sarayları ve anıt heykeller de fallik hazzın temsil yüzleriydi. Proleter Saraylar, sıradan Sovyet insanının içinde yaşadığı sıkışık ve bakımsız yapıların aksine ihtişamlıydı. Mesela Mayakovski İstasyonu'nun güzelliği halkta gurur ve huşu duyguları uyandırmaktaydı. Bu tür yapılar Sovyet düzeninin kamusal hedef ve değerlerine olan inancı pekiştirmeyi amaçlasalar da, aynı zamanda Sovyetik fallus'un kendini hissetme ve olumlama tarzını da yansıtmaktaydılar.

Fallus merkezciliğin çarpıcı örneklerinden biri de, Sovyetler Sarayı'nın dünyadaki en büyük bina olarak tasarlanmasıydı. Bu binanın New York'taki Empire State binasını sekiz metre geride bırakarak 416 metre olması amaçlanıyordu. Tepesine de Özgürlük Heykeli'nin üç katı büyüklüğünde Lenin heykeli kondurulacaktı. İnşaat alanının su sızdırması nedeniyle hayata geçirilemeyen proje, içerdiği fallik mesajlarla dikkat çekiciydi. Büyüklük, yükseklik ve diklik fallik arzunun sembolleriydi. Bu yapılarla "büyük erkek"ler konuştukları lehçe ile "benimki seninkinden daha büyük" demiş oluyorlardı. Aynı tema anıtsal heykeller içinde geçerliydi.

Sonuç olarak; Sovyetler "efendinin yapısal binası içinde olmak" (Öcalan:2015:119) ile genel iktidar "gövdesindeki dal mesafesindeydi" (2015:119). Fark temelli yeni bir modernite geliştiremediği için verili kültür, siyaset ve ilişki anlayışını tekrarlamak durumunda kaldı. Kendindeki erkekliği ve bunun kültür içindeki mecazlarını çözemediği için yaşamı olumsuzlayan bir pratiğe yöneldi. Böylece insan ve toplum doğasından saparak kendi sonunu getirdi.

Kaynakça

1. Adorno Theodor (...), Minima Moralia-Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar -Metis Yayınları

2. Aleksiyeviç Svetlanov (2016), -İkinci El Zaman-Kızıl İnsanın Sonu - Çev. Sabri Gürses, Epsilon

3. Baysoy Cengiz (2013), Dünyayı Ulussuzlaştırma Pratiği: Kürt Siyasal Hareketi; Özgür Gündem

4. Baysoy Cengiz- Özer Sinem (2014) Deleuze:Aşkınlık, Aşkınsallık ve İçkinlik Düzenleri, Deleuze Düşüncesinin Sınırlarında Göçebe Düşünmek İçinde. Haz:Aytaç Ahmet Murat, Mustafa Demirtaş: Metis Yayınları

5. Bourdieu Pierre (2015), Eril Tahakküm Çev.Be-

diz Yılmaz, Bağlam Yayınları

6. Çelik Münevver- Özer Sinem (2016), Kadın-Oluş: Bir Yaşam Paradigması, Jineoloji, Mart-Nisan-Mayıs Sayı:1

7. Öcalan Abdullah (2015), Demokratik Uygarlık Çözümü- Cilt 5, Amara Yayınları

8. Öcalan Abdullah (2015), Demokratik Uygarlık Çözümü- Cilt 3, Amara Yayınları

9. Öcalan Abdullah (...), Sosyalizmde Israr İnsan Olmakta Isrardır, Aram Yayınları

10. Figes Orlando (2011), Karanlıkta Fısıldaşanlar-Stalin Rusya'sında Özel Yaşam, Çev: Nurettin El Huseyni, YKY

11. Foucault Michel (2008), Toplumu Savunmak Gerekir, Çev: Şehsuvar Aktaş, YKY

12. Lenin V.İ. (2008), Komün Dersleri Çev:Kenan Somer, Sol Yayınları

13. Melucci Alberto (2014), Süreç Olarak Kolektif Kimlik, Kimlik Politikaları-Tanıma, Özdeşlik ve Farklılık İçinde Editr: Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları

14. Mies Maria (...), Son Sömürge Kadınlar, Metis Yayınları

15. Oral Zeynep (1996), Kadın Olmak

16. Plumwood Val (2004), Feminizm ve Doğaya Hükmetmek, Çev: Başak Ertür, Metis Yayınları

17. Sancar Serpil (2011), Erkeklik; İmkansız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, Metis Yayınları

18. Segal Lynne (1992), Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler- Değişen Erkekler, Çev: Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları

19. Soljenitsin Aleksander (1974) Gulak Takımadaları, Çev: Selim Taygan, Nebioğlu Yayınları

20. Wallerstein Immanuel (...) Dünya Sistemleri Analizi, Aram Yayınları

Sovyet Sisteminde Ekoloji ve Ekonomik Model

Özlem Yeniay

SSCB'de ekolojik paradigma, ideolojik yaklaşım ve uygulamalar arasındaki farklılıklar açısından oldukça karmaşık bir konudur. 1917 Ekim Devrimi gerçekleşmeden önce Çarlık Rusya'nın gündeminde olduğu gibi, devrim sonrasında Bolşevikler'in[1] ve Lenin'in daha sonra ise Stalin Dönemi'nde özellikle bilim adamları ve aydınların gündeminden düşmemiştir. Yazı başlığında ekoloji kullanılmış olmasına rağmen SSCB'de bugün kullanılan anlamıyla bir ekoloji yaklaşımı yani insan merkezli düşünsel ve pratik faaliyetlerin terk edilmesi, tüm eko sistem ve canlılara odaklanmış alternatif bir sistemin inşası, ekosistemin işleyişinin kendisinin insan eliyle yaratılmış sosyal ve kültürel alanlara model oluşturması gibi bir yaklaşım söz konusu olmamıştır. Ekoloji bu bağlamda, SSCB'de var olan biçimiyle insanın yaşadığı çevreye, kendini ve kendi faydasını merkeze alarak nasıl en verimli biçimde yaklaşabileceği bağlamı içinde kullanılmıştır. Bu yazıda ekonomi ve tarımda modernizasyon, makineleşme ve endüstriyel üretime geçişle birlikte ortaya çıkan ekolojik yıkım ve bu yıkımın önüne geçmek amacıyla ortaya çıkan tartışmalar ve faaliyetlere değinilecektir.

SSCB kurulmadan önce Çarlık döneminde ortaya çıkmış olan çevre koruma anlayışı, yerini devrim ve iç savaşla birlikte "limitsiz kalkınma modeli" ya da "akılcı sosyalist ekonomik kalkınma"[2] adı verilen modele bırakır. Bu bağlamda yazının amacı söz konusu geçişe dair önemli ideolojik ve pratik kırılmaları ele almaktır. SSCB ve ekolojinin 19. yy. sonundan 20. yy'ın başına uzun bir dönemi kapsayan özellikle farklı ideolojik yaklaşımlara göre tartışılagelen bir konu olduğu hatırlatmasıyla yazının hepimiz için bir giriş niteliği taşımasını ümit ediyorum.

1917 Ekim Devrimi Öncesi

Çevreci (Conservationist) anlayışın ortaya çıkışı devrim öncesinde Çarlık Rusya dönemine kadar gitmektedir. 1930'lardan önce ortaya çıkmış olan kavram; bu dönemde vahşi hayatın, tabiatın ve çevrenin korunması, kaynakların idareli kullanımı ve insan sağlığını tehdit eden bazı çevresel kirlenme vakalarının incelenmesi bağlamında kullanılmaktadır.

Söz konusu dönem içinde çevreci akım üçe ayrılır. İlki anti-endüstriyel, anti-modernist olarak tanımlanabilecek, doğanın insan tarafından sömürülmediği altın çağlara göndermelerle doğa savunusu yapanlardır ve bu grup aynı zamanda Pastoralistler olarak da adlandırılır. İkinci grup faydacı (utilitarian) yaklaşım olarak adlandırılan kalkınma ve devlet odaklı, kaynakların rasyonel kullanımını (wise use) savunan gruptur. Üçüncüsü ise ekolojiye daha bütüncül yaklaşımı savunan, Sovyetlerin ilk yıllarında partiyle işbirliği yapmış, ancak daha sonra Stalin'in politikalarına direnmiş olan gruptur. Kendilerini "mantıkçı materyalistler" olarak da tanımlayan bu grup içinde, bir bilim olarak ortaya çıkmaya başlayan ekoloji üzerine çalışmalar yapan bilim adamları çoğunluktadır.[3]

Çarlık Rusya döneminde ortaya çıkmış olan çevre koruma tartışmaları Ekim Devrimi sonrasında emperyalistlerle ve "Beyaz Ordu"ya karşı sürdürülen iç savaşla birlikte görmezden gelinmeye başlar. Sonrasında ise bu politikalar, savaş ve kıtlık gerekçe gösterilerek devlet tarafından doğal kaynakların talanına kadar götürülür. İç savaşın kaotik koşulları esnasında yağmanın öncelikli olarak görüldüğü alanlar ise ormanlardır.

Çarlık Rusyası'ndan SSCB'ye geçiş ve sonrasında Stalin Dönemi ile endüstriyel alanlara dönüştü-

rülmeye başlayan tarımsal faaliyetlerle birlikte, tüm alanlarda sanayileşme ve kalkınma planları ön plana çıkmaya başlar. Tarımın kolektivizasyonu ile başlayan müdahaleler, makineleşme, geniş ölçekli üretim alanlarında kurulan mono kültür (tek tip) üretim modeli, yerli türlerin yerine yabancı bitki ve hayvan türlerinin getirilmesiyle, "üretimde verimin arttırılması" en önemli hedef haline gelir.

Çevre tartışmalarının ve konuyu çalışan bilim adamları ile aktivistlerin varlığı söz konusu olsa da Weiner'a göre Bolşevik Parti içinde devrim öncesinde ve devrimin ilk yıllarında tarım politikalarına, koruma alanlarına ya da kaynak kullanımına dair tartışmalar yapılmamış ve ekoloji ile ilgilenenlerden hiçbiri parti üyesi olamamıştır. Bu nedenle Bolşevikler'in çevre koruma konusundaki tutumları aslında tam bir muammadır. [4]

Lenin Dönemi (1917-1924)

Lenin'in kendisinin doğaya ve özellikle avcılığa ilgisi bilinmektedir. Lenin akılcı olarak tanımlanmakla birlikte, onun için sosyalizmin özü; planlama, devlet mülkiyeti ve kontrol, ve modernleşmedir. Lenin döneminin sloganı "sosyalizm eşittir kamulaştırma ve elektrifikasyon"dur. Lenin hükümeti iktidarı aldıktan iki gün sonra ülke toprakları üzerine bir kararname yayınlayarak; bütün ormanların, suların ve yeraltı kaynaklarının devlet mülkü haline getirildiğini ve devlete münhasır kullanımının benimsendiğini açıklar. [5] Sosyalizmin başta gelen özelliklerinden biri ise verimliliktir. Weiner'a göre Taylorizm'e Giriş ve Emek Seferberliği'nin Bilimsel Organizasyonu yazıları buna kanıt olarak kabul edilebilir. Bilim ise bu ekonomik kalkınma ve planlama yolunda Bolşeviklerin en önemli müttefiktir.

Lenin'in planı ülkenin endüstrilizasyonu, tarımdaki sosyalist korporasyonun sağlanması ve kültürel devrimin birlikte uygulamaya konulmasıdır. Bu amaçla hazırlanan yeni ekonomik plan NEP ile birlikte tarımsal maliyetler azaltılırken ürün kalitesinin arttırılması hedeflenmektedir.

NEP (Yeni Ekonomik Plan 1921-1928)

Sovyetler Birliği 10. Kongresinde kabul edilmiş ve 1921 yılında yürürlüğe konmuştur. Sovyetler için köylü sınıfının devrimci potansiyelinin önemi bağlamında endüstriyel hale getirilmeye çalışılan tarım, 1921-1928 yıllarında uygulanacak olan ve NEP adı verilen, bütün ekonomik faaliyetlerle birlikte sanayi alanını da kapsayan geniş bir devlet planına dahil edilmiştir.

"NEP köylüye, uygulayacağı tarım şeklini seçme özgürlüğü ve toprak imtiyazı güvenliği sağladığı ölçüde toprağını özel mülkü gibi işleme, genişletme, ücretli işçi tutarak ekip biçme ya da başkalarına kiralama hakkını tanımıştır. Bu programda toprağın verimliliğinin arttırılması tarımsal tekniklerin bilimsel olarak geliştirilmesi ve tarım emekçisinin tarım bilgisinin genel düzeyinin yükseltilmesi, çeşitli alanlardaki tarım işletmelerini geliştirmek gibi hususlar yer almaktaydı." [6]

Bu plan dahilinde köylülerin serbest ticaret yapmasına olanak tanınırken emperyalizm ve iç savaşla dağılan ekonomi toparlanmaya çalışılır. Lenin'in amacı kapitalist ekonominin yerleştirilmesi değil, geçiş aşamasında üretici güçlerin kuvvetlendirilmesi ve sosyalizme geçişin sağlanmasıdır. Ancak dolaysız ve sosyal bir ekonomi planı geliştirmek amaçlanmış olsa da demokratik karar alma mekanizmalarının işletilmesi ile mümkün olabilecek bu ekonomi modeli yerine, geçiş toplumlarında yaşanan bürokratikleşme, demokrasiyi ortadan kaldırmıştır.

"Farklı insanların çok çeşitli sosyal, milli, kültürel, ekonomik ihtiyaçları standartlaştırılmış, ve zorla yukarıdan dikte edilen bir planlamanın içine sokulmuştur" [7]

NEP üretim ve verimlilik anlamında çok başarılı sonuçlar getirmekle birlikte ilk defa bu dönemde, 1922 yılında, çevre aktivistleri ve bilim adamları hükümeti çevre koruma için bütçe ayırmaya çağıran bir kampanya başlatmışlardır. Bunun nedenlerinden biri de daha önce koruma altına alınmış, Sovyetler Birliği'ne ait ve üzerinde herhangi ekonomik faaliyetin yürütülmesinin yasaklandığı Zapovednik olarak adlandırılan alanlardaki doğal-tarihsel koleksiyonların satılmasının gündeme gelmesi yahut bu alanlardan maddi gelir elde edilmesinin yollarının aranmaya başlamasıdır. Weiner'e göre, 1917-1924 yıllar arasındaki bu dönemi önce savaş ve yıkımla birlikte estetik kaygıların ön plana çıkması ve sonrasında ekonomik kalkınma, gelişme önceliğiyle tamamen ortadan kaybolması konusu üzerinde durulmadan anlamak pek de mümkün değildir. [8]

NEP'in uygulamaya konulduğu bu yıllar kıtlığın yaşanmadığı dönemdir. Bu dönemde ekonomi alanında NEP kapsamında gerçekleştirilen projeler hızlı kalkınma ve gelişmeyi sağlamış ancak doğa-

nın yağmalanmasına ve yenilenebilir kaynakların[9]azalmasına neden olmuş ve bu yıkım görünür hale gelmeye başlamıştır. Bu nedenle 1925-1929 yılları genç Sovyet çevreci hareketleri bağlamında en umut verici dönemdir.

Sovyetlerde çevre koruma anlayışının ortaya çıkmasını sağlayan, yurt dışında çevre ve çevrecilik üzerine eğitim almış bilim insanlarıdır. Bir taban örgütlenmesine ya da yerel organizasyona dayanmayan çevrecilik anlayışının halka anlatılması bu bağlamda oldukça büyük bir soruna dönüşmüştür. Ülke yüz ölçümün genişliği, "kaynakların" bolluğu ve aynı zamanda doğa şartlarının çetinliği dolayısıyla doğayla mücadele halinde olan insanlara çevre duyarlılığı, doğa korunmanın gerekliliği anlatılamamaktadır. O dönemde doğa ile başa çıkmaya çalışan insan, neden doğanın onun tarafından korunması gerektiğini ve bunun nasıl olacağını anlayamamaktadır. [10]

Çarlık döneminde ortaya çıkan doğa koruma algısı, Lenin ile bir nebze olsun devam etmiş, sistematik olmasa da romantik bir doğa - insan ilişkisi söz konusu edilmiş ve koruma alanları oluşturmak gibi politikalar uygulamaya konmuştur. Ancak, 1920'lerin sonuna doğru merkezi iktidar ve partinin güçlenmesiyle; kendi kendine yeten bir ekonomi oluşturma aşamasından sistematik büyümeye, ekonomik refah ve verimlilik kavramlarının egemen olduğu bir yapılanmaya gidildiği görülmektedir. Aynı zamanda genel devlet ideolojisi ve pratiklerine karşı gelenlerin hepsi karşı devrimci olarak suçlanmaya ve yasal muhalefet zemini gün geçtikçe ortadan kaybolmaya başlar. 1929-1937 yılları arasındaki döneme gelindiğinde romantik ya da materyalist, çevrecilerin hemen hepsi bastırılmıştır. [11]

Stalin (1927-1953) ve Sonrası

1920'li yıllarda doğa koruma alanları, çevre koruma üzerine gönüllük esası ile çalışan topluluklar[12] kurulurken 1930'lara gelindiğinde ekolojistlerin itiraz ve uyarıları geçerliliğini ve önemini yitirmeye başlar. Stalin'in yükselişi 1920'lerde başlamış olsa da erken 30'lara gelindiğinde politik etkinlik alanı güçlenmiş ve ekoloji alanında muhalefet potansiyeli ortadan kalkmaya başlamıştır. Lenin döneminde etkili olan çevreci bilim adamlarının ideolojik etkileri yok olurken, politik kararlar tamamıyla yukarıdan alınmaya başlar. Bu dönem; doğa ve ekoloji adına üretilen bilginin ve korumacı anlayışın yerine ekonomik akıl ve pozitif ilerleme fikrinin geçtiği dönemin başlangıcı olarak da tanımlanır. Bu durum proleter anti-bilimci (anti-burjuva bilimci) kampanyaların ayak sesleri olarak da kabul edilmektedir. [13]

NEP ile kurulan özel çiftliklerde yeterli artı değer üretimin gerçekleşmemesi nedeniyle, özel çiftliklerin yerine kolektif üretim yapan çiftlikler kurulur. Devlet işletmeleri olan "sovhoz" ve kooperatif işletme "kolhoz" olarak bu kolektifler ikiye ayrılır ve geleneksel tarımdan modern tarıma geçiş başlar.[14] Sovhozlar devlet çiftlikleri, kolhozlar ise ortak ekim esasına göre çalışan mahalli çiftliklerdir. Bu sayede bir araya getirilen üreticilere makineleşme ve büyüme konusunda destek sağlanması kolaylaşmaktadır. Elektrifikasyon ve enerji en yoğun gündemlerdir ve ülkenin her köşesinde hidroelektrik santraller yapılırken, ağır sanayiye öncelik verilir.

Yusuf Ziya Kınacı'nın konu üzerine aktardığı tartışmalara göre çiftlikler; sosyalist üretim modeline göre üretim yapılan, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti üzerine kurulu, emek sömürüsünü engelleyecek, demokratik merkeziyetçilik ilkelerine göre yönetilen, emeğe göre bölüşüm iktisadının uygulandığı alanlar olarak tanımlanmıştır. Ancak sosyalist emek süreçlerinin gerçekleşmediği, merkezi birimlerin artı değere el koyduğu, üretimin yine merkezi planlama dahilinde belirlendiği alanlar olarak ortaya konulduğu savlar da bulunmaktadır.[15] Hiyerarşi yönetim mekanizmaları için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Kolhozların başına resmi ideolojiyi benimsemiş ve üç yıllık bir tarım eğitiminden geçmiş, yönetime bağlı ve çalışkan kişiler getirilir.

25 milyon küçük çiftçinin arazilerine el konularak bunların geniş çiftliklere dönüştürülmesiyle, kolektifler ve devlet çiftlikleri çok daha üretken ve verimli hale gelirler. Lenin ile başlayan özel mülkiyete dayalı tarım faaliyetlerinin yerine kolektif devlet çiftlikleri geçirilmesi 1930'lara gelindiğinde tamamlanmış, kıtlık ve açlık sorunu ortadan kaldırılmıştır.[16] Ancak küçük çiftçiliğin ortadan kaldırılması ile yerine getirilen büyük devlet çiftlikleri, makineleşme ve tarım sistemleri, Sovyet Rusya'nın gıda ihtiyacını erken dönemlerde kıtlığın ortadan kaldırılması düzeyinde çözse de bu durum sonrasında tekrar tekrar tarımsal faaliyetlerde azalma, dışarıdan - özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nden - tarımsal ürünler ithal etmek zorunda kalın-

dığı gerçeğini değiştirmemektedir.

Sovyet Rusya için daha önce Rusya İmparatorluk döneminde olduğu gibi gıda sıkıntısı en büyük ekonomik sıkıntı olarak varlığını hep sürdürür. Beş Yıllık Plan olarak bilinen ekonomik planlamaların merkezinde her daim gıda problemi yer almaktadır. Bu bağlamda Sovyetler Birliği tarihi boyunca gıda alanında kendine yeterlilik konusu bütün gelişme ve büyüme aşamalarına rağmen çözülememiş bir sorun olarak kalmıştır. (17)

İlk "Beş Yıllık Plan" ile birlikte doğanın insan yararına akılcı kullanımı (utilitarian) anlayışının hakim olduğu Lenin dönemindeki politikalar yerine Stalin'in mesleki uzmanlaşma, işçi sınıfının yükselen mobilizasyonu (seferberlik bağlamında), aşırı endüstriyelleşme eğilimi ve insan ve insan olmayan doğal kaynakların radikal transformasyonu aşamasına geçilmiştir. Bu planla SSCB kendi modellerinin kapitalizme üstünlüğünün kanıtlanmasına dair uzun vadeli bir planı hayata geçirmiştir. (18)

Sosyalizmin öncelikli misyonu sosyal ve ekonomik hayatın bilimin ışığında aydınlatılması ve akılcı organizasyonun sağlanmasıdır. Ancak Stalin Dönemi ile birlikte bilim için uygun bulunan yeni standart, uygulamanın önceliği doktrini olur. Bu tüm bilimsel doktrinlerin, rejim faaliyetlerini meşrulaştırmıyorsa da, rejimin spesifik sosyal ve ekonomik politikalarıyla uyumlu olması gerektiği anlamına gelmektedir. Dönemin mottosu ise bilim için bilim(19) anlayışıdır.

Stalin Dönemi'nde Trofim Lysenko dogmatik polemikleri keskinleştiren ve bilimsel ekolojiye karşı ilk argümanları üreten Jean Baptiste Lamarck'ın evrim teorisini tartışmaya açan kişi olarak bilinir. Lamarck'ın teorisine göre yerel olmayan hayvan ve bitki türleri "acclimatise" edilebilir yani iklime uydurularak yeniden üretilebilir. Tarımda verimliliğin ve bu yöntemle birlikte batıya ihracatın arttırılması fikri böylece ortaya atılmış olur.(20) Aral Gölü'nün kurutulmasına (21) kadar uzanan ağır sonuçları olan yerel ekonomi ve uygulamaların terk edilmesi sorunu ortaya çıkmış ve bilimsel savlarla meşrulaştırılmış modern tarım uygulamaları yürürlüğe konulmuştur.

SSCB kapitalizme karşı mücadele ederken, ideolojik olarak farklı bir noktadan yola çıkmış ve hedefini sosyalizm olarak belirlemiş olsa da, alternatif bir toplumsal model inşası yerine kalkınma ve gelişme politikalarına ağırlık vermiş ve bunun sonucunda insan da dahil olmak üzere doğal kaynakların sömürüsünün, merkezileşmenin, bürokrasinin ve hiyerarşinin yükselişinin önüne geçememiştir.

IV. Enternasyonal'in XV. Kongresi'nde alınan kararların ekoloji kriz bölümünde aktarıldığı biçimiyle "SSCB'nin ve bürokratik yapılanma sistemine sahip diğer ülkelerin ekoloji sicilleri, özellikle hava, su ve toprak kirliliği, nükleer güç-Çernobil- ve de büyük metropolitan alanların karşı karşıya olduğu sorunlar konusunda en az emperyalist metropoller kadar kötüdür."(22) Bu durumun sebepleri arasında kapitalizme ve dünya pazarına bağımlılık önemli bir neden olarak sıralanırken savaş, kriz ve kıtlık, Lenin dönemi ve öncesinde var olan doğa koruma algısının yerini ekonomik önceliklerin alması başlıca nedenler olarak sıralanmaktadır. (23)

1938 IV. Enternasyonel'den de ekoloji ile ilgili bir yaklaşım çıkmaz. Ancak 1970'lerin başlarından itibaren hareket üyelerince yazılan makale ve yapılan çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1979'da X. Kongre sonrasında nükleer endüstriye karşı mücadele ile ekolojik yaklaşımlar belirmeye başlar.

Dipnotlar

1- Ekim Devrimi ile iktidara gelen Sovyetler Birliği Komünist Partisi içinde çoğunluktakiler anlamına gelen ve Lenin'in taraftarlarını temsil eden gruptur.

2-Weiner R. D., Models Of Nature, University of Pitsburg Press, s. 3-7

3- http://climateandcapitalism.com/2014/11/03/rise-fall-environmentalism-early-soviet-union/Erişim tarihi: Aralık 2016

4- Weiner R. D., Models Of Nature, University of Pitsburg Press, s. 22

5-Age. 22

6- S. Yıldırım, Atatürk Dönemi'nde Sovyet Tarımını İnceleme: Resmi Geziler ve Bilimsel İşbirliği (1925-1932), BİLİG Bahar 2011/Sayı 57, s.233

7- "DİRENİŞLER..." IV. Enternasyonal XV. Dünya Kongresi Kararları, Derleyen: Masis Kürkçigil, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 191

8- Weiner R. D., Models Of Nature, University of Pitsburg Press, s. 34

9- Günümüzde Yeni Toplumsal Hareketler ve Ekoloji alanında kaynak kelimesinin insanı merkeze alan ve doğayı araçsallaştıran bir anlam taşıyıp taşımadığı üzerine tartışmalar devam etmekte, aktivistler kelimenin kullanımından imtina etmektedir.

10- Age, s.50

11- http://climateandcapitalism.com/2014/11/03/rise-fall-environmentalism-early-soviet-union/ Erişim tarihi: Aralık 2016

12- VOOP(All Russian Society for the Protection of Nature) doğa koruma topluluğu 1920 yılında kurulmuştur

Enternasyonalizm ve Ulusal Sorun

Leyla Atabay

"Burada gömülü yatıyor
Rosa Luxemburg
Polonyalı bir Yahudi
Gözü pek savaşçısı Alman emekçilerinin
Buyruğuyla Alman zalimlerin
Katledildi.
Ezilenler!
Parçalanmışlığınızı gömün!"
B. Brecht

Modernitenin en genel tanımı, cemaatten cemiyete geçiş, geleneksel yaşamın büyüsel dokusundan rasyonel hesaplamanın şekillendirdiği bir yaşam tarzına evrilme olarak yapılabilir. Bu değişim toplumsal yaşamın karakterini büyük oranda yeniden şekillendirerek "Nasıl yaşamalı?" sorusunu, kendisinin kurucu özne olarak tanındığı modern insana yönlendirir. Aydınlanma, insana tanrısal bir rol atfederek toplumu yeniden inşa etme misyonunu üstlenmesi için çağrıda bulunur.

Toplumsal sözleşmecilik insanları bir araya getiren esas itici unsurun, insanların doğa karşısındaki zayıflıkları olduğunu ve toplumun can ve mal güvenliğini sağlamak üzere oluşan zimmi anlaşmalarla temellendirdiğini ileri sürerek rasyonel insanı ön plana çıkarır. Gelenek yıkılmaya mahkum, eski, köhnemiş bir yapıdır ve rasyonel insan bu yapının büyüsel hiyerarşisini kırarak ezeli ve ebedi varsayılan toplumsal katmanlara olan mahkumiyetinden kurtulabilecektir. Tarihe rasyonel bakma yetisine kavuşan modern insanın ilk keşfettiği gerçeklik şudur; zenginlik veya yoksulluk Tanrı'nın takdiri değil, emeğin doğayı dönüştürmesi sonucu açığa çıkan artık ürünün dağılımıyla ilgili bir sorundur.

Yeni toplum, ekonomi-politiğin temel alındığı bir anlayışla tanım bulup kurgulandığı için Aydınlanmacılığın örtüsünü kaldırdığımızda karşılaşacağımız sınıf kuşkusuz ki burjuvazidir. Aydınlanma filozoflarının ideali olan yersiz-yurtsuz, evrenselleşmiş bir entelektüalizm esasta yeni toplumun kurucu öğesi olan burjuvazinin sınırları aşan ticaret ülküsünün bir izdüşümüydü. Elbette ki güvenlik burjuvazi için en temel sorun olduğundan sınırlarına bekçilerin dikildiği, kontrolü kolay ulus-devletlerin varlığı şarttı. Endüstri devrimi geleneksel ekonomiye en ağır darbeyi vururken, Fransız Devrimi siyasal olarak düzenin ana hatlarını belirledi. Krallarının kellesiyle beraber tüm geleneksel hiyerarşi ve epistemik temel çökerken, insanlık "kardeşlik, eşitlik, özgürlük" için mücadele etmeye çağrılıyordu. Burjuvazinin çağrısı öyle cezbediciydi ki, modern insan kendini bütün yaşam alanına nüfuz eden toplumsal hareketlerin baş aktörü olarak görmeye başlıyordu. Toplumsal sistemi değiştirebilecek güçteki bu yeni özne, eylemleriyle rasyonel ve programlı bir kolektivitenin üyesi sıfatıyla dünyayı sarsabilecekti.

Kapitalist modernite 15. yüzyıldan itibaren dünyanın dört bir yanına dağılarak sömürmeye ve doğal kaynaklardan finansal değerler üretmeye başlamış, 19.yüzyılda Aydınlanma'nın değerlerini, Fransız Devrimi'nin politik söylemlerini, bilim ve teknolojik gelişmeleri kendi hizmetine koşarak gücüne güç katmıştı. Kapitalizm toprağa, doğaya bağlılıktan kurtarmayı vaat ettiği insanı, kendi dünyalarını aktif bir şekilde inşa edebilecekleri bir cennete (sömürülen için cehennem) davet eder. Toprak, artık insanların geçimini sağladığı bir hayat kaynağı olmaktan çıkmış, piyasanın arz-talep dengesine göre fiyat biçilen bir mahiyet kazanmıştır. Topraktan koparılan insan, emeğine belli bir fiyat biçilerek sermayedara bağlı bir yaşama mahkum edilir. "Zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri olmayan" işçi sınıfı böylece yeni bir toplumsal dönüşümün nüvesi olarak burjuvazinin hem refahının hem de taşıdığı öfke ve isyan potansiyeliyle korkusunun kaynağı olur. Karl Marx işçi sınıfının maruz kaldığı sömürüyü bilimsel bir iktisadi analizle dile getirdiğinde, sistemin işçilere hakkı olan karşılığı vermediği ve bu sistem sürdükçe işçilerin sefaletinin bitmeyeceği gerçeği apaçık görülmeye başlandı.

Marx'tan önce de Avrupa'da işçi hareketleri gelişmişti ve bunların başında 1780-1825 arasında İngiltere'de

etkin olan Ludistler, Londra, Birmingham gibi sanayi merkezlerinde örgütlenen Çartizm ve sendikalaşma hareketleri geliyordu. Marksizmle temellenerek büyük bir ideolojik niteliğe kavuşan işçi hareketlerinin (özellikle Paris Komünü deneyimi ardından) ortaklaştırılması çabaları doğrultusunda I. Enternasyonal dünyanın tüm işçilerini aynı çatı altında birleştirmek amacıyla ilan edilmişti. Marx ve Engels'in homojen bir sosyalizm oluşturma çabaları neticesinde sosyalist anlayışları "ütopyacı" olarak tanımlanan R. Owen, St. Simon, Proudhon tasfiye edilirken, 1872'de ise Bakunin'in şahsında tüm anti-otoriter ve anarko-sendikalist eğilimlerin temsilcileri Enternasyonal'den dışlanır. Serbest rekabetçi dönemi aşıp emperyalist aşamaya geçen kapitalizmin yeni döneminin yarattığı sorunlara cevap olunamaması, emperyalist aşamanın koşullarına denk bir örgütlenmenin geliştirilememesi I.Enternasyonal'in dağılmasına ve etkisini yitirmesine yol açarken Rosa Lüksemburg ve Lenin'in çabalarıyla II. Enternasyonal kuruldu. Öncülüğünü Fransız Sosyalist İşçi Partisi ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin yaptığı II.Enternasyonal iki grubun ideolojik tartışmalarına sahne olur. Bernstein ve Kautsyky ekonomist, reformist anlayışı savunurken Lüksemburg ve Lenin proletarya diktatörlüğünü savunuyordu.

5 Mart 1871'de küçük bir Polonya kenti olan Zamoş'da doğan Rosa Lüksemburg gençlik yıllarından itibaren sosyalizm mücadelesinde yer aldı. Rus ve Polonyalı sürgünlerin merkezi olan Zürih'te iktisat, matematik ve doğa bilimleri öğrenimi gören Lüksemburg, Polonya Sosyal Demokrat Partisi'nin üyesi olarak Ağustos 1893'te Partisini II. Enternasyonal Kongresi'nde temsil edecek kadar yetkin bir devrimciydi. 1896'daki "Polonya'nın Sanayi Gelişimi" başlıklı ilk bilimsel çalışmasının kapsamı içinde olan Polonya ulusal sorunu hakkındaki görüşleri ilk olarak bu kongrede gündeme geldi. Polonya Sosyalist Partisi'nin en öncelikli talebi Polonya'nın bağımsızlığı olduğu için bu partinin önderleriyle çatışan Lüksemburg onları milliyetçi olmakla ve işçilerin mücadelesini farklı bir yöne çekmekle suçladı. Lüksemburg'un bu yönlü mücadelesi ve yöneltiği eleştiriler, onun ulusal sorun hakkındaki görüşlerini anlamamız için önem taşır. Yükselmekte olan şovenizm dalgasını çok erkenden sezen Lüksemburg parti programında geçen "ulusların kendi kaderini tayin etme" hakkına bile karşı çıkarak Polonya Sosyalist Partisi'nin şovenist hedeflerini bertaraf etmek istiyordu. Rusya İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki Polonya'nın ezilen bir ulus olması nedeniyle önüne ilk hedef olarak ulusal bağımsızlığı koyması oldukça doğal görülmesine rağmen Lüksemburg'un ısrarlı mücadelesi önemli bir öngörünün eseridir. Lüksemburg gitgide yaklaşan I. Dünya Savaşı'nın işçilerde bir bölünme yaratacağını politik öngörüsüyle çözen ama buna karşı mücadelesi ne yazık ki tam anlamıyla kavranamamış en büyük sosyalistlerden biridir. Buharin de ulusal sorun konusunda Lüksemburg'a katılıyor, ulusal devlet ve ulusal bağımsızlık gibi konuları enternasyonalizme aykırı bularak Bolşevik parti programını eleştiriyordu. Lenin'in görüşleri ise ulusal bağımsızlıkları destekleme yönündeydi. Elbette ki Lüksemburgun şovenizme yönelik eleştirilerine katılıyordu ama kendisi ezen ulustan olduğu için Polonya'nın Rusya karşısındaki bağımsızlık talebini desteklemesi kaçınılmaz bir devrimci tavırdı. Aksi halde Rus şovenizmine cevaz vermiş olacaktı. Rus sosyalistleri Polonyalıların ayrı bir devlet kurma hakkına saygı göstermeliydiler. Lüksemburg'un esas korkusu Polonya'da gelişecek aşırı milliyetçiliğin tehlikeleriydi. Polonya'nın bağımsızlığını öncelikli bir sorun olarak ele almasa da, Rus bölgelerinde Polonya lehçelerinin yasaklanmasına karşı çıkanlardan biri de kendisi oldu.

Enternasyonal, dünyadaki tüm işçileri birleştirmek için çabalarken, toplumsal hareketler bağlamında sosyalizmle paralel olarak gelişen ulus kavramı yeni bir din biçiminde kitleleri etkisi altına almaktaydı. Ulusçuluğa, sınıflar arası çelişkileri yumuşatacak, ekonomik husumeti ortadan kaldıracak bir rol atfeden Avrupa devletleri, işçi hareketleri geliştikçe şovenizmin dozunu arttırarak işçiler arası dayanışmayı bloke etmeye çabalamaktaydılar. I. Dünya Savaşı başladığında işçi hareketlerinin mi yoksa ulus-devletçiliğin mi daha etkili olduğu görüldü. Emperyalistlerin çıkarları uğruna milyonlarca insanın öldüğü savaş ulus-devlet olgusunun kitleler üzerindeki gücünü ortaya serdi. Savaş başladığında bütün sosyalistlerin kendi devletlerinin burjuvasının yanında yer alması hem ulus kavramının ekseninde önemli tartışmalara yol açmış, hem de II. Enternasyonal'in dağılmasına neden olan sosyal şovenizmin derinlikli bir çözümlemesini gerekli kılmıştı.

II. Enternasyonal'in işlevi Avrupa sosyal demokrat partilerinin çoğunluğunun şovenizme kaymasıyla beraber kayboldu. İşçi sınıfı kendi ülkesinin egemen sınıflarıyla, düşman ulusa karşı savaşmak üzere birleşirken, sosyalizm tarihinde acı bir sayfa ve bitmek bilmeyen sorunlar ideolojik temeli sarsacak düzeyde hiç kapanmayacak biçimde açıldı. Daha düne kadar el ele, kol kola sosyalist mücadelenin ortak neferi olanlar birbirlerini öldürmek üzere mevzilerde savaşıyordu. Enternasyonal, ulusal savunma hakkını tanıyarak işçilerin cepheye gitmesine cevaz vermiş, bunu da savaşın yaratacağı bunalım ortamında kapitalizmin yenilmesinin koşullarının oluşması imkanına taktik bir katkı olarak tanımlamıştı. Bu anlayışın esasını emperyalizmin doğal bir sürecin sonunda çöküşe gideceğini, o yüzden emperyalist gelişimin önünü alacak bir pratik geliştirmenin gereksiz olduğunu ile-

ri süren Kautsky'ın "ultra emperyalizm" tezinin yanı sıra, sendikalizmin kendi ulus-devlet burjuvazisinin yanında yer almakta bir sorun görmeyen tavırlarıydı. İttifak ve İtilaf Devletleri biçimindeki emperyalist karşıtlaşma sosyalist partilerde de hemen yansımasını bulmuş,adeta kendi burjuvasını "iyi", düşman kamptaki burjuvaziyi "kötü" olarak ayrıştıracak kadar şovenist bir körlük yayılmıştır. İster savaşın galibi ister kaybedeni olsun savaş bittiğinde emperyalist ulus-devletlerin kazancı, Enternasyonalizm anlayışında yarattıkları bu kırılma ve bölünme olmuştur. Savaş boyunca Avrupa sosyal demokrat partilerinin sergilediği tutumun en belirgin ismi Enternasyonal'in yürütme organı olan Uluslararası Sosyalist Büro'nun başkanı Belçikalı Vandervelde'dir. Kendi ülkesinin savaş kabinesinde yer alan Vandervelde tarafsız ülke sosyalistlerinin üçlü İtilaf'ın (İngiltere, Rusya, Fransa) yanında yer almaları için çabalar harcarken, Rus sosyalistleri de Çar'ı desteklemeye çağırıyordu. Lenin'in sosyal-pasifistler olarak şiddetle eleştirdiği, başını Kautsky'ın çektiği akım I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında savaş ödenekleri lehine oy vermekle yetinmemiş şovenizmin de ateşli savunucuları haline gelmişlerdi. Bu akım Lenin'in haklı savaş-haksız savaş ayrımının yerine savunma savaşı-saldırı savaşı ayrımını ikame ederek "anavatanın savunulması" biçiminde kutsal bir ülkünün büyüsüne kapılmışlardı. Bu anlayış karşısında Rosa Lüksemburg'un yanı sıra en yoğun mücadele yürüten bir diğer isim Karl Liebknecht idi. Savaşın arifesinde savaş ödenekleri aleyhine oy veren tek sosyalist olan Liebknecht enternasyonalizmin parlayan bir meşalesi olmakta direnen nadir devrimcilerdendi. Lüksemburg, bu dönemde Kautsky'nin revizyonizmine duyduğu öfkeyi yüksek sesle haykırıyor, Bernstein'in girişimlerinin Kautsky'nin yanında çocuk oyuncağı gibi kaldığını söylüyordu. Lüksemburg'a göre Kautsky Komünist Manifesto'yu özsel bir değişime uğratarak bütün ülkelerin işçi sınıfına barışta birleşmeyi savaşta ise birbirini boğazlamayı vaaz ediyordu.

II. Enternasyonal'in varlığının anlamını yitirdiği gerçeği emperyalist bloklaşmanın sonucu olarak kongrelerin de ayrı ayrı merkezlerde yapılmasıyla gözler önüne serildi. İtilaf Devletleri'nin sosyalist partilerinin Şubat 1915'te Londra'da,İttifak Devletleri'nin sosyalistlerinin ise Nisan 1915'te Viyana'da toplanmaları Enternasyonalizmin ruhuna okunan fatihaydı. İtalya Sosyalist Partisi'nin İsviçreli sosyalistlerle birlikte 5-8 Eylül 1915'te İsviçre'nin Zimmerwald köyünde yaptıkları uluslararası konferans II. Enternasyonal'in ruhunu diriltmeye yönelik bir çaba olarak yeniden umutları yeşertti. Burjuvazisiyle savaş süresince yapılan "iç barış"ı reddeden ve işçilerin kendilerine hiçbir faydası olmayan bu savaşa dur demelerini kararlaştıran bu sosyalistler arasında Rusya'dan Bolşevik ve Menşevik temsilciler ile Polonyalı sosyalistler de vardı. Bu konferans ilerde kurulacak olan III. Enternasyonal'in da temeliydi. Lenin, işçi partilerinin önderlerinin proletaryanın büyük çoğunluğunu değil, belli bir ayrıcalıklı işçi tabakasının çıkarlarını temsil ettiklerini ileri sürerek sosyal demokrat partilerin sol kanatlarının ayrılmasını sosyal-iktisadi bir yaklaşımla teşvik etmek istiyordu. Böylece proletarya diktatörlüğü, revizyonizmin bulanık sularından kurtulan işçi sınıfınca gerçekleştirilebilecekti.

Reel Sosyalizmde Ulus Sorunu

I. Dünya Savaşı'ndan 1917 Bolşevik Devrimi nedeniyle çekilen Rusya, ilk komünist Lenin sayesinde reel sosyalizmin anavatanı olma şerefine mazhar oluyordu. Ulusal kurtuluş ile sosyalizm arasında teoride mümkün olmayan bir harmanlama olmuş,gelişim çizgisinde bir sıçramayla çoğunluğu köylülerden oluşan bir ulus sosyalist devrimi gerçekleştirmişti. Bu devrim sayesinde Lenin, işçi devriminin hızlanması için ulus-devletlerin ele geçirilmesi gerektiği fikrine varmıştı. Kitlelerin örgütlenmesinde ulus ve devletlerin rolünü I. Dünya Savaşı deneyiminde apaçık bir şekilde gören Lenin, bir işçi hareketinin, eğer evrensel bir devrimi hedefliyorsa, öncelikle devleti ele geçirmesi gerektiğini öne sürmeye başladı. Bundan böyle temel strateji özellikle Doğulu halkların ulus haline getirilmesi teşvik edilmesi, yani kendi kaderlerini tayin etmesinin yolunu açmaktı. III. Enternasyonal tam da bu hedef doğrultusunda kuruldu. Dünya devrimi için her türden sistemsel kriz, köylü veya aşiret ayaklanması, ulusal isyan vb. teşvik edilmeli ve desteklenmeliydi. Kısaca Komintern olarak adlandırılan III. Enternasyonal, dünya kapitalizminin sömürü zincirlerini kırmak için en zayıf halka olan Doğu halklarını örgütlemek misyonunu üstlenmişti. Lenin devrim, devlet ve ulus arasında bir bağıntı kurduğundan emperyalist sömürgeciliğin postalları altında ezilen tüm halklar sosyalizme yeni bir motivasyonla, büyük bir umutla bağlanacaklardı. Birçok sömürge halk, Hindistan, Tunus, Cezayir, Çin, Vietnam, Küba vb. bu motivasyon ve destekle ulusal bağımsızlıklarına kavuşurken çoğunda sosyalist devrimler başarıya ulaştı.

III. Enternasyonal'in I. Kongresi Mart 1919'da Kremlin'de yapıldı ve kongreye TKP (Türkiye Komünist Partisi)'den Mustafa Suphi katıldı. Sovyetlerin iç savaşla uğraştığı 1919 yılı Osmanlı İmparatorluğu için de siyasal karmaşa ve belirsizliğin hakim olduğu bir yıldı. Mustafa Suphi bu İmparatorluğun kalıntılarının altından sosyalist bir devrimin doğacağına inanıyordu. Ertesi yıl yani 1920'de Bolşeviklerin iç savaştan zaferle çıkmasının verdiği güçle Komintern'in III. Kongresi'nde Lenin'in ulusal kurtuluş hareketle-

rine ilişkin tezleri onaylandı. Komünistler "geri kalmış" ülkelerdeki burjuva demokratik hareketlerini, ulusal devrimci özellikler taşımaları koşuluyla destekleyecekti. Bu amaç doğrultusunda daha 1919'da Türkiye'deki ulusal mücadelenin desteklenmesi fikri savunulmuştur. Hatta bu amaç doğrultusunda ittihatçı paşalar Enver ve Talat'la bile dirsek teması kurulmuştu. Öte yandan M. Kemal de yakından takip edilmekteydi. 1921'de katledilen Mustafa Suphi şahsında hakiki bir sol hareket bastırılarak Kemalist liderliğin önündeki en büyük engellerden biri bertaraf edildi ve bu durum bile Sovyetlerin Kemalizme olan desteği önünde bir engel teşkil etmedi. Sovyetlerin gerekçesi, Kafkasya'daki müslümanlarla arasını iyi yapmanın Kemalist rejimle iyi geçinmeye bağlı olduğu şeklindeki politikasıydı. Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'daki milliyetçilikle baş etmek için bu diplomatik uzlaşının gerekli olduğu ileri sürülüyordu. Komintern'in 1922'de yapılan 4. Kongre'sinde Kemalist rejimin komünistlere yönelik baskı ve tutuklama yöntemi eleştirilip kınansa da Sovyet çıkarlarının bozulmaması ve en büyük korkusu olan İngilizlere kayılmaması için siyasetinde bir değişiklik yapmadı. Komintern'e hakim olmaya başlayan anlayış ulus şovenizmiydi. Dünya devrimi ilkesinin yerini Sovyetlerin çıkarları ilkesi almıştı. Ulusal sorunlara yaklaşım artık bu perspektiften ele alınıyordu.

1924'de yapılan 5.Kongre'de Türk komünistleri Kemalist burjuvaziyle ittifak içerisinde olmaları nedeniyle eleştirildi ve çizgiye davet edildi. Bu uyarıları yaparken bir yandan da Kemalistlerle yapılan dostluk anlaşması uyarınca Kürt halkına yönelik katliamlara göz yumuluyordu. Komintern artık tüm politikalarını ve taktiklerini İngilizlerin politikalarına göre belirliyor, İngilizlerin kışkırtmalarıyla ayaklandığını iddia ettikleri Kürtlerin rejim tarafından katledilmesini onaylar nitelikte yazılara yayın organlarında yer veriyordu. Türk sol geleneği baştan itibaren Kürt sorununu sırf sınıfsal indirgemecilikle bir "geri kalmışlık" sorunu olarak ele aldı. Türk solu nevi şahsına münhasır bir sosyalizm anlayışıyla, Kürtleri geçmiş zamanın feodal artıkları olarak tanımlayıp bir an önce "aydınlığa" giden yolun üzerinden temizlenmesi gereken engeller olarak görüyordu. Kemalizm bu artıkları buldozer gibi temizlediği için dönemin sol yayın organlarında Kürt halkına yönelik katliam, asimilasyon ve sürgünlere alkış tutulmaktaydı. Şex Said İsyanı'na yönelik bastırma operasyonuna, 'irticanın başında Şex Said değil, derebeylik duruyor, irticaya karşı mücadelesinde halk hükümetledir' sözleriyle destek veren Aydınlık dergisi, Kürtleri "mürteci", "Orta çağ karanlığında debelenen vahşi yaratıklar" olarak lanse ediyordu (26 Şubat 1925 sayısı, Aktaran Naci Kutlay, Kürtler, say.235). TKP'nin Orak Çekiç gazetesi ise "Yobazların Sarıkları Yobaz Zümresine Kefen Olmalı", "İngilizlerin Oynattığı İrtica Kuklası" gibi başlıklar kullanarak, burjuvazinin, bu irtica denilen düşman karşısında desteklenmesi gerektiğini savunuyorlardı (5 Mart 1925 sayısı, aktaran: Naci Kutlay, Kürtler, s.235). Kürtler emperyalistlerin oyuncağı olmaya yatkın, zavallı yaratıklardı ve sol ideolojinin lütfuyla aydın Türkler tarafından sınıfsal bilinçleri uyandırılarak Türk emekçilerinin saflarına dahil edilmeliydiler. Türk milliyetçiliği, sol ile o kadar kaynaştırılmıştır ki, Türk-İslam sentezinde "Türk" nasıl konumlandırılmışsa (efendi, özne, bilen, fatih, öncü vb.) Türk sosyalizminde de Türklük aynı merkez özne olarak tanım bulmuştur.

Türk sosyalistlerin Kemalizmle olan bağlaşıklıkları, Kürtlere olan yaklaşımlarını belirlediği gibi, reel sosyalizmin "Her ulusun kendi kaderini tayin hakkı" ilkesini teoride tartışmasız olarak kabul ederken, pratikte konjonktürelliği esas alarak Kürtlere bu hakkı layık görmez. Türk-İslam sentezinde, İslam ümmetinin öncüsü Türkler dışındaki halkların ulusal talepleri nasıl "kötü ırkçılık" olarak lanetlenip, kabul görmüyorsa, sosyalizm anlayışlarında da genel eğilim, Türkler dışındaki ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını tali ve gerici bir talep olarak görmek şeklindedir. Dünyanın başka coğrafyalarındaki ulusal parçalanmayı eleştirip birliği savunurken, Kürtlerin emperyalistlerce bölünmüş, parçalanmış ülkesi hiçbir zaman gündemleştirilmeyen bir tabudur.

Sovyetlerin Doğu'da bağımsızlık mücadelelerini desteklerken Kürtleri görmezden gelme politikasının en önemli nedenlerinden biri de Arap ve Farslarla olan ilişkilerinde kurmaya çalıştığı dengeydi. Kürtler satranç tahtasında gözden çıkarılması en kolay ve hatta gerekli unsurdu. Ancak zaman zaman taviz ve destekler vererek İngilizlerin yanına kaymalarını engellemeye çalışan bir taktiği de eksik etmiyordu. Mahabad Kürt Cumhuriyeti ve bazı tarihi kesitlerde Başur'daki (Guney) Kürt partilerine verilen destekler Sovyet çıkarlarına uygun olarak geliştirilen politikaların ürünüydü. Suriye ve Irak'ın ulusallaşması konusunda Sovyetlerin etkisi BAAS rejimlerinde göze çarpar. Sovyetlerin Doğu uluslarına yönelik politikalarının etkisiyle ortaya çıkan BAAS (Arap Sosyalist Direniş Partisi) I. Dünya Savaşı sonrası Batılı güçlerin ihanetine uğrayan Arapların hayal kırıklığı ortamında boy vermiş bir oluşumdu. Arap milliyetçiliği bazı sosyalist ilkelerle sentezlenerek sosyal bir milliyetçilik tanımına kavuşturulmuştur. 1940 yılında Şam'da biri Hristiyan, diğeri Müslüman olan iki Arap öğretmen (Michael Eflak, Salah el-Bitar) tarafından kurulan BAAS'ın en temel hedefi ister Müslüman olsun ister Hristiyan tüm Arapların tek ve bölünmez bir Arap doktrini çerçevesinde birleşmelerini sağlamaktı. Sosyalist devletlerin Arap halklarına verdiği sözleri tutmadığı için güvenlerini yitirdiklerini ifade

eden bu çekirdek BAAS sözcüleri, özel mülkiyetin kaldırılmayacağı bir sosyal sistem kuracaklarını beyan etmişlerdi. Sınıfsız toplum öngörmemekle beraber ekonomik dengenin gözetildiği bir sistem amaçladıklarını söyleyerek sosyalist blokla ilişkileri için daima bir açık kapı bırakmayı da ihmal etmemişlerdi. BAASçılar 1963'te Suriye'de, 1968'de ise Irak'ta iktidara geldiler. Ancak aynı ideolojik temele dayansalar da her iki ülke arasındaki çatışmalar eksik olmaz ve İran-Irak Savaşı'nda Suriye Arap olmayan İran'ı destekleyerek BAASçılığın en temel ilkesini ihlal etmekten çekinmez. BAAS rejimlerinin Kürt politikası TC ile kıyaslandığında çok büyük farklılıklar olmadığı gibi, Saddam'ın Enfal hareketi Kürt ulusal bilincine tarihinin en korkunç katliamlarından biri olarak kazınmıştır.

Sonuç yerine...

Marx ve Engels, 1800'lerin Avrupasına bakarak geliştirdikleri teorilerinde, esas devrim gücü olarak proletaryaya misyon biçmişlerdi. Ulus-devletlerin kuruluşu Marksist teoriye göre, burjuvazinin gelişmesi, ticaret özgürlüğü ve dünya pazarının oluşmasıyla paralellik arz eden ve proletaryanın baskın gelecek güce ulaşmasıyla önemsizleşecek bir aşamaydı. Proletaryanın evrensel mücadelesi, bir milletin diğer bir milleti de sömürmesini ortadan kaldıracak ve ulusal mücadeleyi de anlamsız kılacaktı. Önemli olan proletaryaydı ve Marx'ın esas aldığı her şeyden önce Batı proletaryasıydı. Yaşadıkları yüzyılda tüm sosyal ve siyasal sorunlara da bu eksende bakılmıştı ve bu paradigmanın gözlüğünden kategorize edilen çoğu ulusal mücadele "karşı-devrimci" veya "tarih dışı" olarak damgalandı. Üretici güçlerin önünü açan ve tarihin ilerlemeci çizgisinde feodalizmden kapitalizme atlamayı hızlandıran ulus-devlet modelleri "ilerici" olarak görülüp alkışlanırken, kapitalizm karşısında korumacı, geleneksel değerli ulusal mücadeleler ortadan kaldırılması gereken engeller olarak görülüyordu. Bu halklar ve mücadeleleri "ilkel", "tarih dışı" ve "karşı-devrimci" idi. Sömürgecilik bile tüm korkunçluğuna rağmen üretici güçlerin önünü açan koşulları oluşturduğu için meşru görülebilirdi. Ulusal kurtuluş mücadelelerine desteğin koşulu ilk dönemde Batı proletaryasının gelişimine olan katkı üzerinden belirlenirken, reel sosyalizmle beraber Sovyetlerin çıkarlarına göre belirlendi. Özellikle Stalin'in ulus tanımı sosyalist cephede milliyetçiliği zincirlerinden kopardı. Stalin, ulusu doğrudan devrimci olarak tanımladığı için en faşist hareketler bile kendilerine devrimci deme hakkını buldular. Her ulusa aynı çözümün dayatılmasını dogmatizm olarak gören Stalin, bir ulusun içinde yaşadığı iktisadi, siyasi ve kültürel koşulların gözetilerek örgütlenmesi gerektiğini vurgulayarak siyasal göreceliği ulusal politikasının merkezine almıştı. Fakat asıl bu görecelik uluslar arasında fark gözetmeyi, ezen-ezilen ayrımını muğlaklaştırmayı, güçlü olanın yanında durmayı bir politik duruş haline getirmişti. Bu politikanın sonucunda oluşan Sovyet çıkarları esaslı kategoride Kürtler "ilkel", "tarih dışı" ve gerektiğinde kullanılabilecek ulus-olmayan unsurlardı. Sovyet politikalarından çok ayrı bir yaklaşıma sahip olmayan Türk sosyalistleri, 1960'ların sonlarına kadar, bir yandan enternasyonalizmi dillerine dolarken bir yandan da kendi ulus-devletlerinin politikalarını sosyalistlerin uluslaşma sürecine olan olumlu bakışlarıyla meşrulaştırarak çelişkili bir tutumla idare ettiler. Kürtleri irticayla özdeşleştirmek işlerine geldi ve bu biçimde sol vicdanı rahatlatacak bir kandırmacayla sırtlarını Kürtlerin yaşadığı trajediye döndürebildiler. 70'li yıllara doğru solcu Kürt gençlerinin ve aydınlarının kendilerini ifade etme çabaları, metropollere göç sonucu artan Kürt işçilerinin örgütlenme arayışları, sosyalizmin egemen ulus tekelinden çıkmasını sağlayan ana faktörler oldu. Fakat Kürt halkına ilişkin net ve somut bir program hiçbir zaman ciddi anlamda söz konusu olmadı. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın değerlendirmesiyle "İslam'ın ümmetçiliği, kapitalizmin liberalizmi ve kozmopolitizmi, reel sosyalizmin enternasyonalizminde Kürt ve Kürdistan umutsuz vakaydı." Kendi yolunu çizmek dışında çarenin olmaması demokratik sosyalizm gibi toplum çağ sorunlarına çözüm olacak evrensel bir paradigmanın doğmasına vesile oldu. Ulus-devletlerin yerine tüm ırkları, dinleri kabul eden, eş değerli sayan, bir arada yaşamanın koşullarını oluşturan demokratik Ulus, sosyalizmin enternasyonal anlayışına en yakın tanım iken, toplumla bireyin uyumlu gelişiminin, demokrasinin, kadın özgürleşmesinin, ekolojinin önceliğini esas alan demokratik sosyalizmin yaşamsal önemini gösterir. Başta Marx, Engels ve Lenin olmak üzere büyük adamların, bugün yaşasalardı, kırk yıla varan Kürt halk mücadelesi için nasıl bir değerlendirme yapacakları bilinmez ama eğer Rosa Lüksemburg yaşasaydı Rojava'nın mevzilerinde savaşacağına ve inşa sürecinde canla başla öncülük edeceğine kuşku yok.

Kaynakça

1- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Amara Yayıncılık, 2015

2- İletişim Yayınları, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988

3- Naci Kutlay, 21.Yüzyıla Girerken Kürtler, Peri Yayınları, 2011

68 Gençlik Hareketinin Yansımaları

Murat Satılmış

1968 Dünya Gençlik Hareketi Fransa'da başlar. Avrupa ve ABD'ye yayılır. Latin Amerika'da yükselişe geçer, Ortadoğu'da yankı bulur: Filistin hareketini de etkiler; Türkiye ve Kürdistan'a yansımaları olur.

68 Dünya Gençlik Hareketi; hak ister, adalet ister, eşitlik, özgürlük, demokrasi ister. Baskısız ve sömürüsüz bir dünya talep eder. 68 Gençlik Hareketi; Küba ve Vietnam vb. ülkelerde sürdürülen sömürgeci savaşlara karşı çıkar ve barıştan yana tavır alır. 68 Gençlik Hareketi bir kültür devrimi ve ideolojik yönelimdir.

Geçmişe uzanan kökleri vardır, geçmişle yaşadığı zamanla tarihsel bağ içindedir. Zihniyet açısında yeni bir dönemi başlatmak ister. Zamanına ve Sonrası üzerinde derin etkiler bırakır. O halde 68, zamansal olan bir kesit değil,yani zamanıyla sırlandırılamayan ve gelecek zamanı da etkileyen tarihselliktir.

68'e Gelirken

Batı modernite çağı, tarihin en kanlı çağıdır. Hem toplum içinde iç savaş yürütür; hem de devletler arasında ulusal, bölgesel, dünya savaşları.

Faşizm, soykırım, gaz odaları, coğrafyaların cetvelle paylaşılması, 2. Dünya Savaşı, kitle imha silahları, gaz odaları,atom bombasının kullanılması... Altmış milyondan fazla ölü, birkaç kat fazla sakat bırakmıştır. 2. Dünya Savaşı, birincisinden altı yedi kat daha fazla tahribat yaratmıştır. Ve tam yıkım savaşıdır.

Azgın emperyalizm saldırganlığının iyice açığa çıkması. Endüstriyalizmin küresel çapa yaydırılması ve ulus-devletler faşizminin bir dünya sistemi haline getirilmesidir. Çok sayıda toplumsal varlığın ortadan kaldırılışı, yüzlerce etnik grubun yok edilmesi, tek kültür yaratımları, milyonlaşan kirli havalı şehirler, doğal ortamın kirlenmesi gibi listeyi daha da uzatabiliriz. Altmış sekize böyle gelindi.

"Gözümüzdeki kıymık, en büyük büyüteçtir" diyor Adorno. Pozitivistli büyütece karşı, kıymık en büyük gösteren oluyor başka bir yorumla. Kıymık gözleyene hissettirir. Kıymık, büyüteçten öncedir.

3. Küreselleşme zamanı, 2. Dünya Savaşı sonrası başlar. Ocağı finanstır. Dolar, Avrupa ve diğer ülkelere akar ve yığılır. Avro dolar pazarı oluşur. Finans zamanına geçiş dönemidir.

2. Dünya Savaşı sonrası kapitalist cephede ABD, reel sosyalist cephede Sovyetler Birliği liderliklerinde bloklaşılır ve Soğuk Savaş dönemi başlar.Her alanda iki kutup arasında yarış başlar. Sanki maraton koşusu gibidir. NATO'ya karşı Varşova Paktı, uzay çalışmaları, nükleer silahlanma ve ekonomik yarış.

Altmış sekize gelirken, iki kutuplu dünya tekli modernitenin yapısal kriz içinde ve ideolojik kriz, önlenemez ve denetlenemez boyutlardadır. Neoliberal kuramın öncülerinden Friedman bile ancak kısmi istikrardan dem vurur.

Altmış sekize gelirken,umutların kırıldığı yıllardır. Modernist form kaygı verici boyuttadır.

Toplumsal Kuşak

Tarihsel toplumda kuşaklar arası farkın, kuşak kimliğinin, niteliğinin rolü incelenmeye değerdir. Kuşak analizleri, sınıf analizleri kadar önemlidir. Yaş olgusu, yaşam çevrimi, ya da yaş-yaşam evreleri "doğal" bir ayrım, biyolojik bir ayrım değildir sadece. Kültürel boyutludur. Kültürel bir kategoridir. Haliyle toplumsal kuşakçılıktan bahsedilebilir. Kuşak oluşturduğu kadar oluşturulur da.

Çok eskilerde erginleme törenleri yapılırdı. Genç kadınlar bu törenlerden uzak tutulurdu. Bu törenler onlar için korkutucu ve ürkütücü niteliğe büründürülürdü. Törenlere genç erkekler alınırdı. Guaykuru yerlileri, ritüel sırasında gencin sırtını bıçakla çizerler. Ta ki genç erkek bayılana kadar. Mandan yerlileri, gençlerin bedenine delikler açar, tahta çiviler geçirir ve sonrasında asarlardı. Neden bu törenler yapılırdı? Niçin gençlik? Birçok neden vardır elbette. Ama en önemlilerinden biri yenilik yapmayacaksın, karşı çıkmayacaksın, baş kaldırmayacaksın, ataların (erkeğin) buyurduğu yasalara uyacaksın. Yenilik yerine eski, karşı çıkış yerine itaat bedene kazılır. Genç olanın bakışımsız ilişkilere hazırlanışı.

Gençliğin yenilik gücü, karşı çıkış gücü çok eskilerde daha iyi bilinirdi. Altmış sekiz gençliğe verilmiş rollerin, oluşturulmuş formların aşılması; gençliğin özün-

de bulunan özelliklerin açığa çıkması oluyor.

Gençlik özgür ruhludur, arayışçıdır, yenilikçidir, karşı çıkıcıdır. Özgür yaşam mücadelelerinde çok önemli bir toplumsal kuşaktır.

Altmış sekizde egemen sınıf, orta sınıfı gençliği de vardır. Her sınıftan gençlerin altmış sekizde bulunması, gençlik karakterinin sınıf karakterini soğurmasındandır. Bir araya getirici etken kuşak karakteri, kuşak sorunları, etkilenim ve istemleridir.

Altmış sekizi gençlik yapmıştır ama sadece gençliğin hareketi değildir. Onlar şahsında toplumun itirazını,-memnuniyetsizliğini buluruz. Toplumdaki tepkinin sesi olmuşlardır. Toplumun vicdanı gençlikte yankılanmıştır. Gücü ve sarsıcı etkisinin büyük oluşu bundandır.

Modernist iktidarlar, gençliğin sarsıcı etkisini gördüklerinden dolayıdır ki 68 sonrası gençlik üzerinde çalışmalara ağırlık vermiştir. Çok planlı, programlı ve çok yönlü projeler ve çeşitli metodolojilerle alık ve apolitize gençliktir hedeflenen. Sistem çarkına entegre edilmektir istenen. Dinamizmi statikleştirme ya da başka alanlara yönlendirme, zihinlere erginleme törenleri uygulanır. Zihinlerde delikler açılır, tahta çivilerle asılır. Bazen de yenilik ve karşı çıkma alanları basitleştirilir.

Modernist Yaşamın Kırılması

Kapitalist Modernite yalnızca maddi kültür krizi yaşamıyordu, maddi kültürle bağlantılı manevi kültürü de kriz içindeydi. 68 kendini hegemonikleştiren, yüzyıllarca kendini sürdürmüş Batı modernite ideolojisinde ilk kırılmayı yarattı. Bu, mevcut ideolojik hegemonyanın iflası demekti. Modernitenin hakikatı örten asma yaprağı rolündeki ideolojisi aşılmaya başlamıştı.

Artık modernist ideolojik hegemonya,kendini toplumda etkili bir biçimde kabul ettiremiyordu. Amaçlarına ilişkin fikirlerinde, sanatında, felsefesinde ve biliminde açılan gedikler başat olmada yaşadığı sarsıntıydı.

68 bir tartışma, bir açığa çıkarma hareketidir. Ekonomiden sosyal alana, aile yapısından eğitime, bilimsel faaliyetlerden davranış normlarına kadar tartışır, teşhir eder, sorgular. 68 daha çok zihniyete yeni bir dönemin kapılarını aralar. Pozitivist sosyoloji yerine yeni sosyolojik yaklaşımlar, kültür, feminizm, ekoloji, dünya sistemi, yeni solculuk, görecelik önü açılan zihniyet konularından bazılarıdır.

2. Dalga Feminizm'in 68'den sonra gelişmesi sosyolojiyi önemli ölçüde etkiler.Erkek akım sosyolojisi tartışılmaya açılmıştır. Feminist kuramlar çeşitlenir ve derinleşir.

Kapitalist modernitenin liberal ideolojisi ve pozitivist bilimciliği üstünlüğünü yitirmekle kalmıyor, gittikçe derinleşen bir bunalıma sürükleniyor.

68 ile liberal ideolojinin doğu varyantı olan oryantalizm de aynı durumla karşılaşır. Oryantalizm tekelinde çatlamalar baş göstermiştir. Sonrası bu zihniyet tekelinin yıkımı Avrupa merkezli (avrosantrik) düşünce hegemonyasının yıkımı olmaya başlar.

68 Hareketi parçalı ve dağınık olsa da, Grek-Romen aydınlanmasını; rönesans, reform ve aydınlanma hareketliliğini çağrıştırır. Bir entelektüel ve bilim hareketidir.

68, Fransız ve Rus Devrimleri gibi bir politik devrim değildir. Daha çok ideolojik bir devrimdir. Ve büyüklüğü Fransız ve Rus Devrimi kadardır.

Reel Sosyalizmin Deşifrasyonu

68 ideolojik devrimi, kapitalist liberalizme olduğu kadar reel sosyalizme de karşıydı, onun modernist yönlerine de. Reel sosyalizm kapitalizme karşıt görünümüne rağmen, onun modernitesi içinde kalmıştır.

Verili sistemin en sığ yüzünü analiz eder. Özel sermayedar karşıtlığı temelinde geliştirdikleri analizler meşrulaştırıcı rol oynar. Devletli kolektif sermayedarlığa yönelmişlerdir. Devlet kapitalizmiyle sosyalizmin inşası, ulus-devlet ileri bir yapı sanılmıştır. Endüstriyalizmin kapitalizmle niteliksel bağını göremediler. Reel sosyalizm, birinci doğanın vulger yorumlarını toplumsal doğaya uyarlar. Kaba Darwinizm katı determinizmle yoğrulur. Dinsel değer ve eskatalojiden alınma olan spekülatif felsefe konularına takılı kalınır.

Feminizm, ekolojik ve kültürel hareketleri sınıf mücadelesine engel olarak görür. Kadın sorunları kapsamlı çözümlenemez. Burjuva hukukunun sınırlarında gezinir. Kültürel hareketleri eskinin hortlatılması, gerilik olarak değerlendirilir. Hepsi de sınıf mücadelesinin bozucuları olarak değerlendirilir. Bozucuların yapıcı oldukları, müttefik oldukları algılanamaz. Ekonomizme boğulmuş, soyut bir sınıfçılıkla karşı karşıyayız,çözümlenen sınıf ise erkek sınıftır. Kapitalist Modernite gibi reel sosyalizmin de kriz yaşaması, bu modernist zihin ve yapı kalıplarını taşımasındandır.

17 Ekim Devrimi büyük bir umut olmuştur. Beklenti yoğundu, anti-modernist olmayışı nedeniyle zamanla sistemin besleyici ortağına dönüştü.

68'de Küba ve Vietnam savaşı vardır sıcak gündemde. Direniş ruhunun modernist zihniyet formu sarmalında olması beklentiyi tatmin etmez. Gençliğin talebini tümden karşılamakta uzaktır bu durumlar. Yine Çin ve Arnavutluk ayrılmıştır sosyalist bloktan. 68 ile birlikte Sovyetlere, Çin'e, Arnavutluk'a, Doğu Avrupa ülke deneyimlerine ciddi eleştiriler dönemi başlar. 68, reel sosyalizmi deşifre etti, modernist yönlerini belli oranda açığa çıkardı.

Geleneğin Başkaldırısı

Güneşin doğuşu eskidir. Eski olduğu için ilkel ya da

geri denilebilir mi? Nasıl ki güneşin doğuşunu istemek eskilik olmazsa, toplumun çoklu yapısını istemek de eskilik olamaz. Kaldı ki toplumsal hakikatler yenilik-eskilik alanına sığdırılamaz. Hakikatin değişimi başka, reddi ise bambaşka bir şey. Gençlik yenilikçidir. Hakikatinin reddinin yenilikçilik olmadığının, hakikatin balçıkla sıvanamayacağını; sömürü amacı olduğunu fark ettiği için yenilikçidir.

Yenilikçi 68'in geleneğe sahip çıkması bundandır. "demode" olanı istemiştir!

Tarihin çoğunluğunda farklı kültürel varlıkların aynı devlet çatısı altında yaşadıklarına tanık oluruz. Yüzlerce farklı siyasi-idari üniteler bile imparatorluk içinde bulunabiliyordu. Dinlerini, dillerini, folklorlarını, öz yönetimlerini korurlardı. Modernite öncesi geçmiş daha çok, çok dilli, çok kültürlü, çok siyasi oluşumluydu. Yaşanılanlarla öğrenildi ki, çok çeşitliliğe karşı çıkış ilerleme geliştirmiyor. Çeşitliliğe karşı çıkış faşizm üretir. Birinci doğa bile varlığını çeşitliliğe, farklılığa borçlu iken.

Devlet sosyalizmini de doğuran ulus-devletin problem üreticiliğidir. Homojenleştirici yapıyı esas alır. Tekli sloganla homojen toplum yaratmak ister. Esas alınan ya farklılığın ayrılığa dönüştürülerek devletlenmesi, ya da farklılıkların aynılaştırılmasıdır.

Ulus-devletin hakim bir etnisiteye, hakim bir dine, hakim bir mezhebe ve hakim bir dile dayanarak toplumu, ulusu homojenleştirmeye girişmesi; bu 19. yüzyıldan itibaren hızlanarak sürdü. Çok sayıda kültür fiziki ve kültürel soykırımla yok edildi. Yok edilmenin eşiğinde binlerce dil, lehçe, kabile, aşiret, kavim oluştu sonuçta. Yasaklanan dinler, mezhepler ve tarikatlar çok çadır. Geleneksel din kültürünü pozitif bilim cilalı, masonik köklü bir mezhep olan laikliğin modernist etkileriyle aşılmaya çalışıldı. Asimile edilmeyen kültürlerin göçe zorlanması, ya da parçalanması,izolasyon, marjinalize çalışmaları yapıldı. Merkezi yönetim homojenliğinin kentsel, yerel ve bölgesel özerklikleri zayıflatması. Hepsi de "fazla azdan iyidir, daha fazla ise fazladan" için yapıldı.

Oysa kültürel hareketler tarihte hep vardı; kendini hep var kıldı. Kendini hep var kılma, Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın deyişiyle, geleneğin başkaldırısıydı. " Yok edilmenin eşiğinde çoğunlukla marjinal düzeyde yaşama mahkum edilmiş kültür ve gelenekler çölde yağan yağmur sonrası çiçek açılması gibi yeniden çiçek açıp çoğalmaya başladılar. 1968 Gençlik Hareketi ise bu gelişmeyi ateşleyen fitil oldu."(Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi)

68'in Politik Yönü Zayıftır

68 sonrası doğrudan finansa geçilir. "Ekonomi piyasasındaki" kurallar kaldırılır. Finans kuponlarına sarılan bir kitle oluşturulmaya çalışılır. Biraz da geleneksel bir yaklaşımın etkisiyle hala ayakta kalan yaratıcılık ve üretim ahlakı tamamen rafa kaldırılır. Komple ve planlı toplum projeleri geliştirilir.

Ulus-devletler küresel sisteme yeniden uyarlanır. Reagan, Thatcher ve Gorbaçov neo-konformizmi ile finans kapitalin güçlendirilmesi dönemi, karşı-devrim dönemidir. Sosyal bilimlerin çok parçalı kalmasında bile bu karşı-devrimin rolü belirgindir. "1970'lerin karşı-devrimi 1968'lerde zirve yapan anti-modernist kültür devrimine karşı geliştirildi." (Abdullah Öcalan-Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü)

68'in politik yönleri zayıftır. "Örgütlü, kapsamlı, sistematik bir programa sahip değillerdi. Şiddetle, karşı-devrimlerle iktidar tekellerince durdurulur, kontrol altına alınır.

Kısa zamanda etkisizleştirilse de yansıması, devrettiği miras, kazanımları devam eder. Zihniyetiyle sonrası üzerinde derin etkiler bırakır. Sonrasında özgürlük ve demokrasi arayışı belli ölçülerde birikmiş, barış ve anti-emperyalist mücadele artmış, sömürücü ve baskıcı düzene karşı muhalif kanat güçlenmiştir.

Türkiye Altmış Sekizi

Anadolu Devrimin'de bulunan demokratik ulusal karakter, komplolarla kaldırılır. Sonuç diktatoryel ulus-devlettir. Jargonu beyaz Türklük olan iktidar tekeli anti-Kürt, anti-dinci, anti-sosyalist modeli kurgular. Proto Siyonist bir sistemdir. NATO'nun uç karakolu, bir gladyo rejimidir. Kapitalist modernite için Türkiye'nin jeo-konjonktürel konumu bunları gerektirir. Soykırım, asimilasyon, baskı, göçertme, marjinalizasyon, izolasyon tümü uygulanır.

Türkiye İşçi Partisi vardır. Programı ve eylem çizgisi küçüktür. Gençlik ağırdır, büyüktür. TİP, gençliği taşımaktan uzaktır. Gençlik Hareketi olarak başlanır, Türkiye'nin tüm sorunlarını çözecek bir yapıya dönüşmek istenir,ancak başarılamaz. Sonrasında gençlik, parlamenterizmi reddi temelinde TİP'e eleştiri geliştirir. Kopuş olur. Yeni sayfa açılır. Sosyalist geçlik oluşumlar doğar.

Türkiye'deki 68 Gençliği, dünya geneline oranla daha radikaldir. Çıkışı daha güçlü ve etkinliği daha azamidir. Rejim otoriterliğinin katmerli oluşunun bunda payı büyüktür. Politik özellikleri çok gelişkin olmasa da, genel anlamdaki dünyadakilere oranla daha politize olduğu söylenebilir. 68, Mahir,Deniz ve İbrahimlerde simgeleşen sosyalist ideolojilerle devam eder. Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Hüseyin Cevahir, Ali Haydar Yıldız genç önderleri de saymak gerek. Bunları Kürt ideolojik formları takip eder.

Homojen tekel kurgulamasının on yıllardır süren uygulamaları toplumda tepkinin birikmesine yol açmıştır.Bu hareketin oluşumunu tetikler.Farklı etnik, mez-

hepsel, dinsel yapıların, inançlardan gelen kesimlerin çocukları 68'de buluşur. İçinde Kürt vardır, Türk vardır; Alevi, Sünni vardır; Çerkez, Ermeni vardır.

Önderleri idam edilen, vurularak öldürülen 68: Türkiye'nin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapısını etkiler. Özellikle de zihniyet alanında sistemi teşhir etmeyle, saklı hakikatleri açığa çıkarmayla çapını açar. Kendilerinin de öngöremeyeceği sonuçlara ortaya çıkarır. Ağır saldırılar karşısında ömürleri kısa, ama etkileri çok uzun olur. Zira 70'ler krizdir, iç savaştır, yükselen toplumsal harekettir. Birçok örgüt ortaya çıkar, kimi örgütler toplumda taban bulur. Toplumun hak, adalet, özgürlük ve demokrasi özlemine etkili yöneldiği yıllardır. 68 ruhu, 70'lerde Türkiye'nin her yerinde dolanır.

70'lerin dünya karşı-devrimi Türkiye'yi de etkisi altına alır. Güçlendirilmiş ulus-devletçilik peşinde koşan milliyetçilik devrededir. Ve 24 Ocak Ekonomik Kararlarının karşı-devrimini 12 Eylül Askeri karşı-devrimi izler.

"... Esas olarak ideolojik hareketlerdi. Politik özellikleri geliştirilememiştir. Önemleri, sistemi teşhir etmelerinden ileri geliyordu. Toplumsal gerçeklikler ilk defa dile getiriliyordu. Çoktan mezara gömüldüğü sanılan gerçeklikler, ideolojik mücadeleyle birer birer diriliyorlardı... Sol ideolojiler derin kavramsal bunalımlar içinde soyut toplumculukla uğraşıyorlardı. Toplumculukla ulus-devletçiliği biri birine karıştırmışlardı. En köklü iddiaları olması gereken demokratik deneyimler sınırlı kalıyordu. Demokratik halk eyleminden çok, dar grup eylemlerine çakılmışlardı. Ama hepsi de genelde toplumsal hakikatleri açıklama rollerini oynuyorlardı." (Abdullah Öcalan, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü)

Türkiye'deki ideolojik mücadelenin ortaya çıkardığı hakikatler etkin yansımasını asıl olarak Kürdistan'da bulacaktır.

68'li Kürdistan

Altmış sekiz'e gelirken, Kürt varlığı sadece fiziki olarak vardır. Sessiz bir varlık. İdeallerini yitirmiş. İnanç emareleri mum ışığında. Siyasi baskı veya ekonomik sömürüden söz etmiyoruz. Öz kimliğe dayatılan imha ve inkar var. Katı asimilasyonist politikalar sonuç vermiştir.

68, DDKO gibi ilkel milliyetçi hareketleri de etkiler. Ama asıl etkisini Kürt Özgürlük Hareketi üzerinde yapar. Onu ortaya çıkaran temel etkenlerden biridir bu. Kürt Özgürlük Hareketi, 68'den etkilendiği gibi, Türkiye'de, 68'i de etkiledi: Türkiye'de büyümesinde direkt rol oynadı.

Abdullah Öcalan 68 kuşağındandır. Mahir Önderliğindeki THKP-C'nin önemli merkezi olan SBF'de öğrenci olarak okumaktadır. Mahir Çayan ve arkadaşları Kızıldere'de katledilir. Bu katliamı protesto için düzenlenen okul boykotun esas örgütleyicilerinden biridir Öcalan. 75'e kadar ADYOD(Ankara Devrimci Yüksek Öğrenim Derneği) yönetiminde yer alır ve bu derneği 68 ruhunun odağı haline getirebilecek düzeyde aktiftir. Ve bu kuşağın ruhunu Kürdistan'da ayrı bir örgütlenmeyle pratikleştirir.

Fransa'da başlayan ve yayılan 68'in bir kolu, 73'te Ankara Çubuk'ta sıçrama yaparak, 76'da Kürdistan'a uzanır.Kürt Özgürlük Hareketi de bir gençlik hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Kürdistan'da daha çok gençlere gitti. Gençlerden kadrolar çıkardı. Toplumun tüm kesimlerine yayılma uygulamaları 78 sonrasındadır. 68'in devrimci ve mücadeleci cevheri;özgürlük ruhu; militan duygu, duruş ve kişiliği Kürt Özgürlük Hareketi'nin mayası olur. Maya Mezopotamya'da tutmuştur. Genç bir grup olarak başlanmış, halka gençlik ruhunu aşılayarak devam etmiştir.

Kürt Özgürlük Hareketi'nde reel sosyalist dogmalar uzun süre ideolojideki muğlak unsurlar olarak kaldı. Özellikle kritik koşullarda göreceliğe açık yapısı nedeniyle "mutlaki" unsurlardan kendisini arındırırdı. Marksist yorumlar da içinde olmak üzere kapitalist modernitenin dayanağındaki felsefenin bütün envai çeşitlemelerini aştı günümüzde.

Kürt Özgürlük Hareketi çıkışından beri eksik etmediği 68'in gençlik karakteriyle süreklileştirdiği mücadeleci ruhuna bir de 2000'lerden sonra, daha bir ayırdına vardığı 68'in anti-modernist entelektüel ve bilim mirasını eklemesini bilmiştir. Sonuçta reel sosyalizmin modernite etkilenimli unsurlarından kendini arındırmış, 68'in yolunu açtığı modernite karşıtı, entelektüel çıkışların olumlu özelliklerini özümsemiş bir demokratik moderniteyle karşı karşıyayız.

68 soylu bir çabaydı. Anti-modernist yönüyle hayali büyüktü. Yapısal başarıları kesintiye uğrasa da, hala varlığını koruyan hakikat payı yüksek zihniyet kazanımlarını miras olarak bıraktı.

68'in zihniyet, entelektüel ve bilimi ışığında Kürt Özgürlük Hareketi, gençliği ve kadını öncü güç yaptı. Kültürel hareketi,demokratik özerkliği sistemleştirdi ve yapısal başarılara dönüştürdü.

Anti-modernist yönünü demokratik modernite tanımlamasıyla sistemleştirdi. Toplumu zihniyetle inşa edildiği ayırdıyla ideolojiye ağırlık verdi. Toplumsal yaşam tarzına dönüştürülmüş demokratik ulus, komünal ekonomi ve ekolojik endüstrinin iç içe inşasına; Ortadoğu halklarına taşırma görevi, 68 gençlik karakterli, entelektüel ve bilim miraslı demokratik modernite hareketinin önünde durmaktadır.

21. Yüzyılda Feminizm ve Sosyalizm: Kürt Kadınlarına Mektup

Claudia Korol

Bizim Amerika'mızda feminizm ve sosyalizm; ulus-devlet sınırlarını aşan, politik olduğu kadar kültürel, ideolojik ve felsefi bir devrim için mücadele ederken, Türkiye'de günümüzde Erdoğan hükümetinin baskılarıyla yüzleşen, hapse atılan, zulüm gören Kürt aktivistlerle kamusal, ama aynı zamanda samimi bir diyalog ve fikir birliği içerisinde değerlendirilmelidir. Bu, birbirinden en farklı şekillerde karşımıza çıkan baskılara karşı nice zamandır başkaldıran ve mücadelelerini ortaklaştırmak için birbirlerini daha iyi tanımaya ihtiyacı olan halklarımız arasında bir köprü kurmanın yoludur.

Bu satırları dostlar arasında sohbet ediyor hissiyle yazıyorum. Deneyimlerini paylaşan, şüphelerini, kesinliklerini, hayallerini, girişimlerini paylaşan dostlar gibi hissediyorum. İfade etmek isterim ki siz yoldaşlarıma büyük bir saygı, hayranlık ve mücadele içerisinde gelişen bir dayanışma hissi duyuyorum. Bölgedeki devletlerin karşısında nasıl durduğunuzu, özyönetim alanlarınızın nasıl işgal edildiğini biliyoruz. Kobane, dünya halkları ve dünya kadınları için dev bir umut ışığıdır. Kürt halkının devrimi bizlere umut ve azim veriyor, ancak en önemlisi dünyanın her yerindeki halkların ihtiyaç duyduğu dönüşüm hakkında yeni düşünme biçimleri kazandırıyor. Kürt halkının teorik arayışlarıyla, kadınların bedenlerinden ve gözlerinden hayatı tekrar keşfettiğini biliyoruz. Biz de Kürt halkını örnek almaya çabalıyoruz, kendi gözlerimizle, bedenlerimizle ve mücadelelerimizle, yalnızca tarihte kadının yerini değil, tüm bilgiyi baştan ele almaya cesaret topluyoruz.

Bizim Amerika'mızda yaşayan pek çok kadın Kürt devrimiyle dayanışma içerisinde, Kürt kadınlarının yaptığı gibi feminizmi yeniden keşfetmenin mücadelesini veriyor. Bu hislerle, aramızdaki diyalog baş kaldıranların kucaklaşmasının devamı, kendi mücadelemiz bildiğimiz mücadelenizle militanca dayanışmamızın bir ifadesidir.

Bedenlerimizi Sömürgecilikten Arındırma

21. yüzyılda, şiddetle fethedilmiş, işgal edilmiş, üzerinde egemenlik kurulmuş, istila edilmiş halklar için feminizm ve sosyalizmi düşünmek. Dünyayı anlama, üzerinde yaşama, insanlar ve doğa arasında ilişki kurma şeklimizi ortaya koymak için olmazsa olmaz bir koşul olarak sömürgeciliğe meydan okumak. Halklar olarak egemenlik hakkımızı hayata geçirmek için sömürgeciliği zor aygıtlarından mahrum bırakmayı şart kılmaktadır.

Erkek egemen kapitalizmin içine düştüğü kriz, dünyayı, halkları, toplumları ve doğayı savaşların, çatışmaların, vahşetin, talanın, iklim değişikliğinin, çölleşmenin, kirliliğin uçurumundan aşağı itiyor. Sizlerin de doğrudan maruz kaldığınız gibi halklar, yaşam alanları yok edilirken, soykırımlar, kadın kırımları yaşanırken, bu çok daha zorlu bir mücadeledir.

Dünyanın acımasızca parçalanması yeni bir hâlden geçiyor, dünya hegemonyalarını sürdürmeyi ve çoğaltmayı "güvence altına almaya" çalışan uluslar üstü şirketlerdir. Ve onları koruyan hükümetler, ortak (doğal) ürünleri kanunsuzca yağmalamaya yöneliyorlar. "Güvenlik" adı altında yürütülen politikalar, küresel ekonomik ve politik blokların yeni-

den teyit edilmesi ve desteklenmesi politikalarıdır. Bu savaşların ve tahribatların meşrulaştırılmasının söylem merkezlerinden biri de tekçi düşüncedir ve bu da çeşitliliğin imhasına denktir.

Araştırmacı Rita Segato'nın deyimiyle "zulüm pedagojisi" mekanlarımızı, zamanlarımızı, düşlerimizi ve ortak varlıklarımızı acımasızca sömüren kapitalizmin bu aşamasının pedagojisi haline gelmiştir.

Bedenlerimizi sömürgecilikten arındırmak... Yalnızca yüzyıllardır süregelen bireysel ve kolektif projelerimizden yabancılaşmanın empoze edildiği bedenlerimizde, kendi tarihimizi yaratma ihtiyacını, tutkusunu, gücünü ve enerjisini keşfetmek karmaşık bir görevdir ve devrimci hareket olarak kendi pedagojimizi inşa etmemizi gerektirir. Brezilyalı usta eğitimci Paulo Freire ile gördüğümüz gibi bu, dayanışma, enternasyonalizm, özgürlük, infial, öfke ve isyanın pedagojisidir.

Kadınlar olarak bedenlerimizi sömürgecilikten arındırmak ise erkek egemen şiddeti durdurmanın ve dağıtmanın yollarını aramaktan geçer. Kadınların bedenleri ve yaşamları üzerindeki mülkiyetleri gibi ayrıcalıklarını kaybetmeyi kabullenmeyen erkeklerin öfkeli tepkisi haline gelen kadın cinayetlerini durdurmanın yollarını bulmaktan geçer.

Feminist bilincimiz tarafından özgürleştirilen her alan, ataerkil şiddetle tehdit altındadır. Toplumsal bir suç duyurusu ve pedagojik uygulamalar olarak kitlesel eylemlilik ile feminist öz savunmanın yollarını kesiştirmek için çabalıyoruz. Okullarda kapsamlı cinsel eğitim programlarının uygulanması, bedenlerimize dair haklarımızın uygulamalarında ilerlemeler, kendi iradesiyle gebeliğine son vermesi gereken genç ya da yetişkin kadınlarla yoldaşlık içerisinde kürtajın yasal, güvenli ve serbest hale getirilmesi mücadelesi bunlara örnektir.

Art arda ırzına geçtikleri bedenlerin kullanılıp atılmak için var olduğuna inanan erkek müşterileri tatmin etmek üzere 21. yüzyılın köleleri haline gelmiş, fuhuş ve insan kaçakçılığı ağlarında kaybolmuş kadınların izlerini feminist kolektifler sürüyor. Uyuşturucuyla yok edilmiş çocuklarına bakan annelere ya da yalnızca yoksul oldukları gerçeğinden ötürü öldürülen genç insanlara yoldaşlık ediyoruz. Mahkemeye gitmelerine yardımcı oluyoruz, ırzımıza geçenleri ifşa edip haklarımızı birlikte talep etmeye gidiyoruz. Sloganımız "Bir kadına dokunurlarsa, tüm kadınlar cevap verir" oldu. Bu, ataerkil şiddetin neden olduğu çaresizlik ve yalnızlığa karşı ortak bir eylem programı.

Toprağı, ormanı, tohumu, nehirleri, ortak varlığı elinden alınan, askeri güçle disipline edilen halklar olarak kolektif bedenlerimizi sömürgecilikten arındırmaktır. Bedenlerimizi kurtarmak ve egemenliğini geri kazanmaktır. Meksika, Chiapas'ta direnmenin, örgütlenmenin, yönetimin ve içinde tüm dünyaların yer bulabildiği, her şeyin sadece bizim için değil, herkes için olduğu emrine uyarak dünyalar yaratmanın yeni yollarını bulan Zapatista toplulukları gibi. Honduras'ta kutsal Gualcarque Nehri üzerine baraj yapılmasına sayısız kardeşimizin arasında, dünya devrimlerine, özellikle Kürt kadınların devrimine gönlünü vermiş bir Lenca kadını olan kız kardeşimiz Bertha Cáceres'in canı pahasına engel olmak için mücadele eden Lenca halkı gibi. Ya da Honduras'ta ölüm şirketleri tarafından işgal edilen ve satılan toprakları için mücadele eden Garífuna halkı gibi. Guatemala'da toplum temelli iyileşme yolunda feminizmi var eden, halklarının uğradığı soykırımları mahkemeye taşıyan, cinsel şiddetin insanlığa karşı suç olduğunu savunan, madencilik ve ormancılık şirketlerinin karşısında durarak topraklarına girmelerine engel olan Ixil kadınları, Xinca halkı, K'iche halkı gibi. And dağlarının iki yanında topraklarını koruma ve dünya görüşlerine uygun bir yaşamın olanaklarını keşfetme mücadelesi veren Mapuche halkı gibi. Peru, Cajamara'daki lagünleri koruma mücadelesi verenler gibi. Ekvador'da topraklarına kurulmak istenen mega madenin getireceği yıkımı reddeden Shuar halkı gibi. Bolivya'da hükümeti sömürgecilik ve erkek egemenlikten uzaklaşmaya sürüklemeyi başarmış olan, ancak bunu toplumda somutlaştırmanın gerekliliğini bilen toplumsal feministler gibi. Suyun altından daha değerli olduğunu, dağların madencilik için parçalanamayacağını, nehirlerin barajlarla durdurulamayacağını, ormanların ağaç sızlandırılamayacağını söyleyen tüm halklar gibi. Bu halkların bir diğer söylediği de şudur: Bizler doğayı koruyan insanlar değiliz, bizler kendini koruyan doğanın kendisiyiz.

Sömürgelikten kurtulmak, fethederek gelenin dilini dayatmak için yasakladığı dillerimizi geri kazanmak demektir. Sembollerimizi, maneviyatımızı, danslarımızı, şarkılarımızı, resimlerimizi, şiirlerimizi, sağlık ve eğitim sistemimizi, atalarımızdan gelen bilgiyi kurtarmak demektir.

Sömürgelikten kurtulmak için tohumları, bitkileri

ve insanların bilgisini patent altına alma girişimleriyle yüzleşmek ve bunların uluslar ötesi şirketlerin elinde alınıp satılan şeylere dönüşmesine engel olmak zorundayız.

Sömürgelikten kurtulmak, Afrika'dan köle olarak getirilen insanlara boyun eğdirmek ve yerli halkları köleleştirmek için, kullanılan kültürel silah olan ırkçılıkla savaşmak demektir. Irkçılık, iş gücünün değerini düşürerek ve "ırk temelli iş bölümü" yaratarak bu insanların çocuklarına ve torunlarına daima alt sıralarda kalacakları, daha az fırsata sahip olacakları, hatta köle iş gücü koşullarında çalışacakları bir yaşamı dayatan bir baskı kültürü olarak varlığını sürdürmektedir. Irkçılık, bu halkların topraklarının çeşitli şekillerde ellerinden alınmasını, toplumsal haklarının tanınmamasını meşru kılar. Değeri azalan yalnızca iş gücü değildir, işçilerin bilgileri, dünyayı anlama şekilleri, kültürleri ve kimlikleri de değerinden kaybetmektedir. İnsanların zorla göç ettirildiği süreçlerde ırkçılık ifadesini yabancı düşmanlığı şeklinde bulur. Doğdukları topraklardan zorla göç ettirilen insanlar, geldikleri yerlerde de reddedilmiştir. Irkçılık, yoksul, yerli, siyah, göçmen kadınların üzerinde erkek egemen iktidarın ve kapitalist kazancın artırılması, mülksüzleştirme ve sömürü için bir argüman olmayı sürdürmektedir.

Sosyalizm Deneyimlerinden Ders Çıkarma

Abya Yala[1] denen bu topraklarda yeniden inşa ettiğimiz feminizm ve sosyalizm, geçmişte farklı kıtalarda yaşanan deneyimlerden öğrendiklerimizle güç buluyor. Aynı zamanda onlara hem bedenlerimizde ve yaşadığımız topraklarda hem de bugün mücadelemizi sürdürdüğümüz bağlamda yer vermeye çalışıyor. Feminizm ve sosyalizmden aynı anda bahsediyorum. Çünkü özgürlükçü düşünceler arasındaki sınırları kaldırmanın mevcut tasavvurumuzun bir parçası olduğuna inanıyorum. Çünkü baskının olmadığı bir toplum aynı anda hem sosyalist hem feminist, hem de sömürgecilikten uzak olmak zorundadır.

Ekim devriminin yüzüncü yıl dönümüne yaklaştığımız şu zamanlarda, bize bıraktıkları miras, üzerinde tekrar düşünmemiz gereken çok önemli bir bilgi kaynağı olarak önümüzde duruyor. Bazı düşüncelerimi sizinle paylaşıyorum. Biliyorum ki tasarlamakta olduğunuz Kürt devriminde bu düşünceler de dikkate alınıyor. Bu düşünceler henüz tamamlanmış değil ve bizim bölgemizden, bizim deneyimlerimiz ve tasavvurlarımız ışığında yazılmış. Dolayısıyla aramızda kurduğumuz diyaloğun, inşa etmeye devam ettiğimiz köprünün de bir parçası olacak.

Lenin öncülüğünde yapılan devrim bize Çarlık gibi kanlı bir rejimi yenip, tüm iç ve dış karşı devrim güçlerine rağmen halkın gücüne dayanan bir topluma, işçi-köylü dayanışmasına doğru ilerlemenin mümkün olduğunu gösterdi. Sovyetler daha eşitlikçi ve demokratikti; herkes için eğitim, sağlık, barınma ve iş imkânları sağladı. Ancak başından beri üretimde ve devlet yönetiminde halkın öncülüğünü derinleştirmeyi başaramadı. Bu, devletin en sonunda bir parti yönetiminin eline geçerek bürokratikleşmesi ve halktan kopması anlamına geliyordu.

Sovyetlerden edindiğimiz ve 20. yüzyılın başlarında enerjisini tüm dünyaya yayan devrim tecrübesi, Stalin yönetimiyle sona erdi; "proletarya diktatörlüğü" adı altında, temeli şiddet üzerine kurulu yeni bir egemenlik sistemine dönüştü.

Halkın kaynaklarının kamulaştırılması politik bürokrasinin işine geliyordu. Bu durum, zamanla kendi burjuva ve mafya sınıfını yaratarak, kapitalizme geri dönüşü kolaylaştırdı.

Hayal kırıklığıyla sonuçlanan gerçek sosyalizm deneyimlerinden henüz gereken dersleri çıkarmış değiliz. Oysa 21. yüzyılda, devletin bir baskı kurma aracına dönüşmeden özyönetime ve halk iktidarına olanak tanıdığı, her daim zulme başkaldıracağımız devrimleri gerçekleştirebilmek adına bunların üzerinde düşünmenin elzem olduğu kanaatindeyim.

İki önemli olay, Sovyetler Birliğinin çöküşü ve Çin'in kapitalist güce yönelmesi, bize Che Guevara'nın yaptığı uyarıyı acı bir şekilde hatırlatıyor: Sosyalizmi yalnızca gelir dağılımından ibaret göremeyiz, bunu bir bilinç olarak benimsemeliyiz. 'Küba'da Sosyalizm ve İnsan' bölümünde Che, Küba Devriminin erken yıllarında çıkardığı dersleri yazıyor:

"Bizi kapitalizme sıkı sıkıya bağlayan verimsiz araçların (yani ekonomik birim olarak mal, hareket kolu olaraksa kâr ve kişisel maddi çıkarlar vs.) yardımıyla sosyalizme ulaşmak için "aldatıcı umut" yöntemini izlemek bizleri bir çıkmaza sürükleyebilir. Ayrıca, buraya birçok dörtyol ağzı bulunan

uzun bir yolu aştıktan sonra ulaşırsınız, fakat nerede yanlış bir dönüş yaptığınızı tam olarak anlamak güçtür. Zaten kurulmuş olan ekonomik temeller bilinç gelişmesine zapa[2] ile yapacağını yapmıştır. Komünizmi kurmak için yeni ekonomik temeller atmak ne kadar gerekliyse, yeni insanı yaratmak da o kadar gereklidir.

… emek yeni bir şekil almalıdır; Ticarî ilişkilerin egemenliği altındaki insanın varlığına son verilmeli ve bireyin toplumsal görevini tam olarak yapması için bir norm ortaya koyacak sistem yaratılmalıdır. Topluma ait üretim araçları ve makineler yalnızca görevin tamamlandığı yerlerde mevzilenmelidir. İnsan, tamamladığı işler ve yarattığı nesneler aracılığıyla insan olarak gerçek değerini anlamaya ve yaptığı işin kendisini yansıttığını görmeye başlayacaktır. Çalışma, artık insanın kendisine ait olmayan, satılmış işgücü şeklinde varlığının bir kısmını tüketmesini gerektirmeyecek, bunun yerine kişinin ortak hayata katkısını yansıtan bir eserini, yerine getirdiği toplumsal görevini temsil edecektir.

… Daha hâlâ bireyin, tüm yönetim ve üretim mekanizmalarına bireysel ve kolektif olarak bilinçli biçimde katılmasının desteklenmesi ve bunun teknik ve ideolojik eğitim ihtiyacı fikrine bağlanması gerektir; öyle ki, birey bu süreçlerin nasıl sıkı sıkıya birbirlerine bağlı ve ilerleyişlerinin nasıl paralel olduğunu anlayabilsin. Bu şekilde, bir kez yozlaştırıcı zincirlerin kırılmasıyla insan, tam olarak yeniden yaratılışına eşdeğer olan toplumsal işlevinin tam anlamıyla bilincine varacaktır." [3]

Bu metinde Che, devrimin kurumlaşması sonucu devrimci enerjinin ve isyancı öznelliğin oluşumunun engellenmesi ihtimaline yönelik endişesini ifade ediyor. Aynı metinde diyor ki:

"Ne sözde özgürlükten yararlanan fakat resmi görüşleri körü körüne kabul eden hizmetkârlar, ne de devlet hesabına yaşayan okul öğrencileri yetiştirmeliyiz. Şimdiden, halkın gerçek sesiyle yeni insanın türküsünü söyleyecek olan devrimciler yaratılıyor."

Rosa Luxemburg da kendi döneminde devrim tasavvurunun bürokratikleşme ihtimaline yönelik tartışmaları ortaya koydu. Halkın örgütlenme dinamiklerinin devrimlerde kilit nokta olarak görülmesi gerektiğini söyledi ve coşkuyla, tıpkı yarım asır sonra Che'nin de yapacağı gibi, enternasyonalizmin sosyalizm tasavvurunda olmazsa olmaz koşullardan biri olduğunu öne sürdü.

Rosa tıpkı devrimciliği gibi, özgürlük bayrağını da hep yükseklerde taşıdı. Rus Devrimini coşkuyla selamladı, Alman sosyal demokrat burjuvalarla tartıştı ve devrimci Sovyet tasavvurundan kopuş olarak nitelendirdiği özgürlükleri yok etme eğilimini daima sorguladı.

1918'de cezaevinden yazdığı bir bildiride 1917 Ekim zaferini açık bir sevinçle selamlıyordu: "Tarihi bir anda bir devrimci partinin ne kadar cesaret, enerji, devrimci anlayış ve mantık sergileyebileceği bizzat Lenin, Trotsky ve arkadaşları tarafından kanıtlanmıştır. Açıkça görülmüştür ki batılı sosyal demokratlarda eksik olan onur ve devrimci eylem kapasitesi Bolşevikler'de mevcuttur. Ekim ayaklanması yalnızca Rus devrimini değil, enternasyonal sosyalizmin de onurunu kurtarmıştır."

İşte bu dayanışma ruhunun bir sonucu olarak Bolşevik politikalarında tespit ettiği hatalar için sert eleştirilerde bulundu. Devrimci demokrasinin temel ilkelerini hatırlatarak, otoriterlik tehlikesine dikkat çekti: "Eğer özgürlük sadece devleti destekleyenlere veya belirli bir partinin üyelerine verilecekse, sayıları ne kadar çok olursa olsun, bunun adı özgürlük değildir. Özgürlük her zaman ve yalnızca, farklı düşünene tanınandır (…) Genel seçimler olmadan, basın özgürlüğü olmadan, sınırsız toplanma özgürlüğü olmadan, … tüm devlet kurumlarında yaşam baskı altına alınıyor ve bürokrasi tek etkin unsur haline geliyor." [4]

Sosyalizm, özgürlük ve demokrasi arasındaki değişmez bağ, onun düşüncelerinin temelini oluşturuyordu. İç savaş sonucu ortaya çıkan tarihsel koşulları kalıcılaştırmanın, yani sosyalizme geçiş döneminde yaşanan zorlukları romantikleştirmenin tehlikelerine karşı uyarılarda bulundu.

Rosa da Che de kendi dönemlerinde, devrimin eğer dar milliyetçi düşünceler ve politikalar içine hapsedilirse mutlaka düşeceği konusunda bizleri uyardılar. Gerçekten de bu düşünceler devrim esnasında halkın ve sosyalist örgütlerin bilinçlenmesinin önünü öyle tıkadılar ki, dünya savaşı çerçevesinde ideallere ihanet etmekte ve savaşın bir tarafı olup başka şehirlere saldırmakta bir mahsur görülmedi.

Rosa Luxemburg devrimci hareketlerde kadının yerini de sorgulamamızı sağlıyor. Clara Zetkin ile birlikte, Alman Sosyalist Partisinin erilliğiyle karşı karşıya geldi ve emperyalist savaşa karşı barışı

savunmak için Avrupalı sosyalist kadınlarla birlikte ilk konferansı düzenledi. 1902'de Leipziger Volkszeitung'da şunları yazdı: "Kadınların politik anlamda kurtuluşu [sosyalist hareketin] politik ve ruhsal durumuna yeni bir soluk getirecek; böylece parti üyelerine, işçilere ve hatta liderlere de şüphesiz bulaşmış olan mevcut gerici aile hayatının boğucu havası dağıtılmış olacak." Rosa'nın yalnızca toplumda değil, sosyalist parti üyelerinin ve liderlerinin de günlük yaşamında ataerkinin ne derece hâkim olduğuna dikkat çekmesi önemlidir. Bunu o dönemde sapkınlık olarak değerlendiren kimi ataerkil kişiler yıllar sonra sosyalizm bayraklarını teslim edip savaş tezkerelerine imza atacaktı.

Sosyalizm, feminizm, enternasyonalizm ve barış, aynı tarihi tasavvurun birer bileşenidir ve bu tasavvur, savaş yanlısı emperyalizmin zorbalığını, burjuva güçlerini ve uluslararası sermayeyi yenmenin tek yoludur.

Bu demek oluyor ki, mücadeleyi işçilerin, kadınların, gençlerin, köylülerin, yerlilerin kurtuluşlarının toplamından ibaret görmemeliyiz. Bunu yalnızca bir sınıf mücadelesi, ataerkiye karşı mücadele, sömürgeciliğe karşı mücadele veya antiemperyalist mücadele olarak görmek doğru değil. Dönüşümü, birbirinden farklı özgürlük mücadelelerinin eşzamanlı olarak yürütüldüğü, birbirini desteklediği ve karmaşık bir bütün olarak somutlaştığı bir devrim olarak düşünmek gerek. İnsan haklarını ve doğayı korumak, üretim araçlarının özel mülkiyete geçirilmesine ve bunun yol açtığı işgücü sömürüsüne son vermek gibi. Böylece özel mülkiyetin devredilmesi veya artı değerden gelir elde edilmesiyle sınırlı kalmadan, halkların yaratıcı kapasitesini yok sayan bir bürokratik devlete dönüşmenin de önüne geçmiş oluruz.

20. ve 21. yüzyıllarda devlet kontrolü ile sınırlandırılan sosyalizm, Venezuela'daki komün örneklerinde de gördüğümüz gibi, umduğumuz stratejik konuma gelemedi çünkü. Parti bürokrasisi kendi ayrıcalıklarını yaratırken yozlaşmayı da beraberinde getirdi ve sistematik bir şekilde halkların refaha ermesine engel oldu. Bolivarcı devrimciler, Chavezciler, bir yandan hala faşist ve gerici güçlere karşı savaşırken, bir yandan da devleti kuşatmış olan bürokrasiyle de mücadeleyi sürdürüyor. Aynı zamanda da komünlerin sosyalist yapısını güçlendirmeye çalışıyor. Çünkü biliyorlar ki devrimin temellerini, şehirlere de öncülük edecek olan bu komünler oluşturuyor.

Yirminci yüzyıldaki devrimlerde yapılan en büyük hatalardan biri, tek başına sosyalizmin tüm ayrımcılıkları ve baskıları ortadan kaldırmaya yeteceğine inanmaktı. Burjuvazi eliyle özel mülkiyeti kaldırdığımızda, aynı anda ataerkinin ve sömürgeciliğin yol açtığı eşitsizliklerin de giderileceğini sandık. Ataerki ve sömürgecilik çoğu zaman ayrı bir sistem olarak tanımlanmadı veya varlıkları hep geri plana atıldı. Bu yüzden, her ne kadar kadınlar ve baskı altındaki diğer gruplar için bazı önemli değişiklikler getirmiş olsa da ekonominin yanı sıra politik, toplumsal ve kültürel alanda bu sistemleri yok etmeyi başaramamıştır.

Sosyalist, feminist, sömürgecilik karşıtı devrimler, halkın üzerinde otorite ve baskı kuran güçlere karşı çoğulcu ve kalıcı devrimlere dönüşebilmek için kendini yeniden üretmek zorundadır.

Feminizmlerin Katkıları

Yirminci yüzyıl deneyimi, önemli süreçlerde, kadınların lehine yasal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik dönüşümler gerçekleşmesine rağmen, eğer ataerki doğrudan hedef alınmazsa, uyarlanır, yeniden düzenlenir ve sonunda güçlenir. Erkeklik, intikam, öfke ve şiddet yoluyla alanı yeniden düzenler.

Popüler, toplumcu, sosyalist feminizmler, kadınların sistematik olarak "savaş ganimeti" olarak görüldüğü ve bulunduğu bir kıtadaki Abya Yala'da barış mücadelelerine önemli katkılar sağlamıştır. Barış mücadelesinde, Kolombiyalı kadınlar, çeşitli saldırılara maruz kalarak, yılmayan en ön saflardaki kahramanlardır. İsyancı toplumlara öğretilmesi hedeflenmiş cinsel şiddet, kadın bedenini disipline etmek ve evcilleştirmek için bir silah olmaya devam ediyor. Meksika, Atenco kadınları, cinsel şiddeti uğradıklarını rapor ettiler. Arjantin, Şili, Uruguay gibi çeşitli ülkelerde 1970'lerin diktatörlüklerinde gizli tutulan kamplarında bulunan kadınlar bunu sistematik olarak yaşadılar ve insanlığa karşı suç olarak- bazı kanaatlere ulaşabilmek için- kınadılar. Savaşlar, iç savaşlar ve diktatörlüklerle talan edilmiş topraklarda bu sistematik saldırıyı dillendirmek, kadınlar için tabuları, konuşulmadı fikrini kısacası dokunulmazlığı devam ettirecek yüzyıllık sessizlik sözleşmesini kırmaya yönelik meydan okumadır. Sadece savaş mantığının kuralları bağlamında değil, aynı zamanda görünüşte "barışçıl", evlerin içinde, kapıların ardında küçük ve acıma-

sız savaş alanlarında, ataerkil sözleşme tarafından doğallaştırılan farklı cinsel şiddetlerin üzerinden geçme...

Çocuk cinsel istismarı, cinsel taciz, fiziksel, ekonomik, sembolik şiddet, ailede, okulda, iş yerlerinde somutlaşan, arzuların ve özerkliklerin evcilleştirilme pratiklerinin günlük repertuvarının bir parçasıdır.

Aynı zamanda, 20. ve 21.yüzyıl feminizmlerinin öncü olduğu ilerlemeler: Yoksul, köylü ve yerli kadınların kendi bedeni ve yaşamı hakkında özgürce karar verme ve resmi olarak kazanılan hakları kullanma imkânı olmaksızın, çalıştıkları görünmez kılınırken; bu başarıların bir kısmını burjuva ve küçük burjuva kadınlar için haklarla sınırlı tutar. Sınıf farklılıklarıyla kapitalist sistem çerçevesinde ara buluculuk yapar ve bağ kurar.

Ataerkil kapitalizmi, hükümetlerini, devletlerini, mahkemelerini, ordularını devirmek, iktidar, sömürü ve zulmü yeniden üretmek için oluşturulmuş bilgi ve güçlere meydan okumak, feminist sosyalizmin yaratıcılığını gerektirir.

Abya Yala'da, muazzam bir direniş ve ayaklanma kültürü var. Yüzyıllar boyu kadın örgütlenmesinin farklı biçimleri, ataerkil sistem içinde bir iktidarı amaç edinmeyen feminizmler var. Bu sistemden kopmaya doğru yürüyorlar. Yerliler, toplumcular, köylüler, popülerler, sosyalist feministler, dünyanın farklı görüşleri ile ama aynı inancı paylaşarak, "bireysel kurtuluş" meselesi değil ama iktidara karşı büyük bir ayaklanmaya teşvik etti.

Feminizm olmadan sosyalizm, sosyalizm olmadan feminizm olmaz. Devrimin anahtarı olarak düşünülmezse sosyalizm de feminizm de olamaz.

Kıtasal ve dünya çapında tutucu, kökten dinci, sağcı, militarist saldırıların aksine, harekete geçmeye devam eder. Bayrağı yükselten, yaşamı devam ettiren ve dönüştüren halkların ve kadınların hareketi var. 3 Haziran 2015 te, Arjantin'de, kadına karşı her türlü şiddet ve kadın cinayetlerine karşı, ülkenin tüm sokaklarında "Ni una menos (bir kadın daha eksik değil)" diye bağıran kadın yığınları vardı. Bu hareket, Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde, özellikle Meksika, Şili ve Peru da yankı uyandırdılar. 3 Haziran 2016 da tekrarlandı. Aynı yılın Ekim ayında, Latin Amerika delegeleri ile birlikte, ülkenin her köşesinden gelen 70000'den fazla kadınla 31 inci Ulusal Kadın Toplantısı yapıldı. Bu eylemlerin birçoğunda, Kürt Kadın Hareketinin temsilcileri bulundular. Güçlü devasa bir birleşme ve dayanışma ile karşılaştık. Günler sonra, genç bir kadının öldürülmesinden ardından, ilk ulusal kadın grevi için çağrı yapıldı ve yine büyük bir kitleselliğe kavuştu. Bu dev yürüyüşler ve bir saatlik iş bırakma, ataerkil şiddete "Basta(yeter)" demenin bir yoluydu. Kadınların tarihsel hareketlerinin sınırlarını aşarak önemli bir toplumsal sorgulama yarattı. Bundan sonra, kadınların, feminizmlerin, LGBTİ gurupların örgütlenme biçimleri çoğaldı ve popüler hareketli militanların erkek şovenist uygulamaları hakkında tartışma ve sorgulama başladı. Örgütlerde ifade edilen cinsiyetçi iş bölümü açıkça sorgulandı. Erkeğe mal edilen "sağlayıcı" olma ve kamusal alanda var olma gibi ve kadına mal edilen başkaları için var olan, görünmez olan "bakım verenler" gibi cinsiyetçi iş bölümü tıpkı ailedekine benzer, halk örgütlerinde sıklıkla aynı şekilde üretildi. Kadınlar, ortak yemek salonu, sebze bahçesi ve çorba tenceresinin günlük desteğini sağlayanlardır… Grev hattında, eğitim görevlerinde; ancak aynı oranda politik ve toplumsal örgütlerin temsilcilik görevlerinde değil. Hareketlerin politik görevlerinin, özellikle ailelerine bakan kadınların katılamayacağı şekilde organize edilmesi de sorgulanmaktadır. Ve hatta örgüt militanlarının bir kısmı, erkek şovenist taciz ve şiddete maruz kalmaktadır. Yani popüler ve devrimci hareketlerin günlük yaşamı sorgulandı. "Yeni erkeği" ilan etmek yeterli değildir. Bu kavramda yer alan erkekliği dönüştürmek gereklidir, böylece kavram, sadece halk eylemlerinde militan kahraman değil, aynı zamanda insanların ataerkil toplum tarafından tanınan ayrıcalıklarından vazgeçebilme kapasitesi anlamına gelir. Aynı zamanda, aile ve örgütlerde, ataerki mantığını yeniden üreten kadınların da erkek şovenist konumlarını değiştirmesi anlamına gelir.

Feminizm, devrimci örgütlerden birçok ipucu almakta: günlük hayata ciddi bir bakış, şahsi olan politiktir fikrine olan inanç, toplum ve kadının ertelenmediği, baskı ve zulme tolerans gösterilmeyen kolektif çalışmalar düşüncesi. Bu sadece teorik olarak değil, sorgulamayı ve varoluş biçimimizi, bağlarımızı, politik düşünce tarzımızı değiştirmeyi/dönüştürmeyi içeren bir pratik.

Toplum projesinin; bizim gelecekte olması gereken toplum hayalimiz doğrultusunda zorunlu bir gelişim içinde olmasıdır. Hareketimizde kurduğumuz bağlarla ilerlemesi ve halkın arasından olması gerektiğini öğrendik.

"Yeni Kadın"ın Yaratılmasında Feminist Bir Pedagoji Gereklidir

Kültürel dönüşümler kendiliğinden gerçekleşen işleyişler değildir. En iyi devrimci okulun mücadelenin kendisi olduğunu bilsek de bu tür girişimlerin erkek egemen kültürü değiştirmediğini de öğrendik.

Kıtadaki devrim mücadelelerinde liderlik rolünde olan kadınlar, yenilgi ve gerileme yaşandığında aile kurumunda ve toplumsal yapılanmada ikincil planda yer aldılar. Bu kadınlar sembolik, politik ve bazı durumlarda fiziksel şiddetin kurbanı oldular ve halk hareketlerindeki ve devrimlerdeki rolleri görünmez hale geldi.

Sandinista tecrübesi; kadının güçlü rolüyle gerçekleşmiş en önemli devrimlerden birinin nasıl ataerkil ve otoriter, kadın haklarını geriye götüren ve feminist aktivistlerin peşine düşen bir yönetime sebep olabileceğini açıkça gösterir. Kadınlar olarak tarihi yeniden yazmak zorunlu bir görevdir.

Bu topraklarda devam eden Küba Devrimi, erkek şovenizmine, homofobiye, lezbofobiye ve faşist kültüre karşı sistemli bir mücadele yürütmeyi ele aldı. Resmi olarak bir gelişim kaydedilmiş olsa da, ataerkil yapı aile ve politik liderler nezdinde devam ediyor. Bunu uyarlamak, kuşatma karşısındaki dirençte, sosyalist blokun düşüşünde karşılaştıkları kendi ekonomilerindeki "özel dönemlerinde" feminist perspektifle hareket eden ve kadının yerini büyüten,aktivist kadınların bilinci/farkındalığı anlamına geldi. Küba Devrimi bizi devrimlerin ilişkiler ve uluslararası baskı sonucuyla gerçekleşmediği ve halkın yaratıcı politikalarıyla gerçekleştiği konusunda cesaretlendirmeye devam ediyor.

Kadınları her gün ailelerini beslemeye, onları iyileştirmeye, onların yanında olmaya itiyor. Ve bu yorucu eforla devrimlerin kıtasal ve uluslararası perspektifinden katılmaya zorlayan "survival" kadın rolü politikalarının limitlerini aşma düşüncesi, bu kez feminist pedagojinin kişisel ve toplumsal öznelliklere meydan okumasıdır. Postmodernitenin bireysel kurtuluşa iten mantığını reddetmesini gerektirir. Empoze edilen bu demirden kanunlara karşı Rosa Luxemburg "ya sosyalizm ya da barbarlık" der.

Bugün ise kapitalizmin krizleri, insan soyunun tükenişini sürdürdüğü için "ya feminist sosyalizm ya da ölüm" diyebiliriz. Çünkü kapitalizmin yıkıcı konseptinde hayatta kalmaya çalışmaktan daha büyük bir aldatmaca yoktur. Erkek egemenlik imtiyazlarının kaybına vahşi tepkiler verir.

Ancak sosyalist ve feminist devrimler küçük grupların fikirlerinde çözümlenemez. Devrimci kuruluşlar yaratmak elzemdir: Büyük çapta kadın, trans, travesti, lezbiyen kuruluşlar ve genel olarak feminist ve sosyalist düşünceyi yaratacak halk gücü.

Her tarihi dönemin kendi zorlukları, yapılması gerekenleri ve cesaret ve örnek veren gücü vardır. Bu, yolu açandır.

Bu yaşadığımız karanlık dönemin de kendine has yükümlülükleri var: Bedenleri, bölgeleri ve kültürleri sömürüden kurtaran sosyalist feminist devrimi gerçekleştirmek ve özgürlüğü, dayanışmayı, hayatlarımızı ve ortak evimiz olan dünyayı temel alan uluslararası fikirlerin yolundan gitmek. Kürt Devrimi bu yolda bize ışık tutuyor ve yolumuza devam etmemiz gerektiğini öğretiyor.

Bu yüzden bu satırları başladığım gibi bitiriyorum. Kürt Kadınlarına bize ilham verip iyi birer örnek oldukları için teşekkür ediyorum. Özgürlük talep eden, Türkiye ve diğer bölgelerde tutsak olan Kürt aktivistlere teşekkür ediyor, bu bağları kurdukları, devrimle bizi mutlu ettikleri ve halka güvenimizi sağladıkları için kutluyorum.

Trump, Erdoğan ve Macri'ye rağmen insanlığa sevgi besliyorum çünkü biz mücadele ve duyguları hayal eder, halklar ve savaşlara, diktatörlere, soruşturmalara karşı hayatta kalma mücadelesi veren asi özgürlükçü cadıların fikirleriyle düşünürüz.

Bizi içine attıkları ateşlerden kendi devrim ateşimizi yakacağız.

Çeviri: *Çevirmenler Meclisi*

*İspanyolcası için *Lucrecia Fernandez*'e teşekkürler

Dipnotlar

1- Abya Yala: Kristof Kolomb ve diğer Avrupalılar kıtaya ayak basmadan önce, Panama ve Kolombiya'daki Kuna halkının Latin Amerika'ya verdiği isimdir. Sözcük karşılığı olgunluk ülkesi veya yaşamsal kan ülkesidir.

2- Zapa: Hendek kazmaya yarayan bir tür kürek

3- https://www.marxists.org/espanol/guevara/65-socyh.htm

4- https://www.marxists.org/espanol/luxem/11Larevolucionrusa_0.pdf

Demokratik Özerklik Demokratik Sosyalizmin İnşasıdır

Baki Gül

Demokratik sosyalizm; kavramsal olarak sosyalizmin genel tanımlamaları içinden türetilen; sosyalist mücadele tarihinde ortaya çıkan farklı sosyalist uygulama ve deneyimlerin eleştirisi ile biçimlenen bir tanımlamadır. Marksist sınıf teorisinin çizgisel ilerlemeci tarih yorumlamaları ile toplumlar, en genel anlamda "ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist ve komünist" olarak nitelendirilir. Yine "klasik sosyalist" teoriler içerisinde sosyalist sisteme geçiş için "devrimci ve evrimci" mücadele yöntemleri üzerinden sosyalizm tanımlamaları yapılır; devrimci mücadelenin iradi sınıf öncülüğü ve devrimci yüklenimle sosyalist sistemin kurulması ön görülür. Bunun tarihsel süreçler içerisindeki örnekleri değişik tartışmaları içerse de Sovyet Devrimi, Avrupa'daki sosyalist deneyimlemeler ve farklı kıtalardaki devrimci mücadelelerin Küba ve benzeri örneklerle ortaya çıkardığı sistemler gösterilebilir.

Buna karşın sosyalist sistemi kurma mücadele biçimlerinde "sosyal demokrasi ve demokratik sosyalizm" kavramı türetilmiş ve bu kavram daha çok "radikal devrimci mücadele öncülüğü ve araçlarına" karşı "sistem içi evrimle" daha yumuşak mücadele yöntemleri ile toplumların sosyalizme evirilebileceğini düşünen sosyal demokratlar tarafından türetilmişti. Tarihsel süreç içerisinde sistem, sistem karşıtı hareketler teorik ve pratik deneyimleri üzerinden yükseliş, duraksama ya da çözülmeler yaşadı. Sosyalist mücadeleler tarihinde, 20. yüzyıl devrimleri esas alınırsa; Sovyet devrimi ve bu eksende Doğu Avrupa, Latin Amerika, Afrika ve Asya'da çeşitli deneyimler yaşandıysa da sosyalist literatür içerisinde bu deneyimler Rusya ve Çin merkeze alınarak "reel sosyalizm" olarak tanımlanan ve "negatif" bir örneklem olarak değerlendirildi. "Devlet kapitalizmi", "reel sosyalizm" gibi tanımlanması, devrimci sosyalist mücadeleler içindeki bazı akımlar için kabul edilemez görüldü. Bazı devrimci akımlar ise bunun eleştirisi üzerine daha farklı arayışlar içerisinde oldu. Ancak sosyalist blokun, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sonuçlanması günümüze kadar gelen sistem karşıtı hareketlerin büyük çıkmazını sürdürmesine neden oldu. Bu çıkmaz teorik bunalım, öncülük ve örgütlülük sorunu gibi farklı özellikleri ile tanımlandı.

Demokratik Özerklik

Bu makalede ele alınan "demokratik sosyalizm" kavramı ve buna bağlı olarak "demokratik sosyalizm çözüm modeli"nin kavramsal çerçevesini; büyük ölçüde Kürdistani bir hareket olarak doğan Partiya Karkerên Kürdistan (PKK), Türkçesi ile Kürdistan İşçi Partisi'nin kurucusu ve lideri Abdullah Öcalan'ın tezleri oluşturmaktadır. Öcalan'ın "Demokratik Özgürlükçü Sosyalizm ve Demokratik Özerklik" tezi son yıllardaki sistem karşıtı hareketlerin temel gündemlerinden biri. Bu tezi inceleyenler, Öcalan'ın bu kavramı ele alırken "demokratik sosyalizm" kavramını üç temel nokta üzerinden eleştirir ya da benimserler. "Demokratik Sosyalizm ve Demokratik Özerklik Çözümü"nü temel olarak Marksist sınıf mücadeleleri ve Anarşist akıma dayandırdığını belirtenler olduğu kadar; bu tezin Marksist devrim teorisinden uzaklaştığından yakınan, siste-

miçileştiğini belirtenler de vardır.

İki yönden de eleştiri sahibi olanlar için Öcalan-PKK öncülüklü bir sistem karşıtı hareketin Demokratik Sosyalizm ve Demokratik Özerklik Çözüm Modeli ile neyi ifade etmek istediği, neyi yapmak istediğini bütünlüklü ortaya koyamazlar. Çünkü Öcalan, sistem karşıtı devrimci hareketlerin dünyada yükselişte olduğu 1968'ler ve sonrasındaki süreçten 1990'larda reel sosyalizmin çözülüşü, Ortadoğu'daki kaosun başlangıcı olan 1990 ve 2000'lerin başını ve günümüze kadarki bütün süreci devrimci bir hareketin lideri olarak birebir yaşamıştır. Bu sürecin özelliklerini sistem karşıtı hareketler üzerinden analiz etmiş ve devrimci bir mücadele zemini üzerinden "Demokratik Sosyalizm ve Demokratik Özerklik Çözümü" diye bir model ortaya koymuştur. Bunun için önce Öcalan'ın "Demokratik Sosyalizm ve Demokratik Özerklik Çözümü"nün ortaya çıkış sürecine biraz daha yakından bakalım.

Sistem Mezhebine Dönüşmeme

PKK, Türkiyeli ve Kürdistanlı bir grup yoksul üniversite öğrencilerinin öncülüğünde 27 Kasım 1978'de Amed'in Lice ilçesinde kuruldu. PKK'yi kuran gençler 1968 kuşağının sistem karşıtı hareketlerinden, reel sosyalizmden ve ulusal kurtuluş mücadelelerinden etkilendi. PKK'de ulusal kurtuluş çizgisi hem mücadelesinin toplumsal zemini hem de karşıtlarının tanımı ile başlangıçta "Ulusal Kurtuşçular" olarak tanımlansa da PKK'nin hem iç örgüt yapılanması, kadro şekillenmesi hem de toplumsal örgütlenmede "sosyalizm" vurguları dikkat çekici biçimde ön plandadır. Tarih okuması, güncel yorumlama ve çözümlemeler de "sosyalist toplum"u öngören bir inşa mücadelesi de yine öne çıkan bir durumdur.

Öcalan, sosyalizmi Marksist referanslar üzerinden çözümlerken, geçmişi ve günümüzü şu cümleleri le özetler: "PKK'nin inşasına giderken Marksizm'in bilimsel sosyalizm çizgisine sadık kalmaya büyük özen gösterdim, gösterdik. Reel sosyalizm olmasaydı belki de PKK türü bir örgüt oluşmayacaktı. Fakat bu gerçeklik PKK'nin doğuş döneminde tam bir reel sosyalist oluşum olduğunu göstermez. Ondan büyük oranda etkilense de, PKK'nin tüm gerçeği reel sosyalizmle izah edilemez.

Burada daha doğru bir yoruma varmak için görelilik ve farklılık kavramına başvurmak gerekir. Halen hatırlıyorum; reel sosyalizmdeki özne nesne ayrımından ötürü PKK'nin inşası için maddi zemin arıyor, materyalist yorum yapmaya çalışıyordum. Bu arayış olmazsa olmaz türünden bir ilke değerindeydi. Kürtlerde, Kürdistan'da işçi sınıfına benzer olgular vardı. Burjuvalaşma hissediliyordu. Reel boyut için bu olgular yeterli görülüyordu. Ama tam emin olduğumuzu söylemek doğru olmaz. İlke gereği bir kabullenişti bu. Böyle olunca da kendimi, kendimizi tümüyle dogmatik tarzda yaşamın doğal akışına kapatmamış oluyorduk. Bu yanımız giderek açılım gösterecek, farkımızı oluşturacaktı." (Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 5. Cilt, 2013, s.217)

Öcalan bu tezlerini oluştururken; Sosyalizm için mücadele süreçlerin, sosyalizmin uygulama alanlarını tahlil ettikten sonra; sosyalizm tanımını tarihsel akışkanlığı içinde özeleştirel ve eleştirel bir niteliğe büründürür. Marksist yorumun tarihsel maddeciliği ve çizgisel tarih anlayışının mekanik çıkarsamalar üzerinden yorumlanmasına karşı durur. Öcalan, demokratik sosyalizm tanımının kaynakları için "1970'lerin karşı devrimi 1968'lerde zirve yapan anti-modernist kültür devrimine karşı geliştirildi" der ve toplumların tarihi "kapitalist modernite ile demokratik modernite" arasındaki mücadele olarak esas alır. (a.g.e syf 220) 1968 Gençlik Hareketi olarak tanımlanan süreci ise "Reel sosyalizmin bunalımı ve devrimci çıkışa" giden bir toplumsal sistem karşıtı hareket olarak tanımlar.

Sistem Karşıtı 68 Gençliği

"Reel Sosyalizmin Bunalımı ve Devrimci Çıkış Sistemin maddi kültür alanında yaşadığı bunalım ideolojik alana da yansımazlık edemezdi. 1968 Devrimi esas olarak manevi kültür alanında ideolojik devrim olarak patlak verdi. Modern kültüre, onun tüm sağ ve sol liberal türevlerine başkaldırıyordu. Bu anlamıyla önemli bir devrimdi. En az Fransız ve Rus Politik Devrimleri kadar rol oynayan ideolojik bir devrimdi."(A. Öcalan)

Kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyası-

nın kırılması süreci olarak tanımlar ve bu sistem karşıtı toplumsal hareketin karakterinin sadece kapitalist sisteme karşı değil aynı zamanda reel sosyalizmin deneyimlediği devletçi ve iktidarcı sisteme karşı olduğunun da altını çizer.

68 kuşağının ortaya çıkardığı devrimsel gelişmelerin temel dinamiklerinin sadece dar sınıf, ulus-devletçi ulusalcılık çelişkileri üzerinden şekillenmediğini daha da derin olduğunu, ve özellikle gençliğin sistem karşıtı hareketin temel dinamiği olmasının önemini şu cümleler ile ifade eder:

"Yüzlerce yıldan beri homojen toplum adına tutsak alınan, asimile edilen, hatta soykırıma uğratılan birçok kültürel, cinsel, etnik, dinsel ve yerel toplumsal unsur kimlik savaşına kalkıştı.

Ayrıca gençliğin bu savaşıma önderlik etmesi anlamlıydı. Çünkü gençlik modernitenin en az etkilediği kesimdi. İdeolojik devrim yalnızca kapitalist liberalizme karşı yürütülmüyordu, liberal ulus-devlet kadar reel sosyalist ulus-devletle de köprüler atılmıştı. Endüstriyalizme ideolojik olarak karşı çıkış ilk defa güçlü teorik anlatımlarla ifade ediliyordu."(A. Öcalan)

Temel Dinamik Kadın ve Gençlik

Kadın hareketinin de sistem karşıtı hareketler içinde devrimci öncülüğüne tanım getirirken; Feminist hareketlerin de az sınıf teorileri kadar önemli teorik argümanlara kavuştuğunu belirtir. Yani dar ulus ve sınıf teorik ve argümanları ile inşa edilen sistemlerin ister kapitalis isterse sosyalist görünümlü olsun; "devleti ve iktidarı" esas aldıkları ve "ulus-devlet" milliyetçiliklerinin farklı türlerinin zeminleri üzerinden inşa ettikleri için bu sistemlerin toplumsal eşitlik, özgürlük ve demokratik olamayacağına kanat getirir. Geleneksel kültürel kimliklerin de modern kimlikler kadar değerli ve vazgeçilmezliği de Öcalan'ın demokratik sosyalizm kavramı için düşündüğümüzden daha fazla önemlidir. Çünkü Öcalan şu tespite varmıştı:

"Modern ulusçuluk teorisinin hâkim etnisitenin meşruiyet argümanından başka bir şey olmadığı anlaşılmıştı. Dönemin en gözde devrimci ideolojilerinden olan modern ulusal kurtuluşçu düşünce ve pratiğin söylendiği kadar anti-kapitalist ve kurtuluşçu olmadığı açığa çıkıyordu. Reel sosyalizmin kapitalist moderniteyi aşan değil güçlendiren bir sisteme dönüştüğü de iyice tartışılıyordu. Sosyal demokrasinin demokratlığı çoktan kapitalizmin ayıplarını örten asma yaprağı rolüne indirgenmişti."(age, s. 221: 2013)

PKK'nin çıkışındaki temel iddiası olan v Kürt sorununu çözmede esas aldığı model, Stalin'in ortaya koyduğu ve Lenin'in de onayladığı devlet kurma modeli olduğu belirlemesi yapan Öcalan, bunun yarattığı sonuçların 1990'ların başında dağılan reel sosyalist deneyimleri olduğunu gösterirken; "devlet ve iktidar" kavramlarının sosyalizmi "zehirlediği" ve karşıtı olduğu sisteme benzeştirdiğini ifade eder. Sosyalizm ile devlet kavramlarının iç içe olamayacağı, devlet-iktidar erki ile kurulan sosyalizmin de devletçi egemen ideolojilerin mezhebine dönüşebileceğinin altını çizer. İşte Öcalalan'ın "demokratik sosyalizm" teorisi ile anarşizme kaydığı eleştirisinin temel kaynağı budur. Ancak Öcalan, bu çözümlemesini derinleştirir ve Demokratik özgürlükçü sosyalizmin ana halkalarının yakalanması için de sisteme benzeşen reel sosyalizmi eleştirmeye devam eder.

" ... Bilimsel sosyalizmin ve reel sosyalist uygulamanın sonunu getiren, daha doğrusu içten çözülmesinin temel nedenlerinden başta geleni, aşırı merkezîleştirilmiş bürokrasiye dayanan güçlü ulus-devlet modelidir. Genelde proletarya diktatörlüğü olarak devlet, özelde onun en merkezî ve toplumun kılcal damarlarına kadar yansıtılmış biçimi olan ulus-devlet içten çöküşün ve çözülmenin temel nedenidir. Diğer nedenler tali rol oynar. Reel sosyalizmin yüz elli yılı aşan tarihinin büyük fedakârlıklar pahasına kazanılmış değerlerini çürümeye ve kendi kendine çözülmeye terk etmesinin nedeni, bilimsel sosyalizmin devlet ve demokrasi konusunda kendi öz teorisinden yoksun bulunmasıdır."

Ve bu değerlendirmelerden sonra Öcalan demokratik sosyalizm kavramına getirdiği tanımı şu cümleleri ile formüle eder:

"Benim sosyalizm anlayışım şu: Reel sosyalizm dâhil, devlete dayanan bir sosyalizm anlayışını doğru bulmuyorum. Benim demokratik konfederalist anlayışım budur. Demokrasiyi geliştirmeden sosyalizm olmaz. Sovyet hegemonyacılığı ile tutmadı. Sovyetler Sümer rahip devleti gibiydi. Çin de öyle. O yüzden ABD karşısında

tutunamıyorlar. Ortadoğu'nun mevcut durumu ne üstten ABD'yi, ne de alttan halkı kabul eder. Yönetimler bu arada sıkışmışlardır. Ya kendilerini dönüştürürler, ya da ABD'nin baskısı karşısında ezilirler. Yeni bir milliyetçi dalga nasıl geçmişi kaybettirdiyse, bugünü de kaybettirir. Burada demokratik konfederalizm ilaç gibidir."

Sosyalizm ve Demokratik Ulus

Demokratik sosyalizmin kurulması ve bunun için doğru mücadele taktik ve araçlarının yaratılmasında "devlet-iktidar; erkek egemenliği, dar sınıf ve ulus-devlet milliyetçilikleri" ile doğrudan hesaplaşılması gerektiğini ifade eder. Daha çok toplum daha az devletle başlayıp, devletin cins, sınıf, ulus vb toplumsal katmanların ortak mücadelesi ile söndürülmesi gerektiğini ifade eder. Bu nedenle liberal teorilerin ya da reel sosyalist akımların ve deneyimlerinin siyaset, toplum, moral değer ölçülerini yeniden tanımlar. Siyaseti-politikayı iktidara gelme aracı ve toplumu bürokratik devlet aygıtı üzerinde yönetmeyeceğini ısrarla ortaya koyar ve politikanın toplumların sorunlarını giderme sanatı olduğunu söyler. Politik ve ahlaki toplumun sosyalizmin temeli olacağını vurgularken de; "demokratik toplum, demokratik siyaset" kavramları ile devletin demokratikleşmesi için siyasetin toplumsallaşmasını ister. Siyasetin toplumsallaşması ise yerelden genele toplumun her alanda kendi öz örgütlenmelerini geliştirerek; toplumsal dayanışma ile adalet ve özgürlük ilkesinin işletilmesi gerektiğini zorunlu görür. Yani bireyi topluma, toplumu devlete kurban etmek yerine; toplum ile birey; toplum ile devlet arasındaki çelişki ve çözümün çok yönlü çözülmesi gerektiği şarttır. Bu nedenle de iktidar ya da devletin cinsiyetçi-milliyetçi-dinci olma özelliklerinin de özgürlükçü sistemle giderilmesini sağlayacak sistem karşıtı toplumsal hareketlere önem verir. Kadın ve gençlik; dar sınıf siyasetini aşan bir dinamik olarak tanımlanır. Devleti hedeflemeyen, devletin sönmesinin zamana değil, devlete karşı mücadele ile söndürülmesini esas alır. Ve bu noktada demokratik sosyalizmin toplumda kendini geçerli kılacak sistemin ise demokratik özerklik modeli olarak ortaya koyar.

Demokratik özerklik modeli; dar anlamda etnik ya da sınıfsal bir sorunun çözümü değil; toplumsal sorun olarak tanımlanacak bütün sorunların ve en genel deyim ile sistemin demokratik ve özgürlükçü kılacak bir yöntem olarak ele almak gerekiyor.

"Klasik modernitenin en önemli boyutu olan katı merkeziyetçi ulus-devlet yapılarının üstten küresel sermaye, alttan kültürel hareketler tarafından sıkıştırılmasıyla yaşadığı çözülmeler en çok kent, yerel ve bölgesel özerklik yönetimleriyle ikame edilmeye çalışılmaktadır. Günümüzün gittikçe güçlenen bu eğilimi, demokratik ulus hareketiyle de iç içe gelişmek durumundadır."

Demokratik özerklik modelinde "demokratik ulus" kavramı temel kilit kavramlardan biridir. Konfederal bir çözüme dayalı toplumsal sistem inşası da yine demokratik özerkliğin dayandığı ana zemindir.

Öcalan için demokratik konfederalizm, farklı ve çok katmanlı siyasi oluşumlara açıktır. "Yatay ve dikey farklı siyasi oluşumlar mevcut toplumun karmaşık yapısı nedeniyle zorunludur. Merkezi, yerel ve bölgesel siyasi oluşumları denge içinde bir arada tutar. Her biri somut koşullara cevap verdiğinden, çoğulcu siyasi yapı, toplumsal problemlerin en doğru çözüm yollarını bulmaya daha yakındır. Kültürel, etnik, ulusal kimliklerin kendilerini siyasi oluşumlarla ifade etmeleri en doğal haklarıdır. Daha doğrusu, ahlaki ve politik toplumun gereğidir."(A. Öcalan)

Demokratik konfederalizmin temeli olan demokratik özerklik ise demokratik sosyalist sistemin inşasıdır. Bu inşada kapitalist modernitenin sermayecilik ve ulus-devletçilik temelinde varoluş kazanmasına karşılık, demokratik modernitenin demokratik komünalite, eko-endüstriyel ve demokratik ulus olarak varoluş kazanabileceğini düşünür.

Duvarın Önü ve Ardı: Yıkılan Demokratik Sosyalizm Değil Reel Sosyalizmdir

Özkan Kart

İşçilerin, köylülerin, ezilenlerin, yoksulların, sömürülenlerin umudu olan ve "Başka bir dünya-mümkün." diyenlerin hayallerinin gerçekleştiği sosyalist devrim Lenin'in önderliğinde 24 Ekim 1917'de gerçekleşti. Böylece iktidarcı-devletli uygarlığın sömürü, baskı ve talanlarına karşı bir an olsun direnişten vazgeçmeyen insanlığın demokratik uygarlık nehrine yepyeni birhalka eklenmiş oldu.

Lenin'in önderliğindeki devrim, mutlakiyet rejimi ile yönetilen Çarlık Rusya'sında gerçekleşmişti. Belki kitabın buyurduğu gibi mutlaka yaşanması gereken bir aşama olarak kapitalizmin olgunlaştığı koşullar yoktu ama "halklar hapishanesi" diye tanımlanan Çarlık Rusya'sında insanlar zor ve şiddetle nefes alamaz hale getirilmiş, açlık ve yoksulluk insanları bezdirmiş, her türlü demokratik mücadele illegalleştirilmiş, aslı "yönetenlerin yönetemediği, yönetilenlerin de yönetimi kabul etmediği" devrim koşulları oluşmuştu.

Bu sürecin gelişimini özetleyecek olursak: 1905'in Ekim ayında Petersburg'da devrimcilerin örgütlenmesiyle Kent Sovyeti (Meclisi) ilan edilir. Kent Sovyeti genel grev çağrısı yaparak halkı vergi vermemeye ve bankalardaki paralarını çekmeye davet eder. Bu grevler zaferle sonuçlanır; siyasal af, Duma'nın yasa koyucu olarak belirlenmesi ve kısmi iyileştirme düzenlemeleri kabul ettirilir. Ancak ortam yumuşadıktan sonra Çarlık rejimi korkunç bir saldırı gerçekleştirir. Ölüm ve tutuklamaların haddi hesabı belirsizdir. Bununla Çarlık mutlak otoritesini yine kurar ve devrim bastırılır.

Lenin'in ifadesi ile "1905 devriminin yenilgisi, 1917 Ekim Devrim'ine ışık olmuştur." Çünkü her ne kadar devrim bastırılsa da belli kazanımları olmuştur: Anayasa kabul edilmiş, çok partili sisteme geçilmiş ve sendikaların kurulmasına izin verilmiştir. Bunlardan da önemlisi "yarı devrim yarı zafer yılları" olarak bilinen bu süreçte devrimciler büyük tecrübe kazanmışlardı. Bu süreçte işçilerin ve köylülerin meclisleri kurulmuş ve böylece ciddi bir demokratik sovyet deneyimi açığa çıkmıştı.

Tarihin sayfaları 1914'ü gösterdiğinde devrimci cephenin durumu bu iken, Rusya İmparatorluğu, İtilaf devletleri cephesinde 1.Dünya Savaşı'na katılmaya hazırlanıyordu. Bu emperyalist paylaşım savaşında yayılma ve işgal ve sömürüden pay alma hevesi ile yer alan imparatorluk, büyük kayıplar yaşadı. Buna rağmen savaşta ısrar edip yüz binlerce köylüyü savaşa aldı. Bunun sonucunda da tarım yapılamaz hale geldi, ekonomik krizler derinleşti. Takvim 1917'ye geldiğindeyse; işçi ve köylülerin hayat şartları daha da ağırlaşmıştı, yaşamlarını idame ettiremez hale gelmişlerdi. Yeniden devrimci koşulların olgunlaştığı bu dönemde devrimci mücadele de ivme kazanmaktaydı. Böylesi bir ortamda isyan başlar! İşçiler ve köylüler isyana katılır, askerler de onlardan yana tavır alırlar.

Sovyetler bu şekilde yeniden inşa edildi ve nihayetinde Çar'a görevi bıraktırılarak yeni hükümet ve alternatif olarak Sovyetler kuruldu. Böylece ikili iktidar süreci başlamış oldu. 1917 Şubat'ında kurulan hükümet halkın taleplerini karşılayamaz oldu. Sorunlara çözüm geliştiremedi. Devrimci örgütlenmelere yönelik şiddetle bastırma yoluna gitti. Bunun peşi sıra, ağırlığını denizcilerin oluşturduğu askerlerle birlikte Sovyetler (Halk Meclisleri) 24 Ekim 1917'de kışlık sarayını basıp iktidarı aldılar. Böylece Rusya'da işçi-köylü iktidarı kurulmuş oldu.

Sosyalist iktidar ilk olarak bütün bankaları kamulaştırdı. Üretim araçları ve topraklar üzerindeki özel mülkiyeti kaldırarak devlet mülkiyeti haline getirdi. Bütün üretim süreçlerinde (işçi sovyetlerini dahi dağıtarak) denetim ve kontrolü sağladı. Serbest piyasa yerine devlet planlamasına geçti. Dış borçları reddederek ödemedi ve topraksız köylülere toprak dağıtıldı. Ayrıca 1. Dünya Sava-

şı'ndan çekildiğini ilan ederek imparatorluğun imzaladığı tüm gizli antlaşmaları (örn. Sykes-Picot) ifşa etti. Ulusların kendi kaderini tayın hakkı temelinde Finlandiya, Estonya, Polonya ve Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıyarak Sovyet Halklar Federasyonu'nu oluşturdu. 1989'da yıkılmasıyla son bulacak reel sosyalizmin kuruluş öyküsü budur.

Ancak tüm ezilenlerin umudu olarak gerçekleşen reel sosyalizm "başka bir dünya mümkün" diyenlerin hayallerini yıkan bir devlet/iktidar sosyalizmi; ekonomik, endüstriyel ve ulusal gelişmelere yön veren bir devlet kapitalizmiydi. Üstelik "kapitalizmin en totaliter, anti-demokratik biçimi" söz konusuydu. Sovyetlerin neden 70 yıl gibi kısa bir sürede yıkıldığını anlamak için reel sosyalizmin yapısal sorunlarına bakmakta yarar var.

Lenin, "Sosyalizme, demokrasi dışında giden yol yoktur." demiş olmasına rağmen erkenden iktidarı ele geçirince, hiç demokrasi deneyimi yaşamadan da sosyalizme gidilebileceğine inandı. Marksizmin devrim sonrasına ilişkin tezleri de bu inanışa zemin sunuyordu.

Tekelci iktidar güçlerinin tarihten beri kullanageldiği devlet-iktidar, savaş-ordu gibi aygıtları proletaryanın hizmetine vermek o aygıtları masum kılmaz.

Reel sosyalizm de bu mekanizmaları en etkin bir şekilde kullandı ve "zafer" de elde etti. Sosyalizm ancak sosyalist araçlarla kurulabilir. Onlar da kadının öncülüğünde ekolojist, insan haklarına duyarlı, öz savunmaya dayalı demokratik (hareketler, kurumlar vb) araçlardır. Oysa reel sosyalizmde başvurulan araç devletti. Seçilen bu araç sosyalizmi doğru adrese götürmeyecek, somutta da görüldüğü gibi karşıtı olunduğu iddia edilen sistemin yedeğine düşürecekti.

Reel sosyalizmde yaşamı tüm yönleriyle düzenleyen, planlayan ve bunları uygulayan devlet oldu. Sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam dahi devlet katlarında birer mühendislik faaliyeti gibi planlanıyordu. Devlet olabildiğince hiyerarşik ve mülkiyetçiydi. Ülkedeki tüm maddi değerler, kaynaklar ve yaratılan zenginlik toplumun değil devletindi. Bunları kullanma yetkisi ve tasarrufu ise iktidarındı.

Tüm yapılanların halk için yapıldığı söylense de durmaksızın büyüyen devlet oluyordu. Devlet içinde de bürokrasi ve parti hiyerarşisinde yer alan bir avuç yönetici ve askeri elit yani dar bir oligarşik yapı karar ve yetki sahibiydi. Bu oligarşik yapı ülkenin sahibi olurken işçi ve köylünün kendini yönetme hakkı gün gün gasp ediliyordu.

Sorun sadece devlet olmakta da değildi. Marksist kuram her ne kadar kapitalizmi "aşılması gereken bir tarihsel aşama" olarak değerlendirmişse de onun kaçınılmaz bir durak olduğuna da inanıyordu. Kapitalizme adeta sosyalizmin önünü açacak bir buldozer rolü veriyordu. Bu durumda, devletin kapitalistleşmesi karşıtı olduğu sistemin araçlarını kullanıp ona benzeşmek olarak değil de sosyalizmin inşasını hızlandıran ve nihai hedefe ulaştıracak olan bir araç olarak görüldü. Bunda Marksist diyalektik anlayışının yıkıcı ve çizgisel oluşunun ve antagonizmayı kapitalist ile işçi arasında kurmasının büyük payı vardır. Bu durum en nihayetinde şu soruyu da sordurdu: "Marksizm kapitalizmi yıktı mı? Yoksa daha da mı güçlendirdi?" Bunları söylerken bir hakkın teslimi de önemlidir. Marx ve Engels kapitalizme devrimci bir rol atfederken bile Komünist Manifesto'da onun yıkıcılığını, insafsızlığını, bir an önce aşılması gerektiğini de belirtirler.

Kapitalizm toplumsallığı ve onun ahlaki ve politik niteliklerini çözmeden sistemleşmez. Aşırı kar, savaşlar, işsizlik, açlık, yoksulluk, çevre felaketleri, ırkçılık, faşizm, totalitarizm vb. olgular bu sistemin bir çırpıda sayılabilecek sonuçlarıdır. Kapitalizm sadece ekonomik ve politik yöntemlerle değil aynı zamanda bireyciliği şahlandırarak ve toplumsal ahlakı yıkarak yönetme ve değiştirme yetisini elde eder. Bu çözümlenmediği için nedenle sosyalist bir toplum kültürü yaratılamadı. Bürokrasiyi aşırı büyütüp yaygınlaştıran, içeride ve dışarıda aşırı egemenlikçi politikaları uygulayan ve toplumu bağımlı hale getiren "sosyal devlet" uygulamalarıyla tam bir devlet kapitalizmi geliştirildi. Bırakalım çevreye duyarlı ve toplumsal demokrasiyi geliştiren bir yol izlenmesini, aksine egemenlerin savaş tarzını esas alan ve tarihteki diktatörlük uygulamalarını olduğu gibi kendi deneyiminde de pratiğe geçiren bir yol izlendi.

Devlet ile parti özdeşleşerek gittikçe anti-demokratik bir niteliğe büründü. Kapitalist hegemonik sisteme karşı geliştirilen savaş ve barış politikaları, askeri ve endüstriyel stratejiler ve ekonomik kalkınmacı siyaset kapitalizmin değirmenine su taşımaktan öteye gitmedi. Böylece sovyet deneyimlerinin muazzam birikimleri bir devlet-iktidar hastalığına feda edildi.

1989'da Berlin'de duvarın yanı başına geldiğimiz-

de, duvarın Doğu yakasında reel sosyalizmin durumu buydu. Duvarın Batı yakasında ise 100 yıl önce aynı anadan doğmuş olan sosyal demokrasi iktidardaydı. 19. yüzyılın sonlarında Almanya'da kapitalizm karşıtı işçi, aydın ve farklı kesimlerden muhaliflerin bir araya gelip oluşturdukları Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) sistem karşıtı bir yapılanmaydı. Zaman içinde, kapitalizmin kendi iç çelişkilerinden dolayı yıkılacağını savunan ve devrimci perspektif sunan kesime (Rosa Luxemburg-ların temsil ettiği sosyalist kanada) karşı kapitalizmin kendini yenileyip ileriye taşıyan bir sistem olduğunu ve eşitlikçi bir refah toplumunun zeminini savunan evrimci-reformist çizginin hakim konuma geldiği bir parti oldu. Fakat 1929 Buhranı sosyal demokratların tezlerini yeniden düşünmelerine neden oldu. Çünkü sistem devrimci çizgiyi savunanların düşündüğü gibi kriz yaşayıp çöküşe gidiyordu! (Tarih, bu düşünceyi de yanlışlayarak kapitalizmin zaten krizlerden beslenen bunun için krizlere ihtiyaç duyup başvuran bir sistem olduğunu gösterdi.)Yani ekonomik büyümenin refah yaratacağı savı çökmüştü. Bu nedenle sosyal demokratlar istihdam, refah toplumu ve sürdürülebilir bir büyüme için - ki bunların toplumu sosyalizme götüreceğine inanılıyordu- müdahaleci bir devlet ve planlanmış bir pazara ihtiyaç olduğunu belirttiler. 1950'lerde sosyalist enternasyonalde sosyalizm vurgusunu zayıflatıp liberal hak ve özgürlüklere vurgu yaptılar. Sosyal Demokrasi, Soğuk savaş döneminde ise kapitalizmi aşmayı değil ondan nasıl yararlanılabileceğinin arayışına giren bir akım oldu.

"Sosyal devlet" tezi kapitalizmi krizlerden çıkarmanın bir formülü olmanın yanı sıra reel sosyalizmin büyümesini engellemenin bir aracı haline de gelmişti. Berlin'e kadar genişlemiş sosyalist blokun komünizme çağırdığı işçi sınıfına kapitalist refah toplumu vaat ederek Batı Avrupa'daki işçi sınıfının komünizme yönelmesini engellemeye çalışan hegemonik güçlerin kullanıldı. Devrimcilerin sınıfsız, sömürüsüz bir toplum vaatlerine karşı ilerlemeci, sosyal reformcu bir burjuva demokrasisi önererek işçi sınıfını sisteme entegre etmeye çalıştı. Bu aşamadan sonra sosyal demokrasiyi kapitalizmden ayırmak mümkün değildir, daha çok onun bir mezhebi konumundadır.

Burjuvazi, sosyal demokrasinin öngördüğü refah devleti uygulamasına uzun süre ihtiyaç duydu. Bu uygulama burjuvazinin iktisadi büyüme ve yenilenmeyi yakalamak ve en önemlisi de sosyalist bloka karşı ideolojik hegemonyasını inşa etmek için ihtiyaç duyduğu bir yöntemdi. 1980'lerde neo-liberalizmin gelişmesiyle birlikte sosyal demokrasinin refah devleti, sosyal reform gibi tezleri burjuvazi için işlevselliğini yitirdi.

Mücadele mi? Rekabet mi?

Bir olgunun kopyası her zaman aslını güçlendirir. Reel sosyalist pratik, kapitalist hegemonyaya karşı enternasyonalist bir blok oluşturmaya çalışırken niyetten bağımsız olarak onunla rekabete girişti. Her rekabetin sonucu tekelleşmedir. Reel sosyalizmde yaşananın bu olduğu görüldü. Ama elbette bu süreç kapitalist hegemonya açısından da engelsiz ve masrafsız değildi.

20. yüzyılın başında sermayenin yoğunlaştığı, büyük endüstri ve mali sermaye tekellerinin ortaya çıktığı, üretimin farklı ülkeler arasında iş bölümü ile yapıldığı yani pazarın küreselleştiği bir kapitalist düzen mevcuttu. Durum tam da Lenin'in emperyalizm tanımına uyuyordu: Finans kapitalin egemenliği, sermaye ihracı, geri kalmış ülkelerin kaynakları ve işgücünün sömürülmesi ve dünya pazarına hakim olma arayışı... Reel sosyalist pratik buna karşı durabilmek için sermayeyi devlette biriktirip iş gücünün yaşam standartlarını yükselterek rekabet etti. Emperyalizmin sömürgeleştirme politikalarına karşı enternasyonalizmi ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı (UKKTH) ilkesini geliştidi. Fakat hiçbir zaman hegemonikleşme iddiasından vazgeçmedi.

1929 buhranında kapitalizm ilk ciddi kriz ile karşılaştı. Bu nedenle hegemonyayı sosyalist bloka bırakmamak adına sistemini belirli oranda revize etti. İlk iş fordist üretime geçiş oldu.

İşçinin, emekçinin koşullarında reformlar yapıldı. Sosyal reformlar yapıldı, istihdam güvencesi verildi. Sisteme meşruiyet kazandırmak için siyasal reformlar gerçekleştirildi.

Sosyalist blokla rekabet edebilmek için ceberut yüzüne sahte bir gülümseyiş kondurarak işçileri ikna etmeye çalıştı ve bunda başarılı da oldu. Bu dönemde, kapitalistler de devletin düzenleyici ve planlamacı olmasına karşı çık(a)mıyorlardı.

Sosyalist blokun rekabeti "kapitalizmin ehlileştirilmesine" vesile oldu. Yeni kapitalist anlayış Marx'ın Komünist Manifesto'da ortaya attığı taleplere yanıt veren nitelikteydi. 1950'lere gelindiğinde artık

üretimin genişlediği, devlet temelli bir kapitalist kalkınmaya dayanan bir düzen oluşmuştu. Bu tam da sosyal demokrasi hareketlerinin arzuladığı bir düzendi.

Kapitalizm ne kadar gelişirse refah o kadar artacak, bu refahı da devlet dağıtır ve dizginlerse ilerde kapitalizm kendi iç dinamikleriyle dönüşecektir minvalinde bir iyimserliği taşıyan Batı sosyal demokrasisi bu dönemde adeta altın çağını yaşıyordu. Ama hemen yanı başında kapitalizm de altın çağını yaşıyordu. Yani hegemon ABD, ekonomik sistem içinde hegemonyasını inşa ederken, liberal bir dünya ekonomik düzeni de oluşturuyordu. Ekonomik büyüme ve kapitalist kalkınmanın sürekli arttığı bir ortam oluşmuştu. Bu modeli benimseyen gelişmekte olan ulus devletlerin de aynı büyümeden pay alması kapitalizmi gittikçe sevimli kılıyordu ("sistemin ömrünü uzatmak" dediğimiz tam da budur.)

Ancak kapitalizm krizsiz var olamaz. 1970'lerde üretimdeki durgunluk ve üretkenliğin azalmasıyla sistem çöküş sinyallerini vermeye başladı. İşçi hareketlerinin direnişleri, ulusal kurtuluş mücadelelerinin yarattığı bilinç ve gençlik hareketlerinin eylemleriyle daha fazla sosyal hak, daha iyi yaşam ve çalışma koşulları ve yüksek ücret talepleri yükseldi. Bu, sermayenin onsuz olamayacağı kârın azaldığı, sistemin sürdürülemez olduğu koşulları açığa çıkardı. Bu nedenle kapitalizm artık yeni bir yola, ekonomik liberalizm yoluna girdi. Bunun için ABD ilkin doların değerini ve değişim oranını (altının esas alındığı sistemi terk ederek) yeniden düzenledi. Ucuz işçinin olduğu yerlere ulus ötesi şirketlerini kaydırdı. Sermaye uluslararasılaştı. Teknoloji odaklı üretime geçti.

Bu dönemde reel sosyalizm ise rekabet edebilmek için daha fazla devlet kapitalizmi diyordu. Devasa boyutlara ulaşan devlet rekabet edebilmesi için habire işçilerden fedakarlık beklendi.

Teknoloji ile rekabet edebilmek için daha fazla endüstriyalizm, askeri rekabet için daha fazla silah, teçhizat ve tüm bunları yaptırabilmek için daha fazla ulus-devlet yani daha fazla milliyetçilik…

Liberal ekonomi daha fazla özelleştirme yaparak ve sermayeye özel mülkiyeti koruma garantisi vererek dünya pazarını büyümenin lokomotifi olarak belirlerken reel sosyalizmin daha fazla devlet, daha fazla fedakarlık demesi onu anakronikleştiriyordu. Kapitalizm krizden çıkışın yolunu bulmuştu, ama reel sosyalizmin devlet kapitalizmi gittikçe derinleşen bir kriz ile karşı karşıya kalmıştı.(Dipdiri bir sosyalizm inancı taşıdığımız için burada bir hususu belirginleştirmeden geçmeyeceğiz. Anakronikleşen sosyalizm değildi, yenilen sosyalizm değildi, sosyalizm adına yürütülen devlet kapitalizmiydi. Yenilmeye de mahkumdu. Çünkü kapitalizmin kanunu kârdır, kârsız olmaz. Kapitalizm toplumsallığın ve ahlakın yitimi pahasına varolur. Onun dini, imanı paradır. Hiçbir gücü, hele hele devleti başında bekçi olarak kabul etmezdi. Girdiğiniz yol kapitalizmin yolu ise o devletinizi de yıkıp geçer.)

Nitekim reel sosyalizmin devlet kapitalizmi de aslı ile esas kapitalizm ile yarışamadı.

1980'lere geldiğimizde kapitalizm daha bir özgüvenli olmuş ve hırçınlaşmıştı. Sermaye birikimi için yapamayacağı şey yoktu. Yani ekonomik düzen artık neo-liberalizmdi.

Sermayenin önündeki tüm devlet engellerinin kaldırıldığı, bunun için de yasal ve yapısal düzenlemeler yapılarak özelleştirmenin yapıldığı ve finansal sistemin korunduğu, sosyal güvenlik ve refah harcamalarının asgariye indirildiği, serbest ticaret ve pazara dayalı ekonominin adıdır neo-liberalizm. Bunları gerçekleştirebilmek için sermaye ilkin emek cephesine doğrudan saldırı başlattı.

İşçilerin maaşları ve yaşam koşullarına ilişkin elde ettikleri haklar sınırlandırıldı. İtirazları zayıflatmak için sistematik olarak işsizler ordusu yarattı. Kapitalizm, Yeni Dünya Düzeni (YDD) diye yeni bir dünya düzeni oluşturdu. Yatırım sermayesinin serbest dolaşımını sağlamak için gümrükleri düşüren ve serbest ticaretin önündeki engelleri kaldıran anlaşmalarla yeni bir düzen oluşturdu. Bunu denetleme sorumluluğu (bugünkü adı ile) Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ'ye) verildi. Devleti neo-liberalizmin kurallarına uyacak şekilde yeniden yapılandırdı. Ulus-devletlerin neo-liberalizme bağımlılığı biraz daha arttırıldı. IMF, DTÖ ve Dünya Bankası (DB) gibi kurumların politikalarının yürütücüleri haline getirildiler. Devletin ulusal egemenliği, sorumlulukları ve işlevleri azalmadı. Kapitalizm, unutmayalım ki devlete (özellikle ulus-devlete) ihtiyaç duyar. Burada devlet küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlendi.

Bu yeni aşamada kapitalizm artık işlerini yaptırtacağı küçük bir devlet dışında devlete ihtiyaç duymuyordu. Bu durum reel sosyalizmin devlet kapitalizmini rekabet edemez duruma getirdi.

Gorbaçov öncülüğünde buna bulunan çare, özünde sistemi sosyal demokratlaştırmak anlamına ge-

len bir çareydi: "Perestroyka." Bununla sınırı Berlin Duvarı ile çizilen sistemlerin mücadelesinden vazgeçildiğinin duyurusu "Sorunlar globaldir", "Karşılıklı bağımlılık içindeyiz" ve "Hepimiz aynı gemideyiz" denilerek yapılıyordu. Bu aynı zamanda kapitalizm ile reel sosyalizm (sosyalizm değil devlet kapitalizmi) arasında bir fark olmadığının da ilanıydı. "Glasnost" ilanıyla da açık toplum ve demokratikleşme öngörülüyordu. Böylece Berlin Duvarı'nın öte yakasına (Batıya) zeytin dalı uzatılarak güven verilmeye çalışılıyor ve karşılığında yardım alması umuluyordu. Ancak Perestroyka'nın asıl amacı sistemi pazara açmaktı. Bunun için "sosyal pazar ekonomisi" gibi kavramlar da türetildi. Aslında tüm bunlar utangaçça tavırlarla sistemi sosyal demokratlaştırmaktan başka bir şey değildi. Bununla amaçlanan şey kapitalizmi yeniden refah devleti çizgisine çekerek uzun vadede sosyalizme yakınlaştırmaktı. Bu ölümcül bir iyimserlikti. Çünkü kapitalizm neo-liberal politikalar aracılığıyla antisosyalleşiyor, kâr uğruna toplumdan ve onun ahlaki-politik niteliklerinden uzaklaşıyordu. Herhalde dile dökülseydi verilen cevap aşağı yukarı şöyle olurdu: "Madem sorunlar ortaktır, madem soğuk savaşı bitiriyoruz, o halde 'yıkılsın duvar, açılsın tüm dünya pazarlarının kapısı.' Asıl kopyadan her zaman üstündür, benim hegemonyamı kabul edeceksiniz!"

Böylece soğuk savaşın bitimiyle birlikte kapitalizm hegemonyasını ilan etti. Hegemonya ilanını, Fukuyama "tarihin sonu" diye ilan etti. Buna göre ABD hegemonyası bütün dünyada tıpkı Roma gibi bir Pax Americana (Amerikan Barışı) yaratacaktı. Özel mülkiyet korunacak, sermaye serbest dolaşacak, finans sistemi güçlendirilecek ve devlet küçültülecek, böylece kapitalizm tıkır tıkır işleyecekti. Hegemonik yayılmaya kapalı kalmış sosyalist blok ülkeleri de dünya pazarına dahil olunca kapitalizm hiçbir engelle karşılaşmadan tamamlanmış olacaktı. Tarihsel olarak kapitalizmi sonul sistem olarak ilan eden " tarihin sonu" tezine göre kapitalizm kendi iç dinamikleriyle hiçbir dış müdahale olmaksızın ve rakipsiz işleyişle insanlık için en iyi sistem olacaktı. Sistemde herhangi bir tıkanma olduğunda da devasaaskeri güce sahip büyük abinin müdahaleleriyle bunlar da aşılacaktı. Varolan ulus-devletler de hegemonik güç ile uyum içinde, onun bir acentası gibi hareket ederlerse zaten sorun da kalmazdı!

Belli ki aşırı bir özgüven kazanılmıştı. Elbette yeni bir çağ açılmadı, kapitalizm bu dönemde kendisinin ömrünü uzatmış "rakibinden" kurtulmuştu sadece.

Yeni Dünya Düzensizliği

Zihinsel ikna sağlanmadan hiçbir sistem varlığını sürdüremez. Bu nedenle tarih boyunca hegemonya arayışında olan tüm güçler öncelikle zihniyet inşasına girişmişlerdir.

Hegemonyasını oluşturup zaferini ilan kapitalizm de birçok yeni kavramı "piyasa"ya sürmüştür. "Bilgi toplumu", "Enformasyon çağı", "Küreselleşme", "Yeni Dünya Düzeni" vb birçok kavram ortaya atıldı. Öz olarak bu kavramların tümü 1917'de açılıp 1989'da kapanan reel sosyalizm parantezinden sonra tek merkezli kapitalizmin meşrulaştırılması için türetildiler (Bu kavramların çoğunun 1990'dan önce sözlüklerde dahi bulunmuyor olmaları bunun bir göstergesidir). Öyle bir algı çarpıtması yaratıldı ki çoğu insan küreselleşmeyi teknolojik gelişme zannedebiliyor, dünyanın sadece sekizde biri sanayileşmişken sanayi toplumu denilebiliyor, bilgi iktidar için araçsallaştırılıyorken ve ciddi bir medya manipülasyonu altındayken enformasyon çağı ve bilgi toplumu kavramı kullanılabiliyor.

Yeni Dünya Düzeni (YDD) de bu kavramlardan bir tanesi. Bir hegemon ne zaman yeni dünyayı zikrediyorsa el değmemiş bir sömürgeyi, iştah kabartan kâr potansiyelini düşünüyor demektir. Yeni dünya, yeni pazardı. Kızılderililerin yaşadığı Amerika kıtasına gidildiğinde de Aborjinlerin yaşadığı Avustralya kıtasına gidildiğinde de buralara yeni dünya denilmişti. Bu ifadenin yeni bir coğrafya, yeni kültürler, yeni dostlar anlamına gelmediğini; yeni bir pazar, yeni bir sömürge anlamına geldiğini tarihten öğrendik. Bu kez Berlin Duvarı'nın doğusu keşfedilmişti. "Yeni dünya" orasıydı. Artık yeni dünya yuvarlak değil tek kutuplu huni şeklinde bir dünyaydı. Tepesinde ABD'nin bulunduğu ve aşağı doğru hegemonyasını yaydığı bir dünya! "Artık daha az sayıda insan daha fazla sayıda insanın kaderini elinde bulundurma olanağına sahip ve başının yeni görevi 'güzel yeni dünya düzeni' teorisini insanlığa kabullendirmek"(Eduardo Galeano, Güzel Yeni Dünya Düzenimiz) olan ve Dünya Bankası ile IMF'nin başını çektiği YDD tehlikeli bir totalitarizme gidiyor ve bunu tekellerin dışında kalan topluma dayatıyor. Bu yeni düzende artık halk yok pazar var, vatandaş yok müşteri var, ulus yok şirket var, şehir yok şubeler var, insani ilişkiler yok rekabet ve pazar kavgası var. Ekonomi hiçbir zaman

bu kadar anti-demokratik olmamıştı. İşte Soğuk Savaş'tan sonra tek kutuplu ve enerjisini çatışmaya değil refaha ve büyümeye ayıracak diye umut edilen ve ABD liderliğinde Pax Americana'yı sağlayacağına inanılan yeni dünya düzeni bu. Bazen kendimiz hakkında söylediklerimiz yaptıklarımız karşısında anlamsızlaşır. YDD'nin sonuçları, onun kendisi hakkında söylediklerini ve vaat ettiklerini tek tek yanlışladı ve anlamsızlaştırdı. Nitekim yeni dünya düzenini "tarihin sonu" teziyle muştulayan Fukuyama "liberal dönemde devlet anlamsızlaştı, ona ihtiyaç yok demiştik ama bugün bir devlete ihtiyaç" olduğunu ve "kontrolsüz ve denetimsiz kapitalizm(in) refah değil felaketler getirdiğini" söylüyordu. Bu geri adımı da yanıltıcı olmasın:

YDD adı verilen sistem esasında küresel sermayenin hiçbir engelle karşılaşmaksızın amiyane deyimle tüm dünyada rahatlıkla at koşturmasıdır. Soğuk savaş döneminden kalan kısıtlayıcı ve bağlayıcı gördüğü tüm kurumların ve hukuki yapıların (BM- BMEK) küresel sermayenin liderliğini yapan ABD'nin çıkarlarını ve üstünlüğünü kabul edecek şekilde yeniden düzenlenmesidir. "Tek dünya varsa tek merkez olmalı!" dayatmasıdır. Küreselleşme ideolojisi bu düşüncelerin kabul ettirilmesi için türetildi. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerde genel düzenleyici bir otoritenin eksikliği nedeniyle güvenliğin temel bir sorun olduğu, bu sorunu aşmanın tek yolunun da gücün arttırılması olduğu fikri benimseniyordu. Soğuk Savaş yıllarında devletler bu realite çerçevesinde konumlandılar. Ya kapitalist blok ya da sosyalist blok ile hareket ediyorlardı. Bunun dışında kalan bağlantısız ülkeler de aslında bir blok (bloksuzlar bloğu) oluşturmuştu. Ulus-devletin siyasi bir model olarak özellikle eski sömürgeler tarafından benimsendiği bu dönemde kapitalizm de ulus-devleti içselleştirmişti.

Neo-liberalizmin geliştiği bu dönemlerde ise devlet (ilk bakışta) sınırları içinde iktidar sahibi görünse de (zor araçlarını elinde bulundursa da) küresel piyasanın baskısı altında ve onun dayattığı politikaları uygulama zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştı. Devletler büyüme ve küresel ekonomiye ayak uydurma adına IMF'nin hazırladığı "acı reçeteleri" ve "kemer sıkma politikalarını" uygulamak zorunda kalıyorlardı. Neo-liberalizmin baskısı altındaki bu ulus-devletlerin özgürlük ve bağımsızlıklarından söz etmeleri de ayrı bir tartışma konusudur.

Zira devlet politikalarının belirlenmesinde bile etkili olmayan ve küresel piyasaların politikalarını uygulayan birer şirket halini almışlardır.

Yeni dünya düzeni, yeni bir egemenlik biçiminin kabul ettirilmesidir. "Hegemonya" demeyi tercih ettiğimiz bu yeni egemenlik biçimine A. Negri- M. Hardt "İmparatorluk" diyorlar.

İmparatorluk: "Hiçbir sınır tanımayan, sınırsız bir yeni egemenlik biçimidir. Bu egemenlik ulusal ve ulus-ötesi mekanizmaların birlikte oluşturduğu bir yönetim tarafından kullanılmaktadır. Bir güç merkezi kurmaz, sabitlenmiş sınırlara dayanmaz, akışkandır."

ABD, YDD'nin hegemonik yapısı içinde liderlik konumuna sahiptir. Çokça dillendirildiği gibi küreselleşme ile birlikte ulus-devlet aşılmış değildir. Aksine YDD'nin de ulus-devlete yeni görevler düşer ve sermaye açısından birikimin vazgeçilmez koşullarını sağlar. Geçmiş imparatorlukların valileri neyi ifade ediyorsa günümüz ulus-devletleri de aynı anlamı taşımaktadırlar. YDD'nin de ulus-devletlerin bu durumu Z.Bauman "ve nihayet perde parçalandığında içinde tuhaf karakterlerin dolaştığı alışık olmadığımız bir sahne çıktı ortaya" şeklinde tarif eder.

Alternatif Yeni Dünya

Z. Bauman'ın "Büyük Bölünme" dediği iki kutuplu dünyanın duvarın yıkılmasından sonra tek kutba dönüşmesiyle dünya tek bir bütüne dönüşmedi. Dünya şimdi farklı yerlerinde beklenmedik zamanlarda ortaya çıkan ve büyüme iştahının ne zaman biteceği bilinmeyen dağınık güçlerin bir arenasıdır. Kontrolün kimde olduğu belirsiz bir dünyadayız. Doğanın, toplumun ve ahlakın parçalandığı bir dünya. Yeni dünya düzeni aslında bir yeni dünya düzensizliğidir.

Bu düzensizlik Fukuyama'nın tekrar göreve çağırdığı, sorunun kaynağı olan devlet ile aşılamaz. Çünkü düzensizliğin temelinde modernite krizi yatmaktadır. Kapitalist modernite güçleri bu krizi aşmak için 3. Dünya Savaşı'nı başlattı.

Kapitalist hegemonyanın krizi her geçen gün derinleşmektedir. Ezilenler, sömürülenler, yoksullar, işçiler, köylüler kendi alternatif yeni dünyalarını inşa etme sorumluluğu ile karşı karşıyadır artık. İnsanlık, merkezi uygarlığın talan, baskı ve sömürülerine karşı demokratik uygarlığı savunma ve geliştirmeden bir an olsun vazgeçmedi.

Uygarlık tarihi soylu direnişler ve büyük deneyimlerle doludur. Kapitalist hegemonyanın dayattığı yeni dünya düzenine karşı geliştirilmeye çalışılan alternatifler de demokratik uygarlık nehrinin birer kollarıdır. Bunlardan alacağımız derslerle alternatif yeni dünyanın olanaklarını ve görevlerini doğru belirleyebiliriz.

Reel sosyalizm 20. yüzyılın en büyük deneyimidir. Ancak endüstriyalizmi hiç eleştirmemişti. Hatta bu konuda kapitalizmle yarışmaktan geri durmadı. Kapitalizme karşı devlet kapitalizmini geliştirerek hatalı bir cevap vermişti. Toplumsal sorunların çözümünü devlet iktidarına havale etmişti. Oysa Sovyet deneyimi ve işçi konseyleri güçlendirilseydi demokrasinin gelişip devleti sönümlendirme imkanları daha fazla olurdu. Reel sosyalizm, moderniteyi sadece kapitalizm (sermaye birikimi) boyutuyla tartışmıştı. Onu da devlet kapitalizmini geliştirmek yoluyla yanlış anlamış ve tartışmıştı. Sonuçta toplumsal sorunlara ne devlet kapitalizminin ne de endüstriyalizminin çözüm olmadığı görüldü. Askeri ve bürokratik bir makineye dönüşen reel sosyalizm sonunda çözüldü. Bu, hakikat arayışında olanlar için muazzam öğretici derslerle dolu bir deneyimdir. Yeni dünya düzeninin neoliberal vahşiliği karşısında 20. yüzyılın sonunda önemli itirazlar gelişti. Seattle, Dünya Sosyal Forumu gibi küreselleşme karşıtı hareketler de yeni dünyaya ilişkin ciddi önermelere sahiptiler. Bu hareketler uluslararası dayanışmayı ve eylem bilincini geliştirdiği, politik bir bilinç oluşturduğu ve sisteme muhalif örgütleri harekete geçirdiği oranda olumlu deneyimler kazandıran örneklerdir. Ancak bunlar da küresel sermaye karşıtlığı ile sınırlı kalmanın ötesine geçemediler. Gevşek örgütlenme anlayışı doğru çözümlenemediğinden aşırı dağınık, sistemsiz ve etkisiz kaldılar. Aynı şekilde "Küresel düşün, yerel davran" anlayışı ile hareket eden gruplar da bir alternatif oluşturmaktan uzaktırlar. Wall Street'i işgal et gibi deneyimler veya Arjantin'deki mağaza yağmalamaları sisteme karşı gelişen öfkeyi temsil etme açısından önemli deneyimlerdir. Fakat negatif yönleri önde olan yani salt sistem karşıtlığı ile sınırlı olan hareketlerdir. Pozitif nitelikli hareketler olarak MST ve EZLN öne çıkmaktadır.

Deneyimleri oldukça öğreticidir. "Zihinsel devrim yaşanmadan hiçbir kalıcı toplumsal devrim yaşanamaz." O halde, zihniyet devrimini başarmış olanlar alternatif yeni bir dünya inşasına daha sağlam bir giriş yapabileceklerdir. Bunun için reel sosyalizmin yaptığı gibi kapitalizmin sadece ekonomi-politiğini eleştirerek değil tüm sistematiğini yani dayandığı zihniyet ve moderniteyi tüm yönleriyle eleştirerek başlanmalıdır. Ortadoğu'nun tarihsel toplum kültürünü dayanak alan demokratik modernite paradigması bu iddiadadır. Demokratik Sosyalizm ışığında tüm bu deneyimlerden çıkarılabilecek ders, kapitalizme karşı ilkeli çözümlerin ancak halkların demokratik duruşlarının kapsamlı demokratik sistemlere kavuşturulmasıyla sağlanabileceğidir. Devletleşme ve iktidar hastalığından kurtulmadıkça da demokratik sisteme ulaşılamaz.

Demokratik modernitenin sınırladığımız bu temel nitelikleri kapitalizmin sistematiğine salt birer eleştiri değil, aynı zamanda yeni dünyanın demokratik modernite dünyası olacağının iddiasıdır. Bu iddianın gerçekleşme potansiyelinin yüksek olduğu bugün demokratik sosyalizm ışığında halklara eşit, özgür ve demokratik bir yaşam sunan Rojava deneyiminde ve özellikle de "başka bir dünyanın mümkün" olduğuna inananların kutup yıldızı haline gelen Kobanê direnişinde açıkça görüldü. Demokratik uygarlık geleneğinin güncel bir kolu olan bu direniş hepimize bir şey fısıldıyor: "Yaşanacak başka bir dünya var!"

Kaynakça

1- Yalçın Yusufoğlu, Küreselleşme ve Emperyalizm, Belge Yayınları, 2015

2- Zygmunt Bauman, Küreselleşme, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 2016

3- James Petras, Maskesi Düşürülen Küreselleşme, çev: Özkan Akpınar , Mephisto Yayınları,

2006

4- Demokratik Modernite Dergisi, Sayı:13

5- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü, Cilt 5, Amara Yayıncılık, 2015

6- A.Aytekin ve G.Atılgan, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler,

Yordam Kitap, 2012